

2012-2013

ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ

ECONOMIC SURVEY

ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

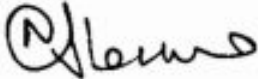
ECONOMIC ADVISER, GOVERNMENT OF PUNJAB

PREFACE

Economic Survey of Punjab is prepared by the Economic and Statistical Organisation, Department of Planning every year which is presented in the budget session of State Vidhan Sabha. It analyses the important economic activities and achievements of the Government during the previous year. The information related to various socio-economic sectors of economy along with indicators and trends is also available for ready reference. In an attempt to use the latest available data, some of the data/estimates used are provisional.

I am thankful to all the concerned departments of Central and State Governments and public undertakings for providing useful information in time that enabled us to bring out this publication in time. The burden of collecting and updating the data and its presentation in a concise and inter-related form was on Economic and Statistical Organisation. I appreciate the work done by the officers and officials of my department.

Dated- 15/03/2013
Chandigarh

(M.L.Sharma)
Economic Adviser
Government of Punjab

ਸੂਚਕ INDEX

ਲੜੀ ਨੰ:	ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ	ਪੰਨਾ ਨੰ:	SN.	Contents	Page No.
I.	ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ	1-10	I.	PUNJAB-AT-A GLANCE	123-131
II.	ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ	12-47	II.	REVIEW OF THE ECONOMY	133-147
1.	ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ	13	1.	An Overview of the Economy	135
2.	ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ	29	2.	Concerns and Prospects	149
III.	ਖੇਤਰਵਾਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ	49-122	III.	SECTORAL ANALYSIS	165-223
1.	ਖੇਤੀਬਾੜੀ	51	1.	Agriculture	167
2.	ਊਰਜਾ	59	2.	Energy	173
3.	ਉਦਯੋਗ	65	3.	Industry	177
4.	ਰੋਜ਼ਗਾਰ	71	4.	Employment	183
5.	ਕੀਮਤਾਂ	75	5.	Prices	187
6.	ਵਿੱਤ, ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਰਿਣ	79	6.	Finance, Banking & Credit	189
7.	ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2012-13	83	7.	Twelfth Five year Plan & Annual Plan 2012-13	193
8.	ਮਿਲੇਨਿਅਮ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗੋਲਜ਼ (ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ)	87	8.	Millennium Development Goals (MDG)	197
9.	ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ	91	9.	Poverty Alleviation	199
10.	ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	99	10.	Public Distribution System	205
11.	ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	101	11.	Social Services	207
12.	ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡਜ਼	119	12.	MPLADS	221
13.	ਵੀਹ ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ-2006	121	13.	Twenty Point Programme-2006	223
IV.	ਅੰਕੜਾ ਸਾਰਣੀਆਂ	225-334	IV.	STATISTICAL TABLES	225-334

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਚਿੰਨ੍ਹ

Symbols used in this Publication

R	ਸੋਧੇ ਹੋਏ Revised
P	ਆਰਜੀ Provisional
PA	ਪ੍ਰੀ-ਐਕਚੂਅਲ Pre-Actual
Q	ਤੁਰੰਤ Quick
T	ਟੀਚਾ Target
..	ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ Not Available
–	ਨਿਲ Nil
A	ਲੇਖੇ Accounts
RE	ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ Revised Estimates
BE	ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ Budget Estimates
RP	ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ Revised Plan
Adv.	ਅਡਵਾਂਸ Advance

ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ

ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	ਸਥਿੱਤੀ
0	1	2	3
1	ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	50362
	ੳ) ਦਿਹਾਤੀ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	48265 (96%)
	ਅ) ਸਹਿਰੀ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	2097 (4%)
	ਵਣਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	3058 (6%)
2	ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ		
	ਡਵੀਜ਼ਨ	ਨੰਬਰ	5
	ਜਿਲ੍ਹੇ	ਨੰਬਰ	22
	ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ	ਨੰਬਰ	81
	ਤਹਿਸੀਲਾਂ	ਨੰਬਰ	81
	ਸਬ-ਤਹਿਸੀਲਾਂ	ਨੰਬਰ	86
	ਵਿਕਾਸ ਖੰਡ	ਨੰਬਰ	145
	ਕਸਬੇ \$- ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011	ਨੰਬਰ	143
	ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਸਬੇ - 2011	ਨੰਬਰ	74
	ਆਬਾਦ ਪਿੰਡ-ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011	ਨੰਬਰ	12581
	ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸਦਾਂ	ਨੰਬਰ	22
	ਮਿਊਸਿਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ	ਨੰਬਰ	140
	ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ	ਨੰਬਰ	23
3	ਆਬਾਦੀ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011)		
	ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	277.04
	(i) ਪੁਰਸ	ਲੱਖ	146.35 (52.8%)

	(ii) ਇਸਤਰੀਆਂ	ਲੱਖ	130.69 (47.2%)
	ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)	ਲੱਖ	34.88 (12.6%)
	ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਬਰਨਾਲਾ)	ਲੱਖ	5.96 (2.2%)
	ਦਿਹਾਤੀ ਆਬਾਦੀ 2011	ਲੱਖ	173.2
	ਦਿਹਾਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	62.51
	ਸਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	103.87
	ਸਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	37.49
	ਘਣਤਾ	ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	550
	(i) ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਣਤਾ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)	ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	975
	(ii) ਸੱਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਘਣਤਾ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ)	ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	348
	ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ **	ਨੰਬਰ	18988611
	(i) ਸਾਖਰਤਾ (ਕੁਲ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	76.70
	(ii) ਪੁਰਸ਼	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	81.5
	(iii) ਇਸਤਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	71.3
	ਲਿੰਗ ਅਨੁਮਾਤ (ਹਜਾਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਇਸਤਰੀਆਂ)	ਨੰਬਰ	893
	(i) ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)	ਨੰਬਰ	962
	(ii) ਸੱਭ ਤੋਂ ਘੱਟ (ਬਠਿੰਡਾ)	ਨੰਬਰ	865
	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001)	ਨੰਬਰ	7028723
	ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	28.85
	10 ਸਾਲਾਂ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ (2001-2011)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	13.73
4	ਗਰੀਬੀ ਸਬੰਧੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 2009-10		
	ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੇਠਾਂ ਮਾਸਿਕ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	830.00
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	960.00

	ਪ੍ਰੋਪ੍ਰੋਲੇਸਨ ਪਾਵਰਟੀ ਲਾਈਨ (2009-10)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	15.9
	ਪੇਂਡੂ	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	14.6
	ਸਹਿਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	18.1
5	ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ ਰਾਸਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ 66ਵੇਂ ਹਾਉਡ		
	ਐਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਐਸਤ ਖਰਚਾ		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	1649
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	2109
	ਖਾਦ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਐਸਤ ਖਰਚਾ		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	795
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	933
	ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ ਉਪਭੋਗਤਾ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਖਾਦ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ		
	ਪੇਂਡੂ	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	48.2
	ਸਹਿਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	44.3
6	ਰਾਜ ਆਮਦਨ		
	(i) ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ		
	2010-11(ਆਰਜੀ)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	6.53
	2011-12(ਤੁਰੰਤ)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	5.94
	2012-13(ਅਡਵਾਂਸ)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	5.19
	(ii) ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਦਯੋਗ (ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2010-11 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	226867
	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	259223
	2012-13 (ਅਡਵਾਂਸ))	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	296006

	(iii) ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਦਘਾਤਨ (ਸਥਿਰ 2004-05 ਕੀਮਤਾਂ)		
	2010-11 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	147683
	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	156454
	2012-13 (ਅਡਵਾਂਸ))	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	164575
	(iv) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ (ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2010-11 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ	69837
	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ	78594
	2012-13 (ਅਡਵਾਂਸ))	ਰੁਪਏ	89345
	(v) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ (ਸਥਿਰ 2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2010-11 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ	44783
	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ	46422
	2012-13 (ਅਡਵਾਂਸ))	ਰੁਪਏ	48496
7	ਖੇਤੀਬਾੜੀ (2011-12) (ਆਰਜੀ)		
	ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	4155
	ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	7880
	ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ***	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	190
	ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ (2011-12) (ਆਰਜੀ)		
	(i) ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ	000 ਮੀ.ਟਨ	29076
	(ii) ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ	000 ਮੀ.ਟਨ	16
	(iii) ਕੁੱਲ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥ	000 ਮੀ.ਟਨ	29092
	(iv) ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਬੀਜ	000 ਮੀ.ਟਨ	68
8	ਸਿੰਚਾਈ (2011-12) (ਆਰਜੀ)		
	ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬ:		

	(i) ਸਰਕਾਰੀ ਨਹਿਰਾਂ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	1113
	(ii) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨਹਿਰਾਂ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	3
	(iii) ਖੂਹ /ਟਿਊਬਵੈਲ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	2954
	(iv) ਹੋਰ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	0
	ਜੋੜ ((i) ਤੋਂ (iv))	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	4070
	ਕੁੱਲ ਸਿੰਚਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	7724
9	ਊਰਜਾ (2011-12) (ਆਰਜੀ)		
	(i) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ	ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ	33806
	(ii) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ	ਮਿਲੀਅਨ ਘੰਟੇ	1204
	(iii) 12581 ਆਬਾਦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀਕਰਣ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	100
	(iv) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (2010-11)	ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ	1002
10	ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਿਹਤ		
	ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ (2006-2012)		
	(i) ਪੁਰਸ਼	ਸਾਲ	68.7
	(ii) ਇਸਤਰੀ	ਸਾਲ	71.6
	(iii) ਜਨਮ ਦਰ (1.4.2012)	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	16.2
	(iv) ਮੌਤ ਦਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	6.8
	(v) ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	30
	(vi) ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ.	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	172

	(vii) ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਕਮੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	97.1
	(viii) ਹਸਪਤਾਲ	ਨੰਬਰ	99
	(ix) ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ	ਨੰਬਰ	151
	(x) ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ	ਨੰਬਰ	1429
	(x) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ	ਨੰਬਰ	428
	(xi) ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ	ਨੰਬਰ	529
	(xii) ਹੋਮੋਪੈਥਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ	ਨੰਬਰ	111
	(xiii) ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਐਲੋਪੈਥੀ)	ਨੰਬਰ	22434
	(xiv) ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਆਬਾਦੀ	ਨੰਬਰ	13512
11	ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30.9.2011)		
	(i) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ	ਨੰਬਰ	10
	(ii) ਆਰਟ, ਕਾਮਰਸ, ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ	ਨੰਬਰ	238
	(iii) ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	8654
	(iv) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	5766
	(v) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	15738
	ਦਾਖਲਾ		
	(i) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ, 2011) ਦੀ ਸਥਿਤੀ)	ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ	57.88
	(ii) ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ, 2011) ਦੀ ਸਥਿਤੀ)	ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ	3.39
	30 ਸਤੰਬਰ, 2011 ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ/ ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ।		
	(i) I-V	ਨੰਬਰ	38
	(ii) VI-VIII	ਨੰਬਰ	29

	(iii)IX and above	ਨੰਬਰ	34
12	ਬੈਂਕਿੰਗ (31-12-2011)		
	(i) ਸਡਿਊਲਡ ਬੈਂਕ	ਨੰਬਰ	4206
	(ii) ਨਾਨ-ਸਡਿਊਲਡ ਬੈਂਕ	ਨੰਬਰ	25
13	ਸਹਿਕਾਰਤਾ (2008-09)		
	(i) ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ	ਨੰਬਰ	19352
	(ii) ਸੈਂਬਰਸਿਪ	ਲੱਖ	50.68
	(iii) ਕਾਰਜ ਪੂੰਜੀ	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	44434.35
14	ਪਸੂ ਪਾਲਣ (2011-12)		
	(i) ਪਸੂ ਚਕਿਸਤਾ ਹਸਪਤਾਲ	ਨੰਬਰ	1367
	(ii) ਬਾਹਰ ਸਥਿਤ ਪੱਕੇ ਦਵਾਖਾਨੇ ਅਤੇ ਵੀਰਜ ਯੂਨਿਟਸ	ਨੰਬਰ	1485
	(iii) ਪਸੂ ਚਕਿਸਤਾ ਹਸਪਤਾਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਰਿਸਦ ਅਧੀਨ	ਨੰਬਰ	582
	(iv) ਰਕਬਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੱਛੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ	ਹੈਕਟੇਅਰ	11287
	(v) ਕੁਲ ਪਸੂ ਧੰਨ (ਪਸੂ ਗਣਨਾ -2007)	ਹਜਾਰ	7331
	(vi) ਕੁਲ ਮੁਰਗੀਆਂ (ਪਸੂ ਗਣਨਾ -2007)	ਹਜਾਰ	18900
15	ਉਦਯੋਗ (ਏ.ਐਸ.ਆਈ) 2010-11		
	(i) ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਨੰਬਰ	12770
	(ii) ਫਿਕਸਡ ਕੈਪੀਟਲ	ਰੁਪਏ ਲੱਖ	3399231
	(iii) ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਨੰਬਰ	615423
	(iv) ਨੈਟ ਵੈਲਿਊ ਐਡਿਡ	ਰੁਪਏ ਲੱਖ	203876
16	ਫੁਟਕਲ (2011-12)		
	(i) ਡਾਕਘਰ	ਨੰਬਰ	3849
	(ii) ਪੁਲਿਸ ਘਰ/ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀਆਂ	ਨੰਬਰ	532
	(iii) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	117

	(iv) ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	13
	(v) ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	7
	(vi) ਮਿਲਕ ਪਲਾਂਟ	ਨੰਬਰ	79
	(vii) ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ	ਨੰਬਰ	1065455
	(viii) ਟੈਲੀਫੋਨ (ਐਕਸਚੇਜਾਂ)	ਨੰਬਰ	1502

§ 1.00 ਲੱਖ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਵਾਲੇ ਕਸਬੇ।

** 0-6 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਮਝੇ ਗਏ ਹਨ।

*** ਕੁਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ X 100
ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ

ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿੱਤੀ

1.1 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2011-12 ਅਤੇ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੱਟਣ ਕਾਰਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ 6.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ। ਸਾਲ 2009-10 ਵਿਚ 8.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 2010-11 ਵਿਚ 9.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 2011-12 ਵਿਚ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 6.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਰਹੀ। ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਇਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅੰਤਮ ਤਿਮਾਹੀ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਿਰਫ 4.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 2003-11 ਤੱਕ ਸਿਰਫ (2008-09) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ ਘਟੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਧੀਮੀ ਚਾਲ ਬੇਸਕ ਅੰਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਘਰੇਲੂ ਕਾਰਨ ਵੀ ਉਨੇ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਬਾਦ ਠੋਸ ਕਦਮਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਲ 2009-10 ਅਤੇ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਪਲਾਈ ਪੱਖੋਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਪਭੋਗ ਵਿਚ ਜਬਰਦਸਤ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਦਰਾ ਪਾਲਿਸੀ ਸਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੀ ਧੀਮੀ ਚਾਲ ਨੇ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸੈਕਟਰ ਅਣਛੂਹਿਆ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ।

1.2 ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.ਆਈ.) ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿੱਤੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿੱਤੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੁਲ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿੱਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.) ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਮੁਦਰਾ ਸਥਿੱਤੀ ਦੁਗਣੇ ਅੰਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰਹੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਨਾਨ ਟੈਕਸ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਬਸਿਡੀ ਬਿੱਲ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਟਰੋਲੀਅਮ ਪ੍ਰੋਡਕਟਸ ਆਦਿ ਵਿੱਤੀ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਤਾਰਪੀਡੋ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਲੀ ਖਤਰਾ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿੱਤੀ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਤੇ ਮੁਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਪਲਾਈ ਆਸਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ

1.3 ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਖੇਤੀ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਬੜਾਵੇ ਲਈ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਤ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਹੈ। 60ਵੇਂ ਦੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਾਲ 2011-12(ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਣਕ 50.97 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝਾੜ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚਾਵਲ 37.41 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝਾੜ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਲਾਂਘ ਪੁੱਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਨਾਜ ਪੱਖੋਂ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ

ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੇ 38.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਣਕ ਅਤੇ 22.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

1.4 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿਹਤ, ਬਿਜਲੀ, ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਰਤੀ ਤੇ ਰੋਕ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਪ- ਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 3920 ਐਮ.ਡਬਲਿਊ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਪਲਾਂਟ ਮਈ, 2013 ਤੋਂ ਮਈ, 2014 ਤੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨੈਟਵਰਕ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਲਈ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

1.5 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸਰਵ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਦੁਆਰਾ ਮਿੱਥੇ ਟੀਚੇ 9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 8.03 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 5.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿੱਥੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 6.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਾਲਵਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 9.05 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 5.85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 6.29 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 6.53 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 5.94 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ। 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਸਰਵ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਦੀ ਔਸਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 8.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿੱਥੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਆਖਿਰੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਲਈ 6.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 7.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 8.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 6.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜ, ਸਰਵ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਵੱਧਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਖੜੋਤ, ਅਤਿਵਾਦ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਾਰਣ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਘੱਟ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਘੱਟ ਜਾਵੇ।

ਬਾਕਸ 1 : ਮੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਇੰਡੀਕੇਟਰਜ਼					
ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	138636(ਸੋਧੇ)	147683(ਆਰਜੀ)	156454 (ਤੁਰੰਤ)	164575(ਅਗੇਤੋ)
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	6.29	6.53	5.94	5.19
ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	(ਰੁਪਏ)	42831 (ਸੋਧੇ)	44783 (ਆਰਜੀ)	46422 (ਤੁਰੰਤ)	48496(ਅਗੇਤੋ)

ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ	(ਕਰੋੜ)	6170(ਏ)	7143(ਏ)	9633(ਆਰ.ਈ)	8923(ਬੀ.ਈ)
ਮਾਲੀ ਘਾਟਾ	(ਕਰੋੜ)	5251(ਏ)	5289(ਏ)	5584(ਆਰ.ਈ.)	3123(ਬੀ.ਈ)
ਮਿਥਿਆ ਖਰਚਾ (ਨਿਰੋਲ ਲਾਟਰੀਜ਼)	(ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)	79.71(ਏ)	100.86(ਏ)	89.09(ਆਰ.ਈ)	80.44(ਬੀ.ਈ)
ਕਰਜਾ ਸਟਾਕ	(ਕਰੋੜ)	63435(ਏ)	69594(ਏ)	78236(ਆਰ.ਈ)	87518(ਬੀ.ਈ)
ਕੁਲ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	(ਕਰੋੜ)	22157(ਏ)	27608(ਏ)	31015(ਆਰ.ਈ)	38043(ਬੀ.ਈ)
ਕੁਲ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ(ਜੀ.ਐਸ.ਡੀ.ਪੀ. ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)		11.22	12.17	11.96	12.85
ਕੁਲ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	31.97	30.93	31.51	31.95
ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ	(000, ਟਨ)	26947	27846	29092 (ਪੀ)	27946(ਪੀ)
ਕੇਦਰੀ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ	(ਲੱਖ ਟਨ)				
ਕਣਕ	„	107.3(ਆਰ)	102.1	109.6(ਪੀ)	128.3(ਪੀ)
ਚਾਵਲ	„	92.8	86.3	77.3(ਪੀ)	85.6(ਪੀ)*
ਕੇਦਰੀ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)				
ਕਣਕ	„	42.2	45.4	38.7	33.6
ਚਾਵਲ	„	28.9	25.3	22.1	41.9
ਨੈਟ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਏਰੀਆ	(000 ਹੈਕਟੇਅਰ)	4071	4070	4069(ਪੀ)	..
ਕਰੋਪਿੰਗ ਇਨਟੈਨਸਿਟੀ	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	189.42	189.56	189.65(ਪੀ)	..
ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ	(ਐਮ.ਕੇ.ਡਬਲਿਊ ਐਚ)	27662(ਏ)	27768(ਪੀ)	29033(ਪੀ)	27368(ਆਰ.ਪੀ)
ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ					
ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ	(ਕੇ.ਡਬਲਿਊ ਐਚ)	1087	1163(ਆਰ)	1204(ਪੀ)	..
ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	20.12(ਏ)	18.49(ਪੀ)	17.42(ਪੀ)	
17.00(ਆਰ.ਪੀ)					
ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਨੁਕਸਾਨ					
*18.01.2013 ਤੱਕ					

1.6 ਸਾਲ 2010-11(ਏ) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲੀ ਘਾਟਾ 5289 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 2011-12 (ਸੋਧੇ) ਵਿੱਚ 5584 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 2012-13 (ਬੀ.ਈ) ਵਿੱਚ 3123 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਾਲ 2009-10(ਏ) ਵਿੱਚ 12039 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2010-11 (ਏ) ਵਿੱਚ 16828 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 2012-13 (ਬੀ.ਈ.) ਵਿੱਚ 23842 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਏ।

1.7 ਦੂਰ ਅੰਦੇਸੀ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ 2010-11 ਦੇ ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵੈਟ ਸਾਲ 2008-09 ਵਿੱਚ 6436 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 10017 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਇਕੱਤਰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵਾਧਾ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਅਨੁਸਾਰ 14213 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਕਾਰੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ 16.07 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 2373 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2011-12 (ਪੀ.ਏ.) ਵਿੱਚ 2755 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਰਾਜ ਆਮਦਨ

1.8 ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2011-12 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 259223 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11(ਆਰਜੀ) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 14.26 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 296007 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 14.19 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ (2004-05) ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 156454 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 2010-11 ਦੇ ਆਰਜੀ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 5.94 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 164575 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 2 : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਚਾਲੂ ਅਤੇ ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)				
ਸਾਲ	ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀਸਤ	ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀਸਤ
2007-08	152245	19.76	123223	9.05
2008-09	174039	14.31	130431	5.85
2009-10(ਸੋਧੇ)	197500	13.48	138636	6.29
2010-11 (ਆਰਜੀ)	226867	14.87	147683	6.53
2011-12(ਤੁਰੰਤ)	259223	14.26	156454	5.94
2012-13(ਅਗੇਤੇ)	296007	14.19	164575	5.19

1.9 ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਨ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2010-11 (ਪੀ) ਦੇ 35274 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 36058 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ 1.67 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2.22 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 35934 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ (-) 0.34 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

1.10 ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ, ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2010-11(ਪੀ) ਵਿੱਚ 45445 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 46860 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ 6.28 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 3.11 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 48520 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 3.54 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

1.11 ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਬੀਮਾ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਆਦਿ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2010-11 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 66963 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ

73536 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ 9.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 9.82 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 80120 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 8.95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 3 : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ						
(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)						
ਉਪ-ਖੇਤਰ	2007-08	2008-09	2009-10 (ਸੋਧੇ)	2010-11 (ਆਰਜੀ)	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	2012-13 (ਅਗੇਤੇ)
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	34107	34805	34694	35274	36058	35934
ਸੈਕੰਡਰੀ	37711	39303	42758	45445	46860	48520
ਟਰਸਰੀ	51405	56322	61184	66963	73536	80120
ਕੁੱਲ	123223	130431	138636	147683	156454	164575

ਬਾਕਸ 4 : ਉਪ-ਖੇਤਰਵਾਰ ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ						
(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)						
ਉਪ-ਖੇਤਰ	2007-08	2008-09	2009-10 (ਸੋਧੇ)	2010-11 (ਆਰਜੀ)	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	2012-13 (ਅਗੇਤੇ)
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	3.84	2.05	(-)0.32	1.67	2.22	(-)0.34
ਸੈਕੰਡਰੀ	16.61	4.22	8.79	6.28	3.11	3.54
ਟਰਸਰੀ	7.52	9.57	8.63	9.45	9.82	8.95
ਕੁੱਲ	9.05	5.85	6.29	6.53	5.94	5.19

1.12 ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਾਲ 2010-11(ਆਰਜੀ) ਦੇ 44783 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 46422 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ 4.56 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 3.66 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 48496 ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ 4.47 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਾਲ 2010-11 (ਆਰਜੀ) ਦੇ 69837 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 78594 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 12.54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ ਇਹ 89345 (ਅਗੇਤੇ) ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 13.68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 5 : ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ						
(ਰੁਪਏ)						
ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ	2007-08	2008-09	2009-10 (ਸੋਧੇ)	2010-11 (ਆਰਜੀ)	2011-12 (ਤੁਰੰਤ)	2012-13 (ਅਗੇਤੇ)
ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	49380	55315	61805	69837	78594	89345
ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	39567	41003	42831	44783	46422	48496

1.13 ਖੇਤੀਬਾੜੀ (ਪਰਾਪਰ) ਦਾ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਸਾਲ 2004-05 ਦੇ 21.19 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 13.68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਨ ਆਦਿ ਖੇਤਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2004-05 ਦੇ 32.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 21.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਲ 2004-05 ਵਿੱਚ 24.74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 29.49 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2004-05 ਦੇ 42.59 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 48.68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਖੇਤਰ ਦੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਕੁੱਲ ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

1.14 ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਨੁਮਾਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਬਾਰੇ ਦਿਸਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਨੁਮਾਨ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਏ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 2008-09 ਵਿੱਚ 26810 ਕਰੋੜ, 2009-10 ਵਿੱਚ 29678 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010-11(ਆਰਜੀ) ਵਿੱਚ 36610 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 2010-11(ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 11360 ਕਰੋੜ ਅਤੇ 25250 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 6 : ਸਾਲਵਾਰ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ					
(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)					
ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11 (ਆਰਜੀ)
ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	25128	26108	26810	29678	36610
ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	22870	22545	21812	23248	27004

ਲੋਕ ਵਿੱਤ

1.15 ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ) ਵਿੱਚ 31015 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) 38043 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 20310 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 3752 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 23842 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 5275 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

1.16 ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲੀ ਖਰਚਾ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 36599 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 41167 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ 5584 ਕਰੋੜ ਅਤੇ 9633 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 3123 ਅਤੇ 8924 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

ਜਨਤਕ ਕਰਜਾ

1.17 ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਕਰਜਾ ਵੱਧ ਕੇ 87518 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ 38043 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਟਾਲਣ ਯੋਗ ਮੱਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਪੈਨਸਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦਾ ਖਰਚਾ 30560 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਭਾਵ ਕੁੱਲ ਮਾਲੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚੋਂ 80% ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਰਾਸ਼ੀ ਨਾ ਟਾਲਣਯੋਗ ਮੱਦਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਕਰਜੇ ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ 6662 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ 17.51 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ

ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

1.18 ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਬੋਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦਾ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 21 ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ 50 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਹਨ, ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਧਾਰ 1979-80 ਤੋਂ 1981-82 =100) ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਹੋਏ 7.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ-2013 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ 8.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਧਾਰ 2004-05=100) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਹੋਏ 9.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13(ਦਸੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ 9.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੋ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਭਾਵ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

1.19 ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ

6 ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਔਸਤ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ (ਆਧਾਰ 1987=100) ਵਿੱਚ 12.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ, 2013 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਇਹ ਦਰ 16.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 7.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ, 2013) ਵਿੱਚ 10.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਭਾਵ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ

1.20 ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸਟਰ ਦੀ 2000 ਦੇ ਮੀਲਿਨੀਅਮ ਘੋਸ਼ਣਾ ਰਾਹੀਂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲ 2015 ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਜਵਾਰ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਮਪਲੀਸਿਟ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਮੈਥੋਡੋਲੋਜੀ ਸਾਲ 2004-05 ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2009-10 ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 15.90% ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੈ, 2015 ਤੱਕ 11.41% ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਿਲੀਨੀਅਮ ਗੋਲਜ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿੱਚ ਇਹ (29.8%) ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਾਂਢੀ ਰਾਜ ਹਰਿਆਣਾ ਜੋ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ 20.1% ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਹੈ।

1.21 ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ ਕੀਤੀ ਵਿੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਲ 2004-05 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 20.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (8.73 ਲੱਖ ਪੇਂਡੂ + 4.02 ਲੱਖ ਸਹਿਰੀ ਕੁੱਲ 12.75 ਲੱਖ) ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਸਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਸੰਗਠਨ (ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ.) ਦੇ ਖਪਤ ਸਰਵੇ 2004-05 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿੱਚ 15.9 ਹੋ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਭਗ 9.75 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਔਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚ 960 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ 830 ਰੁਪਏ ਹਨ।

1.22 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਡੈਟਾ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਰਵੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦੀ ਗਣਨਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰਾ ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨਤ ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

1.23 ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਪਭੋਗ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਪਭੋਗ ਪੱਧਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਨ ਐਸ

ਐਸ ਓ ਦਾ 66ਵਾ ਰਾਊਂਡ ਜੋ ਕਿ 2009-10 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਔਸਤ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚਾ (ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ) ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਔਸਤ ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ (1649 ਰੁਪਏ) ਕੇਰਲਾ (1835 ਰੁਪਏ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਸਿਰਫ 1054 ਰੁਪਏ ਸੀ । ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਔਸਤ ਐਮ .ਪੀ .ਸੀ .ਈ 2109 ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ 1984 ਰੁਪਏ ਸੀ । ਰੈਕਿੰਗ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵਾਂ ਸਥਾਨ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਬਾਕੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅੱਛਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਪਾੜਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਹਿਰੀ ਔਸਤ ਐਮ . ਪੀ . ਸੀ . ਈ . ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਔਸਤ ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ ਨਾਲੋਂ (28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਿਰਫ 460/- ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਕਰਮਵਾਰ 930 (88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ 811 ਰੁਪਏ (54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਹੈ । ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਔਸਤ ਐਮ .ਪੀ .ਸੀ .ਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਸਹਿਰੀ ਔਸਤ ਐਮ . ਪੀ . ਸੀ . ਈ .ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਇਹ ਖਰਚਾ ਪੇਂਡੂ 1649 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ 2109 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਲਈ ਇਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੇਂਡੂ 1510 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ 2321 ਰੁਪਏ ਹੈ ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

1. 24 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੌਕਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕਿਲ ਵਾਲੀਆਂ ਟਰੇਨਿੰਗਾਂ ਦੇ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (30-9-2012 ਤੱਕ) 22 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨ ਪਾਵਰ ਸਰਵੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (30.11.2012 ਤੱਕ) ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਸਕਿੱਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ, ਅਬੁਲ ਖੁਰਾਨਾ , ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਸਕਿੱਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 235 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ , ਟਾਟਾ ਮੋਟਰ ਮਹੁਆਣਾ, ਜਿਲਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ 261 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ , ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ 977 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ । ਸਕਿਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਐਪਰਲ ਅਤੇ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੋਰਸ ਐਪਰਲ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸੈਂਟਰ, ਖੂਨੀ ਮਾਜਰਾ, ਖਰੜ, ਜਿਲਾ ਅਜੀਤਗੜ੍ਹ ਰਾਂਹੀ ਚਲਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10,500 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਬ ਓਰੀਐਂਟਿਡ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਟਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ 7 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । 10,000 ਯੁਵਕ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਟ੍ਰੇਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਪ੍ਰੋਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਰਾਜ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਐਨ .ਡੀ .ਏ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਮੁਫਤ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਵੇਗੀ।

1. 25 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ-ਮੁੱਖੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2012 ਦੌਰਾਨ ਮਾਸ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ 1022 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ 196969 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-2 ਕੋਰਸਾਂ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ, ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

1.26 ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਇਪਲਾਈਮੈਂਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਯੂਥ (ਸੀ-ਪਾਈਟ) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 16 ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ/ਅਰਧ-ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ/ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (30-11-2012 ਤੱਕ) ਸੀ-ਪਾਈਟ ਨੇ 7718 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਫੈਂਸ ਫੋਰਸਿਜ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਿਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਟ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ

1.27 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਅੰਨ ਦੀ ਉਪਜ 192.18 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 290.92 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 51.38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ 278.46 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 65.06 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਵੱਧ ਕੇ 105.42 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 62 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਣਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 1990-91 ਵਿੱਚ 121.59 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 179.82 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਧਾ 48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

1.28 ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ 38.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ 22.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਲ 1990-91 ਦੇ 115.6 ਲੱਖ ਟਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 186.9 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 109.6 ਲੱਖ ਟਨ ਅਤੇ ਚਾਵਲ 77.3 ਲੱਖ ਟਨ ਸੀ।

1.29 ਕਣਕ ਚਾਵਲ ਦਾ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਰਮਾ, ਮੱਕੀ, ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਕਾਸਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਲੇ ਦੀ ਕਾਸਤ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਟਰਸ ਕਾਉਂਸਿਲ 2200 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ 25 ਖੇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ, ਤੇਲ ਬੀਜ ਸਾਮਲ ਹਨ, ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕਣਕ, ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਨਿਸਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਉਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਦੂਜਾ, ਖੇਤੀ ਨਿਰਯਾਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਿਖੇ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬਚਾਓ ਲਈ ਪੱਕਾ ਨਾਸਵਾਨ ਕਾਰਗੋ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਖਾਧ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ

ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀ ਕਰਾਂਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਲੀ ਵਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਲਈ ਸਾਲ 2013-14 ਅਧੀਨ 500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ 5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗ

1.30 ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਕਿਮਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਅਧਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਤੇਜ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਤੀਜਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਜਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੰਦੀ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਖਾਵਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਮਹੋਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ 2009 ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ ਸਰਕਾਰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਯਮਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਲਬੱਧਤਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਮੌਜੂਦਾ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ, ਗਿਆਨ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਵੇਂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1.31 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 450 ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 45000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 2.50 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 95000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ 2012-13(ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 475 ਹੋ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 50000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 10,5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਉਤਪਾਨ ਸਹਿਤ 2.70 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

1.32 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 170000 ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 9000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 10.40 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13(ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 172000 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 9400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 10.60 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 64000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

1.33 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਇਕਨੋਮਿਕ ਜੋਨ ਐਕਟ, 2009 ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਾਂ, ਮਹਿਸੂਲਾਂ, ਸਥਾਨਿਕ ਕਰਾਂ, ਉਗਰਾਹੀਆਂ, ਅਸਟਾਮ ਡਿਊਟੀ, ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰ ਜੋ ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ ਲਈ ਜਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ/ਪਲਾਟ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਪਹਿਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 17 ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 2 ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

1.34 ਸਰਕਾਰ ਨੇ 21,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਉਪਕਰਮ ਕੰਪਨੀ ਐਚ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ. ਮਿੱਤਲ ਐਨਰਜੀ ਲਿਮਿਟਡ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪਿਛਲੇ

ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਧੂਰਾ ਪਿਆ ਸੀ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਫਿਊਲ ਆਇਲ (ਡੀਜਲ, ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਚ ਗਰੇਡ ਦਾ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਨਾਪਥਾ, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜਲ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਫੂਡ ਗਰੇਡ ਹਕਸੇਨਾ ਪੈਟਕੋਕ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ। ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ, ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਡਾਊਨ ਸਟਰੀਮ ਤੇ ਪੈਟਰਲੀਅਮ/ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਲ ਅਤੇ ਮੀਡੀਅਮ ਸਕੇਲ ਐਟਰਪ੍ਰਾਈਜਿਜ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕਸ ਪਾਲਸੀ ਅਧੀਨ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਹੈ।

1.35 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੋਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਈਸਟਰਨ ਰੇਲ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵੈਸਟਰਨ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਵਾਗਹਾ ਬਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਆਯਾਤ-ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵੱਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਲੱਗਭੱਗ 300 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਲੀ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪੱਦ-ਉਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1.36 ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ.) ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਿਤੇ ਸਮੇਂ ਉਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਕੇਤਕ(ਇੰਡੀਕੇਟਰ) ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100 ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਸੈਕਟਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਬਾਕਸ 7 : ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਧਾਰ 2004-05=100				
ਸਾਲ	ਮੈਨਫੈਕਚਰਿੰਗ ਸੈਕਟਰ	ਬਿਜਲੀ	ਮਾਈਨਿੰਗ	ਜਨਰਲ ਇੰਡੈਕਸ
2005-06	109.7	115.7	118.1	111.5
2006-07	114.3	112.5	135.9	113.9
2007-08	123.1	119.7	127.6	122.2
2008-09	121.6	126.1	144.0	123.0
2009-10	126.6	129.9	100.1	127.4
2010-11	133.7	129.0	101.6	132.2
2011-12 (ਪੀ)	136.2	135.6	102.7	135.9

ਰਾਜ ਵਿਚ 697 ਰਜਿਸਟਰਡ ਚੋਣਵੀਆਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100 ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 2010-11 ਵਿਚ 132.2 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿਚ 135.9 ਹੋ ਗਿਆ।

ਊਰਜਾ

1.37 ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਊਰਜਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਾਲ 2013-14 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਨੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏ.ਟੀ. ਅਤੇ ਸੀ.ਲਾਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ, ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਆਈ.ਟੀ. ਸੁਵਿਧਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣਾ, ਨਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਗਰਿਡ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਸਾਮਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਵੱਲੋਂ 3920 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਾਧਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅੰਤਿਮ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯੂਨਿਟ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਪਾਵਰ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ, 2010 ਅਧੀਨ 700 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਯੂਨਿਟ (2x700) 1400 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਜਪੁਰਾ, 1320 ਮੈਗਾਵਾਟ (2 x 660), ਫੇਜ਼-2 ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, 1320 ਮੈਗਾਵਾਟ (2 x 660) ਗੋਇੰਦਪੁਰਾ ਕੋਲੇ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ, 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਗੈਸ ਆਧਾਰਿਤ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਰਾਜਪੁਰਾ, 1000 ਮੈਗਾਵਾਟ ਗੈਸ ਆਧਾਰਿਤ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਰੂਪ ਨਗਰ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਪਣ ਬਿਜਲੀ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ (206 ਮੈਗਾਵਾਟ), ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਚੈਨਲ ਸਟੈਜ਼- III (50 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਅਤੇ ਸਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਪਾਵਰ (55.5 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਟੈਜ਼-II (18 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਯੂਨਿਟ ਜੂਨ 2013 ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਯੂਨਿਟ ਸਤੰਬਰ 2013 ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਜ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮੱਰਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

1.38 ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ 5026 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿਚ 5036 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿੱਚ ਸਟੀਮ ਅਤੇ ਹਾਈਡਰੋ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2630 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ 2406 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿਚ 43943 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੁਲ ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ 39428 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ/ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 8555 ਅਤੇ 18812 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿੱਚ 12061 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਹੋਰ ਵੱਖ-2 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

1.39 ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਵੰਡ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਵੰਡ ਘਾਟਾ (ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ) 17.42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਘੱਟ ਕੇ 17.00 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਹੋਈ ਉਰਜ਼ਾ ਉਪਲਬਧਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਤੇ 5700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ

1.40 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ 64037 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1739 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈਵੇਜ਼, 1503 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਜ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਅਤੇ 2107 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਮੁੱਖ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ 58688 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ ਸਮੇਤ ਪੇਂਡੂ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਸੜਕਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 405 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਕੌਮੀ ਮਾਰਗ 1916 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਾਲ ਚਾਰ ਮਾਰਗੀ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 4 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਸੰਭੂ-ਜਲੰਧਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ-ਤਲਵੰਡੀ ਭਾਈ ਅਤੇ ਭੋਗਪੁਰ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਦੇ 400 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ 4 ਮਾਰਗੀ ਕੰਮ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 3284 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਜੁਲਾਈ 2013 ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 893 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਪੰਜ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਜੀਰਕਪੁਰ-ਬਠਿੰਡਾ, ਜਲੰਧਰ-ਢਿਲਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ-ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਖਰੜ-ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਪਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਧੀਨ 4/6 ਲਾਈਨਿੰਗ 5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈ ਵੇਜ਼ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨੈੱਟ ਵਰਕ 4/6 ਮਾਰਗ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

1.41 ਰਾਜ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। 520 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੀਆਂ 9 ਸੜਕਾਂ ਬੀ.ਓ.ਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 620 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਬੀ.ਓ.ਟੀ. ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 575 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ 2500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਆਉਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 28 ਆਰ.ਓ.ਬੀਜ਼/ਆਰ.ਯੂ.ਬੀਜ਼ 485 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚਾਲੂ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਨ। 5 ਹਾਈ ਲੈਵਲ ਬਰਿਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਐਚ ਐਲ ਬੀ ਸਾਮਲ ਹੈ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਉਤੇ ਸਰਾਏਕਾ ਪੱਤਣ ਅਤੇ ਮੱਖੂ ਅਤੇ ਮੁਲਬਾਨੇ ਐਚ ਐਲ ਬੀ ਯੂਬੀਡੀਸੀ ਨਹਿਰ ਉਤੇ 135 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। 10 ਆਰਓਬੀ/ਆਰਯੂਬੀ ਅਤੇ 6 ਉਚੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2013 ਦੌਰਾਨ 290 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 12 ਆਰਓਬੀ/ਆਰਯੂਬੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

1.42 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਬੈਂਕ ਫੰਡਿਡ ਰੋਡ ਸੈਕਟਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ 705 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਜ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਹੈ। 204 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੋਰ ਰਾਜ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੀ ਮਿਆਦੀ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਉਟ ਪੁਟ ਪ੍ਰਫਾਰਮੈਂਸ ਬੇਸਡ ਰੋਡ ਕੰਟਰੈਕਟਸ (ਓ.ਪੀ.ਆਰ.ਸੀ.) ਅਧੀਨ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਗਰਾਮ ਸੜਕ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 1175 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 3193 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ

ਦੌਰਾਨ ਸਰਹੱਦੀ ਬੈਲਟ ਵਿੱਚ 2000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀਆਂ ਪੇਡੂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 1600 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 3200 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੇਡੂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

1.43 ਮੌਨੀਟਰੇਬਲ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ

ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਨੀਟਰੇਬਲ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

ਬਾਕਸ 8 : ਮੌਨੀਟਰੇਬਲ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ - 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ				
ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	ਗਿਆਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਟੀਚੇ	ਗਿਆਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ	ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ
1.	ਆਈ.ਐਮ.ਆਰ	22	44 (2006-ਐਸ.ਆਰ.ਐਸ 2007)	30 (2011-ਐਸ.ਆਰ.ਐਸ 2012)
2.	ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ	59	192 (2004-06-ਐਸ.ਆਰ.ਐਸ-09)	172 (2007-09-ਐਸ.ਆਰ.ਐਸ 2011)
3.	ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ (0-6)	850	798 (ਜਨਗਣਨਾ-2001)	846 (ਜਨਗਣਨਾ-2011)
4.	ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਮਿਆਂ (15-49 ਸਾਲ ਉਮਰ)	20.7	41.4 (ਐਨ.ਐਫ.ਐਚ.ਐਸ-II 98-99)	38.3 (ਐਨ.ਐਫ.ਐਚ.ਐਸ III 05-06)
5.	ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੁਪੋਸਣ (3 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ)	12.4	24.7 (ਐਨ.ਐਫ.ਐਚ.ਐਸ-II 98-99)	23.6 (ਐਨ.ਐਫ.ਐਚ.ਐਸ III 05-06)
6.	ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ			
	ਮਰਦ	94.88	75.23	81.50
	ਔਰਤਾਂ	94.31	63.36	71.30
	ਜੋੜ	94.62	69.69	76.70
		(ਜਨਗਣਨਾ-2001)	(ਜਨਗਣਨਾ-2011)	
7.	ਜੈਡਰ ਗੈਪ ਸਾਖਰਤਾ	0.6	11.9	10.20
9.	ਆਰਥਿਕ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ		(10ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਔਸਤ)	(11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਔਸਤ)
	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	2.48	2.28	1.89
	ਸੈਕੰਡਰੀ	8.00	7.75	7.80
	ਟਰਸਰੀ	7.40	5.96	9.00
	ਓਵਰਆਲ	5.90	5.11	6.73
10.	ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ	3.9	(8.3): 20.9 (2004-05)	15.9 (2009-10)

ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਭਾਵੇਂ ਹਰੀਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਈ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚੇ ਪੱਖੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੁੱਦੇ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖੋਰ

2.2 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਇੱਕ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਣਕ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਚਾਲੂ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਗੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਰਕਬੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਭੂਮੀ ਦੇ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰੁੜੀ ਖਾਦ, ਹਰੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂਹੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਮਾਦਾ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਾਧ ਅਨਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ-ਚਾਵਲ ਦਾ ਭਾਰੂ ਹੋਣਾ, ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ, ਨਵੀਆਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਲੱਭਣ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਥੱਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਦਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਆਦਿ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੁਲੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

2.3 ਸਾਲ 2004-05 ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੈਕਟਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ 32.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਲ 2012-13 (ਐਡਵਾਂਸ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 21.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ (2.22%) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ (3.08%) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਰਾਸਟਰੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨਾਜੀ ਫਸਲਾਂ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ) ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

2.4 ਹੁਣ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਸਵੀਕਰਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਦੌਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਇੱਕ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਜੌਨ ਲਈ ਉਥੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲੱਭਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਲਈ ਇੱਕ ਠੋਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ

2.5 ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭੂਮੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 13.83 ਲੱਖ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਸਿੰਜਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਲਈ ਡੂੰਘੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

2.6 ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 9058 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ 20 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੇਠਾਂ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਤਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਪਰਜਰਵੇਸਨ ਆਫ ਸਬ ਸੋਆਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ 2009 ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡੈਨੇਮਿਕ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਰਿਸੋਰਸਿਜ ਰਿਪੋਰਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੀਚਾਰਜ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁੱਲ 138 ਵਾਟਰ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ (ਸੈਂਟਰਲ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਬੋਰਡ ਮੁਤਾਬਕ) 110 ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਜਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ, 3 ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, 2 ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ 23 ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 1984 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 53 ਜਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕ ਸਨ। ਰਾਜ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਪੱਛਮੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਜਿਥੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਫੀਡਰ ਨਹਿਰਾਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੀਚਾਰਜ ਕਾਰਨ ਸੇਮ ਅਤੇ ਵਾਟਰ ਕੁਆਲਟੀ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਪਰ ਕਰਜੇ ਦਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ

2.7 ਹਰੀ ਕਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਆਦਾ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਜਿਆਦਾਤਰ ਕਾਸਤਕਾਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦੀ ਘਾਟ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੇਂਡੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜ ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ, ਜਨਮ ਜਾਂ ਮੌਤ ਆਦਿ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਵੱਧ ਖਰਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਕਰਜੇ ਦੇ ਬੋਝ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਤ ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ. ਦੇ ਸਰਵੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਆਂਧਰਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਕਰਜੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਕਰਜਾ 35000 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਵੱਧੀਆਂ ਹਨ। ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਤਾਜਾ ਸਰਵੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ 5000 ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜਦੂਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਛੋਟੇ ਤੇ ਮਧਿਅਮ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਕਰਜੇ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਬੋਝ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਮੀਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੇਚਣੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

2.8 ਨਾਬਾਰਡ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਬਾਰਡ ਵਲੋਂ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਰ.ਆਈ. ਡੀ. ਐਫ. ਦੇ ਕਰਜੇ ਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ 6.5 % ਤੋਂ 7.5% ਅਤੇ ਨਾਬਾਰਡ ਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁੜ ਫਾਈਨਾਂਸ ਕਰਜੇ ਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ 9.9 % ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗਰੀਬੀ

2.9 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਮੁਤਾਬਕ 15.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਅੱਜੇ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ਕ ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ (29.8 %) ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ

2.10 ਕਰਜੇ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ, ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਵੱਧਿਆ ਹੈ। ਤੇਰਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਮੰਗਿਆ 50% ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਸੈਂਡੀ ਕਸੈਟੀ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ 2.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਤੇਰਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ 1.389 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚਲੀ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਸੁਰਖਿਆ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਖਰਚੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਹੀ ਮਦਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲੈਣਾ ਪਿਆ।

ਭਾਰੀ ਜਨਤਕ ਕਰਜਾ

2.11 ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਕਰਜਾ ਵੱਧ ਕੇ 87518 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 38043 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀਆਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਬੱਝਵਾਂ ਖਰਚਾ 25928 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਮਾਲੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਲਗਭਗ 68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਬੱਝਵੇਂ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਕਰਜੇ ਉਪਰ 6662 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਆਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਲਗਭਗ 17.51 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਦਯੋਗ (ਜੀ.ਐੱਸ.ਡੀ.ਪੀ) ਨਾਲ ਕਰਜੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2006-07 ਦੇ 38.03 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟਕੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ 29.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਤੇਰਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਟੀਚਾ 41.80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

2.12 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀ.ਐੱਸ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੀ 3.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਾਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਲ 13204 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਧਾਰ ਲਈ ਰਕਮ ਵਿੱਚ 3606 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੂਲਧਨ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ 6662 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿਆਜ ਦੀਆਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਬਕਾਇਆ 2936 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬਚਣਗੇ। ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਇੰਨੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਕਰਜਾ ਚਲਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ

ਨਾਲ 2 ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਕੋਰਲਾ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਵੀ ਕਰਜੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬੇ ਹੋਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਚਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2.13 13ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜਿਆਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗ ਸਕੀਮ ਫੰਡ (ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਐਫ.) ਨਾਲ 2006-07 ਤੱਕ ਅਤੇ 2009-10 ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਵਿਆਜ ਦਰ 10.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ 9.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਕਰਜਾ ਵਾਪਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 703 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ 2010-15 ਤਕ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਰਾਹਤ ਕਰਜੇ ਦੀ ਪਹਾੜ ਜਿਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਰਹਿਤ ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਘੱਟ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ

2.14 ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਸਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 14823 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਨਾਲ 89 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਘੱਟ ਕੇ 81 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਸਾਲਵਾਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 112 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 58 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 94.86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ

2.15 ਕੇਂਦਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ, ਆਮ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ, ਵਾਧੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਆਬਾਦੀ, ਖੇਤਰਫਲ, ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ, ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਅਨੁਸਾਸਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1970-75 ਦੇ 2.450 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 2010-15 ਤੱਕ 1.389 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

2.16 ਗਾਡਗਿਲ ਮੁਕਰਜੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਮ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਅੰਤਰ ਰਾਜ ਵੰਡ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਆਬਾਦੀ, ਜੀਅ ਪ੍ਰਤੀ ਆਮਦਨ, ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਾਡਗਿਲ ਮੁਕਰਜੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਧੀਆਂ ਗਾਈਡ ਲਾਈਨਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

2.17 ਵਾਧੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏ.ਆਈ.ਬੀ.ਪੀ, ਜੇ.ਐਨ.ਐਨ.ਯੂ ਆਰ.ਐਮ, ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ, ਐਨ.ਐਸ.ਏ.ਪੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਸ.ਐਸ.ਏ., ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ.ਐਮ, ਪੀ.ਐਮ.ਜੀ.ਐਸ.ਵਾਈ, ਆਰ.ਜੀ.ਜੀ.ਵਾਈ ਨੂੰ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਾਈਡਲਾਈਨਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ

ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਵਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡਾਂ/ਏਰੀਏ ਲਈ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਿਜਲੀ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਵੱਡੇ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਉ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਖਰਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਫਲੈਗਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਈਡਲਾਈਨਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਉ ਅਤੇ ਅਪਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਰੀ-ਸਟਰਕਚਰਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਨੀਵਾ ਉਧਾਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਨੁਪਾਤ (ਸੀ.ਡੀ.ਰੇਸ਼ੋ)

2.18 ਭਾਂਵੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਸੁਧਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕਾਫੀ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਕੈਲੰਡਰ ਸਾਲ 2011 ਅਤੇ 2010 ਦੌਰਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 75.50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 75.13 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 80.14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ 77.34 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਅਨੁਪਾਤ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ (116.29 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 114.11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ), ਆਂਧਰਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (109.86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 109.95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ), ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ (88.96 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 90.01 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਪੱਖੋਂ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਰਾਜ

2.19 ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਜਿੰਦਰਾਬੰਦ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਖੇਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਆਕਰਸ਼ਤ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਲੋਹੇ ਅਤੇ ਕੋਲੇ ਦੀ ਢੋਆ ਢੁਆਈ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਹੋਣਾ ਵੀ ਉਦਯੋਗ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ । ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸਿਰਫ 1.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਆਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਥਾਨ ਨਿਸਚਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕੇ

2.20 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਾਲਿਸੀ ਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਛੋਟੇ, ਮਧਿਅਮ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧੀ ਲੈ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਾਸ ਕੌਂਸਲ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ , ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਿਜਲੀ, ਏਅਰ ਪੋਰਟਸ ਅਤੇ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਹਾਈਵੇ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪਾਲਿਸੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਣ ।

ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮੰਗ

2.21 ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 31 ਮਾਰਚ 2012 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਕੁਲ ਸਥਾਪਿਤ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮੱਰਥਾ 7035 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ , ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸਾਂ ਤੋਂ 4878 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਪੇਡਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਐਨ.ਆਰ.ਐਸ.ਈ. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ/ਬਾਇਓਮਾਸ ਆਦਿ ਤੋਂ 184 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1993 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਚਾਲਣਾਂ, ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਉਦਯੋਗੀਕਰਣ, ਉਚੇਰੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਬਿਜਲੀਕਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ

2.22 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਰਾਜ ਦੇ ਰੋਜਗਾਰ ਵਿਭਾਗ ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਬੇਰੋਜਗਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 31 ਸਤੰਬਰ, 2012 ਨੂੰ 3,62,541 ਸੀ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਚੇਰੀ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਤ ਦੇਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਹੈ ।

2.23 ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਪਲ ਸਰਵੇ ਦੇ 66ਵੇਂ ਰਾਊਂਡ ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 25 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਪਿਛੇ 42 ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ ਮਰਦਾਂ ਲਈ 35 ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ 105 ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਮਰਦਾਂ ਲਈ 22 ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ 33 ਹੈ ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ

2.24 ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾਂਹ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਤਰ ਦਾ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਨੀਵਾਂ ਹੋਈ ਜਾਣਾ, ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ , ਘਣੀ ਖੇਤੀ ਕਾਰਨ ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ ਹੋਣਾ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਸੌਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਕਾਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭੰਨਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ । ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 1918 ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ 5.63 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 1980-81 ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 762 ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ ਅਤੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ 3.20 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਸੀ ।

ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ

2.25 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਕਦੀ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਉਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਜਨਗਣਨਾ ਦੌਰਾਨ ਮਰਦਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ 1921 ਤੋਂ 1991 ਤੱਕ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦਾਂ ਪਿਛੇ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ 2001 ਵਿੱਚ ਨਕਾਰਤਮਿਕ ਦਿਸਾ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ

1991 ਵਿੱਚ 882 ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 2001 ਵਿੱਚ 876 ਹੋ ਗਈ । ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ,ਸਮਾਜਿਕ-ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2001 ਦੇ 876 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 893 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਹਾਊਸਿੰਗ

2.26 ਜਨਗਣਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ,ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁਲ 54 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4.16 ਲੱਖ (7.7%) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਪੱਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇੰਦਰਾ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਗਿਆਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ 1,02,000 ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਮਰਲੇ/ 125 ਸਕੇਅਰ ਯਾਰਡ ਦੇ ਪਲਾਟ ਬਿਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇੱਕ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 50,000 ਰੁਪੈ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ

2.27 ਗਿਆਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ 1280 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 3280 ਰਿਹਾਇਸ਼ਗਾਹਾਂ ਜੋ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ 3455 ਜੋ ਅੰਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਥਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ 3481 ਰਿਹਾਇਸ਼ਗਾਹਾਂ ਸਾਲ 2012-13 ਅਤੇ 2013-14 ਦੌਰਾਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਤਾਜਾ ਸਰਵੇ ਮੁਤਾਬਕ,ਬਾਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਫਿਕਸ 35% ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 34.9% ਘਰਾਂ ਲਈ ਪਾਇਪ ਲਾਈਨ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਹੈ । ਰਾਜ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਵਾਲਟੀ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੈ,ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਥੇ ਰੀਵਰਸ ਐਂਸਮੋਸਿਜ (ਆਰ.ਓ.) ਸਿਸਟਮ ਚਾਲੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ 1794 ਆਰ.ਓ.ਜ ਲਗਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਫਲੋਰਾਈਡ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਬੰਧੀ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਪਖਾਨੇ ਬਨਾਉਣਾ

2.28 ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਖਾਨੇ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਪੂਰਨ ਆਰੋਗਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪਾਖਾਨੇ ਬਨਾਉਣ ਲਈ 14,500 ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਟੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਖਾਨਾ 2200 ਰੁਪੈ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਟੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਕੇਵਲ 1.84 ਲੱਖ ਪਾਖਾਨੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 5.58 ਲੱਖ ਪਾਖਾਨੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਦੋ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਖਾਨੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਦਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਤਾਜਾ ਹਾਊਸ ਹੋਲਡ ਸਰਵੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 30%ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਖਾਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ 10 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ

ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਕੁੱਲ 1500 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਫੰਡ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ ਤਹਿਤ 10,000 ਰੁਪੈ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪਾਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਪਾਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਸਲ ਲਾਗਤ 15000 ਰੁਪੈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਕਮ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

2.29 ਕੈਂਸਰ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਗਰਟਨੋਸੀ, ਸਰਾਬ ਪੀਣੀ, ਮੀਟ ਜਿਆਦਾ ਖਾਣਾ, ਮਸਾਲੇਦਾਰ ਭੋਜਨ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀਆਂ ਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਲੱਖ ਆਬਾਦੀ ਪਿਛੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ 52.2 ਕੇਸ ਹਨ। ਕੈਂਸਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਮਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਾਸ ਦਰ

2.30 ਰਾਜ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 10ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਉਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। 10ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ 5.11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜੋ 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 6.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ 10ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਰਹੀ। 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਿਥੇ ਟੀਚੇ 5.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 6.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੈਕਟਰ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ) ਵਿੱਚ 2004-05 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਘੱਟ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦਾ ਵਾਧਾ 1.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਜਦਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ 3.32 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਲਈ ਸਕਰਾਤਮਿਕ ਪੱਖ ਹੈ।

ਊਰਜਾ

2.31 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਜਗਾਰ ਪਲਾਨ ਤਹਿਤ ਤਿੰਨ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ 3920 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਈ, 2013 ਤੋਂ ਮਈ, 2014 ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਹ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ 1980 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਰਾਜਪੁਰਾ 1400 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਟੀ ਪੀ ਐਸ 540 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਮੈਸ: ਪਿਉਨਾ ਪਾਵਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ 1320 ਮੈਗਾਵਾਟ (2×660) ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਭੱਪਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਕੋਲੇ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਰਚ 2012 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ 76,04,644 ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ

2.32 ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ, 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਿਜਲੀਕਰਨ, ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਆਦਿ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ

ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੁਖਾਵੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 11ਵੀਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਰਤੀ ਤੇ ਲੱਗੀ ਰੋਕ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਟੀਚਰਾਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਿਖਿਆ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕ ਸਾਲ 2006-07 ਵਿੱਚ 14ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਕੇਰਲਾ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 350 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਤਿੰਨ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨੂੰ 258 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ 100 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਵਾਟਰ ਸਪਲਾਈ, ਸੀਵੇਜ ਅਤੇ ਸੀਵੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

2.33 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਮੁੱਢਲਾ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ (ਪੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਬੀ.) ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2007-12 ਦੌਰਾਨ ਪੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਬੀ. ਨੇ ਸੜਕਾਂ, ਸਿੰਚਾਈ, ਸਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ, ਸੀਵੇਜ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਾਗੀਦਾਰੀ (ਪੀ.ਪੀ.ਪੀ.) ਰਾਹੀਂ 14 ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

1. ਬੱਸ ਟਰਮੀਨਲ
2. ਪੰਜਾਬ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਰੀਸਰਚ, ਜਲੰਧਰ
3. ਦੋ ਸੁਪਰਸਪੈਸ਼ਲਿਟੀ ਹਸਪਤਾਲ
4. ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ, ਟੂਰਿਸਟ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ।

ਸਾਲ 2012-17 ਦੌਰਾਨ ਪੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਬੀ. ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚੋਂ 5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਟੂਰਿਜ਼ਮ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੇ 14908 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਮੈਟਰੋ ਰੇਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਵਾਟਰ ਫਰੰਟ ਸਿੱਟੀ ਇਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰੋਪੜ-ਫਗਵਾੜਾ ਐਕਪਰੈਸ ਵੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹਨ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ

2.34 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ (38.7 ਪ੍ਰਤੀਸਤ) ਅਤੇ ਚਾਵਲ (22.1 ਪ੍ਰਤੀਸਤ) ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 109.58 ਅਤੇ 77.30 ਲੱਖ ਟਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੈਦਾਵਾਰ 179.82 ਅਤੇ 105.42 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਰਹੀ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਦੇ ਹੋਏ 291.31 ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਰਾਜ ਨੇ 5097 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

2.35 ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਧਾਨ-ਕਣਕ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਖਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ, ਵੱਟਾਂ ਬਣਾਕੇ ਫਸਲ ਬੀਜਣੀ ਅਤੇ ਫੁਆਰਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂਹਦ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੂਸਿਤ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧਨ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਤਹਿਤ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂਹਦ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੂਸਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚੇਗਾ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਖਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸਿਰਫ 3600 ਰੁਪੈ ਦਾ ਡੀਜਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਗੇ ਬਲਕਿ 1000 ਕਿਊਬਿਕ ਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਬਚਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਲ 2001 ਦੌਰਾਨ ਜ਼ੀਰੋ ਟਿਲੇਜ਼ ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਕਣਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ 750 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 7.49 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

2.36 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੂਡ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ. ਐਫ. ਐਸ. ਐਮ) ਇੱਕ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 2007-08 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 27.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 ਲਈ 46.54 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬੀਜ ਨਿਗਮ ਨੂੰ ਨੌਡਲ ਏਜੰਸੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਚਾਲੂ ਹਾੜੀ ਸੀਜਨ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 3.00 ਲੱਖ ਕੁਇੰਟਲ ਸਰਟੀਫਾਈਡ ਕਣਕ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਲਗਭੱਗ 1500 ਪ੍ਰਦਾਸ਼ਨੀ ਪਲਾਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 12500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਪਲਾਟ ਸਬਸਿਡੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੁਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਬੰਧਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 6.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਾਈਕਰੋ ਨਿਊਟਰੈਂਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿੰਕ ਅਤੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੰਡੇ ਜਾਣਗੇ। ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੀਰੋ ਟਿਲੇਜ਼ ਡਰਿਲ ਅਤੇ ਰੋਟਾਵੇਟਰ ਵਰਗੀ ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲਈ 9.27 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ ਸਬ ਸੋਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ-2009

2.37 ਭੂਮੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ "ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ ਸਬ ਸੋਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ-2009" ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤੀ ਸਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ 1 ਮਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨਹੀਂ ਬੀਜ ਸਕੇਗਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝੋਨਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਫਸਰ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਨੀਰੀ ਜਾਂ ਲਗਵਾਏ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖਰਚਾ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਚਤ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਈਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 7500 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ

2.38 ਰਾਜ ਘੱਟ ਰਹੇ ਜਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਚਿੰਤਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਨਵੇਂ 138 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ (ਵਾਟਰ ਬਲਾਕਸ) 18 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਟਿਊਬਵੈਲ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ 110 ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਟਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਡੈਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਮਾਈਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮਾਂ, ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੀਚਾਰਜ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਆਦਿ। ਰਾਜ ਨੇ ਜਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ 2 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪੇਸ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਵਾਟਰ ਰਿਸੋਰਸਜ਼, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਏ.ਆਈ.ਬੀ.ਪੀ. ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਸ ਦੀ ਲਾਗਤ 4128 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਹੈ, ਪੇਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕਰਣ /ਰੀਮੋਡਲਿੰਗ/ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰੈਨੋਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ, ਡੂੰਘੇ ਟਿਊਬਵੈਲ, ਵਾਟਰ ਕੋਰਸਜ਼ ਦੀ ਲਾਈਨਿੰਗ, ਹੈਡ ਵਰਕਸ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਗੇਟਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਵਾਟਰ ਰਿਸੋਰਸਜ਼ ਦੇ ਰਾਸਟਰੀ ਫੂਡ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪੇਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲਾਗਤ 3498 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਵਲਿੰਗ, ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਪਾਈਪ ਸਿਸਟਮ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਲੂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬਨਾਵਟੀ ਰਿਚਾਰਜ, ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਡੈਮ ਉਸਾਰਨੇ, ਮਾਈਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬੋਰਲਾਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ (ਬੀ ਆਈ ਐਸ ਏ)

2.39 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾ ਬੋਰਲਾਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਨਵੇਂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ, ਮੱਕੀ ਦਾ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ (ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਆਫ ਮੇਜ਼ ਰਿਸਰਚ) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਲਾਡੋਵਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਬੋਰਲਾਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵਿਖੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਰੀ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਬਾਗਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

2.40 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ 31 ਮਾਰਚ, 2012 ਤੱਕ 278581 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਫਲਾਂ ਅਧੀਨ 5000 ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਧੂ ਰਕਬਾ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ (ਸਤੰਬਰ 2012 ਤੱਕ) 1168 ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਧੂ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸਤੰਬਰ 2012 ਤੱਕ) ਪ੍ਰੋਟੈਕਟਡ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 56 ਹੈਕਟੇਅਰ ਏਰੀਏ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ 291.19 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 59 ਹੈਕਟੇਅਰ ਲਈ 650.50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

2.41 ਕੌਮੀ ਬਾਗਵਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਅਧੀਨ 4649.08 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਮਹੀਨਾ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ 2401.08 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਰਸਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ 3.21 ਲੱਖ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 13.75 ਲੱਖ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਵੰਡੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਲਈ 0.68 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੰਡੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 10 ਸਰਕਾਰੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬੀਜ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿੱਚ 32000 ਕੁਇੰਟਲ ਆਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਰੇ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

2.42 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ 100.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ । ਕੀੜੇਮਾਰ/ਉਲੀਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਸਾਰੇ ਜਿਲਿਆਂ ਦੇ ਕਾਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 50.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਪਲਾਟ ਪੈਥੋਰਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਰਟੀਫਾਈਂਗ ਸਿਟਰਸ ਨਰਸਰੀਜ ਲਈ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਡੀ.ਐਸ.ਓ.ਸੁਜਾਨਪੁਰ ਨੂੰ 20.26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸੈਰੀਕਲਚਰ ਅਫਸਰ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਰੀਕਲਚਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । 600.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬੇਸ ਲਾਈਨ ਸਰਵੇ ਲਈ ਐਫ.ਆਈ. ਜੀ. ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਉਣੇ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸਤਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਜਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ।

2.43 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਮਸਰੂਮ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਘਰ-ਘਰ ਖੁੰਬਾਂ ਦੀ ਕਾਸਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਅਧੀਨ 39663 ਖੁੰਬ ਬੀਜ ਬੋਤਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ 315 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ(ਸਤੰਬਰ 2012 ਤੱਕ) 5850 ਖੁੰਬ ਬੀਜ ਬੋਤਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਸੈਰੀਕਲਚਰ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 33557 ਕਿਲੋ ਕਾਕੂਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿਲਕ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ 1,03,400 ਸਹਿਤੂਤ ਦੇ ਪੌਦੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਸਤੰਬਰ 2012 ਤੱਕ) 4123 ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਕਾਕੂਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਐਕਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੈਗਰੈਕਸੋ)

2.44 ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਐਕਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੈਗਰੈਕਸੋ) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਤੇ ਐਗਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 1 ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਲਈ ਨੌਡਲ ਅਦਾਰੇ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ) ਪੱਕਾ ਪੈਰੀਸੀਏਬਲ ਕਾਰਗੋ ਸੈਟਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ (2) ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਈ ਪੈਕ ਹਾਊਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੇ (3) ਜੂਸ ਵਿਤਰਣ ਗਤੀਵਿਧੀ 4) ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਫੰਡ ਹੈ।

ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ

2.45 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਈ ਖੜੋਤ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਬਹੁ.ਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ,ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਡੇਅਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਨਰੀ ਅਤੇ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਗਡਵਾਸੂ) ਦੁਆਰਾ ਡੇਅਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਧੁਨਿਕ ਪਸੂ ਸੈਡਾਂ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 25 % ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪਾਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋਧਾਰੂ ਪਸੂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ 75%ਬੀਮੇ ਦੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ (ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੇਅਰੀ

ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ 5000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਗਤੀਵਿੱਧੀ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 50% ਸਬਸਿਡੀ ਤੇ ਫੁਡਰ ਹਾਰਵੈਸਟਰਜ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਗਡਵਾਸੂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਐਬਰੀਓ ਟਰਾਂਸਫਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਐਲ.ਐਨ.ਜੀ.ਕਨਟੇਨਰ 25% ਸਬਸਿਡੀ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਿਲਕ ਸੈਂਪਲ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ 9 ਚਲਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਨਬਾਰਡ ਦੀ ਡੇਅਰੀ ਇੰਟਰਪਰੀਨਿਊਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 2-10 ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ, ਵਰਮੀ ਕੰਮਪੋਸਟ, ਵੱਢੇ ਪਾਲਣ ਆਦਿ ਲਈ 25% ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਇਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ 25% ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 575 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੰਡੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ

2.46 ਪਸ਼ੂ ਧੰਨ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯੋਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 1367 ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ 1485 ਪਸ਼ੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 582 ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸਦਾ / ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਕੋਲ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤੀ ਪਸ਼ੂ ਧੰਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ 19 ਵੈਟਨਰੀ ਪੌਲੀਕਲੀਨਿਕ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉੱਤਰੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਦੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਵੈਟਨਰੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਜ਼ਨਲ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਲਬਰਟਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਨਰੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਾਇੰਸਿਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਰਾਜ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੇਰੁਜਗਾਰ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ ਰੁਜਗਾਰ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਯੂ.ਐਸ.ਏ., ਕਨੈਡਾ ਅਤੇ ਡੈਨਮਾਰਕ ਤੋਂ 4.25 ਲੱਖ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਨਟੈਕ ਸੀਮਨ ਅਯਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਸੀਮਨ ਦੀਆਂ 5000 ਡੋਜਿਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ 19ਵੀਂ ਪਸ਼ੂ ਗਣਨਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸਿਰਫ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ, ਬਲਕਿ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਣਗੇ।

ਨੀਲੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ

2.47 ਨੀਲੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਦੇ ਕਲਚਰ ਦੇ 1055 ਹੈਕਟਰ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 1034.85 ਹੈਕਟੇਅਰ ਦਾ ਰਕਬਾ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੇ 1055 ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਟੀਚੇ ਵਿਰੁੱਧ 30 ਸਤੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ 669.20 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

ਰੋਜਗਾਰ

2.48 ਮਾਸ ਕੌਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਸਬੰਧੀ 649 ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ 53410 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਅਤੇ ਕੁਸਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। " ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਇੰਪਲਾਈਮੈਂਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਯੂਥ " (ਸੀ-ਪਾਈਟ) ਤਹਿਤ ਫੌਜ/ਨੀਮ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 7718 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਅਬਦੁੱਲ ਖੁਰਾਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ " ਉਸਾਰੀ ਹੁਨਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ " ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਸਬੰਧੀ 235 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਟਾਟਾ ਮੋਟਰਜ਼ ਦੁਆਰਾ 261 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ ਦੁਆਰਾ ਕੁਸਲਤਾ ਅਪ-ਗਰਡੇਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀ-ਡਿਪਾਰਚਰ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 3900 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 1080 ਬੇਰੋਜਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ 14.85 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਭੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਕਰਜਾ

2.49 ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਆਫ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਨਾਬਾਰਡ) ਦੀ ਪੁਨਰ ਕਰਜਾ ਸਹਾਇਤਾ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ ਨੇ 513.12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸਤੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ) ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਰਜਾ 618.70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਟੀਚੇ ਵਿਰੁੱਧ 194.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗ

2.50 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ 95% ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੈ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 10487 ਨਵੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 17925 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 216098 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ 150 ਮੈਗਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ 61932 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 13087 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

2.51 ਸਰਕਾਰ ਨੇ 21,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਮੇ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਉਪਕਰਮ ਕੰਪਨੀ ਐਚ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ. ਮਿੱਤਲ ਐਨਰਜੀ ਲਿਮਿਟਡ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਧੂਰਾ ਪਿਆ ਸੀ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਫਿਊਲ ਆਇਲ (ਡੀਜਲ, ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਚ ਗਰੇਡ ਦਾ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਨਾਫਥਾ, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜਲ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਫੂਡ ਗਰੇਡ ਹਕਸੇਨਾ ਪੈਟਕੋਕ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ। ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ, ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਡਾਊਨ ਸਟਰੀਮ ਤੇ ਪੈਟਰਲੀਅਮ/ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਲ ਅਤੇ ਮੀਡੀਅਮ ਸਕੇਲ ਐਟਰਪ੍ਰਾਈਜਿਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕਸ ਪਾਲਸੀ ਅਧੀਨ ਰਿਫਾਈਨਰੀ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਊਨ ਸਟਰੀਮ ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ।

2.52 ਛੋਟੇ ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਨਿਗਮ ਪੰਜਾਬ (ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਈ.ਸੀ) ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 27 ਉਦਯੋਗਿਕ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਕਾਰਾਂ ਦੇ 11045 ਪਲਾਟ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 30-9- 2012 ਤੱਕ 10169 ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਸਪੁਰਨ ਉਦਯੋਗਿਕ ਮਿਕਸਡ ਯੂਜ਼ ਪਾਰਕ ਲਈ 227 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਕਪੜੇ ਸਬੰਧੀ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 17.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਰਕ ਕਪੜਾਂ ਨਿਰਯਾਤ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ 40.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

2.53 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੋਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਈਸਟਰਨ ਰੂਟ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵੈਸਟਰਨ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਵਾਗਹਾ ਬਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਆਯਾਤ-ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵੱਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਲੱਗਭੱਗ 300 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਲੀ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪੱਦ-ਉਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਤਕਨੋਲੋਜੀ

2.54 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਅਜੀਤਗੜ੍ਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਤਰਜ ਆਧੁਨਿਕ ਦਿੱਖ ਵਾਲਾ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸਹਿਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ) ਵੱਲੋਂ ਮੋਹਾਲੀ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਹਬ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਆਰਕ ਸਿਟੀ, ਡੈੱਲ, ਰਿਲਾਇੰਸ, ਸੈਮੀ ਕੰਟਰੈਕਟਰ ਲਿਮ., ਟਾਟਾ ਗਰੁੱਪ, ਗੌਦਰੇਜ-ਜੀ.ਈ. ਅਤੇ ਪਨਕੌਮ, ਐਚ.ਸੀ.ਐਲ., ਇੰਫੋ ਸਿਸਟਮਜ਼ ਅਤੇ ਐਚ.ਐਫ.ਸੀ.ਐਲ. ਆਦਿ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਨੇ ਅਰਨੈਸਟ ਐਂਡ ਯੰਗ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਟੀ.ਈ.ਐਸ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸਬੰਧੀ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਆਈ.ਟੀ.ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਮੁਖੀ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ , ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

2.55 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਵਾਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲ 497 ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 496 ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਯੰਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 10190 ਵਿੱਚੋਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 10106 ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਯੰਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਲ 462 ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 460 ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਯੰਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 3050 ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ 37 ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ

ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸਣ ਕੰਟਰੋਲ ਯੰਤਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦੂਸਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2.56 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਜਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 11256 ਲਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ 673 ਸੰਤਰੀ ਅਤੇ 5852 ਹਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤਵਿੱਚ ਹਨ। ਹਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 13070 ਲਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ, 679 ਸੰਤਰੀ ਅਤੇ 5860 ਹਰੀਆਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।

ਸਿਹਤ

2.57 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ, ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਮਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2009 ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਤੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਲੱਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾ ਲਈ ਗਈ। ਪਿਛਲੇ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 1327 ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ 3800 ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕੋਜ਼ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਜੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਇਲਾਜ ਵਜੋਂ ਰੋਗ ਨਾਸਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਠਈਆਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ।

ਸਿਖਿਆ

2.58 ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਖਾਸ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਰਬ ਸਿਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਤਹਿਤ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

1. ਸਿਖਿਆ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (ਈ.ਜੀ.ਐਸ) ਹੁਣ ਬਦਲਵੀਂ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਸਿਖਿਆ /ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਖਿਆ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਕੀਮ ।
2. ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ।
3. ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ।
4. ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮ ।

2.59 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਰ ਜੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲਗਭਗ 50395 ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਦਾ ਸਿਖਿਆ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕ 2006-07 ਦੀ 14ਵੀਂ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਕੇਰਲਾ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰੀ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ

2.60 ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 30,000/-ਰੁਪੈ ਤੱਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਐਲ.ਆਈ.ਸੀ. ਵਿੱਚ 20,000/-ਰੁਪੈ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ "ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਲਾਡਲੀ ਬੇਟੀ ਕਲਿਆਨ ਸਕੀਮ" (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਨਿਆ ਜਾਗਰਤੀ ਜੋਤੀ ਅਤੇ ਨੰਨੀ ਛਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਕਦ ਮਦਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਮਾਤਾ ਕੋਸ਼ਲਿਆ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੂਤ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਈ 1000/-ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ” ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮਾਤਰੀਵਤਾ ਸਹਿਯੋਗ ਯੋਜਨਾ ” (ਆਈ.ਜੀ.ਐਮ.ਐਸ. ਵਾਈ) ਪਾਈਲਟ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿੱਚ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

2.61 ਇਨਟਰਗਰੇਟਿਡ ਚਾਈਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਰਵਿਸਜ ਤਹਿਤ 15 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ 26656 ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 22819 ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਮਿਊਨਟੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ, 3278 ਕਿਰਾਏ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰਫ 559 ਸੈਂਟਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ 4.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਲਈ 2000/-ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਂਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦਾ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨ ਮੋਡ ਵਿੱਚ ਆਈ.ਸੀ.ਡੀ.ਐਸ.ਸਕੀਮ ਦੀ ਨਵੀਂ ਢਾਂਚਾਬੰਧੀ ਨਾਲ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਅਪਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟਿਕ ਖੁਰਾਕ ਸਹੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ।

2.62 ਅਟੈਂਡੈਂਸ ਸਕਲਾਰਸ਼ਿਪ ਟੂ ਐਸ.ਈ. /ਬੀ.ਸੀ./ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਸ. ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 10 ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਗਿਆਰਥੀ 50 ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰੀ ਸਕਲਾਰਸ਼ਿਪ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 4 ਲੱਖ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

2.63 ਸਗਨ ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਹੁਣ ਆਸੀਰਵਾਦ ਸਕੀਮ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ, ਇਸਾਈ ਲੜਕੀਆਂ, ਵਿਧਵਾ /ਤਲਾਕ ਸੁਦਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਦੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਪਛੜੀ ਸ੍ਰੇਣੀ / ਜਾਤ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 2.12 ਲੱਖ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਤੇ 317.28 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ 465.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2012-13 ਲਈ 98.80 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਹੈ । ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 2.67 ਲੱਖ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਅਤੇ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 0.53 ਲੱਖ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ ।

ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ

2.64 ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਭੋਜਨ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 15 ਅਗਸਤ 2007 ਤੋਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਗਭਗ 15.32 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 30,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ , ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਨੀਲੇ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ 5 ਕਿਲੋ ਕਣਕ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 25 ਕਿਲੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, 4.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਦਾਲ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 2.5 ਕਿਲੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ , 20.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 313184 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 27874 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਦਾਲ ਵੰਡੀ

ਗਈ । ਸਾਲ 2012-13 (ਦਸੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ) 207650 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 8300 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਦਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਅੰਕੜਾਤਮਿਕ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ

2.65 ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (2001) ਵਿੱਚ ਦੇਸ ਦੇ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਐਂਡ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਮਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ (ਮੋਸਪੀ), ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ “ਇੰਡੀਆ ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਸਟਰੈਂਥਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ” (ਆਈ.ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ) 11ਵੀਂ/12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੀ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਤਰ, ਸੰਕਲਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ 20 ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

2.66 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਲੈਟਰ ਆਫ ਪਾਰਟੀਸਿਪੇਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਸਟੇਟ ਲੈਵਲ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਮੋਸਪੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਲਾਇਨ ਵਿਭਾਗ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆ, ਰਿਸਰਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਯੂਜ਼ਰਜ ਨਾਲ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ “ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਸਟਰੈਟੇਜਿਕ ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਪਲਾਨ” ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੀ ਯੋਗ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਲਾਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫੰਡਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ। ਈ.ਐਸ.ਓ. ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਪੀ.ਐਸ.ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਟੀਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਸਪੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹਿੱਤ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਆਫ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗਜ ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸਦਾ ਖਰੜਾ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮੋਸਪੀ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯੋਗ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਗਵਰਨੈਂਸ ਰੀਫਾਰਮਜ

2.67 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2009 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਵਾਸ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨੈਂਸ ਰੀਫਾਰਮਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਰਾਈਟ ਟੂ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 69 ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ 87 ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਅੰਕੜਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰਅਪਣਾਏ ਗਏ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

1. ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 166 ਅਲੱਗ ਬਿਲਿਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ "ਪੁਲਿਸ ਸਾਂਝ ਕੇਂਦਰ" ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
2. ਜਮੀਨ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਕਾਪੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ 160 ਫਰਦ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
3. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਲਈ ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।
4. ਜਨਮ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਨਾ।
5. ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਅਤੇ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ਡ ਡੀਲਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦਵਾਉਣੇ।

2.68 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨੈਂਸ ਰੀਡਾਰਮਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਖਿਲਾਫ ਜੁਰਮ, ਟਰੈਫਿਕ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣੀ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ

2.69 ਨੈਸ਼ਨਲ ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐਨ.ਈ.ਜੀ.ਏ.ਪੀ.) ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਟੇਟ ਵਾਈਡ ਏਗੀਆ ਨੈੱਟ ਵਰਕ (ਪਵਨ) 374 ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ 193 ਪੋਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰੋਜੈਕਟਸ (ਪੀ.ਓ. ਪੀਜ) ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਕੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ 1700 ਆਮ ਸੇਵਾ ਸੈਂਟਰ (ਸੀ.ਐਸ.ਸੀਜ.) ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਈਲਟ ਈ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਦੋ ਜਿਲ੍ਹੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਬਾਕੀ 20 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਸਰੇ ਆਈ.ਟੀ. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਖਜਾਨੇ ਅਤੇ ਬੱਜਟ ਦੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇਨਟੈਗਰੇਟਿਡ ਫੀਨਾਂਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਿਸਟਮ (ਆਈ.ਐਫ.ਐਮ.ਐਸ.) ਸਕੱਤਰੇਤ ਦਾ ਕੰਮ, ਸਮਾਰਟ ਕਾਰਡ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਈਸੈਂਸ ਅਤੇ ਵੈੱਟ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇਨਟੈਗਰੇਟਿਡ ਵਰਕ ਫਲੋ ਐਂਡ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਿਸਟਮ (ਆਈ.ਡਬਲਿਊ.ਡੀ.ਐਮ.ਐਸ.)।

ਖੇਤਰਵਾਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਦੇਸ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਲੀਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਮੋਢੀ ਰਾਜ ਹੈ। ਦੇਸ ਨੂੰ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦਾ 38.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ 22.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੈਕਟਰ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਦੌਰਾਨ ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ (2004-05) ਤੇ 14.59 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਰਕਬੇ ਦਾ 99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਭਰਪੂਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 97.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੰਚਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤਵਾਜਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬੋਰਲਾਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਾਊਥ ਏਸੀਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ

1.2 ਨਵੀਆਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ (ਐਚ.ਵਾਈ.ਵੀ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਨਾਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਕਮੀ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਖੜੋਤ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਘਣੀ ਖੇਤੀ, ਭੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਘਟਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸਕਤੀ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾ (ਬਾਰਲੋਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਾਊਥ ਏਸੀਆ) ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੋਜ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ ਵੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਆਫ ਮੈਜ ਰੀਸਰਚ (ਡੀ.ਐਮ.ਆਰ.) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡੀ.ਐਮ.ਆਰ. ਨੂੰ ਲਾਡੋਵਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਬੀ.ਆਈ.ਐਸ.ਏ. ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਰੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਘਟ ਰਹੀ ਉਪਜਾਊ ਸਕਤੀ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਦੀ ਘਾਟ ਵਰਗੇ ਦਰਪੇਸ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ, ਉਤਪਾਦਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਪਾਦਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਪੁਨਰ ਸੇਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ (ਵੈਲਯੂ ਐਡੀਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਅਹਿਮ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਾਇਓ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ, ਛੋਟੇ ਕਾਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਰਜਾ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ, ਨਿਰਯਾਤ ਲਈ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ/ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬਾਇਓ ਐਨਰਜੀ, ਬਹੁ ਫਸਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਜਲਵਾਯੂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਧੀਆ ਬੀਜ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਵਿੱਤੀ ਪਲਾਨ ਵਿੱਚ 30 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 50 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀ ਨਾਨ ਪਲਾਨ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇਣੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਵਾਲੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ 100% ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ

1.3 ਸਾਲ 1970-71 ਵਿੱਚ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 40.53 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12(ਪੀ) ਵਿੱਚ 41.55 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 2.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਫਸਲ ਘਣਤਾ ਜੋ ਕਿ ਕੁਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਾਲ 1970-71 ਵਿੱਚ 140 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 190 ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਝੋਨੇ ਦਾ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਖਾਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦਾ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਹਰਜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਕਾਫੀ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 1970-71 ਵਿੱਚ 47 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 81 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 35.10 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 35.28 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 0.51 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 35.00 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਚਾਵਲ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 28.26 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 28.18 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਹਿ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 1.1)

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ

1.4 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਅੰਨ ਦੀ ਉਪਜ 192.18 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 290.92 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 51.38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ 278.46 ਲੱਖ ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਸੀ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 65.06 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ)

ਦੌਰਾਨ ਵੱਧ ਕੇ 105.42 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 62 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਣਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 1990-91 ਵਿੱਚ 121.59 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 179.82 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਧਾ 48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 1.2)।

1.5 ਗੰਨੇ (ਗੁੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 4.17 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 4.67 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਗੰਨੇ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 6.01 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ। ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 0.73 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ, ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 0.68 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੱਕੀ, ਬਾਜਰਾ, ਜੌਂ, ਛੋਲੇ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਹਨ। ਕੁਲ ਅਨਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2011-12 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 1.95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਕਪਾਹ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 18.22 ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 16.21 ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 11.03 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਾਟਾ ਅਮਰੀਕਨ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦਾ ਝਾੜ ਘਟਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 1.2)।

1.6 ਅਨਾਜ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ 290.92 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 279.46 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 105.42 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ 113.10 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਦਾਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 0.16 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 0.22 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ (ਗੁੜ) ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 4.67 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ 5.63 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 1.2)।

1.7 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਸੂਚਕ (ਸਾਰੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ) ਸਾਲ 1990-91 ਵਿੱਚ 269.55 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 379.17 ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 40.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 1.3)।

ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਝਾੜ ਦੀ ਦਰ

1.8 ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਝਾੜ ਕਣਕ 5097, ਚਾਵਲ 3741, ਮੱਕੀ 3981, ਛੋਲੇ 1237, ਗੰਨਾ (ਗੁੜ) 5834, ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ) 537, ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ) 449, ਤੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਸੋਂ 1292, ਮੂੰਗਫਲੀ 1716 ਅਤੇ ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ 1790 ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 1.4)।

ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

1.9 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ, ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਬਾਜਰੇ ਦਾ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦਾ 97 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ। (ਸਾਰਣੀ 1.5)

ਸਿੰਚਾਈ

1.10 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਬਣਤਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 97.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਘਣਤਾ 190 ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਮੁੱਖ-ਸਾਧਨ ਹਨ। ਰਾਜ

ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ 73% ਹਿੱਸਾ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਪੱਧਰ ਰਾਜ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤਜਵੀਜਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। 'ਪੰਜਾਬ ਪਰਜਰਵੇਸਨ ਆਫ ਸਬ ਸੋਇਲ ਐਕਟ 2009' ਅਧੀਨ 10 ਜੂਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਰੀ ਲਗਵਾਉਣ ਤੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਰੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਈਕਰੋ ਇੰਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ, ਡਰਿੱਪ ਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਸਿਸਟਮ, ਕੰਡੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਨਾਲਿਆ ਉਤੇ ਚੈਕ ਡੈਮ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੇਗੀ। ਨਹਿਰਾਂ ਜੋ ਕਿ ਨਿਸਚਿਤ ਸਮੱਰਥਾ ਤੋਂ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੇਠਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਅਤੇ ਰੀਮੋਡਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ।

1.11 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਵਿੱਚ ਇੰਰੀਗੇਸ਼ਨ ਬੇਨੀਫਿਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ:-

1. 540 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੰਡੀ ਨਹਿਰ ਫੇਸ-II :- ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 2012-13 ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।
2. ਸਤਲੁੱਜ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਲਈ 734 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ:- ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫੰਡ ਅਜੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ।
3. ਰਾਜਸਥਾਨ ਫੀਡਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਰੀਲਾਇਨਿੰਗ ਸਬੰਧੀ 952 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ :-ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਅਪ੍ਰੈਲ, ਮਈ 2013 ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
4. ਸਰਹਿੰਦ ਫੀਡਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਰੀਲਾਇਨਿੰਗ ਲਈ 614 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ:- ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ।
5. ਸਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ ਡੈਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ 2286 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ:- ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016 ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

1.12 ਖਾਦਾਂ ਭੌ ਸਬੰਧੀ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ. ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਪਤ ਸਾਲ 1990-91 ਵਿੱਚ 12.20 ਲੱਖ ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 19.18 ਲੱਖ ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਲ 1990-91 ਦੌਰਾਨ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ (ਐਨ ਪੀ.ਕੇ.) ਦੀ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਪਿਛੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖਪਤ 163 ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 243 ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਈਓ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 1.5)।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਖ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਔਸਤ ਖਪਤ 243 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਬੋਸਡ ਸਬਸਿਡੀ ਨਵੀਂ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ

ਕੰਟਰੋਲ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦਿਕ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ 50% ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦੌਰ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਅਣਸੰਗਠਿਤ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰ ਚੜਾਅ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਖਾਦਾਂ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਯਾਤਾਯਾਤ ਦੀ ਲਾਗਤ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਾਰਨ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਘਟੇਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ

1.13 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਕਿਨੂੰ, ਸੰਤਰਾ, ਮਾਲਟਾ, ਨਿੰਬੂ, ਅਮਰੂਦ, ਨਾਸ਼ਪਤੀ, ਅੰਬ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 0.71 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਪੈਦਾਵਾਰ 14.20 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ।

1.14 ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 1.88 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 1.93 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 2.66% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਆਲੂ 0.84 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਐਗਰੋ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਡੱਬਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧੇਗੀ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਵੱਧਣਗੇ।

ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ

1.15 ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ 38.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ 22.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਲ 1990-91 ਦੇ 115.6 ਲੱਖ ਟਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 186.9 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 109.6 ਲੱਖ ਟਨ ਅਤੇ ਚਾਵਲ 77.3 ਲੱਖ ਟਨ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 1.6)।

ਮੰਡੀਕਰਣ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ

1.16 ਮੰਡੀਕਰਣ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਫਸਲ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 31 ਮਾਰਚ, 2012 ਨੂੰ 149 ਨਿਯਮਤ ਮੰਡੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਡੀ ਪਿਛੇ ਔਸਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 82 ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਆਉਂਦਾ ਰਕਬਾ 338 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ। ਕੁੱਲ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 226.33 ਲੱਖ ਟਨ ਸੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 234.04 (ਪੀ) ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 120.02 ਲੱਖ ਟਨ ਢਕੀ ਹੋਈ ਅਤੇ 114.02 ਲੱਖ ਟਨ ਖੁਲੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 1.7)

ਪਸ਼ੁਪਾਲਣ

1.17 ਪਸ਼ੂਧਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ (2004-05) ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ 7.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ 944 ਗਰਾਮ ਦੁੱਧ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ 76 ਮਿਲਕ ਪਲਾਂਟ ਅਤੇ ਚਿਲਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਚਾਲੂ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਅੰਡਿਆਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 3603 ਮਿਲੀਅਨ ਸੀ।

1.18 ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਇਕ ਅਜਾਦ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਭਰਪੂਰ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਰਨਰੀ ਐਂਡ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਤਿੰਨ ਨਵੇਂ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਡੋਅਰੀ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਫਿਸਰੀਜ਼ ਉਸਦੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਵੈਟਰਨਰੀ ਪੋਲੋਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਾਲਝਰਾਣੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣ, ਸੂਰ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਧਾਰਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਭਾਗ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। 40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਬਾਰਡ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਹੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1.19 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ 19 ਪੋਲੀਕਲੀਨਿਕ, 1367 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ 1485 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਹਨ। ਨਬਾਰਡ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ 48 ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤਕਨੀਕੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸੈਂਟਰ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 800 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1.20 ਪੰਜਾਬ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 262 ਲੱਖ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਕਰਕੇ ਮੁੱਢਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੂਆ 1300 ਲੀਟਰ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 3000 ਲੀਟਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਧਾਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ 1500 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਾਹਿਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਊਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 5000 ਸੈਕਸ ਸੀਮਨ ਸਟਰਾਅ ਦਾ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆ ਦੇ ਫੀਮੇਲ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਆਇਤੀ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਫਸਲੀ ਵੰਨਸੁਵੰਨਤਾ (ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ)

1.21 ਕਣਕ ਚਾਵਲ ਦਾ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਰਮਾ, ਮੱਕੀ, ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਕਾਸਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਲੇ ਦੀ ਕਾਸਤ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਟਰਸ ਕਾਉਂਸਿਲ 2200 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ 25 ਖੇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ, ਤੇਲ ਬੀਜ ਸਾਮਲ ਹਨ, ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕਣਕ, ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਨਿਸਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਉਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਦੂਜਾ, ਖੇਤੀ ਨਿਰਯਾਤ ਵਿੱਚ

ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਿਖੇ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬਚਾਓ ਲਈ ਪੱਕਾ ਨਾਸਵਾਨ ਕਾਰਗੋ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਖਾਧ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1.22 ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਫੂਡਗਰੇਨਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਏ.ਐਫ.ਸੀ.) ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭੰਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਾਲ 2002-03 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ, ਮਾਲਟਿੰਗ ਜੌਂ, ਹਾਇਓਲਾ, ਦੂਰਮ ਕਣਕ, ਮੱਕੀ, ਬਾਸਮਤੀ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਤੱਕ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ 16.67 ਲੱਖ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਇਸ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਏ.ਐਫ.ਸੀ. ਵਲੋਂ ਉੱਘੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਖਾ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕੰਪਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਏ.ਐਫ.ਸੀ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੇ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਰੰਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਮਿਤੀ 1.10.2010 ਤੋਂ ਮੰਡੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਫੀਸ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹੁਣ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਹਿਚਕਿਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਪੀ.ਏ.ਐਫ.ਸੀ. ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਬਰੀਵਰੀਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ (ਯੂ.ਬੀ.ਐਲ.) ਹੀ ਮਾਲਟਿੰਗ ਜੌਂ ਦੀ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਜੌਂ ਦੀ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੁੱਲ 11960 ਏਕੜ ਦਾ ਕੰਮ ਯੂ.ਬੀ.ਐਲ. ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਅਬੋਹਰ), ਮਾਨਸਾ, ਮੁਕਤਸਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਅਰੰਭਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 2012-13 ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਯੂ.ਬੀ.ਐਲ. ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਾਲਟਿੰਗ ਜੌਂ ਦੀ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ 20000 ਏਕੜ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

1.23 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਘਣੀ ਖੇਤੀ ਕਾਰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਤਰ ਨੀਵਾਂ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟੀ ਹੈ। ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਕਰਾਪਿੰਗ ਪੈਟਰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿਭੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬੀ.ਟੀ.ਕਾਟਨ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਪਾਹ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਪਾਹ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਰਾਪਿੰਗ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਿਭੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ:-

1. ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੰਡੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਏ.ਪੀ.ਐਮ.ਸੀ ਐਕਟ 1961 ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਦਲਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਖਰੀਦ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਠੇਕਾ ਖੇਤੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਵਾਂ ਠੇਕਾ ਐਕਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।

3. ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪੰਜ ਖੇਤਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਡੈਸੀਡੈਨਜ਼ਰਨ ਅਤੇ ਡਬਲਿਊ ਮਾਰਕੋਟ ਹਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
 4. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਬਹੋਰ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦੋ ਐਗਰੋ ਜੂਸ ਪਲਾਂਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਜੰਗਲਾਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਸਮੀ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਚਾਰ ਨਵੀਆਂ ਲੱਕੜ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਤਕਨੀਕ ਦੀਆਂ ਆਰਾ ਮਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 5. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾ ਕਿਸਤ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 1600 ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਤ ਵਿਕਾਸ ਲਈ 200 ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- 1.24 ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਅਧੀਨ ਆ ਚੁੱਕੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਦਲੀਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਂ ਵਿੱਚ 5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਅਸੂਲਨ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਕਰਾਂਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ (ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ) ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਮਾਨ ਬੱਜਟ ਵਿੱਚ 500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਊਰਜਾ

"The most important single factor contributing towards economic growth is availability of power."

Ruddar Dutt

ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਊਰਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਬਲਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਕਾਫੀ ਜਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਊਰਜਾ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤਣਯੋਗ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਵਰਤਣਯੋਗ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਣ ਸ਼ਕਤੀ, ਬਾਇਓਗੈਸ, ਸੂਰਜ ਸ਼ਕਤੀ, ਹਵਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਭੂ ਥਰਮਲ ਅਤੇ ਜੌਰ ਸ਼ਕਤੀ ਊਰਜਾ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤਣਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਇਲਾ, ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਵਰਤਣਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਇਲੇ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ, ਤੇਲ ਦੇ ਖੂਹ, ਭੂ-ਥਰਮਲ ਅਤੇ ਜੌਰ ਸ਼ਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਥਰਮਲ, ਹਾਈਡਲ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2.2 ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਊਰਜਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਾਲ 2013-14 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਨੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏ.ਟੀ. ਅਤੇ ਸੀ.ਲਾਸਿਜ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ, ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਆਈ.ਟੀ. ਸੁਵਿਧਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣਾ, ਨਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਗਰਿਡ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਸਾਮਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਵੱਲੋਂ 3920 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਜਬਰਦਸਤ ਵਾਧਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅੰਤਿਮ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਯੂਨਿਟ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਲੜੀ ਨੰ:	ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ	ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਭਾਵਤ ਸਾਲ	ਕੁਲ ਪ੍ਰਗਤੀ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)
1	ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ 660×3 =1980 ਮੈ.ਵਾ	2013-14	80
2	ਰਾਜਪੁਰਾ 700×2 = 1400 ਮੈ.ਵਾ	2014-15	71
3	ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ 270 ×2=540 ਮੈ.ਵਾ.	2013-14	81

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਪਾਵਰ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ, 2010 ਅਧੀਨ 700 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਯੂਨਿਟ (2x700) 1400 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਜਪੁਰਾ, 1320 ਮੈਗਾਵਾਟ (2 x 660) , ਫੇਜ਼-2 ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, 1320 ਮੈਗਾਵਾਟ (2 x 660) ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਕੋਲੇ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ, 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਗੈਸ ਆਧਾਰਿਤ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਰਾਜਪੁਰਾ, 1000 ਮੈਗਾਵਾਟ ਗੈਸ ਆਧਾਰਿਤ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਰੂਪ ਨਗਰ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਪਣ ਬਿਜਲੀ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ (206 ਮੈਗਾਵਾਟ), ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਚੈਨਲ ਸਟੈਜ਼- III (50 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਅਤੇ ਸਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਪਾਵਰ (55.5 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਟੈਜ਼-II (18 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਯੂਨਿਟ ਜੂਨ 2013 ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਯੂਨਿਟ ਸਤੰਬਰ 2013 ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਜ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

2.3 ਮੁੱਖ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਦਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੱਟ ਵੋਲਟੇਜ ਵਿਤਰਣ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਉੱਚ ਵੋਲਟੇਜ ਵਿਤਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ , ਨਵੇਂ ਕੰਪੈਸਟਰ ਲਗਾਉਣਾ, ਬਿਜਲੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਬਾਹਰ ਮੀਟਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਟਿੰਗ, ਵਿਤਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ, ਆਟੋਮੈਟਿਡ ਮੀਟਰ ਗੀਡਿੰਗ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣਾ (ਏ.ਐਮ.ਆਰ.), ਜਿਸ ਨਾਲ 800 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਪੀਕ ਡਿਮਾਂਡ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਸਾਲ 1000 ਮੀਲੀਅਨ ਯੂਨਿਟਸ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ ਨੂੰ ਅਰਬਨ ਪੈਟਰਨ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ । ਕਈ ਕਦਮ ਜਿਵੇਂ ਆਈ.ਟੀ.ਲਾਗੂ ਕਰਨ , ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ , ਸਪਾਟ ਬਿਲਿੰਗ, ਮਲਟੀਪਲ ਬਿਲ ਪੇਮੈਂਟ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

2.4 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਊਰਜਾ ਦੇ ਨਵਿਆਣ ਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ “ ਨਿਊ ਅਤੇ ਰੀਨਿਊਏਬਲ ਪਾਲਿਸੀ ਆਫ ਅਨਰਜੀ-2012 :” ਅਧਿਸੂਚਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਅਧੀਨ ਬਾਇਊ ਮਾਸ ਪਾਵਰ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਿਨਿਊਏਬਲ ਊਰਜਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਨਵੀਂ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ.ਈ.ਪਾਲਿਸੀ , 2012 ਤਹਿਤ ਸਾਮਲ ਟੀਚੇ 1000 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਵਾਧਾ , 600 ਮੈਗਾਵਾਟ ਬਾਇਊ ਮਾਸ ਪਾਵਰ, 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਕੋ-ਜਨਰੇਸ਼ਨ, 250 ਮੈਗਾਵਾਟ ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਅਤੇ 50 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਹਿਰੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਠੋਸ ਵਿਅਰਥ ਨਾਲ ਊਰਜਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ 2022 ਤੱਕ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਬਿਜਲੀ

ਬਿਜਲੀ ਪਲਾਂਟ ਦੀ ਸਥਾਪਤ ਸਮਰੱਥਾ

2.5 ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ 5026 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿੱਚ 5036 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿੱਚ ਸਟੀਮ ਅਤੇ ਹਾਈਡਰੋ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2630 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ 2406 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 2.1)

ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ

2.6 ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੇ 83.08 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) 81.66 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 2.2)

ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

2.7 ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿਚ 43943 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੁਲ ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ 39428 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ/ਥਰਮਲ ਪਲਾਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 8555 ਅਤੇ 18812 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਵਿੱਚ 12061 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਹੋਰ ਵੱਖ-2 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 2.3)

2.8 ਊਰਜਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਪਣ ਬਿਜਲੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਪਣ-ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਤਿ ਛੋਟੇ ਪਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ ਬਲਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਵਿਆਣ ਯੋਗ ਊਰਜਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਛੋਟੇ ਝਰਨਿਆਂ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਤ ਲਾਭ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ 8 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਪਾਵਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ

2.9 ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਵੇਚੀ ਹੋਈ ਬਿਜਲੀ ਵਿਚੋਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖਪਤ 62.66% ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ 63.69% ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ (ਆਰਜੀ)ਕੁੱਲ ਵੇਚੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ ਵਿਚੋਂ ਘਰੇਲੂ ਖੇਤਰ ਲਈ ਖਰੀਦੀ 25.16 % ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ 25.21% ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਦੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚੀ ਊਰਜਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਾਰਣੀ 2.4 ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਆਮਦਨ

2.10 ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਲਗਾਤਾਰ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਲਾਗਤ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 9 : ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਆਮਦਨ/ਖਰਚ (ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ)		
ਸਾਲ	ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਆਮਦਨ (ਰੁਪਏ)	ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਲਾਗਤ (ਰੁਪਏ)
2006-07(ਏ)	2.95*	3.75
2007-08 (ਏ)	3.27*	3.95
2008-09 (ਏ)	3.45*	3.97
2009-10 (ਏ)	3.51*	4.12
2010-11 (ਪੀ)	3.94 *	4.79

* ਰੇਟ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਏ) - ਅਸਲ

(ਪੀ) - ਆਰਜੀ

2.11 ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ, ਵਪਾਰਕ, ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਟਿੰਗ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ, ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 3.77, 5.81, 6.24 ਅਤੇ 4.86 ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੰਕੜੇ 4.17, 6.12, 6.12 ਅਤੇ 5.81 ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ ਸਾਰਣੀ 2.5 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ

2.12 ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਵੱਧੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਟਿਊਬਵੈਲ/ਪੰਪ ਸੈਟਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 20007 ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦਾ ਬਿਜਲੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 1163274 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲਵਾਰ ਅੰਕੜੇ ਸਾਰਣੀ 2.6 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।

ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਨੁਕਸਾਨ

2.13 ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਵੰਡ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਡ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਵੰਡ ਘਾਟਾ (ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ) 17.42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਘੱਟ ਕੇ 17.00 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ

ਘਾਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਹੋਈ ਊਰਜਾ ਉਪਲਬਧਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਤੇ 5700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਪੈਟਰੋਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

2.14 ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਖਪਤ 490594 ਮਿ. ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 2010-11 ਨਾਲੋਂ 16.82 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਖਪਤ 3109249 ਮੀ. ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਨਾਲੋਂ 5.88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਸੀ। ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖਪਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 4.43 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ.ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2010-11 ਵਿਚ 53.38 ਲੱਖ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਆਰਜੀ) ਵਿਚ 55.43 ਲੱਖ ਹੋ ਗਈ । (ਸਾਰਣੀ 2.7)

ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ

2.15 ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਅਤੇ ਧੂੰਏਂ ਰਹਿਤ ਊਰਜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਭਰਪੂਰ ਖਾਦ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ (ਪੈਡਾ) ਵਲੋਂ 12123 ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਏ ਹਨ। (ਸਾਰਣੀ 2.8)।

ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

2.16 ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੋਲਰ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਪਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਊਰਜਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਊਰਜਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਪੂਰਕ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੂਰਜੀ ਥਰਮਲ ਵਿਸਥਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ (ਪੈਡਾ) ਦੁਆਰਾ 1016 ਸੋਲਰ ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ । (ਸਾਰਣੀ 2.9)

ਉਦਯੋਗ

ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਅਧਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਤੀਜਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੰਦੀ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਖਾਵਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਮਹੋਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ 2009 ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ ਸਰਕਾਰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਯਮਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਲਬੱਧਤਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਮੌਜੂਦਾ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਵੇਂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3.2 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਇਕਨੌਮਿਕ ਜ਼ੋਨ ਐਕਟ, 2009 ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਾਂ, ਮਹਿਸੂਲਾਂ, ਸਥਾਨਿਕ ਕਰਾਂ, ਉਗਰਾਹੀਆਂ, ਅਸਟਾਮ ਡਿਊਟੀ, ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰ ਜੋ ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ ਲਈ ਜਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ/ਪਲਾਟ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਪਹਿਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 17 ਖਾਸ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 2 ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

3.3 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੰਡਾਰ ਖਰੀਦ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦਫਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਈ-ਪ੍ਰੋਕਿਊਰਮੈਂਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3.4 ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੱਪੜਾ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸਿਫਟਾਂ ਦੌਰਾਨ ਔਰਤ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਬਸਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਗਾਈਡ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੈਰਾਮੀਟਰਜ਼ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

3.5 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ, ਲਾਗਤ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਘਟਾਉ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਲੱਸਟਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ 79.49 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਹੈਂਡ ਟੂਲਜ਼ ਕਲਸਟਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ 17.48 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਈਕਰੋ, ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ 37 ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਲਸਟਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 26 ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

3.6 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੋਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਈਸਟਰਨ ਰੂਟ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵੈਸਟਰਨ ਫਰੇਟ ਕੋਰੀਡੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

ਵਾਗਹਾ ਬਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਆਯਾਤ-ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਵੱਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਲੱਗਭੱਗ 300 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਲੀ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪੱਦ-ਉਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

3.7 ਪੰਜਾਬ ਲਘੂ ਉਦਯੋਗ ਨਿਰਯਾਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਈ.ਸੀ.) ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਉਦਯੋਗਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਵ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਮਨ ਇੰਨਫਰਾਸਟਰਕਚਰ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਮੈਨਟੀਨੈਂਸ) ਐਕਟ 2012 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ, ਹਰੇਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਏਰੀਆ ਜਾਂ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ ਦੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕਾਮਨ ਫੈਸਲਿਟੀ ਅਤੇ ਇੰਨਫਰਾਸਟਰਕਚਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

3.8 ਮੈਗਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਵਿਧੀਆਂ, ਸਰਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 6.11.2007 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 6.11.2007 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਦਾਜਨ 52,614.12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਾਲੇ 98 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3.9 ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਲਿਊ ਪ੍ਰਿੰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਇੱਕ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪਾਲਿਸੀ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ਉਥੇ ਹਾਈਡਲ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਤੇ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਹੋਰ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਖਾਨਾ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤਣ ਸਬੰਧੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਮਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

3.10 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 450 ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 45000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 2.50 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 95000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ 2012-13(ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 475 ਹੋ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 50000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 10,5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਉਤਪਾਨ ਸਹਿਤ 2.70 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (ਸਾਰਣੀ 3.1)

ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

3.11 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 170000 ਸੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 9000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 10.40 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13(ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ

ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 172000 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 9400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 10.60 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 64000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 3.2)

ਐਫੂਲੈਟ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ

3.12 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਰੰਗਾਈ ਉਦਯੋਗ ਲਈ 2 ਸਾਂਝੇ ਐਫੂਲੈਟ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ(ਸੀ ਈ ਟੀ ਪੀ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਾਜਪੁਰ ਸੜਕ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਸੀ ਈ ਟੀ ਪੀ 117 ਐਮ ਐਲ ਡੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 15 ਐਮ ਐਲ ਡੀ ਦੂਜਾ ਸੀ ਈ ਟੀ ਪੀ ਬਹਾਦਰਕਾ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ.)

3.13 ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਆਦਰਸ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਦਰਸ ਉਦਮਕਰਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਵਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚ 11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 26 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਉਦਮਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਰੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਤੇ ਪਰਮਿਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਕੈਮੀਕਲ ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 705 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 44 ਐਗਰੋ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਐਮਪਾਵਰਡ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਐਗਰੋ ਮੈਗਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨਿਵੇਸਕਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਗਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਨੇ 6367 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ 57 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 2000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਗਮ(ਇਨਫੋਟੈਕ)

3.14 ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਨੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕੋਸਿਸਟਮ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਇਕ (ਇਨਕੁਲੇਸ਼ਨ ਸੈਟਰ) ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। 12000 ਵਰਗ ਫੁਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਕਮਨੀਕੇਸ਼ਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਪਾਰਕ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਕੁਬੇਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਪਲਗ ਐਂਡ ਪਲੇ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਾਂਝੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹਾਲ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਮੇਲ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸ.ਟੀ.ਪੀ.ਆਈ ਅਧੀਨ 55 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲਾ ਲਗਭਗ 1.40 ਲੱਖ ਵਰਗ ਰਾਜ ਦੀ ਪੱਕੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸਟੇਟ ਆਫ ਆਰਟ

ਇਨਕੁਬੇਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ 4965.27 ਵਰਗ ਰਾਜ ਰਕਬਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਐਸ.ਟੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਇਨਕੁਬੇਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਨੀਹ ਪੱਥਰ ਮਿਤੀ 6-8-2012 ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਦਲੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਡਿਜਾਇਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਨਿੱਘਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਕੰਨਟੀਨ, ਹਾਲ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹਾਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਆਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬੱਧ ਹੋਣਗੀਆਂ।

3.15 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ 1565.33 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 1942.82 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨਤ ਵਾਧਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਸ.ਟੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 171 ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਐਸ.ਟੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਡੀ.ਸੀ.)

3.16 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਦਾਰਾ (ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਹੈ) ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੰਸਥਾਨਕ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਡੀ.ਸੀ. ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਤੀ ਤੰਗੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ ਖਿਚਣ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਉਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

3.17 ਗੋਲ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਿਟਡ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਦਾਰਾ) ਵਲੋਂ ਅਨੁਮਾਨਤ 2100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਟੀਕਲ ਫਾਈਬਰ ਸੰਚਾਰ ਸਿਸਟਮ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਸਰਜ਼ ਗੋਲ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਅਤੇ ਨੈਚਰਲ ਗੈਸ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਲਾਈਨ ਦੇ 5 ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ 'ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਟਰਸਟ' ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦਾਦਰੀ- ਬਾਵਾਨਾ-ਨੰਗਲ ਦੀ 583 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਗਰੂਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰੂਪਨਗਰ(ਰੋਪੜ) ਲਈ ਇਕ ਗੈਸ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਗੈਸ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੋਲ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਿਟਡ ਵਲੋਂ ਗੈਸ ਲਾਈਨ ਵਿਛਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਵਲੋਂ 23-3-2012 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਪਟਿਆਲਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਬਰਨਾਲਾ, ਮੋਗਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਐਸ.ਬੀ.ਐਸ. ਨਗਰ, ਹਸਿਆਪੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਜਿਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇਗੀ।

3.18 ਸਰਕਾਰ ਨੇ 21,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੀਫਾਈਨਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਉਪਕਰਮ ਕੰਪਨੀ ਐਚ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ. ਮਿੱਤਲ ਐਨਰਜੀ ਲਿਮਿਟਡ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ

ਅਧੂਰਾ ਪਿਆ ਸੀ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੀਫਾਇਨਰੀ ਫਿਊਲ ਆਇਲ (ਡੀਜਲ, ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਚ ਗਰੇਡ ਦਾ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਨਾਥਾ, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜਲ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਫੂਡ ਗਰੇਡ ਹਕਸੇਨਾ ਪੈਟਕੋਕ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ। ਰੀਫਾਇਨਰੀ ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ, ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਡਾਊਨ ਸਟਰੀਮ ਤੇ ਪੈਟਰਲੀਅਮ/ਪੋਲੀਪਰੋਪੀਲੀਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਲ ਅਤੇ ਮੀਡੀਅਮ ਸਕੇਲ ਐਟਰਪ੍ਰਾਈਜਿਜ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕਸ ਪਾਲਸੀ ਅਧੀਨ ਰੀਫਾਇਨਰੀ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਲਘੂ ਉਦਯੋਗ ਨਿਰਯਾਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਈ.ਸੀ.)

3.19 ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ 15,972.48 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 17,429.76 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਨਿਰਯਾਤ ਵਿਚ 21,301.55 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਵੱਧ ਕੇ 24,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਆਰਜੀ) ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

3.20 ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਇੰਟੇਗਰੇਟਿਡ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਕਿਮਸਡ ਯੂਜ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ 226.04 ਏਕੜ ਸਰਕਾਰੀ ਜਮੀਨ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ 31-3-2013 ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਪਾਰਕ ਉਦਯੋਗਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਈ.ਟੀ. ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਟਕ ਰਹੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗੀ।

ਰਾਜ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ.)

3.21 ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ.) ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਿਤੇ ਸਮੇਂ ਉਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਕੇਤਕ(ਇੰਡੀਕੇਟਰ) ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਆਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100 ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਸੈਕਟਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਬਾਕਸ ਨੰ:10 ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਆਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100				
ਸਾਲ	ਮੈਨਫੈਕਚਰਿੰਗ ਸੈਕਟਰ	ਬਿਜਲੀ	ਮਾਈਨਿੰਗ	ਜਨਰਲ ਇੰਡੈਕਸ
2005-06	109.7	115.7	118.1	111.5
2006-07	114.3	112.5	135.9	113.9
2007-08	123.1	119.7	127.6	122.2
2008-09	121.6	126.1	144.0	123.0
2009-10	126.6	129.9	100.1	127.4
2010-11	133.7	129.0	101.6	132.2
2011-12(ਪੀ)	136.2	135.6	102.7	135.9

ਰਾਜ ਵਿਚ 697 ਰਜਿਸਟਰਡ ਚੋਣਵੀਆਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100 ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 2010-11 ਵਿਚ 132.2 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2011-12 (ਪੀ) ਵਿਚ 135.9 ਹੋ ਗਿਆ।

ਐਨੁਅਲ ਸਰਵੇ ਇੰਡਸਟਰੀ (ਏ.ਐਸ.ਆਈ.) 2010-11

3.22 ਰਾਸਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਸੰਗਠਨ ਵਲੋਂ ਐਨੁਅਲ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਰਾਹੀਂ ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਡੈਟਾ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏ.ਐਸ.ਆਈ. 2010-11 ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ 10262 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2010-11 ਵਿੱਚ 12770 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 24.44 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿਚ 2610606 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2010-11 ਵਿੱਚ 3399231 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 30.21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਨੈਟ ਵੈਲਿਊ ਏਡਿਡ ਵਿੱਚ 2009-10 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2010-11 ਵਿਚ 8.31 ਅਤੇ 38.30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਟੇਬਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਬਾਕਸ 11 : ਏ.ਐਸ.ਆਈ 2009-10 ਅਤੇ 2010-11 ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ					
ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	2009-10	2010-11	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 4/3
0	1	2	3	4	5
1.	ਫੈਕਟਰੀਆਂ	ਗਿਣਤੀ	10262	12770	24.44
2.	ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ	ਲੱਖ ਰੁਪਏ	2610606	3399231	30.21
3.	ਮੁਲਾਜਮ	ਗਿਣਤੀ	568211	615423	8.31
4.	ਨੈਟ ਵੈਲਿਊ ਏਡਿਡ	ਲੱਖ ਰੁਪਏ	1473619	2038076	38.30

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

“Generation of jobs for those who are now unemployed and those who will join the labour force in future years is only one, elevate important aspect of the development challenge.”

Michael P. Todaro

ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੇ ਬੈਕਲੌਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਕਤੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼, ਇਨਫਰਾਸਟਰਕਚਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਮੁਖੀ ਮੰਡੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਵਾਧੂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਏਜੰਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਏ ਹਨ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

4.2 ਸਾਲ 2011 ਦੌਰਾਨ (31-3-2011ਤੱਕ) ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ) ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 825112 ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 488077 (59.15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ 337035 (40.85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਨ। (ਸਾਰਣੀ 4.1)

ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ

4.3 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗੰਭੀਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਦੌਰਾਨ (30-9-2011) ਰਾਜ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਲ (ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ) ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3.62 ਲੱਖ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2.53 ਲੱਖ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 1.95 ਲੱਖ (77.23 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ 0.58 ਲੱਖ (22.77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪੇਸ਼ਾਵਾਰ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਉਹਨਾਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 4.2)

ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ

4.4 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ (31-3-2012) ਅਜਿਹੇ 1080 ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 14.85 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਦਕਿ ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 1808 ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 25.78 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤੇ ਵਜੋਂ ਵੰਡੇ ਗਏ।

ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ

4.5 ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਅੰਕੜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਪਲ ਸਰਵੇ ਦੇ 66ਵੇਂ ਰਾਊਂਡ ਜੋਕਿ ਜੁਲਾਈ, 2009 ਤੋਂ ਜੂਨ, 2010 ਤੱਕ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿਛੇ ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ 42 ਸੀ ਜਦਕਿ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਦਰ 25 ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਰਵ-ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ-ਮਰਦ, ਪੇਂਡੂ-ਸਹਿਰੀ ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਬਾਕਸ 12 : ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਪਿਛੇ ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ: ਪੰਜਾਬ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ						
ਮੱਦ	ਪੰਜਾਬ			ਭਾਰਤ		
	ਪੇਂਡੂ	ਸਹਿਰੀ	ਕੁੱਲ	ਪੇਂਡੂ	ਸਹਿਰੀ	ਕੁੱਲ
ਪੁਰਸ਼	29	46	35	19	30	22
ਔਰਤਾਂ	106	104	105	24	70	33
ਕੁੱਲ	35	53	42	21	37	25

ਰੋਜਗਾਰ ਜਨਰੇਸ਼ਨ

4.6 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੌਕਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕਿਲ ਵਾਲੀਆਂ ਟਰੇਨਿੰਗਾਂ ਦੇ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖ ਰੋਜਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (30-9-2012 ਤੱਕ) 22 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨ ਪਾਵਰ ਸਰਵੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਕੈਸਿਜ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਡਵੀਜ਼ਨ (ਈ.ਆਰ.ਵੀ.ਐਨ.ਡੀ.) ਵੱਲੋਂ 78540 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 3606 ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

4.7 ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (30.11.2012 ਤੱਕ) ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਸਕਿੱਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ, ਅਬੁਲ ਖੁਰਾਨਾ , ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਸਕਿੱਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 235 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ , ਟਾਟਾ ਮੋਟਰ ਮਹੁਆਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ 261 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ , ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ 977 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਸਰਵਿਸਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ । ਸਕਿਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਐਪਰਲ ਅਤੇ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੋਰਸ ਐਪਰਲ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਡਿਜਾਇਨ ਸੈਂਟਰ, ਖੂਨੀ ਮਾਜਰਾ, ਖਰੜ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਜੀਤਗੜ੍ਹ ਰਾਂਹੀ ਚਲਾਏ ਜਾਣਗੇ । 10,500 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਬ ਓਰੀਐਂਟਿਡ ਅਤੇ

ਸਵੈ-ਰੁਜਗਾਰ ਲਈ ਟਰੇਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ 7 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । 10,000 ਯੁਵਕ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਿਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਟ੍ਰੇਂਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ ਪ੍ਰੋਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਰਾਜ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਐਨ.ਡੀ.ਏ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਮੁਫਤ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਵੇਗੀ।

ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬ

4.8 ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਗਠਨ ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ ਨੇ 8 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ 253 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (30-11-2012 ਤੱਕ) ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜਗਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਲਈ 3900 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਿੱਲ ਅੱਪ ਗਰੈਡੇਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੀ-ਡਿਪਾਰਚਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਣ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਪ੍ਰਵਾਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ ਇੱਕ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਵਾਕ-ਇਨ-ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਇਪਲਾਈਮੈਂਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਯੂਥ (ਸੀ-ਪਾਈਟ)

4.9 ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 16 ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੇਂਦਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ/ਅਰਧ-ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ/ਸਵੈ ਰੋਜਗਾਰ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2012-13 (30-11-2012 ਤੱਕ) ਸੀ-ਪਾਈਟ ਨੇ 7718 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਫੈਂਸ ਫੋਰਸਿਜ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਿਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਲਈ ਟ੍ਰੇਂਡ ਕੀਤਾ।

ਮਾਸ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

4.10 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ-ਮੁੱਖੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2012 ਦੌਰਾਨ ਮਾਸ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ 1022 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ 196969 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਰਸਾਂ, ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ, ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਕੀਮਤਾਂ

ਕੀਮਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਕੜੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਗਤੀਆਤਮਕ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਮਤਾਂ ਉਪਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਕਾਲਾਬਜ਼ਾਰੀ, ਜਮਾਖੋਰੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾਖੋਰੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾ ਕੇ, ਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਤੀ ਧੀਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ 8.91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ (ਨਵੰਬਰ-2012 ਤੱਕ) ਵਾਧੇ ਦੀ ਇਹ ਦਰ 7.64 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 8.42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਦਸੰਬਰ-2012 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਇਹ ਦਰ 9.99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਾਕਸ ਨੰ: 13 : ਸਾਲ 2012-13 (P) ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੀਮਤਾਂ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ								
Month	WPI		CPI-IW		CPI-AL		CPI-RL	
	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13
ਅਪ੍ਰੈਲ	9.74	7.50	9.41	10.22	9.11	7.84	9.11	8.01
ਮਈ	9.56	7.55	8.72	10.16	9.63	7.77	9.63	8.11
ਜੂਨ	9.51	7.58	8.62	10.05	9.32	8.03	9.14	8.54
ਜੁਲਾਈ	9.36	7.52	8.43	9.84	9.03	8.61	9.03	8.94
ਅਗਸਤ	9.78	8.01	8.99	10.31	9.52	9.18	9.71	9.34
ਸਤੰਬਰ	10.00	8.07	10.06	9.14	9.43	9.43	9.25	9.93
ਅਕਤੂਬਰ	9.87	7.45	9.39	9.60	9.36	9.85	9.73	9.84
ਨਵੰਬਰ	9.46	7.45	9.34	9.55	8.95	10.31	9.14	10.47
ਦਸੰਬਰ	7.74	-	6.49	11.17	6.37	11.33	6.72	11.31
ਜਨਵਰੀ	6.89	-	5.32	-	4.92	-	5.27	-
ਫਰਵਰੀ	7.36	-	7.57	-	6.34	-	6.68	-
ਮਾਰਚ	7.69	-	8.65	-	6.84	-	7.19	-
Average:	8.91	7.64	8.42	9.99	8.23	9.15	8.38	9.39

ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

5.2 ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਬੋਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦਾ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 21 ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ 50 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਹਨ, ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਧਾਰ 1979-80 ਤੋਂ 1981-82 =100) ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਹੋਏ 7.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ-2013 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ 8.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਧਾਰ 2004-05=100) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਹੋਏ 9.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13(ਦਸੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ 9.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 5.1) ਇਹ ਦੋ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਭਾਵ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ ।

ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

5.3 ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ 6 ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਔਸਤ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ (ਆਧਾਰ 1987=100) ਵਿੱਚ 12.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ,2013 ਤੱਕ) ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਇਹ ਦਰ 16.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 7.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਜਨਵਰੀ, 2013) ਵਿੱਚ 10.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 5.2) ਇਹ ਦੋ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਭਾਵ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ ।

ਜਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

5.4 ਚੌਣਵੀਆ 10 ਜਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿਆਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ ਸਾਲ 2011 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012 ਵਿੱਚ ਵਧੀਆਂ ਹਨ । ਆਲੂ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਛੋਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਾਧਾ 18.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 12.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਕਿ ਪਿਆਜ ਦੀ ਔਸਤ ਕੀਮਤ 4.04 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਘਟੀ ਹੈ । ਆਲੂ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 16.65 , 12.95 ਅਤੇ 56.45 ,46.35 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਸੀ । (ਸਾਰਣੀ 5.3)

ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ

5.5 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਰਾਇਤੀ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 8.39 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012 ਵਿੱਚ 30.86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 5.58 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2012 ਵਿੱਚ 12.61 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 5.4) ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਜਰਾਇਤ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀ ਮਜਦੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਵੇਜਿਜ ਦਾ ਰੀਵਾਇਜ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਜਦੂਰੀ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਸਾਰਣੀ 5.4 ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 13ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਾਲੀ ਸੁਤੰਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟੇ ਨੂੰ 3% ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਰੋਸ਼ੋ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 2014-15 ਵਿੱਚ 38.7% ਤੱਕ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮਾਲੀ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਨ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਰਾਜ ਦੇ ਔਸਤ ਮਾਲੀ ਘਾਟੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2002-07 ਵਿੱਚ 2.91% ਤੋਂ 2007-12 ਵਿੱਚ 2.47% ਆ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲੀ ਘਾਟਾ 2011-12 ਵਿੱਚ 6810.91 ਕਰੋੜ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 2.63% ਸੀ। ਔਸਤ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2002-07 ਵਿੱਚ 4.18% ਤੋਂ 2007-12 ਵਿੱਚ 3.28% ਆ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ 2011-12 ਲਈ 8490.90 ਕਰੋੜ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 3.28% ਸੀ।

ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਖੜੇ ਕਰਜ਼ੇ (ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ 2002-07 ਵਿੱਚ 46.32% ਤੋਂ 2007-12 ਵਿੱਚ 34.35% ਤੱਕ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਖੜਾ ਕਰਜ਼ਾ (ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ) ਸਾਲ 2011-12 ਲਈ 83099 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 32.06% ਸੀ। 2007-12 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸ ਆਮਦਨ ਔਸਤ ਵਾਧਾ ਦਰ ਸੁਧਰ ਕੇ 16.43% ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸ ਆਮਦਨ 2011-12 ਵਿੱਚ 18841 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2010-11 ਵਿੱਚ 16828 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 11.96% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਵਿਕਾਸ ਖਰਚਾ (ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀਗਤ) 2011-12 ਵਿੱਚ 16912.66 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 15859.11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 6.64% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

1. ਮਾਲ ਲੇਖਾ

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

6.2 ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿੱਚ 31015.05 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਨ, ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਵੱਧਕੇ 38043.36 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 22.66% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਲ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਰ ਬੱਜਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 77.58% ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 76.54% ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰਾਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 22.42% ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 23.46% ਸੀ। (ਸਾਰਣੀ 6.1)

ਖਰਚ

6.3 ਮਾਲੀ ਖਰਚ ਜੋ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 36599.43 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਸਾਲ 2012-13 (ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 41166.67 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 12.48% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 6.2)।

2. ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

6.4 ਪੂੰਜੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਅਨੁਸਾਰ 9593.55 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 9766.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, 1.81% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਕਰਜੇ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 137.40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 157.81 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਨ (ਸਾਰਣੀ 6.3)

ਖਰਚ

6.5 ਪੂੰਜੀ ਖਰਚਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 4136.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 5875.80 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 42.05 % ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 6.4)।

3. ਬੱਜਟ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਥਿਤੀ

6.6 ਬੱਜਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਨਕਦ ਬਕਾਇਆ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਘਾਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਲ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਵਿਤੀ ਘਾਟਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 5584.38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 3123.31 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਜੋ ਕਿ 5457.05 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਘਟ ਕੇ 3890.95 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚਾ/ਨਕਦ ਬਕਾਇਆ ਜੋ ਕਿ(-)127.33 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 767.64 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 6.5)।

4. ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ

6.7 ਰਾਜ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ ਸਾਲ 2007-08 ਤੋਂ ਸਾਲ ਵਰ ਸਾਲ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 (ਲੇਖੇ) ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਰਾਸ਼ੀ 69594 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ) ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਕੇ 78236 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 87578 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਰਜਾ/ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਸਾਲ 2007-08 ਦੇ 34.76 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਸਾਲ 2012-13 ਤੱਕ 31.95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 9 : ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ		
(ਰੁਪੈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ)		
ਸਾਲ	31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਬਕਾਇਆ ਰਿਣ	ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ
1	2	3
2006-07(ਲੇਖੇ)	48344*	38.03

2007-08(ਲੇਖੇ)	52923	34.76
2008-09(ਲੇਖੇ)	57787	33.20
2009-10(ਲੇਖੇ)	63435	31.97
2010-11(ਲੇਖੇ)	69594	30.93
2011-12(ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ)	78236	31.51
2012-13(ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ)	87578	31.95
*ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 3772 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਪੈਸਲ ਟਰਮ ਕਰਜਾ ਮਾਫ ਕੀਤਾ		

5. ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

6.8 ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ (ੳ) ਕੇਂਦਰੀ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ (ਅ) ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਦਾਨ ਅਤੇ (ੲ) ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਯੋਜਨਾ ਕਰਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਵਿਆਜ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮੂਹ ਕਰਜੇ ਦੀਆਂ ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਹਾਉ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਵਾਹ 6893.28 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2012-13 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 8897.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 29.08% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 6.6)।

6. ਕਰ ਅਨੁਪਾਤ

6.9 ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਕਰ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2009-10(ਲੇਖੇ) ਵਿੱਚ 6.10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010-11(ਲੇਖੇ) ਵਿੱਚ 7.42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2011-12(ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 7.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 6.7)। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰ ਵਸੂਲੀ 7227.76 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ।

7. ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

6.10 ਭਿੰਨ- ਭਿੰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਧਨ ਜਟਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 562.05 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ (-) 1014.96 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਬਚਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਘਾਟਾ ਮਹਾਂਵਾਰ ਆਮਦਨ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ 485.89 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ (-)755.83 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਕਿਸਾਨ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ ਵਿਚ (-) 163.66 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ (-)379.34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕਾ ਲਈ ਬਚਤ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ 363.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ (-) 152.29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਘੱਟਣ ਕਰਕੇ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 6.8)।

8. ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਰਿਣ

6.11 ਰਾਜ ਵਿੱਚ 31 ਦਸੰਬਰ, 2011 ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਜੋ ਕਿ 8577 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 31 ਦਸੰਬਰ 2011 ਵਿੱਚ 8981 ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3823 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 4231 ਹੋ

ਗਈ। ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ, ਵਿਦੇਸੀ ਬੈਂਕ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਡਾਕਘਰ ਬੱਚਤ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 4231, 8, 804, 89 ਅਤੇ 3849 ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 6.9)।

6.12 ਜਮਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀਸੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਹੈ। 31 ਦਸੰਬਰ, 2011 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 80.14% ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਤੇ 77.12% ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 6.10)।

6.13 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਮਾਰਚ 2011 ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ 29677.51 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 6.11)।

10ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 14823 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਖਰਚ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 89 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ, ਅਨੁਮਾਨਤ ਉਪਬੰਧ 40,616 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਦਰ 32,705 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਉਪਬੰਧ ਦਾ 81 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਲਵਾਰ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਗਾਤਾਰ 98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 112 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 58 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਘੱਟ (58%) ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮੋਹਾਲੀ-ਫਗਵਾੜਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਲਈ 1200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਵਿਖਰਣ ਕਾਰਣ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਘੱਟ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੈ।

7.2 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿਹਤ, ਪਾਵਰ, ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੈਕਟਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭਰਤੀਆਂ ਉਤੇ ਰੋਕ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾ-ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਊਰਜਾ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 3920 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ 3 ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਪਲਾਟ ਮਈ, 2013 ਤੋਂ ਮਈ, 2014 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸੜਕ ਯਾਤਾਯਾਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਨਿਕਾਸ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਸੈਕਟਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ।

7.3 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸਦਰ ਦਾ ਟੀਚਾ 9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸਲ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 8.03 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ। 2008-09 ਦੌਰਾਨ ਆਰਥਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਯੂਰੋਪ ਦੀ 2011 ਦੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ। 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ 5.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ 6.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ। ਸਲਾਨਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ 9.05%, 5.85%, 6.29%, 6.53% ਅਤੇ 5.94 % ਰਹੀ। 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ ਦੀ ਔਸਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 8.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਟੀਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਆਖਰੀ 2 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ 9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ 12ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ 6.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ। ਖੇਤੀ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਦਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1.6%, 7.5% ਅਤੇ 8.0% ਹਨ। 11ਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 6.73% ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ ਦੇਸ ਦੀ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ, ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਛੂਟ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦੇ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦੇ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

7.4 ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 2006-07 ਦੌਰਾਨ 1,12,997 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 1,64,575 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ 2006-07 ਦੌਰਾਨ 1,27,123 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 2,96,007 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ (ਜੀਅ) ਆਮਦਨ ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸਾਲ 2006-07 ਦੌਰਾਨ 41883 ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ 31206 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਹਰਿਆਣਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੇ ਬਾਦ ਪੰਜਾਬ 5ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਔਸਤਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ 2012-13 ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 68747 ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਵੱਧ ਕੇ 89345 ਰੁਪਏ ਰਹੀ। ਸਾਲ 2012-13 ਲਈ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਅੰਕੜਾ ਉਪਲੱਭਯ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉਪਲੱਭਯ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7.5 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੌਰਾਨ 92000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ 127% ਵੱਧ ਹੈ।

12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ 2012-17 ਦਾ ਵਿਜਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ:-

- ਭੌਂ ਹੇਠ ਘੱਟਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮ
 - ਅਗੇਤੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਰੋਕ/ਝੋਨੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੂਜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣਾ।
 - ਭੌਂਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਕੀਮਾਂ, ਮਾਈਕਰੋ, ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਡਰਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿਕਲ ਸਿੰਚਾਈ ਸਿਸਟਮ
 - ਡੈਮਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਰੋਕ, ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਭੂਮੀਗਤ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨਿੰਗ।
- ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨਾ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੋਲਟਰੀ, ਸੂਰ ਪਾਲਣ, ਡੇਅਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣਾ।
- ਰਾਜ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਨਹਿਰੀ ਨੈਟਵਰਕ ਦਾ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
- ਸਕਤੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਵੇਂ 1980 ਮੈਗਾਵਾਟ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋਂ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ, 540 ਮੈਗਾਵਾਟ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ, 1400 ਮੈਗਾਵਾਟ ਰਾਜਪੁਰਾ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਅਤੇ 206 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਾਹਪੁਰ ਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
- ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਉਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
- ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ (ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ) ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ। ਸਰਵਿਸ ਖੇਤਰ/ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
- ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਯੁਵਕ ਕੇਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ।
- ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਧਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ।
- ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਵਧੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। 12ਵੇਂ ਪਲਾਨ ਸਮੇਂ

ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸਾ ਸੁਧਾਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚੇ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਹੈ।

7.6 ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 2011-12 ਅਤੇ 2012-13 ਦਾ ਖੇਤਰਵਾਰ ਉਪਬੰਧ ਅਤੇ ਖਰਚਾ ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਸਾਰਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

(ਰੁਪਏ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਖੇਤਰ	ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ		ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ		
		2011-12 ਉਪਬੰਧ	ਖਰਚਾ	ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ	2012-13 ਉਪਬੰਧ	ਖਰਚਾ 31/01/13
1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ	434.10	104.41	24.05	506.40	344.04
2	ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ	1021.39	868.17	85.00	302.91	44.41
3	ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਕੰਟਰੋਲ	1030.36	411.14	39.90	927.64	290.98
4	ਊਰਜਾ	3311.66	1692.19	51.10	-	-
5	ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ	58.12	3.74	6.43	54.15	2.00
6	ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ	1565.62	1600.15	102.21	436.08	165.29
7	ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ	60.02	9.21	15.34	120.22	33.35
8	ਆਮ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	287.07	146.60	51.07	303.43	161.23
9	ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	3558.48	2481.67	69.74	3931.25	2091.99
10	ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ	193.18	140.17	72.56	189.42	79.10
11	ਵਾਧੂ ਬੱਜਟ ਜੋੜ	-	-	-	7228.50	3701.61
		11520.00	7457.45	64.73	14000.00	6914.02

ਸਾਲ ਯੋਜਨਾ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 11520.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਪਬੰਧ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖਰਚਾ 7457.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖਰਚਾ 102.21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ 85.00 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ 69.74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੇ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਖਰਚਾ 21.46 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 11.64 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 33.28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਊਰਜਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 89.00

ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਹਿਮ ਝੁਕਾਅ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ, ਊਰਜਾ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ।

ਫਲੈਗਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

7.7 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਫਲੈਗਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫੰਡਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਧੀਨ ਫੰਡਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2007-08 ਵਿਚ 52 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿਚ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਹੇਠ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ 4565 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 2285 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਫਲੈਗਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਸਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਾਸ਼ੀ 2475 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇ ਐਨ ਐਨ ਯੂ ਆਰ ਐਮ, ਟੀ ਐਸ ਸੀ, ਆਰ ਕੇ ਵੀ ਵਾਈ, ਏ ਆਈ ਬੀ ਪੀ, ਪੀ ਐਮ ਜੀ ਐਸ ਵਾਈ, ਆਰ ਏ ਪੀ ਡੀ ਆਰ ਪੀ ਅਤੇ ਆਰ ਜੀ ਜੀ ਵੀ ਵਾਈ, ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲਾਗੂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲੈਗਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2012-13 ਤਹਿਤ 4762 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗੋਲਜ਼ (ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ.)

ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੇ ਅੱਠ ਵਿਕਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਅਪਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ 2015 ਤੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਗਰੀਬੀ, ਭੁੱਖ, ਅਣਪੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਲਈ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਬੈਚਮਾਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਵਿਕਾਸ ਉਦੇਸ਼ (ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ.) ਢਾਚੇ ਨੇ 53 ਸੂਚਕ ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ. ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਪਹਿਚਾਣ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 35 ਸੂਚਕਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਨੇ ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਵਿਕਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ. ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੱਠ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਤੀਬੱਧ ਟੀਚੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:-

ਉਦੇਸ਼ - 1 ਅਤਿਅੰਤ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਖਤਮ ਕਰਨਾ:

- 1990 ਅਤੇ 2015 ਵਿੱਚ, ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਕਰਨਾ।
- 1990 ਅਤੇ 2015 ਵਿੱਚ, ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਅੱਧਾ ਕਰਨਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 2 ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ:

- ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿ 2015 ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਬਲ ਹੋਣਗੇ।

ਉਦੇਸ਼-3 ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣਾ:

- 2005 ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 2015 ਤੱਕ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਹਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿੰਗ ਅਸਮਾਨਤਾ ਖਤਮ ਕਰਨਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 4 ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ:

- 1990 ਅਤੇ 2015 ਵਿੱਚ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਤੱਕ ਘਟਾਉਣਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 5 ਜੱਚਾ ਸਿਹਤ ਸੁਧਾਰ:

- 1990 ਅਤੇ 2015 ਵਿੱਚ ਜੱਚਾ ਮੌਤ ਦਰ ਤਿੰਨ ਤਿਮਾਹੀਆਂ ਤੱਕ ਘਟਾਉਣਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 6 ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ./ਏਡਜ਼, ਮਲੇਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਣਾ:

- 2015 ਤੱਕ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ./ਏਡਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੋਂ ਰਿਵਰਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ।
- 2015 ਤੱਕ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਮਲੇਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੋਂ ਰਿਵਰਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 7 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਾ:

- ਦੇਸ਼ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ।
- ਸਾਲ 2015 ਤੱਕ ਸਾਫ਼ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਸਥਾਈ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਅੱਧਾ।
- ਸਾਲ 2020 ਤੱਕ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 100 ਮਿਲੀਅਨ ਝੁੱਗੀ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਉਦੇਸ਼ - 8 ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ:

- ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਵਾਉਣਾ।

ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ-ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਲੇਨੀਅਮ ਵਿਕਾਸ ਉਦੇਸ਼ਾਂ (ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ.) ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੀਰੀਜ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਸਥਿਤੀ, 2015 ਤੱਕ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਣਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ:

ਬਾਕਸ 11 : ਐਮ.ਡੀ.ਜੀ. ਸੂਚਕ ਦੇ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਣਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ : ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ					
ਕ੍ਰਮ	ਸੂਚਕ		ਟੀਚੇ 2015	ਵਰਤਮਾਣ ਸਥਿਤੀ	2015 ਤੱਕ ਅੰਕ ਅਨੁਮਾਣਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
1	ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ	ਭਾਰਤ	23.90	29.80	26.72
		ਪੰਜਾਬ	11.41	15.90	10.00
2	ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ (< 3 ਸਾਲ)	ਭਾਰਤ	26.00	40.40	32.85
		ਪੰਜਾਬ	19.83	23.60	14.79
3	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਰੋਲ ਅਨੁਪਾਤ	ਭਾਰਤ	100.00	98.30	100.00
		ਪੰਜਾਬ	100.00	96.00	100.00
4	ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 15-24 ਸਾਲ	ਭਾਰਤ	100.00	86.00	..
		ਪੰਜਾਬ	100.00	90.00	..
5	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਧੀਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ	ਭਾਰਤ	1.00	1.00	1.00
		ਪੰਜਾਬ	1.00	0.99	1.00
6	ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਧੀਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ	ਭਾਰਤ	1.00	0.88	..
		ਪੰਜਾਬ	1.00	1.05	ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ
7	ਟਰਸਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਧੀਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ	ਭਾਰਤ	1.00	0.74	..
		ਪੰਜਾਬ	1.00	1.03	ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ
8	ਗੈਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੇਤਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਰੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ	ਭਾਰਤ	..	18.60	..
		ਪੰਜਾਬ	..	14.50	..

9	5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ (ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਜੀਵਤ ਜਨਮ)	ਭਾਰਤ	42.00	59	44
		ਪੰਜਾਬ	25.25	43	33
10	ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ (ਪ੍ਰਤੀ 1000 ਜੀਵਤ ਜਨਮ)	ਭਾਰਤ	26.67	44	37
		ਪੰਜਾਬ	20.33	30	24
11	ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਸਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਟੀਕਾਕਰਣ ਅਨੁਪਾਤ	ਭਾਰਤ	100.00	74.10	89.06
		ਪੰਜਾਬ	100.00	87.30	99.84
12	ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ (ਪ੍ਰਤੀ 100000 ਜੀਵਤ ਜਨਮ)	ਭਾਰਤ	109	212	138
		ਪੰਜਾਬ	83	172	131
13	ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਕੁਸਲ ਸਿਹਤ (ਪ੍ਰਸੋਨਲ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ)	ਭਾਰਤ	100	75.50	80.00
		ਪੰਜਾਬ	100	97.40	100.00
14	ਗਰਭਵਤੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਵਿਆਪਕਤਾ	ਭਾਰਤ	..	0.48	..
		ਪੰਜਾਬ	..	0.36	..
15	ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੇਂਡੂ)	ਭਾਰਤ	79.47	90.40	99.25
		ਪੰਜਾਬ	..	99.00	100.00
16	ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰੀ)	ਭਾਰਤ	93.56	93.90	98.58
		ਪੰਜਾਬ	..	98.90	100.00
17	ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੇਂਡੂ)	ਭਾਰਤ	53.36	30.70	40.00
		ਪੰਜਾਬ	..	70.40	80.00
18	ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰੀ)	ਭਾਰਤ	87.86	81.40	90.00
		ਪੰਜਾਬ	..	93.40	100.00
19	ਟੈਲੀਫੋਨ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਉਪਭੋਗਤਾ ਪ੍ਰਤੀ 100 ਪ੍ਰਤੀ ਅਬਾਦੀ	ਭਾਰਤ	..	75.48	90
		ਪੰਜਾਬ	..	111.25	ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ

“ ਗਰੀਬੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਹੈ।”

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

ਮੋਟੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਹੋਂਦ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਛੱਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਕੱਟੜਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਮੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਤੇ ਚਹੁੰਤਰਫਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਰੋਜਗਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸਟਰ ਦੀ 2000 ਦੇ ਮੀਲਿਨੀਅਮ ਘੋਸ਼ਣਾ ਰਾਹੀਂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲ 2015 ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਜਵਾਰ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਮਪਲੀਸਿਟ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਮੈਥੋਡੋਲੋਜੀ ਸਾਲ 2004-05 ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2009-10 ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 15.90 % ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਹੈ, 2015 ਤੱਕ 11.41% ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਿਲੀਨੀਅਮ ਗੋਲਜ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿੱਚ ਇਹ (29.8%) ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਾਂਢੀ ਰਾਜ ਹਰਿਆਣਾ ਜੋ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ 20.1 % ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਸ ਸਮਸਿਆ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸਟਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ ਨੰ: 9.1)

9.2 ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਵਿੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਲ 2004-05 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 20.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (8.73 ਲੱਖ ਪੇਂਡੂ + 4.02 ਲੱਖ ਸਹਿਰੀ ਕੁੱਲ 12.75 ਲੱਖ) ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਸਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਸੰਗਠਨ (ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ.) ਦੇ ਖਪਤ ਸਰਵੇ 2004-05 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿੱਚ 15.9 ਹੋ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਭਗ 9.75 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚ 960 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ 830 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਡੈਟਾ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਰਵੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦੀ ਗਣਨਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰਾ ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨਤ ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

9.3 ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਪਭੋਗ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਓ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਪਭੋਗ ਪੱਧਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਨ ਐਸ ਐਸ ਓ ਦਾ 66ਵਾਂ ਰਾਊਂਡ ਜੋ ਕਿ 2009-10 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਔਸਤ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚਾ (ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ) ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਔਸਤ ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ (1649 ਰੁਪਏ) ਕੇਰਲਾ (1835 ਰੁਪਏ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਸਿਰਫ 1054 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਔਸਤ ਐਮ .ਪੀ .ਸੀ .ਈ 2109 ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ 1984 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਰੈਕਿੰਗ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵਾਂ ਸਥਾਨ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਬਾਕੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਪਾੜਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਹਿਰੀ ਔਸਤ ਐਮ. ਪੀ. ਸੀ. ਈ. ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਔਸਤ ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ ਨਾਲੋਂ (28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਿਰਫ 460/- ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਕਰਮਵਾਰ 930 (88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ 811 ਰੁਪਏ (54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਔਸਤ ਐਮ .ਪੀ .ਸੀ .ਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਸਹਿਰੀ ਔਸਤ ਐਮ. ਪੀ. ਸੀ. ਈ.ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਇਹ ਖਰਚਾ ਪੇਂਡੂ 1649 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ 2109 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਲਈ ਇਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੇਂਡੂ 1510 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ 2321 ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਇੰਪਲਾਈਮੈਂਟ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (ਐਮ ਜੀ-ਐਨ ਆਰ ਈ ਜੀ)

9.4 ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦਿਹਾਤੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਐਕਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਤੰਬਰ 2005 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਮਿਤੀ 1/4/2008 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦਿਹਾਤੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਬਾਲਗ ਮੈਂਬਰ ਗੈਰ ਹੁਨਰਮੰਦ ਅਤੇ ਹੱਥੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 100 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

9.5 ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨਰੇਗਾ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 8997.03 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 692.69 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2012-13 ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਬਕਾਇਆ 4296.93 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਫੁੱਟਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 51.24 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਪਲੱਬਧ ਰਾਸ਼ੀ 14037.89 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 10927.11 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ 44.14 ਲੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਵਰਨਜੈਅੰਤੀ ਗ੍ਰਾਮ ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ .ਜੀ.ਐਸ.ਵਾਈ.)

9.6 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਉਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ- ਛੋਟੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹਰ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਦੀ

ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ 75:25 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਆਮ ਵਰਗ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 7500 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 10,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ (ਐਸ.ਐਚ.ਜੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 1.25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਅੰਗਰੀਣਾਂ ਨੂੰ 3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

9.7 ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਸਤੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) 1668.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 1251.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ 417.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ 75:25 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਦਕਿ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਰਾਸ਼ੀ 1215.94 ਲੱਖ (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 979.45 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ 236.49 ਲੱਖ) ਰੁਪਏ ਸੀ ।

9.8 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਸਤੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) 804.95 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਬਕਾਇਆ 278.67 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, 302.42 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ, 218.85 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ, 5.05 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਫੁੱਟਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵੱਜੋਂ) ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਪਲੱਬਧ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 138 .12 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (17 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 90 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 67 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸਿਪ 668 ਹੈ, ਵੱਲੋਂ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ 280.86 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, 209.22 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ 71.64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਪਣੇ ਧੰਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 375 ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 180.04 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਸਬਸਿਡੀ 35.27 ਲੱਖ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ 144.77 ਲੱਖ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਕੁੱਲ 885 ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 755 (85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ , 602 (68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ 33 (0.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅੰਗਰੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਸਤੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) ਕੁੱਲ 460 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (180.04 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ 280.86 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵੈਰੋਜ਼ਗਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਨੈਸਨਲ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ/ਸਟੇਟ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ-(ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ)

9.9 ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਸਵਰਨ ਜੈਯੰਤੀ ਗਰਾਮ ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਜਨਾ, ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਸਾਲ 1999 ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਰਾਹੀਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ, ਟੈਕਨੀਕਲ ਮੁਹਾਰਤ, ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਮੁਸਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵੈਰੋਜ਼ਗਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਪਰ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਜੀ.ਐਸ.ਵਾਈ ਸਕੀਮ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਈ। ਕੁੱਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਕੀਮ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੀਮ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕਰਕੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ (ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ.) 2009-10 ਤੋਂ ਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

9.10 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ.ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਵਰਨਿੰਗ ਬਾਡੀ ਅਤੇ ਐਕਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਸਮੇ-ਸਮੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ. ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵਧੀਕ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਸਟੇਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੈਨੇਜਰ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ. ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਐਨੂਅਲ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਈਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਐਸ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ. ਪੰਜਾਬ ਨੇ 6 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 14 ਬਲਾਕਾਂ ਲਈ ਐਨੂਅਲ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਬਣਾਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੁਣੇ ਗਏ ਜਿਲ੍ਹੇ ਤਰਨਤਾਰਨ (ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਲਟੋਹਾ ਅਤੇ ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, (ਧਾਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, (ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਏ) ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਜਲਾਲਾਬਾਦ) ਪਟਿਆਲਾ (ਰਾਜਪੁਰਾ, ਸਨੌਰ, ਅਤੇ ਪਾਤੜਾਂ) ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ (ਸੁਨਾਮ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ) ਹਨ।

9.11 ਐਸ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ. ਨੇ ਪਾਈਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਲਾਨਾ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਲਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ 15.76 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 2012-13 ਲਈ ਅਤੇ 27.10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 2013-14 ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਫੰਡ ਸਿੱਧੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ 100 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਟੇਟ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਮਨੇਜਮੈਂਟ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਤੀ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਹ ਰਕਮ ਖਰਚੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਟਾਫ ਵੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਜਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਆਈ.ਏ.ਵਾਈ)

9.12 ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਆਈ.ਏ.ਵਾਈ) ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚਕਾਰ 75:25 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਬੰਧੂਆ ਮਜਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠ: ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਕੱਚੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਰਧ ਪੱਕਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਮਕਾਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 45,000/- ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਜਾਂ ਕਠਿਨ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ 48,500/- ਰੁਪਏ ਦੀ

ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਕਾਰਾ ਕੱਚੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ 15,000/ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੇਂਡੂ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਧੂਆਂ ਰਹਿਤ ਚੁੱਲਾ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ 10663.15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 7997.36 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ 2665.79 ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ 75:25 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

9.13 ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (ਨਵੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) 5132.25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੁਲ ਉਪਲੱਬਧ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1169.21 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (23 ਪ੍ਰਤੀਸ਼.ਤ) ਖਰਚ ਕਰਕੇ 33155 ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 3278 (10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)ਮਕਾਨ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ/ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2823 (87 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਮਕਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਸਾਰੇ/ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਇੰਟੀਗਰੇਟਿਡ ਵੈਸਟਲੈਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਤੇ ਹਰਿਆਲੀ ਗਾਈਡਲਾਈਨਜ਼ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

9.14 ਆਈ.ਡਬਲਯੂ ਡੀ .ਪੀ .ਸਕੀਮ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੈਰ ਜੰਗਲਾਤੀ ਨਕਾਰਾ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਾਰਾ ਭੂਮੀ ਮਾਈਕਰੋ ਵਾਟਰ ਸੈਂਡ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਸਕੀਮ 6000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 11:1 ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 5500 ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ 6000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਧਾ ਕੇ ਪਲੇਨ ਏਰੀਏ ਲਈ 12000 ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਮੁਸਕਲ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਏਰੀਏ ਲਈ 15000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ 11000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 1000 ਰੁਪਏ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸਾਲ 2005-06 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 6 ਜਿਲਿਆਂ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਲਈ 8 ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 1882.92 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2006-07 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 254.70 ਲੱਖ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ 1 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੋਹਾਲੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 2222.14 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 159.87 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 31.64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਆਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 31-12-2012 ਤੱਕ ਕੰਪਲੀਟ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਮਿਤੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ 2413.65 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 2270.70 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 49301 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰੀਟ ਕਰਨ ਦੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕੁੱਲ ਟੀਚੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਣ ਤੱਕ 37529 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰੀਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਹਰਿਆਲੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ 16 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਧੀਨ ਹਨ ।

ਇੰਟੈਗਰੇਟਿਡ ਵਾਟਰਸੈਡ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

9.15 ਵਾਟਰਸੈਡ ਵਿਕਾਸ ਗਾਈਡਲਾਈਨਾਂ, 2008 ਅਧੀਨ ਵਾਟਰਸੈਡ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਇੰਟੈਗਰੇਟਿਡ ਵਾਟਰਸੈਡ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਕਾਸਟ 12,000/- ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10,800/- ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ 1200/- ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 90:10 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਰੋਪੜ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 6 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਤ ਦੇ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਰੁੱਧ 6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ 762.51 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਐਂਟਰੀ ਪੁਆਇੰਟ ਐਕਟੀਵਿਟੀ, ਕਪੈਸਟੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਡਿਟੇਲਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2009-10 ਅਤੇ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 84.72 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

9.16 ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 8 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ 13 ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ 2011 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਤ ਦੀ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ 6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਸ਼ੀ 345.35 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਮੁੱਢਲੇ ਫੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ ਪੁਆਇੰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਕਪੈਸਟੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਡੀ.ਪੀ.ਆਰਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਧੀਨ 10,631.76 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਾਲ 88598 ਹੈਕਟੇਅਰ ਏਰੀਆ ਟਰੀਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ 5 ਸਾਲ ਦਾ ਹੈ।

9.17 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 67,220 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ 8066.40 ਲੱਖ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਟਰੀਟ ਕਰਨ ਲਈ 12 ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 7259.76 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ 806.64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 1426.65 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ 194.21 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ 18.42 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਵਿਆਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ-2012 ਤੱਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੁੱਲ 1639.34 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 1143.63 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸਵਰਨ ਜੈਅੰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ.ਜੇ.ਐਸ.ਆਰ ਵਾਈ)

9.18 ਇਹ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਹੁਣ ਪੰਜ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਹਨ (1) ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਯੂ.ਐਸ.ਈ.ਪੀ.), (2) ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਯੂ.ਡਬਲਯੂ.ਐਸ.ਪੀ.), (3) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ਾਵਾਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ (ਐਸ.ਟੀ.ਈ.ਪੀ.-ਯੂ.ਪੀ.), (4) ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਿਰਤ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਯੂ.ਡਬਲਯੂ.ਈ.ਪੀ.) ਅਤੇ (5) ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਕਾਸ ਨੈੱਟ ਵਰਕ (ਯੂ.ਸੀ.ਡੀ.ਐਨ)। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ, ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਅਧੀਨ, 59 ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ 5.52 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ 31.28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੋਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 29 ਅਨੁਸੂਚਿਤ

ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ 2.90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ 16.43 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੋਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਸਟੈਪ ਅੱਪ ਕੰਮਪੋਨੈਂਟ ਅਧੀਨ 995 ਸਹਿਰੀ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ 62.55 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 749 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ 39.23 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਸਾਲ 2012-13 (ਸਤੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ), 0.38 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ 2.15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੋਨ ਸਵੈ ਰੋਜਗਾਰ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਅਧੀਨ 5 ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 0.28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ 1.59 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੋਨ 2 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਸਟੈਪ ਅੱਪ ਕੰਮਪੋਨੈਂਟ ਅਧੀਨ ਲਗਭੱਗ 1436 ਸਹਿਰੀ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ 112.99 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 935 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ 68.60 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ । (ਸਾਰਣੀ 9.3)

ਪੰਜਾਬ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭੌਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਬੈਕਫਿੰਕੋ)

9.19 ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 54500/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 39500/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਸਸਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਬੈਕਫਿੰਕੋ ਵੱਲੋਂ 1340 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 1249.39 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2012-13 (ਸਤੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ) ਦੌਰਾਨ 591.36 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ 624 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ। (ਸਾਰਣੀ 9.3)

ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੌਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ (ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ.ਐਫ.ਸੀ)

9.20 ਇਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗਰੀਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੌਂ-ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 3690 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 1432.99 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਤੰਬਰ, 2012 ਤੱਕ 50 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 115.35 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਵੰਡੀ ਗਈ । (ਸਾਰਣੀ 9.3)

ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

"Public distribution system helps in ensuring supply of essential consumer goods of mass consumption to people at reasonable prices particular to weaker section of society."

Ruddar Dutt

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਗਰੀਬ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ "ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੈਲ" ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਮਾਖੋਰੀ, ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ, ਚੋਰ-ਬਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਸੱਟੋਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੱਲ ਪਾਈ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ, ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ/ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ/ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਨਸਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (31-12-2012 ਤੱਕ) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੰਗਠਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 17815 ਉਚਿੱਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

10.2 ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (31-12-2012 ਤੱਕ) ਟੀਚੇ ਮਿੱਥੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਟੀ.ਪੀ.ਡੀ.ਐਸ) ਅਧੀਨ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ 2,88,600 ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ (ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ) ਨੂੰ 10,098 ਮੀ. ਟਨ ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 35 ਕਿਲੋ, 4.57 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਗਈ ਜਦੋਂਕਿ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉਪਰ (ਏ.ਪੀ.ਐਲ) 57,84,170 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 52620 ਮੀ. ਟਨ ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ 9 ਕਿਲੋ 8.06 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਸਾਲ 2012-13 (31-12-2012 ਤੱਕ) ਦੌਰਾਨ ਲੈਵੀ ਖੰਡ ਦੀ ਕੀਮਤ 13.50 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਕੀਮਤ 15.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਰਹੀ। (ਸਾਰਣੀ 10.1)

10.3 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਰਾਕ, ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਅੰਨਤੋਦਿਆ ਅੰਨਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ 1,79,400 ਅੰਨਤੋਦਿਆ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 6280 ਟਨ ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 35 ਕਿਲੋ 2.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

10.4 ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 859274 ਐਮ.ਟੀ.ਕਣਕ, 15235 ਐਮ.ਟੀ. ਲੈਵੀ ਖੰਡ ਅਤੇ 272787 ਕਿਲੋਲੀਟਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 620982 ਐਮ.ਟੀ.ਕਣਕ, 7191 ਐਮ.ਟੀ.ਲੈਵੀ ਖੰਡ ਅਤੇ 271410 ਕਿਲੋਲੀਟਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (31-12-2012 ਤੱਕ) 370832 ਐਮ.ਟੀ. ਕਣਕ ਏ.ਪੀ.ਐਲ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ, 76134 ਐਮ.ਟੀ.ਕਣਕ ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ 36835 ਐਮ.ਟੀ. ਕਣਕ ਅੰਨਤੋਦਿਆ ਅੰਨਾ ਯੋਜਨਾ (ਏ.ਏ.ਵਾਈ.) ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 5318 ਮੀ. ਦੀ ਲੈਵੀ ਖੰਡ ਅਤੇ 69172 ਕਿਲੋਲੀਟਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਯੋਗ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 10.2)

10.5 ਪੰਜਾਬ, ਲਗਭੱਗ 15.40 ਲੱਖ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 30,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਣਕ 4.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਅਤੇ ਦਾਲ 20.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੋਹਰੀ ਰਾਜ ਵਜੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਟਾ ਦਾਲ ਵੰਡਣ ਲਈ ਸ਼ਪੈਸਲ ਨੀਲੇ ਰਾਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਥੇ ਭਾਅ ਤੇ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਸਮੂਹ ਖੇਤਰੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਡੀਪੂਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਨਾਰਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ 5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਣਕ, 4 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 25 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਣਕ ਵੰਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ 1/2 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, 20 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 2.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵੰਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 10.1) ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 313184 ਐਮ.ਟੀ. ਕਣਕ ਅਤੇ 27874 ਐਮ.ਟੀ. ਦਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ (31-12-2012 ਤੱਕ) 207650 ਐਮ.ਟੀ. ਕਣਕ ਅਤੇ 8300 ਐਮ.ਟੀ. ਦਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 10.2)

ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਮਾਰਟਨ ਲੂਥਰ

ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਲੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਵਚਨ ਬੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਕੀ ਵਰਗਾਂ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੈਕਟਰ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਆ

11.2 ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ, ਵਧੀਆ ਹੁਨਰ, ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਵਿਵਹਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

- i) ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਿਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ।
- ii). ਸਮੁੱਚੀ ਦਾਖਲਾ ਦਰ (ਜੀ.ਈ.ਆਰ) 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਨਿਰੋਲ ਦਾਖਲਾ ਦਰ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ ਜੀਰੋ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ।
- iii) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।
- iv). ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲਰ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭਰਨਾ।
- v). ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਵਿਕਾਸ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਕੋਸਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ 50395 ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2006-07 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 14ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਕੇਰਲਾ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ

11.3 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਸਾਖਰਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001 ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 69.70 ਸੀ ਜੋ ਕਿ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਕੇ 76.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 83.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ 72.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਸਾਲ 2001 ਦੀ ਜਨ ਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਂਡ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਵਿੱਚ ਫਰਕ 14.38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਸਦਕਾ ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਜਨ ਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘੱਟ ਕੇ 11.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਲਿੰਗ ਵਾਰ ਸਾਖਰਤਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (81.51%) ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (71.3%) ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ

ਸੀ। 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀਆਂ ਜਨਗਣਨਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਸਾਰਣੀ 11.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

11.4 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 85.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਸਿੱਖਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸਾ 62.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਹੈ। ਐਸ.ਏ.ਐਸ.ਨਗਰ, ਰੂਪ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ 89.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 80.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਦਕਿ ਮਾਨਸਾ 68.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 56.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਾਲ ਸੱਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਖਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 11.3)

ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਹੱਕ ਸਬੰਧੀ ਐਕਟ

11.5 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਰ.ਟੀ.ਈ.ਰੂਲ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਹਰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਨਿਸਾਨਦੇਹੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਜੇ ਵੀ 65 ਪਿੰਡ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ 57 ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

11.6 ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦੋ ਪੱਧਰ ਹਨ। ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਖਿਆ (8 ਕਲਾਸ) ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ (9-12 ਕਲਾਸਾਂ)। ਕੁੱਲ ਗੌਰਮਿੰਟ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਏਡਿਡ, ਅਫਿਲਿਏਟਿਡ ਅਤੇ ਨਾਨ ਆਫਿਲਿਏਟਿਡ 42688 ਸਕੂਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 22535 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, 13753 ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, 3254 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 3146 ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਹਨ।

ਐਜੂਸੈਟ

11.7 ਸਾਲ 2005-06 ਦੌਰਾਨ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਐਜੂਸੈਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਡੀਅਨ ਸਪੇਟਸ ਰੀਸਰਚ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਸਟੂਡੀਓ, ਚਾਰ ਟੀਚਿੰਗ ਐਡਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਹਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 516 ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਸ.ਆਈ.ਟੀਜ) 500 ਰਸੀਵ ਓਨਲੀ ਟਰਮੀਨਲ (ਆਰ.ਓ.ਟੀਜ) ਇੰਨਸਟਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ 30,40,400 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 379 ਸਾਇੰਸ ਸਕੂਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਲਈ 398 ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਇੰਟਰ ਐਕਟਿਵ ਟਰਮੀਨਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 47 ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਸਤੇ, 4 ਮੈਡੀਕਲ ਸਿਖਿਆ ਲਈ, 5 ਇੰਜੀਨੀਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਲਈ, 15 ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਲਈ, 7 ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਲਈ, 15 ਡਾਈਟਸ ਲਈ, 12 ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਲਈ, 9 ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ, ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਿਸਜ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ

ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਇੰਨਸਟੀਟਿਊਟ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਦੋ ਹਬ ਅੰਦਰ ਉਚੇਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ ਇੰਨਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਬਰੋਡਕਾਸਟਿੰਗ ਦੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਰਾਸਟਰੀ ਮੱਧਿਅਮਿਕ ਸਿਖਿਆ ਅਭਿਆਨ (ਆਰ.ਐਮ.ਐਸ.ਏ.) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਸਤੇ ।

11.8 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ 2017 ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਾਲ 2020 ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿੰਗ, ਸਮਾਜਿਕ - ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਕਰਨਾ, ਮੈਨਪਾਵਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਵਧਾਉਣਾ, ਵਰਕਸਾਪ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਨੇ ਆਦਿ । ਸਾਲ 2009-12 ਤੱਕ 222 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 970 ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 1443 ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਲਗਭਗ 1000 ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਐਜੂਸੈਟ ਲਬਰਟਰੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲ 2009-12 ਦੌਰਾਨ 52183 ਸੈਕੰਡਰੀ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

ਸਾਖਸਰ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ -2012

11.9 ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਨਵਰੀ-2011 ਦੌਰਾਨ ਛੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਮਾਨਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ, ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ 15 ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲਾ ਧਿਆਨ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤਹਿਤ ਮੁੱਢਲੀ ਸਾਖਰਤਾ, ਪੋਸਟ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਟੁਟਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ 2735 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ 6 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 38 ਬਲਾਕ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ

11.10 ਸਾਲ 2009-10 ਦੌਰਾਨ , ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ 7 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਰੂਰ, ਪਟਿਆਲਾ , ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ 21 ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਮਿਤੀ 1-8-2010 ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਗਤ 3.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ (3.02 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਨ-ਰੈਕਰਿਗ ਅਤੇ 0.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੈਕਰਿਗ) ਹੈ ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਆਦਰਸ ਸਕੂਲ ਖੋਲਣੇ

11.11 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਹਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਖੋਲਣ ਲਈ 128 ਆਦਰਸ ਸਕੂਲ ਖੋਲਣ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਆਦਰਸ ਸਕੂਲ 10-15 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੋਣਗੇ । ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ 7.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ 50:50 ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 3.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਜਾਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜੋ ਵੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਲੱਗਭੱਗ 2000 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਦਰਸ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੰਚਾਲਨ ਲਾਗਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ 1600 ਰੁਪੈ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵੀ

ਸਾਮਿਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ 70:30 ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਸਿਖਿਆ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸਰਾਬ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੰਨਕਲਿਊਸਿਵ ਸਿਖਿਆ

11.12 ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੰਨਕਲਿਊਸਿਵ ਸਿਖਿਆ ਸਕੀਮ (ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪੰਗ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇੰਨਟੈਗਰੇਟਿਡ ਸਿਖਿਆ -ਆਈ.ਈ.ਡੀ.ਸੀ. ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ) ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਾਰੇ ਅਪੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਤੇ ਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ (ਕਲਾਸ 9-12) ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਾਲ 2009-10 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 3000/-ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸੀ ਸਿਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਫਤ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਵਰਦੀ, ਸਕਲਾਰਸ਼ਿਪ, ਕਿਰਾਇਆ, ਇਸਕਾਰਟ ਅਲਾਊਂਸ, ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ, ਸਪੈਸਲ ਟੀਚਰ, ਹੈਲਪਰ ਅਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਰਹਿਤ ਸਕੂਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਾਖਲਾ

ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

11.13 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਢੁੱਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। 30 ਸਤੰਬਰ 2011 ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 30158 ਸੀ। (ਸਾਰਣੀ 11.4) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 26480 (87.80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਕੂਲ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਸਾਲ 2011 ਦੌਰਾਨ ਔਸਤਨ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 0.01 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਪਿਛੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ 0.31 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿਛੇ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 0.04 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 0.83 ਕਿ.ਮੀ. ਦੇ ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸੀ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 0.02 ਕਿ.ਮੀ. ਦੇ ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 0.28 ਕਿ.ਮੀ. ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਸੀ। (ਸਾਰਣੀ 11.5)

ਦਾਖਲਾ

11.14 ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ 41.83 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 53.88 ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੈਰ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਪਲੱਭਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲ 2010 ਦਾ 2011 ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 6-11, 11-14 ਅਤੇ 14-18 ਉਮਰ ਵਰਗ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 11.6)

ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ

11.15 ਸਾਲ 2011 ਦੌਰਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 44.54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 45.06 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਸਾਲ 2011 ਦੇ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, 6-11 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਲਈ 44.62 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 11-14 ਸਾਲ ਲਈ 43.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 14-18 ਸਾਲ ਲਈ 45.10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ

ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ 6-11, 11-14 ਅਤੇ 14-18 ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ 6-11, 11-14 ਅਤੇ 14-18 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਦਾਖਿਲ ਹੋਈਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਦਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 40.61 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 38.60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 31.54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹੀ ਜਦ ਕਿ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਇਹ 47.77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 43.28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 31.14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।

ਲੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ

ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ

11.16 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਬਾਰਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਨੌਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ 3,05,866 ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਮਲਗੋਮੇਟਿਡ ਫੰਡ, ਸਪੋਰਟਸ ਫੰਡ, ਸਾਇੰਸ ਫੰਡ, ਕੰਮਪਿਊਟਰ ਫੀਸ ਅਤੇ ਦਾਖਲਾ ਫੀਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ ਘਟਾਉਣਾ

ਇਹ ਸਕੀਮ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ 18 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਗੋਰਮਿੰਟ/ਗੋਰਮਿੰਟ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ /ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਠਵੀਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਨੌਵੀਂ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਗ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ 3000 ਰੁਪੈ (ਫਿਕਸ ਡਿਪੋਜਿਟ/ ਵਰਰੰਟਸ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਣਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 2 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਢਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਸਿੱਧੀ ਹੀ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਹੱਦ ਦੀ ਕੋਈ ਸਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 45301 ਯੋਗ ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਿਦਿਆ ਸਕੀਮ

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 1.11 ਲੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੜਕੀਆਂ ਜੋ 11ਵੀਂ ਅਤੇ 12ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਾਇਕਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਨੌਵੀਂ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਈਕਲ ਦੇਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆ (ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ)

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਖੂਹੀਆਂ ਸਰਵਰ ਅਤੇ ਅਬੋਹਰ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਬਲਾਕ (ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਵਾਲਾ ਬਲਾਕ) ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 3 ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ. ਮਾਡਲ-3 ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ 100 ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ

19 ਨਵੇਂ ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ.ਹੋਸਟਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਬ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਤਹਿਤ 7 ਜਿਲ੍ਹੇ ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਮਾਨਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਬਲਾਕਾਂ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵਾਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਬਣਾ ਕਰਕੇ 2 ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ.(ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ) ਹੁਣ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਨਵੇਂ 19 ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ. ਵਿੱਚੋਂ 16 ਹੋਸਟਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 778 ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ, ਆਰਜੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ

11.17 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 38 :1 ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ ਤੇ 29:1 ਅਤੇ ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 34:1 ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 26:1, ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ ਤੇ 23 :1, ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 23:1 ਸੀ।(ਸਾਰਣੀ 11.10)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

11.18 ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ (ਐਸ.ਐਸ.ਏ) 2000-01 ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ 2010 ਤੱਕ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ ਜ਼ੀਰੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 75:25 ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਵਿੱਚ ਫੰਡ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਐਸ.ਐਸ.ਏ.ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਫੰਡ ਦੀ ਫੰਡ ਦਾ ਪੈਟਰਨ ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ 2007-08 ਅਤੇ 2008-09 ਲਈ 65:35 ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ, ਤੀਸਰੇ ਸਾਲ 2009-10 ਲਈ 60:40,ਚੌਥੇ ਸਾਲ 2010-11 ਲਈ 55:45 ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 50:50 ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਫਿਰ ਵੀ 1ਅਪ੍ਰੈਲ-2010 ਤੋਂ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਰ.ਟੀ.ਈ.) ਐਕਟ -2009 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਐਸ.ਏ.ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਫੰਡ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਸਾਲ 2010-11 ਤੋਂ 2014-15 ਤੱਕ ਇਹ ਰੇਸ਼ੋ 65:35 ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਫੰਡ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਆਰ.ਟੀ.ਈ. ਐਕਟ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਟੇਡਰਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੇ ਸਮੇ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗੀ । ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁਣ ਆਰ.ਟੀ.ਈ.-ਐਸ.ਐਸ.ਏ .ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

11.19 ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਤਹਿਤ 228 ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, 815 ਨਵੇਂ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 21362 ਵਾਧੂ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਸਕੂਲ ਖੋਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨਾਲ 1:2 ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਐਸ.ਐਸ.ਏ ਤਹਿਤ 15752 ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮ : (ਐਮ.ਡੀ.ਐਮ.)

11.20 ਇਹ ਸਕੀਮ 1-4-2006 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ (ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਤੱਕ) ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ /ਈ.ਜੀ.ਐਸ/ਏ.ਆਈ.ਈ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 240 ਦਿਨ ਦਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 19466 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ 12 ਲੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਹੁਣ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ (ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਤੱਕ) ਵੀ 1-10-2007 ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੇ 7 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 21 ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਸਕੀਮ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਇਆ ਸੀ । ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਕੀਮ 2008-09 ਤੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅਪਰ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ 25338 ਬੱਚੇ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।(ਸਾਰਣੀ 11.11)

ਪਨਸਪ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਕਣਕ ਤੇ ਕੇਦਰੀ ਖੁਰਾਕ ਨਿਗਮ (ਐਫ.ਸੀ.ਆਈ.) ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਕਣਕ/ਚਾਵਲ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 480 ਕੈਲਰੀ ਅਤੇ 12 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 700 ਕੈਲਰੀ ਤੇ 20 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਮਦਰ ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁਪ ਰਾਹੀ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ 150 ਗ੍ਰਾਮ ,ਦਾਲਾਂ 20 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ 30 ਗ੍ਰਾਮ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ 75 ਗ੍ਰਾਮ, ਤੇਲ ਤੇ ਫੈਟ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ 7.5 ਗ੍ਰਾਮ, ਨਮਕ ਅਤੇ ਮਸਾਲੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

11.21 ਰਾਜ ਵਿੱਚ 46 ਗੌਰਮਿੰਟ ਅਤੇ 136 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ 225 ਅਨ - ਏਡਿਡ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਜ ਪਾਲਿਸੀ 2010 ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਸੈਲਫ ਫਾਈਨਾਸਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਅਤੇ 6 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਲਫ ਫਾਈਨਾਸਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਹਨ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਗੌਚਰ ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :-

1. ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ।
2. ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ।
3. ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ ।
4. ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਨੌਕਰੀ ਪੱਖੀ ਕੌਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੇ ਜਿਥੇ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲਾ ਅਨੁਪਾਤ (ਜੀ ਈ ਆਰ) ਘੱਟ ਹੈ

11.22 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦੇਸ ਦੇ 374 ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਜਿਥੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾਖਲਾ ਅਨੁਪਾਤ ਰਾਸਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਮਾਡਲ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲੇ ਫੇਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 90 ਜਿਲੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀ ਈ ਆਰ 6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ , ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਲਿਆਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀ ਈ ਆਰ 6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਅਤੇ ਰਾਸਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 15 ਕਾਲਜ (ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ , ਕਪੂਰਥਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਮਾਨਸਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਮੋਗਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਰਨਾਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ)ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਕੁਲ ਦਾਖਲਾ ਰੇਸ਼ੋ (ਜੀ.ਈ.ਆਰ)

ਘੱਟ ਹੈ , ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 11 ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਸਿਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਜਿਥੇ ਜੀ ਈ ਆਰ ਘੱਟ ਹੈ (2001)

ਰਾਜ/ਯੂ.ਟੀ.ਜ਼.	ਜੀ.ਈ.ਆਰ.	ਕੁੱਲ ਜਿਲ੍ਹੇ	ਸਿਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਜਿਲੇ (ਜੀ.ਈ.ਆਰ.)				
			ਸਾਰੇ	(<3.0)	(3.1-6.0)	(6.1-9.0)	(9.1-12.4)
				ਏ	ਬੀ.	ਸੀ.	ਡੀ.
ਭਾਰਤ	12.4	593	374	11	79	144	140
ਪੰਜਾਬ	11.2	17*	13	0	0	5	8

* ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ 22 ਜਿਲ੍ਹੇ ਹਨ ।

ਨਵੇਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ

11.23 ਨਵੇਂ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ,ਅਮਰਗੜ੍ਹ (ਸੰਗਰੂਰ),ਤਲਵਾੜਾ, ਮਾਨਸਾ ਅਤੇ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

11.24 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 604 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 286 ਕਾਲਜ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 318 ਕਾਲਜ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਵਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਰਣੀ 11.7 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ

11.25 ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ 3.12 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 3.39 ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ 69.10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅਧਿਆਪਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੰਸਥਾ/ਕਾਲਜ 4.48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ 8.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਲਜ 0.56 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ 16.70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ ਕਾਲਜ 0.14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਾਲਜ 0.53 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜ 0.09 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਨ।(ਸਾਰਣੀ 11.8)

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲਾ

11.26 ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲਾ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 42745 ਸੀ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 17781 ਲੜਕੇ ਅਤੇ 24964 ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ (ਸਾਰਣੀ 11.9)। ਸਾਲ 2011 ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 76.32 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅਧਿਆਪਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ 6.06 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 9.37 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 0.71 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ

ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 6.55 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 0.17 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 0.74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 0.08 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। (ਸਾਰਣੀ 11.9)

ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ.ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

11.27 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਿਸਵੀਕਰਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਸਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਚੁਅਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨੈਟਵਰਕ (ਵੀ.ਪੀ.ਐਨ.) ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਲੇਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ.ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਪੱਧਰ (ਟੂ ਟਾਇਰ ਲੈਵਲ) ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੈਕਚਰ ਟੈਲੀਕਾਸਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਰਾਸਟਰੀ ਗਿਆਨ ਨੈਟਵਰਕ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਲਾਅ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ।

11.28 ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੰਜਾਬ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਟਿਆਲਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਿੰਧੂਵਾਲ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ 50 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ (ਬਿਨਾਂ ਲਾਗਤ ਤੋਂ) ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕੋਠੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ 80 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਲ.ਐਲ.ਐਮ. ਕੋਰਸ ਦੀਆਂ 20 ਸੀਟਾਂ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

11.29 ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਿੰਡ ਘੁਦਾਂ (ਬਠਿੰਡਾ) ਵਿੱਚ 544 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਰਜ਼ੀ ਕੈਂਪਸ ਤੋਂ ਅਕੈਡਮਿਕ ਸਾਲ 2010-11 ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਅਕੈਡਮਿਕ ਸੈਸਨ ਐਮ.ਫਿਲ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕੋਰਸਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ

11.30 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਚਤਮ ਪ੍ਰਾਮਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 6 ਗੌਰਮਿੰਟ /ਪ੍ਰੋਮੋਟਿਡ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕਾਲਜ, 96 ਸੈਲਫ ਫਾਈਨਾਂਸਡ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ, 34 ਬੀ.ਫਾਰਮੇਸੀ ਅਤੇ 124 ਮੈਨਜ਼ਮੈਂਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, 26 ਗੌਰਮਿੰਟ /ਏਡਿਡ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ, 7 ਨਵੇਂ ਕਾਲਜ (ਜੋ ਸਾਲ 2012-13 ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ) ਅਤੇ 94 ਸੈਲਫ ਫਾਈਨਾਂਸਡ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਉਦਯੋਗ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਜਰੂਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸੈਲਫ ਫਾਈਨਾਂਸਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੀਸ ਦੀ ਰਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਅਦਰੂਨੀ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਥਿਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਹਿਸੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰ ਪੱਖ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

- i) ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਿਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਪ-ਗਰਡੇਸ਼ਨ ।
- ii) ਲੋਕਲ ਉਦਯੋਗ /ਸਰਵਿਸਜ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਇੱਕਸੁਰਤਾ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ।

ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ

11.31 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਸਾਲ 2010-11 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ 1.40 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 50 ਹੁਸਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਅਤੇ ਬਾਰਵੀਂ ਵਿੱਚ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਟੈਸਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਰਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

- i) ਮੈਟਰਿਕ
- ii). ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ।
- iii). ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ 4.00 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ।

ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 5 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤੇ ਪੁਨਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । 50-50 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਬੈਚ ਸਾਲ 2010-11 ਅਤੇ 2011-12 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ । 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ 5.60 ਕਰੋੜ ਮੁੱਢਲੀਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ।

ਪੇਂਡੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ ਅਨੁਸਾਸਨੀ ਹੁਨਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ

11.32 ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਕਾਲਜ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਆਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਮਲਟੀ ਡਿਸਪਲਿਨਡ ਅਕੈਡਮੀ , ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ, ਮੋਗਾ, ਭਿੱਖੀਵਿੰਡ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਫਾਰ ਗਰਲਜ ਦੀਨਾ ਨਗਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਨੂੰ ਬਹੁ ਅਨੁਸਾਸਨੀ ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਨਬਾਰਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (76:24) ਤਹਿਤ ਪੇਂਡੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੋਜਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਨਬਾਰਡ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ 53.10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਾਰਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 17.27 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੁੱਢਲੀਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ।

ਨਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ

11.33 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਲਈ 7 ਕਾਲਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਨਸਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

,ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2009-10 ਵਿੱਚ 14.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 35.00 ਕਰੋੜ , 2011-12 ਦੌਰਾਨ 21.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

ਸਿਹਤ

11.34 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨ ਪਾਵਰ, ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਪ ਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2009 ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਤੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਲੱਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾ ਲਈ ਗਈ । ਪਿਛਲੇ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 1327 ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ 3800 ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕੋਜ਼ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕੋਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ , ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਰੋਗ ਨਾਸਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੱਖਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

- i) ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ।
- ii) ਸਿਹਤ ਸੂਚਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਖਾਸ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- iii) ਰਾਜ ਵਿੱਚ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮੌਤ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਵਲ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- iv) ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਠੋਸ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ।
- v) ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਤੱਤਕਾਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਲਈ 108 ਨੰਬਰ ਡਾਇਲ ਕਰਨਾ) ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣਾ ।
- vi) ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੋਕ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਟ ਲਾਈਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।
- vii) ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰਖਿਆ ਐਕਟ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਅਸਰਦਾਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ।

ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ

11.35 ਰਾਜ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬ ਸੈਂਟਰ, ਐਸ.ਐਚ.ਸੀਜ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ, ਪੀ.ਐਚ.ਸੀਜ ਅਤੇ ਸੀ.ਐਚ.ਸੀਜ ਸਾਮਲ ਹਨ । ਕੁੱਲ ਐਸ.ਐਚ.ਸੀਜ./ਪੇਂਡੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 1187 ਪੇਂਡੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦਾਂ) ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

11.36 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਾਸਟਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਲੇਰੀਏ, ਤਪਦਿਕ, ਅੰਧਰਾਤਾ, ਕੋਹੜ ਅਤੇ ਏਡਜ਼ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਵੀ ਸਾਮਲ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਟੀਕਾਕਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਮੈਡੀਕਲ ਸਹੂਲਤਾਂ

11.37 ਰਾਜ ਵਿੱਚ 2011-12 ਦੌਰਾਨ 2107 ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 99 ਹਸਪਤਾਲ 151 ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ, 428 ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ 1429 ਸਬ ਸਿਡਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ / ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਸਨ (ਸਾਰਣੀ 11.13)। ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 22460 ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 11.14)। ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 13512 ਸੀ। ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਪਿਛੇ ਔਸਤਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਅਰਥ ਵਿਆਸ ਖੇਤਰ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 2.68 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ (ਸਾਰਣੀ 11.15)। ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 6.21 ਲੱਖ ਦਾਖਿਲ ਕੀਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ 156.69 ਲੱਖ ਆਊਟ ਡੋਰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2010 ਦੌਰਾਨ 5.95 ਲੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਅਤੇ 143.66 ਲੱਖ ਆਊਟ ਡੋਰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਸਾਰਣੀ 11.16)

ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਭਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

11.38 ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਫੈਮਿਲੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 23 ਸਹਿਰੀ ਫੈਮਿਲੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ, 64 ਸਹਿਰੀ ਰੀ-ਵੈਮਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਅਤੇ 52 ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਯੂਨਿਟ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 22889 ਰਜਿਸਟਰਡ ਡਾਕਟਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਰਾਸਟਰੀ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ. ਐਮ.)

11.39 ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੇਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਹੈਲਥ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ.ਐਮ.) ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ, ਜੋ 2005 ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ. ਐਮ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਟੀਚੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :-

1. ਸਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਜਣੇਪਾ ਮੌਤ ਦਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਕਰਨੀ ।
2. ਜਨ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪਾਣੀ, ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ, ਅਰੋਗਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਪੋਸਟਿਕਤਾ ਲਈ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਪਹੁੰਚ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣੀ ।
3. ਛੂਤ ਅਤੇ ਅਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਚਾਓ ਅਤੇ ਰੋਕ ਥਾਮ ਕਰਨੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਜਾਨਲੇਵਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।
4. ਸੰਪੂਰਨ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣੀ ।
5. ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਡੈਮੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ।
6. ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋਕਲ ਨੁਸ਼ਖਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਅਯੁਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ।
7. ਸਿਹਤਵੰਦ ਜੀਵਨ ਸੈਲੀ ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣਾ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰਾਸਟਰੀ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ.ਐਮ.) ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤੱਤਕਾਲ ਸਿਹਤ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਈ.ਆਰ.ਐਸ.) ਦੇਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਅਕਤੂਬਰ-2011 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 240 ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਟਰੇਨਡ ਮੈਡੀਕਲ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਸਿਫਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ ਐਨ.ਆਰ.ਐਚ.ਐਮ. ਤਹਿਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚਾਲੂ / ਓਪਰੇਸ਼ਨਲ ਲਾਗਤ ਭਾਰੀਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ.ਤਹਿਤ ਕਵਰ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵਾਸਥ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ

11.40 ਲੇਬਰ ਅਤੇ ਰੋਜਗਾਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵਾਸਥ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ (ਆਰ.ਐਸ.ਬੀ.ਵਾਈ) ਮਿਤੀ 1-4-2009 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਤਹਿਤ ਕਵਰ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬੀਮੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ.ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਚੋਣਵੇਂ ਬਾਹਰੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ (ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ) ਫਲੋਟਰ ਬੇਸਿਜ ਤੇ 30,000/ਰੁਪੈ ਤੱਕ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 500/-ਰੁਪੈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਮਾਰਟ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਲਾਗਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦਾ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੀ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪਾਤਰੀ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਸਲਾਨਾ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ ਵਜੋਂ 30/-ਰੁਪੈ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬ ਨਿਰੋਗੀ ਯੋਜਨਾ

11.41 ਗਰੀਬ ਮਰੀਜ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਪਰ ਸਪੈਸਲਟੀ ਹਸਪਤਾਲ/ਸੰਸਥਾ ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਕੀਮ " ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਅਰੋਗਿਆ ਨਿੱਧੀ " (ਆਰ.ਏ.ਐਨ.) ਤਹਿਤ ਬਿਮਾਰੀ ਫੰਡ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਪਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਮਦਦ ਦਾ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਅਰੋਗਿਆ ਨਿੱਧੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗੀ, ਜਿਥੇ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਸਾ ਛਡਾਓ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ

11.42 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਸੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ (15-25 ਸਾਲ) ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਹੱਦੀ ਰਾਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਸਰਹੱਦੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਨਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਡਰੱਗ ਡੀਅਡਿਕਸ਼ਨ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰਾਂ (ਡੀ.ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ.) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੁਫਤ ਨਸਾ ਛਡਾਓ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਪੁਨਰ ਨਿਰਵਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਛੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 7 ਨਸਾ ਛਡਾਓ ਕੇਂਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੈਂਸਰ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

11.43 ਕੈਂਸਰ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਗਰਟਨੋਸੀ, ਸਰਾਬ ਪੀਣੀ, ਮੀਟ ਜਿਆਦਾ ਖਾਣਾ, ਮਸਾਲੇਦਾਰ ਭੋਜਨ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀਆਂ ਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੱਖ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੇਸ 52.2 ਹਨ। ਕੈਂਸਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

i) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਕੈਂਸਰ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ

ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਯੂਨਿਟ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਐਨ.ਜੀ.ਓ.

ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੰਦ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਲੋਕ ਕਰ ਸਕਣ ।

ii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ, ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੁੱਢਲੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਦੋ ਜਿਲ੍ਹੇ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਦਾ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦਣ (ਆਈ.ਈ.ਸੀ. ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ) ਕੈਂਸਰ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ, ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਮਾਨ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਗੁਰੂ ਰਵੀਦਾਸ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ।

11.44 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਰਵੀਦਾਸ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਯੁਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ 50:50 ਮੈਚਿੰਗ ਬੇਸਿਸ ਤੇ ਸੀ.ਐਸ.ਐਸ ” ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਆਫ ਇਨਸਟੀਟੀਊਸ਼ਨ ” ਤਹਿਤ ਕਰੇਗਾ । ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ 33 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ,ਫਰੀਦਕੋਟ

11.45 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਐਕਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਲ 1998 ਵਿੱਚ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਧੀਨ 139 ਕਾਲਜ ਹਨ ਅਤੇ 4 ਕਾਲਜ ਹੋਰ ਹਨ, ਜੋ ਮੈਡੀਕਲ,ਡੈਂਟਲ,ਨਰਸਿੰਗ,ਆਯੁਰਵੇਦ,ਹੋਮੋਪੈਥੀ,ਫਿਜ਼ੋਥੈਰਪੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਗਰੈਜੂਏਟ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ

11.46 ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ 2006 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 44 ਤੋਂ 30 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 2011 ਵਿੱਚ ਇਹ 2010 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 4 ਪੁਆਇੰਟ ਘੱਟ ਕੇ 34 ਤੋਂ 30 ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 4 ਪੁਆਇੰਟ 37 ਤੋਂ 33 ਦੀ ਕਮੀ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ । ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਜੋ 2001 ਵਿੱਚ 798 ਸੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 846 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਜੋ ਕਿ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ , ਸਾਲ 2017 ਤੱਕ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ । ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2017 ਤੱਕ ” ਮਾਤਾ ਕੌਸਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਲੜੀ ਰੱਖਿਅਕ ” ਸਕੀਮ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ ਨੂੰ 18 ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਐਮ.ਐਮ.ਆਰ ਨੂੰ 70 ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

ਜਨਮ ਦਰ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਰ

11.47 ਜਨਮ ਦਰ ਸਾਲ 2010 ਦੇ 16.6 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 16.2 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਸਾਲ 2010 ਦੇ 17.2 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 16.8 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਸਾਲ 2010 ਦੇ 15.6 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 15.2 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ। ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਰ 7.0 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 6.8 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ । ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੌਤ ਦਰ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ 5.8 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 5.6 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਗਈ । ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਰ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ 7.7 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 2011 ਵਿੱਚ 7.5 ਰਹਿ ਗਈ । (ਸਾਰਣੀ 11.12)

ਉਮਰ ਆਸ

11.48 ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਮਰ ਆਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਹਤ ਸੂਚਕਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2006-2010 ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਉਮਰ ਆਸ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ 68.7 ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ 71.6 ਸਾਲ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ 65.8 ਸਾਲ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਤੇ 68.1 ਸਾਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਫਾਇਲ 2010 ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011-2015 ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਆਸ (ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿਡ ਉਮਰ ਆਸ) 69.7 ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ 72.8 ਸਾਲ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਉਮਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ 67.3 ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ 69.6 ਸਾਲ ਹੈ। (ਸਾਰਣੀ 11.18)

ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ

11.49 ਸਰਕਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚੇ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੁਚੇਤ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੈਸ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਤੇ 3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਬੁਢਾਪੇ ਪੈਨਸਨ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭੈਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ.ਐਫ.ਸੀ.) ਨੂੰ ਦੇਣ।

11.50 ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 51:49 ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੇਅਰ ਕੈਪੀਟਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭੈਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ.ਐਫ.ਸੀ.) ਰਾਹੀਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧਾ ਕਰਜ਼ਾ ਸਕੀਮ, ਇਕਨਾਮਿਕ ਵੈਨਚਰ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਜਮਾਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਪੁਨਰਨਿਵਾਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਸੇਅਰ ਕੈਪੀਟਲ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਸਕੀਮਾਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਹੱਥਖੰਡੀ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਹੀਕਲ ਸਕੀਮ ਕਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਸਾਈਕਲ/ਸਕੂਟਰ ਰਿਪੇਅਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਭੇਡਾਂ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਆਦਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਐਨ.ਐਸ.ਕੇ.ਐਫ. ਡੀ.ਸੀ) ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਵਿਕਲਾਂਗ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਐਨ.ਐਚ.ਐਫ.ਡੀ.ਸੀ) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ) ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤੇ ਜੋ ਕਿ 0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੈ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ, ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਸਲਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਭ ਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 1000/- ਰੁਪੈ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵਜ਼ੀਫਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਘਰੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣਾ ।

11.51 ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 1.00 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਸੋਈ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰ 50,000/-ਰੁਪੈ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਖਾਨੇ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਫੰਡ " ਪੇਂਡੂ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ " ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੱਚੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀ 20,000/-ਰੁਪੈ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪਲਾਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 5 ਮਰਲੇ ਦਾ ਪਲਾਟ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਪਾਈਲਟ ਲਾਈਸੈਂਸ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ।

11.52 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗਰੀਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਪਾਈਲਟ ਲਾਈਸੈਂਸ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਰਥੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ 10+2 ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਤੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਫਲਾਇੰਗ ਲਈ ਨਿਸਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਡਾਕਟਰੀ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਹੱਦ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਹੈ। ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਪਾਈਲਟ ਲਾਈਸੈਂਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ 20.00 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ 20.00 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਲੇਕਿਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਗਰੀਮੈਂਟ /ਬੈਂਡ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਲੇਸਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁੱਲ ਮਦਦ ਦਾ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 12 ਕਿਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਕਰੇਗਾ ।

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈਜ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਕੋਰਸ/ਕਿਤਾ ਮੁੱਖੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ।

11.53 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਵੀ.ਟੀ./ ਐਸ.ਸੀ.ਵੀ.ਟੀ. ਦੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਟ੍ਰੇਡਜ ਵਿੱਚ ਹੁਨਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ /ਕਿਤਾਮੁੱਖੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਨੌਕਰੀ/ਸੈਲਫ ਇਮਪਲਾਈਮੈਂਟ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਆਦਿ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਨਿਯੂਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਨਿਯੂਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੌਜਵਾਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ ।

ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ

11.54 ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਭੋਜਨ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 15 ਅਗਸਤ 2007 ਤੋਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਗਭਗ 15.32 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 30,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਨੀਲੇ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ 5 ਕਿਲੋ ਕਣਕ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 25 ਕਿਲੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, 4.00 ਰੁਪੈ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਦਾਲ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 2.5 ਕਿਲੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, 20.00 ਰੁਪੈ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 313184 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 27874 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਦਾਲ ਵੰਡੀ

ਗਈ । ਸਾਲ 2012-13 (ਦਸੰਬਰ,2012 ਤੱਕ) 207650 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 8300 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਦਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਆਬਾਦੀ

11.55 ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬੇੜੀ ਜਿਹੀ ਨਿਜ਼ਾਤ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਲ 2001 ਵਿੱਚ 2.44 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 2.77 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ। ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਾਲ 2001 ਵਿੱਚ 20.10% ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ 13.73% ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੈਂਪਲ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅੰਕੜੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 1990 ਵਿੱਚ 27.6 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ 2001 ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 21.2 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011(ਸਾਰਣੀ 11.12) ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਰ ਘੱਟ ਕੇ 16.2 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ । ਸਾਲ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਜਨਗਨਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਣੀ 11.1 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤਰ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਬਾਦੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ।

11.56 ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਣਤਾ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਤਿਹਾਈ (62.51ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਹਿੱਸਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ (37.49 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ 1000 ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ 940 ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 893 ਔਰਤਾਂ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ (ਉਮਰ 0-6 ਸਾਲ) ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਲੜਕੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਨਵੀਨਤਮ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਜਨਗਨਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 798 ਅਤੇ 846 ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਰਾਜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਿਸਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੁਰਜੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰੇਗਾ ।

ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਲੋਕਲ ਏਰੀਆ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਕੀਮ (ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡਜ)

ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਲੋਕਲ ਏਰੀਆ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਕੀਮ (ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ) ਇਸ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਐਮ.ਪੀਜ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਹਲਕਿਆ ਵਿਚ ਸੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਟਿਕਾਊ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਿਫਾਰਸ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਕੀਮ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਸਟਰੀ ਪਹਿਲ ਵਾਲੀਆਂ ਟਿਕਾਊ ਸੰਪਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਖਿਆ, ਲੋਕ ਸਿਹਤ, ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਬਣਾਈਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਦਫਤਰ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਸਕੀਮ ਦੀ ਮੌਨਟਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਨਤੀਜਿਆਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਐਮ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਤਾਲਮੇਲ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

12.2 ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਹਰ ਇਕ ਐਮ.ਪੀ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 5.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਐਮ.ਪੀ. ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸਨਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਜਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

12.3 ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਕੀਮ ਸੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ 31/01/13 ਤੱਕ ਦੀ ਖੇਤਰੀਵਾਰ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਮੰਨਜੂਰ ਰਾਸੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਬਾਕਸ 18:		ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰੀਵਾਰ ਵੇਰਵਾ					
ਲੜੀ ਨੰ:	ਖੇਤਰ	ਪੰਜਾਬ			ਭਾਰਤ		
		ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਮੰਨਜੂਰ ਸੁਦਾ ਰਾਸੀ(ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਮੰਨਜੂਰ ਸੁਦਾ ਰਾਸੀ(ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀਸਤ
1.	ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ	2405	2285.39	3.57	99706	108108.80	7.01
2.	ਵਿੱਦਿਆ	9451	10133.59	15.81	113987	243812.92	15.80
3.	ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ	603	1142.18	1.78	10025	44761.46	2.90
4.	ਬਿਜਲੀ	439	530.20	0.83	33556	49329.54	3.20
5.	ਨਾਨ ਕੰਨਵੈਨਸਨਲ ਉਰਜਾ ਸੋਮੇ	75	73.35	0.12	1358	1522.61	0.10
6.	ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਜਨਸਿਹਤ	8514	9331.17	14.56	31471	59042.86	3.83

7.	ਸਿੰਚਾਈ	124	234.66	0.37	12446	32315.56	2.09
8.	ਸੜਕਾਂ, ਪੈਦਲ ਰਸਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਲ	7498	9928.23	15.49	263713	583380.77	37.81
9.	ਖੇਡਾਂ	5244	3601.14	5.62	13933	25845.71	1.68
10.	ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ	391	403.07	0.63	4240	5155.94	0.33
11.	ਹੋਰ ਲੋਕ ਸਹੂਲਤਾਂ	37068	26412.87	41.22	224185	389553.03	25.25
	ਕੁੱਲ	71812	64075.85	100.00	808620	1542829.20	100.00

12.4 ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸੜਕਾਂ, ਪੈਦਲ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੁੱਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 15.49 ਪ੍ਰਤੀਸਤ, ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 15.81 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 14.56 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਖਰਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੜਕਾਂ, ਪੈਦਲ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੁੱਲਾਂ, ਸਿਖਿਆ, ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਜਨ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 37.81 ਪ੍ਰਤੀਸਤ, 15.80 ਪ੍ਰਤੀਸਤ, ਅਤੇ 3.83 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਲੱਗਭਗ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

12.5 ਰਾਜ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ 31/01/13 ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ	740.55 ਕਰੋੜ
ਅਸਲ ਖਰਚ	681.25 ਕਰੋੜ
ਅਸਲ ਖਰਚ ਦੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸਤਤਾ	91.99
ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ	ਦੂਜਾ

ਜਾਰੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ।

ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵੇ (ਮੌਜੂਦਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਐਮ.ਪੀ.ਸਾਹਿਬਾਨ) ਮਿਤੀ 31/1/13 ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 12.1 ਅਤੇ 12.2 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।

20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ -2006

20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ , ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 1975 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 1982,1986 ਅਤੇ ਫਿਰ 2006 ਵਿੱਚ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ । 20- ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 2006, ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ,2007 ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ, ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਘਰ, ਸਿੱਖਿਆ, ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸਿਹਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਕੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ ।

13.2 20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ -2006 ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਲ 65 ਮੱਦਾਂ ਵਿੱਚ 160 ਪੈਰਾਮੀਟਰਜ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 20 ਮੱਦਾਂ ਅਧੀਨ 34 ਪੈਰਾਮੀਟਰਜ਼ ਲਈ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 34 ਪੈਰਾਮੀਟਰਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ 19 ਆਈਡੈਂਟੀਫਾਈਡ ਪੈਰਾਮੀਟਰਾਂ ਲਈ ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੀਚਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ -2006 ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਆਇਟਮਾਂ ਲਈ ਰਾਜ/ਯੂਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸੈਂਟਰਲ ਨੋਡਲ ਮਨਿਸਟਰੀਜ਼ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਆਈਟਮਾਂ ਦੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਐਂਡ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਮਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਲਾਨਾ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਸਲਾਨਾ ਰਿਵਿਊ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਲਾਨਾ ਰਿਵਿਊ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ 20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ-2006 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਹੁੰਦੀਆਂ 65 ਆਈਟਮਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਪੈਰਾਮੀਟਰਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

13.3 20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ -2006 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਮੂਲਅੰਕਣ ਕਰਨ ਲਈ 15 ਆਈਟਮਜ਼ ਕ੍ਰਮਵਾਰ (1) ਐਸ.ਜੀ.ਐਸ.ਵਾਈ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਹਾਇਤਾ (2) ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉ ਐਕਟੀਵੀਟੀਜ਼ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਰਨਾ (3) ਫੂਡ ਸਕਿਊਰਟੀ ਟਾਰਗੈਟਡ ਪਬਲਿਕ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ (ਏ ਪੀ ਐਲ, ਬੀ.ਪੀ. ਐਲ. ਅਤੇ ਏ.ਏ.ਵਾਈ) (4) ਪੇਂਡੂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ -ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (5) ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਸ./ਐਲ.ਆਈ.ਜੀ. (6) ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ -ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਡਰਿਕਗ ਵਾਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐਨ.ਆਰ.ਡੀ.ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.) (7) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ (8) ਓਪਰੇਸ਼ਨਲ ਆਈਸੀਡੀਐਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (9) ਆਂਗਨਵਾੜੀ ਫੰਕਸ਼ਨਲ (10) ਸਹਿਰੀ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੱਤ ਨੁਕਾਤੀ ਚਾਰਟਰ ਅਧੀਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ (11) ਵਣ ਏਰੀਏ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ (ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਫਾਰੈਸਟ ਲੈਂਡਜ਼) (12) ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਸੜਕਾਂ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮ) (13) ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਵਿਧੂਤੀਕਰਣ ਯੋਜਨਾ (ਆਰ.ਜੀ.ਜੀ.ਵੀ.ਵਾਈ) (14) ਪੰਪ ਸੈਟਸ ਇਨਸਟਾਲ ਕਰਨਾ (15) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਆਈਟਮਾਂ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮਿਥੇ ਗਏ ਟੀਚਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਭੌਤਿਕ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਆਈਟਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕੈਟਾਗਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ :	90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਅੱਛਾ :	80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਪੂਰਾ :	80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

13.4 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 20-ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ-2006 ਸਬੰਧੀ ਕੰਮ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਜੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਵਾਧੂ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਚੈੱਕ ਕਰਕੇ ਸੰਕਲਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਮਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਵੈੱਬ ਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪਲੇਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਗੀਵਿਊ ਮੀਟਿੰਗ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਪੱਧਰ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਅਕਤੂਬਰ 2012-13 ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਰਵ ਭਾਰਤੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਸਾਰਣੀ 13.1 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

PUNJAB -AT-A GLANCE

PUNJAB-AT-A-GLANCE

SN.	ITEM	UNIT	STATUS
0	1	2	3
1	GEOGRAPHICAL AREA	Sq.Km	50362
	(i)Rural Area	Sq.Km	48265 (96%)
	(ii)Urban Area	Sq.Km	2097 (4%)
	Area under Forests	Sq.Km	3058 (6%)
2	ADMINISTRATIVE SET UP		
	Divisions	No.	5
	Districts	No.	22
	Sub-Divisions	No.	81
	Tehsils	No.	81
	Sub-Tehsils	No.	86
	Blocks	No.	145
	Towns \$- Census 2011	No.	143
	Census Towns- 2011	No.	74
	Inhabited Villages -Census 2011	No.	12581
	Zila Parishads	No.	22
	Municipal Committees	No.	140
	Improvement Trusts	No.	23
3	POPULATION(CENSUS-2011)		
	Total Population	Lakh	277.04
	(i) Male population	Lakh	146.35 (52.8%)
	(ii) Female population	Lakh	130.69 (47.2%)

	District with highest population (Ludhiana)	Lakh	34.88 (12.6%)
	District with lowest population(Barnala)	Lakh	5.96 (2.2%)
	Rural Population 2011	Lakh	173.2
	Percentage of rural to total population	%	62.51
	Urban Population	Lakh	103.87
	Percentage of urban to total population	%	37.49
	Density	Per sq.km	550
	(i) Highest density(Ludhiana)	-do-	975
	(ii)Lowest density(Sri Muktsar Sahib)	-do-	348
	Literate and Educated Persons **	No.	18988611
	(i) Literacy(Total)	%	76.70
	(ii) Male	%	81.5
	(iii) Female	%	71.3
	Sex ratio(Female per 1000 Males)	No.	893
	(i) Highest(Hoshiarpur)	No.	962
	(ii) Lowest(Bathinda)	No.	865
	Scheduled caste population (Census 2001)	No.	7028723
	Percentage of scheduled caste population to total population (Census 2001)	%	28.85
	Decennial growth rate 2001-2011	%	13.73
4	POVERTY ESTIMATES 2009-10		
	Poverty Line Monthly Per Capita(MPC)		
	Rural	Rs.	830.00
	Urban	Rs.	960.00
	Population Poverty Line 2009-10	%	15.9
	Rural	%	14.6
	Urban	%	18.1

5	MONTHLY PER CAPITA EXPENDITURE NSS 66TH ROUND		
	Average Monthly Per Capita Expenditure(MPCE)		
	Rural	Rs.	1649
	Urban	Rs.	2109
	Average Monthly Per Capita expenditure on food		
	Rural	Rs.	795
	Urban	Rs.	933
	%age share of food in Consumer Exp.		
	Rural	%	48.2
	Urban	%	44.3
6	STATE INCOME		
	(i) Growth Rate		
	2010-11(P)	%	6.53
	2011-12(Q)	%	5.94
	2012-13(A)	%	5.19
	(ii) Gross State Domestic Product (at current prices)		
	2010-11 (P)	Rs.Crore	226867
	2011-12 (Q)	Rs.Crore	259223
	2012-13 (A)	Rs.Crore	296006
	(iii) Gross State Domestic Product (at constant 2004-05 prices)		
	2010-11 (P)	Rs.Crore	147683
	2011-12 (Q)	Rs.Crore	156454
	2012-13 (A)	Rs.Crore	164575
	(iv)Per Capita Income(at current prices)		
	2010-11 (P)	Rs.	69837

	2011-12 (Q)	Rs.	78594
	2012-13 (A)	Rs.	89345
	(v)Per Capita Income (at constant 2004-05 prices)		
	2010-11 (P)	Rs.	44783
	2011-12 (Q)	Rs.	46422
	2012-13 (A)	Rs.	48496
7	AGRICULTURE(2011-12)(P)		
	Net Area Sown	000 Hectare	4155
	Total cropped area	000 Hectare	7880
	Cropping Intensity***	%	190
	Production of crops (2011-12)(P)		
	(i) Total cereals	'000' M ton	29076
	(ii) Total pulses	"	16
	(iii) Total foodgrains	"	29092
	(iv) Total oil seeds	"	68
8	IRRIGATION (2011-12) (P)		
	Net Area Irrigated by:		
	(i) Govt. Canals	000 Hectare	1113
	(ii) Private Canals	000 Hectare	3
	(iii) Wells/Tubewells	000 Hectare	2954
	(iv) Others	000 Hectare	0
	Total (i to iv)	000 Hectare	4070
	Gross Area Irrigated	000 Hectare	7724
9	ENERGY(2011-12)(P)		
	(i) Consumption of Electricity	MKWH	33806
	(ii) Per Capita Consumption of Electricity	KWH	1204
	(iii) Percentage of electrified villages to total 12581 inhabited villages	%	100
	(iv)Per capita production of electricity(2010-11)	KWH	1002

10	MEDICAL AND PUBLIC HEALTH		
	Life expectancy at birth (2006-2012)		
	(i)Male	Year	68.7
	(ii)Female	Year	71.6
	(iii)Birth Rate(As on 01-04-2012)	Per Thousand Per Annum	16.2
	(iv)Death Rate	"	6.8
	(v)Infant Mortality Rate	"	30
	(vi)MMR	"	172
	(vii)Percentage of scarcity village out of the identified water scarcity village where water supply scheme commissioned	%	97.1
	(viii)Hospitals	No.	99
	(ix)Community Health Centres (CHCS)	No.	151
	(x)Dispensaries	No.	1429
	(x)P.H.C.s	No.	428
	(xi)Ayurvedic and unani institutions	No.	529
	(xii)Homoepathic institutions	No.	111
	(xiii)Bed installed in medical institutions(Allopathy)	No.	22434
	(xiv)Population served per institution	No.	13512
11	EDUCATION DATA AS ON(30.9.2011) NO. OF INSTITUTIONS		
	(i)Universities	No.	10
	(ii)Arts, Commerce, Home Science & Science Colleges	No.	238
	(iii)High/Senior Secondary School	No.	8654
	(iv)Middle Schools	No.	5766

	(v)Primary Schools	No.	15738
	Enrolment		
	(i)Enrolment in schools(30 th sep,2011)	In Lakh	57.88
	(ii)Enrolment in colleges(30 th sep,2011)	In Lakh	3.39
	Pupil-Teacher ratio in schools as on 30th Sep,2011		
	(i)I-V	No.	38
	(ii)VI-VIII	No.	29
	(iii)IX and above	No.	34
12	BANKING (31-12-2011)		
	(i)Scheduled Banks	No.	4206
	(ii)Non-Scheduled Banks	No.	25
13	COOPERATION (2008-09)		
	(i)Cooperative Societies	No.	19352
	(ii)Membership	Lakh	50.68
	(iii)Working Capital	Rs. Crore	44434.35
14	ANIMAL HUSBANDRY(2011-12)		
	(i)Veterinary Hospitals	No.	1367
	(ii)Permanent outlaying dispensaries and insemination units	No.	1485
	(iii)Veterinary Hospitals under Zila Prishads	No.	582
	(iv) Area stocked with fish	Hectare	11287
	(v)Total live stock(Animal census-2007)	Thousand	7331
	(vi)Total poultry(Live stock census-2007)	Thousand	18900
15	ANNUAL SURVEY OF INDUSTRIES (ASI) 2010-11		
	(i)No. of factories	No.	12770
	(ii)Fixed Capital	Rs. Lakh	3399231
	(iii)No. of employees	No.	615423
	(iv)Net value added	Rs. Lakh	203876

16	MISCELLANEOUS(2011-12)		
	(i)Post offices	No.	3849
	(ii)Police Stations/Police Posts	No.	532
	(iii)Vidhan Sabha seats	No.	117
	(iv)Lok Sabha seats	No.	13
	(v)Rajya Sabha seats	No.	7
	(vi)Milk plants	No.	79
	(vii)Telephone connections	No.	1065455
	(viii)Telephone(Exchanges)	No.	1502

\$ Towns having population 1.00 Lakh and above.

**Exclude children in the age group of 0-6 who are treated as illiterate

*** $\frac{\text{Cropped area}}{\text{Net area sown}} \times 100$

P- Provisional

Q- Quick

A- Advance

REVIEW OF THE ECONOMY

AN OVERVIEW OF THE ECONOMY

Economic Situation At National Level

Government of India at the National level is struggling very hard with sharp decline in growth rate during 2011-12 and 2012-13. The Indian economy which was estimated to grow by 6.9% in 2011-12, after having grown at the rate of 8.6% in 2009-10 and 9.3% in 2010-11 has just grown by 6.2% in the 2011-12 as per the quick estimates of National_Income released by Central Statistical Office, Ministry of Statistics & Programme Implementation, Government of India. It is expected to increase only by 5% as per the advance estimates of 2012-13. The latest quarterly estimate for 2012-13 is only 4.5%. It indicates a major slow down compared not just to the previous years but 2003-11 except (2008-09). While India's recent slow down is partly rooted in external causes, domestic causes are also important. The strong post financial crisis stimulus led to stronger growth in 2009-10 and 2010-11. However, the boost to consumption, coupled with supply side constraints, led to higher inflation. Monetary policy was tightened, even as external headwinds to growth increased. The consequent slowdown especially in 2012-13, has been across the board with no sector of economy unattached.

1.2 Wholesale Price Index (WPI) inflation has been coming down in recent months. However, food inflation, after a brief slowdown, continues to be higher than overall inflation. Given the higher weightage to food in Consumer Price Indices (CPI), CPI inflation has remained close to double digits. Another consequence of the slowdown has been lower than targeted tax and non-tax revenue. With the subsidies bill, particularly petroleum products, increasing, the danger that fiscal targets would be breached substantially is very real in the current year. The situation warranted urgent steps to reduce government spending so as to contain inflation. Also required are steps to facilitate corporate and infrastructure investment so as to ease supply.

Punjab Economy

1.3 Punjab is predominantly an agrarian State and the Government is making all out efforts to develop and boost the agro-based industry in the State which is probably the key sector for industrial growth. Through green revolution in the 60's Punjab took a major stride in increasing its productivity of food grains, especially of wheat with a yield of 50.97 Qtls. per hectare and rice with a yield of 37.41 Qtls. per hectare during 2011-12(P). It has contributed to the central pool significantly towards strengthening India's self-sufficiency. During 2011-12(P), 38.7% wheat and 22.1% rice to the central pool came from Punjab.

1.4 During 11th Five Year Plan Health, Power, Education and Social Welfare were the key sectors which received top priority. The ban on recruitment was lifted and all vacant posts of doctors, teachers and para-medics were filled up. The infrastructure in Medical Colleges and Health Institutions was upgraded. The Punjab State Electricity Board was unbundled into Punjab State Power Corporation Limited and Punjab State Transmission Corporation Limited. In order to address 30% of power shortage, 3 thermal power plants of 3920 MW capacity were allotted to private parties and these plants are likely to be commissioned between May, 2013 and May, 2014. Upgradation of road network and provision for rural drinking water and sanitation were the other areas of top priority.

1.5 The 11th Plan target for the economic growth of the country was 9%, against which the actual growth has been to the extent of 8.03%. The economic growth in the state during the 11th

plan period has been 6.73% against the target of 5.9%. The year-wise growth has been 9.05%, 5.85%, 6.29%, 6.53% and 5.94%. The 12th plan envisages an average growth rate of 8.2% for the country which would require the growth of atleast 9% during the last two years of the 12th plan. As regards Punjab, the target fixed for the 12th plan period is 6.4%. The targets for agriculture, industry and services are 1.6%, 7.5% and 8.0% respectively. In spite of 6.73% growth during the 11th plan period, the state was one of the slowest growing state in the country. Stagnation in agriculture, problem of militancy and tax concessions to neighbouring states have contributed to slow economic growth in the state. Government of India will have to assist the state in a big way in diversification of agriculture and promotion of industry in the state to enable it to close the gap between the state and national growth rates.

Box 1: Key Economic Indicators					
Item	Unit	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
• GSDP at 2004-05 Prices	(Rs. Crore)	138636(R)	147683(P)	156454(Q)	164575(Adv.)
• Growth Rate of GSDP at 2004-05 Prices	(Percent)	6.29	6.53	5.94	5.19
• Per Capita Income at 2004-05 Prices	(Rs.)	42831(R)	44783(P)	46422(Q)	48496(Adv.)
• Fiscal Deficit	(Crore)	6170(A)	7143(A)	9633(RE)	8923(BE)
• Revenue Deficit	(Crore)	5251(A)	5289(A)	5584(RE)	3123(BE)
• Committed Expenditure (Net Lotteries)	(% age of Revenue Receipts)	79.71(A)	100.86(A)	89.09(RE)	80.44(BE)
• Debt Stock	(Crore)	63435(A)	69594(A)	78236(RE)	87518(BE)
• Gross Revenue Receipts	(Crore)	22157(A)	27608(A)	31015(RE)	38043(BE)
• Total Revenue Receipts	(%age of GSDP (at current prices))	11.22	12.17	11.96	12.85
• Outstanding Liability (Public Debt)	(%age of GSDP (at current prices))	31.97	30.93	31.51	31.95
• Food Grain Production	(000 tonne)	26947	27846	29092(P)	27946(P)

• Contribution to Central Pool	(Lakh tonne)				
Wheat	-do-	107.3(R)	102.1	109.6(P)	128.3(P)
Rice	-do-	92.8	86.3	77.3(P)	85.6(P)*
• Share to Central Pool	(Percent)				
Wheat	-do-	42.2	45.4	38.7	33.6
Rice	-do-	28.9	25.3	22.1	41.9
• Net Irrigated Area	(000 Hect)	4071	4070	4069(P)	NA
• Cropping Intensity	(Percent)	189.42	189.56	189.65(P)	NA
• Electricity Generated	(MKwh)	27662(A)	27768(P)	29033(P)	27368(RP)
• Per Capita Power Consumption	(Kwh)	1087	1163(R)	1204(P)	NA
• Transmission & Distribution Losses	(Percent)	20.12(A)	18.49(P)	17.42(P)	17.00(RP)

* Fig. as on 18.01.2013

1.6 The revenue deficit of the state was Rs.5289 crore in 2010-11(A) and Rs.5584 crore in 2011-12(RE) which is Rs.3123 crore as per 2012-13(BE). The receipts from the State's taxes have increased from Rs.12039 crore in 2009-10(A) to Rs.16828 crore in 2010-11 (A) and are Rs.23842 crore as per 2012-13(BE).

1.7 Prudent economic policies and financial management has resulted in whopping increase in VAT collection from Rs.6436 crore in 2008-09 to Rs.10017 crore during the financial year 2010-11 which is likely to cross the mark of Rs. 14213 crore as per 2012-13(BE). Likewise, there has been a hike of 16.07 % in the excise revenue from Rs.2373 crore in 2010-11 to Rs.2755 crore in 2011-12(PA).

State Income

1.8 As per the quick estimates of 2011-12, the GSDP of the State is estimated to be Rs. 259223 crore at current prices showing an increase of 14.26 percent over 2010-11(P). As per the advance estimates, it is expected to rise to Rs. 296007 crore at current prices showing an increase of 14.19 per cent. As per estimates of GSDP at constant (2004-05) prices, GSDP for 2011-12 is Rs. 156454 crore showing an increase of 5.94 per cent over the provisional estimates of 2010-11. It is expected to increase to Rs. 164575 crore as per the advance estimates in 2012-13.

Box 2: GSDP at current and constant (2004-05) prices				
Year	At Current prices (Rs. crore)	Growth Rate (%)	At constant 2004-05 prices (Rs.crore)	Growth Rate (%)
2007-08	152245	19.76	123223	9.05
2008-09	174039	14.31	130431	5.85
2009-10(R)	197500	13.48	138636	6.29
2010-11(P)	226867	14.87	147683	6.53
2011-12(Q)	259223	14.26	156454	5.94
2012-13(A)	296007	14.19	164575	5.19

1.9 At constant prices 2004-05 the GSDP from primary sector, which comprises mainly of agriculture and livestock activities, has increased from Rs. 35274 crore in 2010-11(P) to Rs. 36058 crore during 2011-12 (Q) registering a growth rate of 2.22 % as compared to 1.67 % in 2010-11. According to advance estimates, it is expected to decline to Rs.35934 crore in 2012-13 showing a negative growth rate of 0.34 percent.

1.10 At constant prices (2004-05), the GSDP from the secondary sector which covers the manufacturing, construction and power sectors has increased from Rs. 45445 crore in 2010-11 (P) to Rs.46860 crore during 2011-12 (Q) registering a growth rate of 3.11 % as compared to 6.28 % in 2010-11. According to advance estimates, it is expected to rise to Rs.48520 crore in 2012-13 showing a growth rate of 3.54 percent.

1.11 GSDP of tertiary sector which comprises of trade, transport, banking & insurance and public administration, etc. has increased from Rs. 66963 crore in 2010-11 (P) to Rs.73536 crore during 2011-12 (Q) registering a growth rate of 9.82 % as compared to 9.45% in 2010-11. According to advance estimates, it is expected to increase to Rs.80120 crore in 2012-13 showing a growth rate of 8.95 percent.

Box 3: GSDP at constant (2004-05) prices						(Rs. crore)
Sub-Sector	2007-08	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
Primary	34107	34805	34694	35274	36058	35934
Secondary	37711	39303	42758	45445	46860	48520
Tertiary	51405	56322	61184	66963	73536	80120
Total	123223	130431	138636	147683	156454	164575

Box 4: Sub-sector wise growth rate at constant (2004-05) prices						(%)
Sub-sector	2007-08	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
Primary	3.84	2.05	(-)0.32	1.67	2.22	(-)0.34
Secondary	16.61	4.22	8.79	6.28	3.11	3.54
Tertiary	7.52	9.57	8.63	9.45	9.82	8.95
Total	9.05	5.85	6.29	6.53	5.94	5.19

1.12 At constant prices (2004-2005), the Per Capita Income has increased from Rs. 44783 in 2010-11(P) to Rs.46422 during 2011-12 (Q) registering a growth rate of 3.66 % as compared to 4.56% in 2010-11. According to advance estimates, it is expected to rise to Rs.48496 in 2012-13 showing a growth rate of 4.47 %. However, at current prices the per capita income increased by 12.54% from Rs.69837 in 2010-11(P) to Rs. 78594 in 2011-12(Q) and is likely to be Rs. 89345 for 2012-13(A) registering a growth rate of 13.68%.

Box 5: Per Capita Income						(Rs.)
Per Capita Income	2007-08	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
At Current Prices	49380	55315	61805	69837	78594	89345
At Constant Prices (2004-05)	39567	41003	42831	44783	46422	48496

1.13 The share of agriculture (proper) in GSDP at constant prices has declined from 21.19% in 2004-2005 to 13.68 % in 2012-13(A). The share of primary sector which includes agriculture and livestock has come down from 32.67% in 2004-2005 to 21.83% in 2012-13(A). The share of secondary sector has increased from 24.74% in 2004-2005 to 29.49% in 2012-13(A). The share of tertiary sector which comprises of services sector has increased from 42.59% in 2004-2005 to 48.68% in 2012-13(A). This growth is mainly due to increase in contribution of transport, storage & communication and banking & insurance sector. It is evident that the share of primary sector in GSDP is constantly decreasing while that of secondary as well as tertiary sector is increasing.

Gross Fixed Capital Formation in the State

1.14 The estimates of capital formation provide an indicator of the magnitude and growth of productive potential of the economy. The estimates of Capital Formation are of importance in the context of Planning and economic development, as these highlight the addition to capital base of the economy and consequent change in the mode and capacity of production. In Punjab, the total Gross State Domestic Capital Formation (GSDCF) at current prices is estimated at Rs. 26810 crore in 2008-09, Rs.29678 crore in 2009-10 and Rs. 36610 crore in 2010-11. The estimates of GSDCF in Punjab for public and private sector at current prices are Rs.11360 crore and Rs. 25250 crore respectively during 2010-11.

Box 6: Year wise Gross State Domestic Capital Formation.					
					(Rs. Crore)
GSDCF	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11 (P)
At Current Prices	25128	26108	26810	29678	36610
At Constant Prices(2004-05)	22870	22545	21812	23248	27004

Public Finance

1.15 Revenue receipts of the state government are expected to be Rs.38043 crore during 2012-13(BE) as against Rs.31015 crore during 2011-12 (RE). Tax and Non-Tax revenue are expected to be Rs.23842 crore and Rs.5275 crore respectively during 2012-13(BE) as compared to Rs.20310 crore and Rs.3752 crore during 2011-12 (RE).

1.16 Revenue expenditure of the state Govt. is expected to be Rs.41167 crore during 2012-13(BE) as against Rs.36599 crore during 2011-12 (RE). Revenue deficit and Fiscal deficit during 2012-13(BE) is Rs.3123 crore and Rs.8924 crore respectively as compared to Rs.5584 crore and Rs.9633 crore during 2011-12(RE) respectively.

Public Debt

1.17 The net debt of the state has increased to Rs.87518 crore as per 2012-13 (BE). The total committed expenditure on salaries, pensions and interest payments was Rs.30560 crore in 2012-13(BE) against the total revenue receipts of Rs.38043 i.e. nearly 80% of its revenue income is consumed by committed expenditure. The annual interest payments for debt servicing amounted to Rs.6662 core in 2012-13 (BE) which was about 17.51% of the total revenue receipts.

Behavior of Prices

Wholesale Price Index (WPI)

1.18 The Wholesale Prices Index (WPI) is the price of a representative basket of wholesale goods. The State level Wholesale Price Index (WPI) is based on the prices of 21 agricultural and 50 agricultural & non-agricultural commodities as compared to the National Level Index of primary articles which take into account the price behavior of mainly the agricultural commodities. The Wholesale Price Index (WPI) in Punjab recorded an increase of 8.0% during 2012-13 (upto Jan., 2013) as compared to 7.9% during 2011-12 with base (1979-80 to 1981-82=100). At the National level, the Wholesale Price Index of primary articles consisting of mainly agricultural commodities (Base year 2004-05=100) has increased by 9.0% in 2012-13 (upto Dec., 2012) as compared to 9.8 % in 2011-12.

Consumer Price Index CPI (IW)

1.19 These indices are being utilized for fixation and revision of wages and determination of variable dearness allowance payable to industrial workers in organized sector of the economy. The Consumer Price Index (CPI) for the Industrial workers (Base year 1987=100) for six selected industrial centres of Punjab increased by 16.0 % during 2012-13 (upto Jan., 2013) as compared to 12.5% during 2011-12. At National Level, the Consumer Price Index (Base year 2001=100) has increased by 10.4% during 2012-13 (upto Jan., 2013) as compared to 7.9% in 2011-12. But due to different base years, these two indices are strictly not comparable due to different basket of goods & weights.

Poverty Alleviation

1.20 As per the millennium declaration of the United Nation (2000), eradication of poverty is one of the most important goal to be achieved by 2015 .Achievement of Punjab in term of reducing the population below poverty line is much satisfactory as compared to many other States and the nation as a whole. The Tendulkar Committee developed a methodology using implicit prices for estimating state wise poverty lines for the year 2004-05 on this basis; the estimates of poverty were revised in 2009-10. Punjab has only 15.90 percent of the population living below the poverty line and target of 11.41% set under Millennium Development Goals (MDGs) seems to be achievable by 2015. During 2009-10 percentage of population living below poverty line at national level was almost the double (29.8%) than Punjab. In the neighbouring State of Haryana having almost homogenous conditions to Punjab, the population below poverty line was much higher (20.1%) as compared to Punjab. It demonstrates that Punjab is ahead of other states and India as a whole in tackling the problem of poverty.

1.21 As per Tendulkar report the poverty ratio for Punjab during 2004-05 was reworked at 20.9% (8.73 lac rural + 4.02 lac urban = total 12.75 lac families) These figures were based on NSSO consumption survey of 2004-2005. The poverty ratio has been further revised to 15.9% based on the latest NSSO consumption survey of 2009-10. As per these estimates, there are about 9.75 lac BPL families in the State. The poverty line for Punjab in terms of monthly per capita expenditure works out to Rs. 960 in urban areas and Rs. 830 in rural areas.

1.22 The state government has already completed the socio- economic survey of all families and the data has been submitted to the Planning Commission of India. The Planning Commission of India and the Government of India are yet to take a final view for poverty figures. It is felt that the idea of a pre- determined ceiling of BPL population is not good. The number of BPL families should be determined only after detailed survey without any pre-determined limit and benefits under poverty alleviation schemes should flow on the basis of deprivation score.

1.23 Consumption level is also an important yardstick of measuring the standard of living of people of any area. Average Monthly Per Capita Expenditure (MPCE) calculated by NSSO is widely used to compare the consumption level in different states. According to 66th round of NSSO which was conducted during 2009-10, Average Monthly Per Capita Expenditure (MPCE) in Punjab is much better than country as whole as well as most of the major states of the country. Among major states, average MPCE of Punjab at Rs. 1649 is second highest in rural areas after Kerla (Rs.1835), whereas the National average was only Rs.1054. In urban area, average MPCE in Punjab was Rs. 2109 vis-à-vis Rs.1984 at national level. Ranking of Punjab at 2nd place in rural area and the 5th place in urban areas shows that there is lesser income inequality between rural and urban areas in Punjab and the standard of living of rural people in Punjab is much better as compared to rural people of other state's. Similar analysis for National Level and Haryana shows that there is wide gap in the MPCE of rural and urban people. Urban Average MPCE in Punjab is only Rs. 460 (28%) more than rural average MPCE whereas the corresponding gap in the rural and urban area is Rs. 930 (88%) and Rs. 811 (54%) respectively in case of all India & Haryana. It is further proven by the fact that rural average MPCE of Haryana is less than Punjab whereas the urban average MPCE is more than Punjab. Figure for Punjab are Rs. 1649 and Rs. 2109 and for Haryana Rs. 1510 and Rs. 2321 for rural and urban areas respectively.

Employment

1.24 The State Government is making all out efforts to enhance the employability of the youth by imparting job specific vocational skills. During 2012-13(up to 30.09.2012) Manpower Survey of Unemployment has been completed for 22 districts of the state. During 2012-13 (up to 30-11-2012), under Vocational Training Programme, Construction Skill Training Centre Abul Khurana, district Sri Muktsar Sahib trained 235 youth in the field of construction skills, Tata Motor Mahuana, district Sri Muktsar Sahib trained 261 youth in different trades , Punjab Police Security Corporation provided training to 977 candidates in security Services. Under the Skill Development & Training Programme, Courses for Apparel and Textile Industries will be run through Apparel Training and Design Centre Khoonimajra, district Ajit Garh, in which 10500 candidates will be trained for job oriented and self employment centred courses. Vocational Guidance Centres will be set up in remaining 7 districts of the State. 10000 youth will be trained for pre- recruitment training for Armed Forces and Para Military Forces. Besides, Maharaja Ranjit Singh Armed Forces Preparatory Institute will provide free training for recruitment in NDA to the State youth.

1.25 In order to create awareness and to provide educational and vocational guidance to youth, a Mass Counselling Programme during 2012 was organized. Under this Programme, 196969 youth were guided by 1022 Institutes about various courses, job opportunities, training and other facilities provided by the department to the unemployed youth.

1.26 Under Centre for Training and Employment of Punjab Youth (C-PYTE) sixteen training centers are running in the State where unemployed youth are being provided training for recruitment in Armed Forces/Para Military Forces and also Employment/Self-employment in Industry, During 2012-13 (up to 30-11-2012). C-PYTE trained 7718 youth for getting recruitment in Defence Forces and Central Para Military Forces.

Agriculture

1.27 The total food grains production in Punjab has increased significantly over the last few decades. In 1990-91, production of Food grains was 192.18 lakh metric tonnes, which increased to 290.92 lakh metric tonnes in 2011-12 (P) showing an increase of 51.38 percent. In 2010-11,

production of Foodgrains was 278.46 lakh metric tonnes. Wheat and rice played a major role in pushing up agricultural production in the State. The production of rice has increased from 65.06 lakh metric tonnes in 1990-91 to 105.42 lakh metric tonnes in 2011-12(P) showing an increase of 62 percent. Similarly, the production of wheat has increased from 121.59 lakh metric tonnes in 1990-91 to 179.82 lakh metric tonnes during 2011-12 (P) registering an increase of 48%.

1.28 Punjab has a great role in terms of contribution of wheat and rice to Central Pool. It contributed 38.7 percent of wheat and 22.1 percent of rice to Central Pool in 2011-12 (P). Punjab came first in contribution of wheat and rice to central pool for the year 2011-12 as compared to other states of India. The total contribution of wheat and rice to the Central Pool has increased from 115.6 lakh tonnes in 1990-91 to 186.9 lakh tonnes during 2011-12 (P) consisting of 109.6 lakh tonnes of wheat and 77.3 lakh tonnes of rice.

1.29 The rice-wheat cropping pattern is not sustainable. Special efforts have been made to increase the area under cotton, maize, oil seeds and pulses. Cultivation of maize and potato has been encouraged. In certain pockets, banana cultivation has become very popular. The Citrus Council has also been successful in bringing 2200 acre of land under citrus plantation. The National Horticulture Mission has also been of great help in increasing the production of fruits and vegetables. Government of India may further assist state in diversification of cropping pattern. No doubt Minimum Support Price has been announced for as many as 25 agricultural commodities including pulses and oil seeds but there is no effective mechanism for purchase of crops other than wheat and paddy. Without assured procurement for alternate crops, farmers will not abandon the rice, wheat cropping pattern. Secondly, to boost farm exports, Government of India should establish a permanent perishable Cargo Centre at Amritsar International Airport. Besides, there is a need to harness the high potential of small scale food processing activities. It can raise the income level of farmers and improve the livelihood of poor people. Govt. of India has kept a provision of Rs.500 crore in 2013-14 budget for diversification of crops in Green Revolution states which is very meager as Punjab needs an assistance of Rs.5000 crore to push diversification.

Industry

1.30 Industrialization plays a vital and crucial role in the economic development of an economy. The higher contribution of industrial sector in GSDP leads to fast growth and results in more income & employment opportunities. To overcome the global recessionary trend and to establish a congenial Industrial atmosphere in the State, the State Government has implemented the Industrial Policy, 2009. Thrust area of this policy is to play the role of facilitator and Hand Holder by lessening Government's control while outsourcing the regulatory measures. Special emphasis has also been given to the development of Industrial infrastructure, implementing the industrial reforms for the existing industries and measure for attracting new investments by providing specific concessions for the development of Information Technology and Knowledge based Industries and Agro based industries.

1.31 The number of large & medium scale industrial units was 450 during the year 2011-12 with a fixed investment of Rs 45000 crore, which provided employment to 2.50 lac persons with a turn-over of Rs. 95000 crore. During the year 2012-2013(P), these units have increased to 475 with a fixed investment of Rs.50000 crore, which will generate employment to 2.70 lac persons with a turn-over of Rs. 105000 crore.

1.32 During the year 2011-12, there were 170000 small scale industrial units with an investment of Rs. 9000 crore which generated employment to 10.40 lac persons with a turnover of Rs. 60000 crore. During the year 2012-13 (P) this number has increased to 172000, with a

fixed investment of Rs. 9400 crore, which will provide employment to 10.60 lac persons, with a production value of Rs. 64000 crore.

1.33 State Government enacted a Special Economic Zone Act, 2009 , to facilitate the development of Special Economic Zone in the state. Under this Act, exemptions from State taxes, duties, cess or levies, stamp duty registration fee and social security cess on purchase of land for Special Economic Zone for first transfer ,or release of land/plots in these areas have been provided. 17 Special Economic Zones Projects have been approved by the Govt. of India, 2 Special Economic Zones have already been notified.

1.34 The Government has assisted in, and ensured the timely completion and commissioning of the Guru Gobind Singh Oil Refinery project with an investment of more than Rs. 21,500 crore. The project set up by a Joint Venture Company, HPCL-Mittal Energy Limited remained abandoned for many years and was put on fast-track implementation by the present Government. In addition to fuel oils (diesel, petrol etc.) the refinery will produce high value petroleum products such as LPG. Naptha, Petrol, Diesel, Aviation Fuel, Food-grade Hexane, Pet Coke. The Refinery will also produce Polypropylene which will promote downstream Petroleum/Polypropylene based small & medium scale enterprises. The State Govt is in the process of locating Plastic Park under the Plastic Parks Policy of the Govt. of India near the Refinery

1.35 State Government has successfully pursued with Government of Inida for the extension of Eastern Rail Freight Corridor from Sone Nagar in Bihar to Delhi, up to Ludhiana in Punjab. Request has been made to extend this Corridor up to Amritsar and to link it to the Western Freight Corridor. The case for expanding list of items for Import-Export permissible through Wagah Border is also constantly pursued with Government of India so as to allow trade of more items through this route. Mohali Airport is also being upgraded to the International level on about 300 acres of land.

1.36 Index of industrial Production (IIP) is one of the prime indicators of economic development to measure the trend in Industrial Production, over a period of time with reference to a chosen base year. Index of industrial Production presently being prepared in the State with 2004-05=100 as base year covers Manufacturing, Electricity and Mining sectors.

Box: 7 Index of Industrial Production base 2004-05=100				
Year	Manufacturing Sector	Electricity	Mining	General Index
2005-06	109.7	115.7	118.1	111.5
2006-07	114.3	112.5	135.9	113.9
2007-08	123.1	119.7	127.6	122.2
2008-09	121.6	126.1	144.0	123.0
2009-10	126.6	129.9	100.1	127.4
2010-11	133.7	129.0	101.6	132.2
2011-12(P)	136.2	135.6	102.7	135.9

The State Index of Industrial Production base 2004-05=100 for selected registered manufacturing factories is compiled on the basis of responding 697 industrial units. It increased to 135.9 in 2011-12 as compared to 132.2 in 2010-11.

Energy

1.37 Energy in the form of electricity is a crucial input in the process of economic development and the government is fully committed to make Punjab a power surplus State and to provide quality power to its consumers by 2013-14. To achieve this goal, Punjab State power corporation limited has taken various initiatives like reduction in Aggregate Technical and Commercial (AT&C) losses, better services to consumers ,IT enabled services, additional creation of generation capacity, setting up of new grid sub-stations for improving voltage quality and to bring about organizational transformation. The power generation in the state will witness a quantum jump with the commissioning of the three thermal projects adding up to 3920 MW that are coming up at Talwandi Sabo, Rajpura and Goindwal Sahib.

In addition to it, under Punjab Power Generation Policy-2010 work on one additional unit of 700 MW (2x 700) 1400 MW Power Project at Rajpura, 1320 MW (2x660) , phase-II at Goindwal Sahib ,1320 MW (2x660) coal based power plant at Gobindpura, 500 MW Gas based power plant at Rajpura, 1000 MW Gas based Thermal power plant at Roopnagar is under progress. Apart from these Thermal Power Plants some Hydro Electric Power Projects namely Shahpur Kandi (206 MW), Mukerian Hydrel Channel Stage-III (50 MW) and Shahpur Kandi Ext. power (55.5 MW) have been taken in hand for execution. The first unit of Mukerian Hydrel Project Stage-II (18 MW) is likely to be commissioned by June, 2013 and 2nd unit will be commissioned by September 2013. These Projects will also add to the generation capacity of the State on completion.

1.38 The installed plant capacity for electric power generation in the State is 5036 MW in 2012-13 (RP) as against 5026 MW during 2011-12 (P) Respective figures for Steam and Hydro at 2630 MW and 2406 MW in 2012-13 (RP). The total energy availability in the State is estimated at 39428 million Kwh during 2012-13 (RP) against 43943 million Kwh during 2011-12 (P). During 2012-13 (RP) the generation of electricity from Hydro and Steam /Thermal plants was targeted at 8555 million Kwh and 18812 million Kwh respectively. The anticipated purchase from other power plants of different states is expected to be 12061 million kwh in 2012-13 (RP).

1.39 Transmission and distribution losses is another area where special focus is needed. As per estimates of Punjab State Power Corporation, Ltd. transmission and distribution losses (Technical & Non -Technical) which were 17.42 % during 2011-12 (P), are expected to come down to 17 .00% during 2012-13 (RE). There is vast scope to curb these losses in the State. The energy saved from such losses will automatically increase its availability. Rs 5700 crore is to be spent on upgradation of transmission & distribution system in next two years.

Transport

1.40 Punjab has a big road network of 64037 km of roads consisting of 1739 km of national highways, 1503 km of state highways, 2107 km of major district roads and 58688 km of rural roads which includes other district roads and village link roads. During 11th Five Year Plan, 405 km road length of National Highways was upgraded to four lanes with an investment of Rs.1916 crore. The work of 4 laning of 400 km of 4 national highways of Shambhu-Jalandhar, Pathankot-Amritsar, Ludhiana-Talwandi Bhai and Bhogpur-Mukerian is under progress and is likely to be completed by July,2013 with an estimated cost of Rs.3284 crore. During the 12th Five Year Plan, 5 national highways of 893 km road length of Zirakpur-Bathinda, Jalandhar-Dhilwan, Amritsar-Shri Ganga Nagar, Jalandhar-Jind and Kharar-Ludhiana will be upgraded to 4/6 lanning under Public Private Partnership with an estimated cost of Rs.5000 crore. Once these works are completed nearly the entire network of national highways will have been upgraded to 4/6 lanes.

1.41 The progress as regards the state highways and major district roads has also been equally impressive. 9 roads of 520 km length were upgraded on BOT basis at a cost of Rs. 620 crore. During the 12th Five Year Plan, there is proposal to construct and upgrade 575 km of road length under BOT basis at an estimated cost of Rs.2500 crore. Besides, 28 ROB/RUBs with the cost of Rs. 485 crore have been completed and made operational. 5 High Level Bridges including HLBs over river Sutlej at Sarai Ka Pattan & Makhu and Multiane HLB over UBDC have been completed with the cost of Rs.135 crore. The work on 10 RoBs/RuBs and 6 high level bridges is in progress. There is proposal to construct 12 RoBs/RuBs at the estimated cost of Rs.290 crore during 2013.

1.42 The state government also upgraded 705 km of state roads under the World Bank Funded Road Project of Rs. 1500 crore.204 km of more state roads length will be upgraded through long term 10 years tenure under Output and Performance Based Road Contracts(OPRC).Under PMGSY, during 11th Five Year Plan,3193 km of rural roads have been upgraded at a cost of Rs. 1175 crore. During 12th Five Year Plan, 3200 km of rural road length at a cost of Rs. 1600 crore will be taken up, besides upgradation of rural roads of 2000 km in border belt.

Progress on Monitorable Targets

1.43 Progress on 9 Monitorable Targets fixed by Planning Commission is given in the following table:

Box 8: Monitorable Targets And Achievements-11th Plan				
SN.	ITEM	11th Plan Targets	At the beginning of 11th Plan	Present position
1	2	3	4	5
1	IMR	22	44 (2006:SRS 2007)	30 (2011:SRS 2012)
2	MMR	59	192 (2004-06:SRS 2009)	172 (2007-09:SRS 2011)
3	Sex Ratio(0-6)	850	798 (Census 2001)	846 (Census 2011)
4	Anemia among women (Age 15-49 years)	20.7	41.4 (NFHS-II 98-99)	38.3 (NFHS III 2005-06)
5	Malnutrition of Children (Less than 3 years)	12.4	24.7 (NFHS-II 98-99)	23.6 (NFHS III 2005-06)

6	Literacy Rate			
	Male	94.88	75.23	81.50
	Female	94.31	63.36	71.30
	Total	94.62 (Census 2001)	69.69 (Census 2011)	76.70
7	Gender Gap-Literacy	0.6	11.9	10.20
8	Growth Rate-		10th Plan average	11th Plan average
	Primary	2.48	2.28	1.89
	Secondary	8.00	7.75	7.80
	Tertiary	7.40	5.96	9.00
	Overall	5.90	5.11	6.73
9	Poverty Ratio	3.9	(8.3):20.9 (2004-05)	15.9 (2009-10)

CONCERNS AND PROSPECTS

The economy of Punjab is largely dependent on agriculture. Punjab has played a significant role in making the country self sufficient in food grain production though it has been at the cost of its own natural resources. Government is taking various steps to improve the viability and sustainability of agriculture and also to promote diversification of crops. Though Punjab is the pioneer of Green Revolution in the country and is among top ranking states in terms of per capita income and high monthly per capita expenditure, yet it continues to face certain problems. The main concerns & prospects are discussed below:-

CONCERNS

Saturation in Agriculture and Erosion of Soil Health

2.2 Agriculture production has reached a plateau. The soil health in the State has been deteriorating with the continuation of rice-wheat rotation by farmers due to assured profits as compared to other crops. The higher yield realization per unit area is also responsible for reduction of nutrients in the soil. To improve soil health it is necessary to add organic matter in the form of farm yard manure, green manuring and incorporation of crop residual as well as optimise soil testing. In a nutshell, the agriculture faces problems as the net area irrigated have been fully exploited and the cropping intensity has reached a saturation point. Domination of wheat-paddy in food grains, stagnating productivity, in the absence of breakthrough in new high yielding varieties, strains on marketing infrastructure, dwindling ground water resources and decline in profitability etc. is another set of problems which requires immediate attention.

2.3 Contribution of primary sector, which comprises mainly agriculture and allied activities, in the GDP of state is continuously declining since 2004-05 when it was 32.67% and it has come down to 21.83 % in 2012-13 (advance estimates). As per quick estimates, during the year 2011-12 growth of primary sector in Punjab is 2.22% as compared to 3.08 % at all India level. It shows that there is little scope for further growth in this sector, however majority of the rural population is still mainly dependent on this sector. As Punjab's agriculture was structured to produce food (particularly wheat and rice) in response to national requirement, it resulted in over use of natural resources.

2.4 The State has to respond to the global mandate to be competitive. A concrete programme of diversification and raising value addition in each agro-climatic region of Punjab depending on the health of soil and water availability has to be developed.

Over Exploitation of Scarce Water Resources

2.5 As irrigation facilities have been over used to increase agriculture production of the State mainly wheat and paddy, the ground water level has decreased drastically since the last few decades. About 98 percent of cropped area sown is already irrigated, so there is little scope to further increase the cropped irrigated area. Approximately 13.83 lakh tubewells are working in the state which irrigate about 73 percent of the total irrigated area. Farmers of Central Punjab areas have to install deep tube well by spending huge amounts to ensure timely requirement of water for irrigation, which adversely affect the economic conditions of farmers.

2.6 The water table in 9,058 sq.kms of Central Punjab has gone down more than 20 meters during the last decade and similar trend is continuing in some other districts also. Sangrur,

Barnala and Moga districts of Malwa region have been affected more seriously. However, Punjab Soil Preservation of Sub Soil Water Act 2009 has controlled the pace of falling water table to some extent. As per Dynamic Ground Water Resources Report of Punjab, the utilization of water is more than its recharge rate, due to which 110 blocks out of 138 water blocks (as per Central Ground Water Board) of the state have been declared as over exploited, 3 blocks critical, 2 blocks semi critical and only 23 blocks are safe. In 1984 there were only 53 “over exploited “ blocks in the State. Bikanar canal and Sirhind feeder passing through the South- western area of the State, create water logging and degrade water quality which poses different set of problems.

High Incidence of Debt on Farmers

2.7 After Green Revolution cost of cultivation under HYV agriculture continued to increase while productivity/ hectare stagnated in case of major crops, as a result the majority of cultivators are cash strapped. In addition to it, financial position of rural families is upset either due to crop failure or high expenditure on social ceremonies such as marriage, birth or death. This is reflected in huge debt burden on farmers. As per NSSO survey the peasantry of Punjab is most heavily burdened in the country next to Andhra Pradesh and Tamil Nadu . The rural debt in Punjab is estimated to be more than Rs. 35000 Crore which has resulted in farm suicides. As per the latest survey conducted by PAU, Ludhiana, about 5000 farmers and farm labourers have committed suicides during the last 10 years. The high debt burden on small and marginal farmers has destroyed many and they have had either to sell or mortgage their land. This has ultimately triggered instances of suicide by many farmers.

2.8 The contribution of NABARD and State Cooperative Banks in modernizing the agriculture in the state has been immense. However, during the last few years the steps taken by NABARD have not been very helpful. They have increased the rate of interest on RIDF loans from 6.5% to 7.5% and rate of interest on long term loans refinanced by NABARD is 9.9%.

Poverty

2.9 As per latest definition of Poverty , 15.9 % of population was still living below Poverty line in Punjab. Although this poverty ratio of Punjab was nearly half of National level (29.8 %) yet there is need to change the policy orientation toward inclusive growth model focusing on upliftment of poor and under privileged sections of the State .

Fiscal Crisis

2.10 The state is passing through a phase of fiscal stress on account of huge accumulated debt, implementation of Pay Commission Recommendations and inadequate support from the Government of India. The 13th Finance Commission had not increased the share of states in central taxes to 50% as demanded by the states . Due to skewed criteria adopted by successive Finance Commissions , state’s share in inter-se-distribution of central taxes has gone down from 2.45 % as recommended by 5th Finance Commission to 1.389% as recommended by 13th Finance Commission. Heavy expenditure on security during the prolonged period of militancy and inadequate support from Government of India have compelled the state government to resort to heavy borrowings.

Heavy Public Debt

2.11 The net debt of the state has increased to Rs 87518 crore as per budget estimates of 2012-13. The total committed expenditure on salaries, pensions and interest payments estimated to be Rs. 25928 crore in 2012-13 against the total revenue receipts of Rs 38043 crore i.e. nearly

68% of its revenue income is consumed by committed expenditure. The annual interest payment for debt servicing amounted to Rs. 6662 crore in 2012-13, which is about 17.51% of the total revenue receipts. The debt GSDP ratio has, however, come down from 38.03% in 2006-07 to 29.57% in 2012-13 against the target of 41.80% as per the road map of 13th Finance Commission.

2.12 The State is now practically borrowing the entire permitted amount of 3.5% of GSDP. The state would make gross borrowings of Rs. 13204 crore during 2012-13 out of which Rs. 3606 crore would go towards payment of principal and Rs.6662 crore towards payments of interest leaving a balance of only Rs. 2936 crore for utilization. This level of debt is clearly unsustainable. The 13th Finance commission has identified Punjab, Kerala and West Bengal as debt prone States.

2.13 Thirteenth Finance Commission has recommended that the loans from NSSF contracted till 2006-07 and outstanding at the end of 2009-10 be re-set at a common interest rate of 9% per annum instead of 10.5% or 9.5%. The repayment schedule, however, remains unchanged. The relief to the State on this account is only of Rs.703 crore during 2010-15. This relief is too meager as compared to the gigantic debt problem of the State, and even this relief is yet to be passed on to the State Government by the Central Government.

Lower Plan Performance

2.14 Plan performance during the 10th plan period with an expenditure of Rs. 14823 crore was 89% whereas it declined to 81% during 11th plan period. The year wise plan performance during the five years of 11th plan has been to the extent of 98% , 112% , 58%, 91% and 65% respectively.

Unfavourable determinants of Central Assistance

2.15 The Centre supports the States in the form of sharing of Central Taxes, Normal Central Assistance, Additional Central Assistance and Centrally Sponsored Schemes. The criteria for devolution of central taxes as finalized by the Finance Commission is based on population, area, fiscal capacity, distance and fiscal discipline. It is not favourable to developed states like Punjab and State's share in the Central taxes has gone down from 2.450% in 1970-75 to 1.389 % in 2010-15.

2.16 Gadgil Mukerjee formula determines the inter-state distribution of Normal Central Assistance. It is also based on population, per capita income, performance and special problems. It is also not favourable to states like Punjab. The state government has sought amendment in Gadgil Mukherjee Formula and the criteria for devolution of central taxes. The revised guidelines should take into account 30% SC population of the state and its contribution to central pool for food grains. The state has the highest SC population in the country and State has ruined its soil and water resources for food security at the national level.

2.17 The criteria for allocation of funds under Additional Central Assistance Schemes like AIBP , JNNURM, RKVY and NSAP and other Centrally Sponsored Schemes like SSA, NRHM , PMGSY, RGGY do not favour the developed states. As per the guidelines of most of these schemes, major allocation is made for providing infrastructure in the uncovered villages/ areas. The allocations for state like Punjab which has created the requisite infrastructure in terms of village roads, 100 percentage electrification of villages, construction of health institutions and schools, irrigation infrastructure, is meager. However, the state is required to incur heavy

expenditure on maintenance of its huge infrastructure. The guidelines of these flagship schemes should have provisions for maintenance and up-gradation of existing infrastructure. In this context, the State Government welcomes the recommendations of Chaturvedi Committee Report on the restructuring of the centrally sponsored schemes.

Low Credit Deposit Ratio

2.18 Although the credit-deposit ratio of commercial banks in Punjab is higher than National average and is improving, yet it is still low as compared to some other States. During the calendar year 2011, in Punjab, this ratio was 80.14% which was significantly higher than of National Average 75.50%. During 2010 this ratio of Punjab was 77.34% compared to 75.13% of national average. During these two years, credit-deposit ratio of Tamil Nadu (116.29% & 114.11%), Andhra Pradesh (109.86% & 109.95%), Rajasthan (88.96% & 90.01%) are significantly higher than Punjab. To improve the credit-deposit ratio in the State, specific policy measures are needed to be adopted.

Industrially Unfavourable State

2.19 In spite of availability of power and good infrastructure, Punjab is no longer considered an attractive destination for investment due to its landlocked location with a hostile border. Prolonged militancy and abolition of freight equalization policy for iron and coal and tax concession to neighboring states during the last decade have further contributed to decline in industrial investment. High cost of land in Punjab also act as a deterrent for industry. Some specific measures need to be taken during the 12th Five Year Plan to rejuvenate and revive the industry in the state. Central Sector investment in Punjab is also only to the extent of about 1.5% of the total investment in country. There has been no major investment in the state for the last many years. Government of India may facilitate location of major projects such as Automobile Manufacturing Unit which will have large scale potential for ancillary development.

2.20 The State Government has constituted Development Boards comprising of representatives of industry and trade for medium, small and large scale industries to ensure public participation in the state's policy formulation. Similarly Infrastructure Development Council has also been constituted comprising of eminent persons in the field of infrastructure to suggest and to implement the policies for development of infrastructure including core areas like power, airports and express highway etc.

High Demand for Power

2.21 The installed power generation capacity of the State is 7035 MW as on 31-3-2012, out of which 4878 MW is from own Power Houses, 184 MW from Micro Hydel /Bio-Mass NRSE/PEDA & other projects and 1993 MW is Punjab's share from Central Sector Power Project. The demand for power in the State is rising sharply on account of rapidly increasing use of electrical energy for agricultural operations, progressive industrialization, high living standard of residents and intensive Rural Electrification Programme.

Unemployment

2.22 Unemployment especially among youth continues to be a cause of serious concern for the state. The number of unemployed candidates registered with the Department of Employment Generation and Training, as on 30th September 2012 are 362541. It exclude large proportion of educated youth who do not register with employment exchanges. There is a dire need to promote higher vocational education in the State.

2.23 As per the 66th round of National Sample Survey, rate of unemployment per 1000 is 42 in Punjab as compared to 25 at all India level .It is 35 and 105 for male and female in Punjab vis-à-vis 22 and 33 for male and female at all India level.

Environment Pollution

2.24 Punjab has set an example of economic development in the country, but environment of the state has been affected adversely .Major issues of concern on this front are alarming fall in under ground water table, river water pollution, deteriorating soil health due to intensive cultivation and air and sound pollution. In addition to it water and air pollution caused by industrialisation is also emerging as a major environmental problem. To check these problems, Government efforts alongwith creation of public awareness are equally important. With the introduction of HYVs, consumption of fertilizers and pesticides have increased manifold which have adverse effects on Environment and bio diversity. In 2011-12, 1918 Nutrient tonnes of fertilizers and 5.63 thousand tonnes of pesticides were used in Punjab as compared to 762 Nutrient tonnes of fertilizers and 3.20 thousand tones of pesticides in 1980-81 .

Low Sex Ratio

2.25 Sex ratio in Punjab had never been favorable to women. Through out the nineteen century, number of females had been less than their male counterpart. However, number of females have been improving since 1921 to1991. But in 2001 the situation has taken a negative turn when sex ratio declined to 876 as compared to 882 in 1991. This trend has again become positive in 2011 as a result of joint efforts of Govt. machinery and Socio-Religious institutions of the state and the spread of education especially among girls. As a result , sex ratio improved to 893 in 2011 from 876 in 2001.

Housing

2.26 As per the latest household survey conducted as part of census operations, out of total 54 lac families 4.16 lac (7.7 %) are without pucca houses. The scope for Indira Awas Yojana is very limited and about 1,02,000 houses were constructed during 11th plan period. The state government has notified a policy for providing 5 marla /125 sq. yard plot to rural houseless from the village common land. Besides, the Welfare Department is implementing a scheme for giving a grant of Rs. 50,000 to house-less Scheduled Castes Families.

Rural Water Supply

2.27 The state has made significant progress in regard to rural water supply and sanitation during the 11th plan period . In addition to National Rural Drinking Water project, Punjab executed water supply schemes under World Bank assisted project of Rs. 1280 crore. During the 11th plan period, 3280 not covered and 3455 partially covered habitations were taken up and the water supply schemes were completed . Remaining 3481 habitations would be taken up during 2012-13 and 2013-14 .By December,2013 , all 15170 rural habitations will get a assured water supply to 40-70 lpcd against the target of 50% of rural population. By the end of 12th plan period all habitations will be covered with 70 lpcd service programme. As per latest survey, 34.9% households have piped water supply against the target of 35% fixed for the 12th plan period by the Planning Commission Certain pockets of the state have water quality issues. The state

government is installing Reverse Osmosis (RO) where the quality of under ground water is poor. So far 1794 ROs have been installed. Government of India is launching a separate programme for providing water supply schemes in fluoride affected villages.

Sanitation

2.28 The total sanitation campaign in the State has not been very successful except for providing toilets in schools and anganwadi centres. Under a state scheme, a sum of Rs.14500 is being provided for construction of toilets whereas under TSC there was provision of only Rs. 2200 per toilet . As a result only 1.84 lac toilets could be constructed under TSC. However under the state scheme , 5.58 lac toilets were constructed . There is an urgent need to address the issue of sanitation and Government of India Should ensure that all the households have access to toilets and the practice of a open defecation is put to an end during the 12th plan period. As per the latest house-hold survey, 30% of households in rural areas are without toilets . This works out to about 10 lakh families for which toilets are to be constructed . The total requirement of fund is about Rs. 1500 crore. The decision of Government of India to construct toilets under Nirmal Bharat Abhiyan at a cost of Rs. 10,000 is a welcome step. This amount will, however, fall short of actual cost of construction of about Rs. 15,000.

High Incidence of Cancer

2.29 Cancer is a dreadful disease reported to be caused by multiple risk factors like smoking, consumption of alcohol, high consumption of non-vegetarian and spicy food, high levels of heavy metals in water and indiscriminate use of pesticides on cotton crops etc. In four districts of Punjab i.e. Muktsar, Bathinda, Faridkot and Mansa, the incidence is 52.2 cases per lakh population. The main problem in cancer cases is late detection of cancer.

PROSPECTS

Better than target growth

2.30 The Economic growth of State has shown considerable improvement during 11th Five Year Plan as compared to 10th Plan. GSDP of the State has grown by 6.73% during 11th Five Year Plan as compared to 5.11% during 10th Plan whereas the national economy has grown almost at the level of 10th Plan during this period. The target for 11th Five Year Plan for the State was 5.9% against which it has achieved 6.73% growth. This growth has been achieved despite the fact that contribution of primary sector (comprising mainly of agriculture and allied activities) is on continuous decline since 2004-05 due to the lower growth in agriculture. It has grown by 1.67% where as the growth at National level in this sector has been 3.32% . It is the positive development for the State.

Power

2.31 The Punjab State Electricity Board was unbundled into Punjab State Power Corporation Limited and Punjab State Transmission Corporation Limited. In order to address power shortage, there is an ambitious plan to install 3 thermal power plants of 3920 MW capacity which are likely to be commissioned between May, 2013 to May, 2014. These plants are being set up at Talwandi Sabo 1980 MW, Rajpura 1400 MW, Goindwal Sahib TPS-540 MW..PSPCL has signed MoU with M/S Piona Power Development Co. for setting up of 1320 MW (2x660) coal based

thermal plant at village Bhupal in Mansa District. PSPCL was serving 76,04,644 consumers up to March, 2012.

Creation of Infrastructure

2.32 Punjab has created the requisite infrastructure in terms of village Roads, 100 percent Rural electrification, adequate health and education institutions and irrigation network which has created sufficient conditions for economic development. Health and education were the key sectors which received top priority during the 11th Five Year Plan. The ban on recruitment was lifted and all the vacant posts of teachers, doctors and para-medicals were filled up. As a result Educational Development Index (EDI) of state has jumped from 14th position among all state in the year 2006-07 to 3rd position after Kerala Tamil Nadu in year 2010-2011. A project of Rs. 350 crore for construction of new health institutions for creation of infrastructure in the health department as per norms was completed. Two of three medical colleges were up-graded at the cost of Rs. 258 crore. The 3rd Government medical college would be covered in the current year 2012-13. A major project for creation of urban infrastructure by way of providing cent percent water supply, sewerage and sewage treatment plants was launched.

2.33 Punjab Infrastructure Development Board (PIDB) is a nodal agency for infrastructure development in the state. During 2007-12 period, PIDB worked on creation of infrastructure in roads, irrigation, urban, water supply and sewerage and health sectors. It facilitated 14 infrastructure projects in Public Private Partnership (PPP) with a private sector investment during the 11th plan. Its important works are :-

- i) Bus Terminals.
- ii) Punjab Institute of Medical Science & Research Jalandhar.
- iii) Two superspeciality Hospitals.
- iv) Polytechnics, tourist and road projects.

During 2012-17, PIDB is likely to spend around Rs 5000 crore from its own budget. Public Private Partnership works of Rs. 14908 crore are proposed to be set up in tourism, transport, health and road sectors. Important projects are – -Metro Rail Project Ludhiana, Water Front City in Ludhiana and Ropar- Phagwara Expressway.

Agriculture

2.34 Punjab had made considerable progress in food grains production. The State has contributed 109.58 lac tonne (38.7%) of wheat and 77.30 lac tonne (22.10%) of rice to the central pool in 2011-12 (P). The production of wheat and rice during 2011-12 (P) was 179.82 and 105.42 lakh metric tonnes respectively. During 2011-12 state produced 291.31 lakh tones record food grain by surpassing all previous records. Secondly state got 5097 kg/ hect wheat productivity which was all time high in the state.

2.35 In order to improve the sustainability of paddy-wheat system being practiced by the farmers in the state, stress is laid on popularization of low water conservation techniques specially, zero tillage technology, raised bed plantations and sprinkler irrigation, etc. Generally crop residuals are burnt in the fields which pollutes the environment and destroy the rich substances of the soil. Under the new technique of resource conservation, agriculture residuals need not be burnt which will decrease the pollution and improve the fertility of soil. Such techniques

prove profitable to farmers. Under Zero Tillage Techniques farmers not only save the diesel worth Rs.3600 per/hect. but also save the 1000 cubic meter water per/hect. Such techniques are being adopted by the farmers of state. During 2001 Wheat area under Zero Tillage Technique was only 750 hect. which has substantially increased to 7.49 lac hect. in 2011-12.

2.36 National Food Security Mission (NFSM) is a 100% Centrally Sponsored Scheme introduced in the State during 2007-08. Under this scheme State has provided Rs.27.45 crore as subsidy to the farmers in 2011-12 and Rs.46.54 crore is proposed for 2012-13. The objective of the scheme is to increase the production of main crops. During the current Rabi season there is the proposal to provide certified wheat seed worth Rs 3.00 lac through Punjab State Seeds Corporation as Nodal Agency. About 15000 demonstration plots, relating to different improved varieties of wheat seed are being sown by the state agriculture deptt. by providing subsidy of Rs 12500 per plot in the state. Rs.6.50 crore will also be provided to the farmers as micro nutrients (Zinc/Magnesium Sulphate) as subsidy. Agricultural machinery worth Rs 9.27 crore on (Zero tillage and rotavator) is also provided to farmers as subsidy.

Punjab Preservation of Sub Soil Water Act 2009

2.37 To improve the ground water level Punjab Govt has also enacted "The Punjab Preservation of Sub Soil Water Act 2009" according to which no farmer will be allowed to sow nursery of Paddy before 1st May of the agricultural year. Similarly no farmer can transplant paddy before the date fixed by State Government by notification. In case of violation, authorized officer is empowered to destroy the nursery of paddy or transplanted paddy as the case may be at the expense of such farmer. Further to save water and make its best use Micro Irrigation scheme is being implemented as Centrally Sponsored Scheme. An area of about 7500 hect. is likely to be brought under this scheme during 2012-13.

Improving of Ground Water- Resources

2.38 The state is fully conscious of the depleting ground water table and the fact that Central Ground Water Authority has banned new tubewell connections in 18 of its 138 blocks (water blocks) and 110 blocks have been declared as dark. The State Government is taking a number of measures to check the depleting water table like construction of low cost dams, micro irrigation schemes, re-charge of rain water, diversification of crops. The state has submitted two projects to Government of India for reducing dependence on ground water. A project costing Rs. 4128 crore for modernization/ remodeling/ renovation and extension of canals, deep tubewells. Lining of water courses, cleaning of head works and repair of gates etc has been submitted to the Ministry of Water Resources, government of India for financial help under AIBP. Another project costing Rs. 3498 crore for management of ground water through resource conservation by way of laser leveling, underground pipe system, implementing on-farm practices, artificial recharge of ground water, construction of low cost dams, adoption of micro irrigation techniques and rain water harvest has been submitted under National Food Security Mission of the Ministry of Water Resources for financial assistance.

Borlaug Institute for South Asia (BISA)

2.39 There is an urgent need to revitalize research in agriculture and related activities. The state government welcomes the Government of India's decision to set up Borlaug Institute for South Asia (BISA) for wheat and maize in Ludhiana. It would give fillip to research in new areas and help the state in achieving the new productivity levels. ICAR is considering shifting its Directorate of Maize Research (DMR) to some place outside New Delhi. The State Government has requested GoI to shift DMR to Ladhawal, Ludhiana adjoining the proposed site for BISA as it would greatly strengthen research on Maize and encourage the farmers in shifting from paddy to maize.

Horticulture Programme

2.40 Under the Horticulture Programme in the State, an area of 278581 hectares has been brought under horticulture crops up to 31st March, 2012. During 2012-13 target to cover an additional area of 5000 hectares under different fruits has been fixed against which an area of 1168 hect. has been covered (up to September, 2012). Under Protected Cultivation Scheme financial assistance of Rs.291.19 lac has been disbursed to cover an area of 56 hectares during the year 2012-13 (up to September, 2012) whereas Rs.650.50 lac were disbursed for covering 59 hectares during 2011-12.

2.41 Under National Horticulture Mission (NHM), Rs. 2401.08 lac has been provided under different activities during the year 2012-13 (upto september, 2012) as compared to financial assistance of Rs.4649.08 lacs during the year 2011-12. During the year 2012-13, 3.21 lacs fruit plants have been distributed from the Government and private registered nurseries in the state as compared to 13.75 lacs during 2011-12. An amount of Rs. 0.68 crores has been distributed to establish new orchards and 32000 Qtls of potato seed and other vegetable seeds were produced in 10 Govt. vegetable seed farms during during the year 2011-12 .

2.42 An amount of Rs. 100.00 lac has been received by the department during the year 2011-12. Insecticides and Pesticides has been provided on 50% subsidy to the growers of all the districts. In addition to this, an amount of 50.00 lac for Certifying Citrus Nurseries against Plant Pathogens have been transferred to P.A.U, Rs. 20.26 lac to DSO, Sujampur and Sericulture Officer, Mukerian for the Development of sericulture and Rs.600.00 lac for base-line survey, formation of F.I.G groups, cultivation of the vegetables and protected cultivation the concerned department and districts.

2.43 For the promotion of Mushroom, 39663 spawn bottles were produced and supplied to 315 villages under door to door cultivation of mushroom campaigns during the year 2011-12 . During the year 2012-13 (Upto Sept., 2012) 5850 spawn bottles were produced. Under Sericulture Scheme, 33557 Kg. cocoons were produced and 1,03,400 mulberry plants were supplied to the silk worm rearers. During the year 2012-13 (upto September 2012), 4123 kgs. cocoon has been produced .

Punjab Agri Export Corporation Limited (PAGREXCO)

2.44 Punjab Agri Export Corporation Limited (PAGREXCO) has emerged as a nodal entity for coordinating horticultural ,agri-processing and export activities in the State by:-

- i) Setting up of Permanent Perishable Cargo Center.
- ii) Setting up of Pack Houses for Fruits and Vegetables.
- iii) Juice Dispensing Activity .
- iv) Corpus Fund

Dairy farming

2.45 Dairy farming can play a vital role in saturated and stagnant economy of Punjab where further improvement in agriculture is very difficult. Directorate of Dairy Development Punjab has taken various steps to promote dairy farming in the state. One Dairy Science collage was established at GADVASU. For modern cattle sheds subsidy @ 25% was provided to farmers and State Government paid 75% cost of insurance premium of milch animals purchased by the beneficiaries. For establishing dairy units of milch animal by SC(BPL) families, financial assistance of Rs. 5000 per milch animal was provided as subsidy. To encourage mechanization of dairy farm operations, subsidy @ 50% for Fodder Harvesters and milking machines has been provided. Embryo Transfer Technology project is being operated by GADVASU and Department of Animal Husbandry, Punjab. LNG Containers are supplied on 25% subsidy to the Dairy Entrepreneurship training pass-outs. Nine mobile laboratories have been established for testing of feed and milk samples at the doorsteps of the consumers. Under NABARD's Dairy Entrepreneurship Development scheme 25% subsidy is provided for induction of 2-10 milch animals, vermi- compost, calf rearing etc. Under special programme for Dairy Development 25% subsidy on induction of milch animals is provided from this year. An amount of Rs. 575 lac have been disbursed under this component.

Veterinary Services

2.46 There is a network of 1367 veterinary hospitals and 1485 veterinary dispensaries in the state for providing efficient and effective veterinary services with scientific methods to the livestock. Out of these 582 veterinary hospitals have been shifted to Panchyati Raj Institutions. Besides this 19 district level veterinary polyclinics are providing specialized multidisciplinary veterinary services to the livestock in the State. A Regional Disease Diagnostic laboratory has been set up in the existing premises of Animal Health Institute, Jalandhar for providing accurate and latest timely diagnostic facilities to help the veterinarians to administer accurate type of treatment of precious livestock of Northern States. The Government has also established Guru Angad Dev Veterinary and Animal Sciences University at Ludhiana. The department is also implementing various schemes of the Govt. of India and State Govt. which will help for the self-employment of educated unemployed youth and weaker sections of the society to increase their family income and also to provide better nutrition. To increase milk production and productive animals in Punjab, the department has imported 4.25 lacs doses of high quality genetic semen from USA, Canada and Denmark. Besides this, 5000 doses of tested sex semen have also been imported during the year. During the year 2012-13 the Animal Husbandry Department, Punjab has completed the enumeration work of 19th livestock census. Its results will not only help in preparing new schemes for the development of livestock sector but also help the scientist for research in this field.

Blue Revolution

2.47 To encourage blue revolution in the State, an area of 1034.85 hectares was brought under fish culture against the target of 1055 hectares during the year 2011-12. During the year 2012-13 (upto 30th September,2012) an area of 669.20 hectares has been brought under pisciculture against the target of 1055 hectares.

Employment

2.48 During Mass Counseling Programme, 53410 youth of 649 schools, colleges and other institutions have been provided training about various careers and job opportunities. During 2012-13, under Vocational and skill up gradation programme, training was given under various schemes. 7718 youth were trained for wage employment in the Defence/Para Military Forces under "Training and Employment of Punjab Youth" (C-Pyte), 235 youth were trained in Construction at Skilled Training Center at Abul Khurana District Muktsar, 261 youth were trained by Tata Motors, and 3900 youth were trained under skill Up-gradation and Pre-departure Scheme by Foreign Employment & Training Bureau of State govt. Unemployment Allowance amounting of Rs 14.85 lac was given to 1080 unemployed youth during the year 2011-12.

Cooperative Finance

2.49 Under the refinance support of National Bank for Agriculture and Rural Development (NABARD), the Punjab State Co-operative Agricultural Development Bank has advanced loan amounting to Rs.513.12 crore during the year 2011-12. An amount of Rs. 194.88 crore has been advanced upto 30.9.2012 against the target of Rs.618.70 crore during the year 2012-13.

Industry

2.50 The industrial scene in the state is dominated by small and medium enterprises which account for more than 95% of the total industrial units. During 11th Plan, 10487 new units have come up with an investment of Rs.17925 crore providing employment to 2,16,098 persons. During the last five years, 150 Mega projects, worth investment of Rs.61932 Crore were sanctioned and investment of Rs.13087 crore has already been made.

2.51 The Government has assisted in, and ensured the timely completion and commissioning of the Guru Gobind Singh Oil Refinery project with an investment of more than Rs. 21,500 crore. The project set up by a Joint Venture Company, HPCL-Mittal Energy Limited remained abandoned for many years and was put on fast-track implementation by the present Government. In addition to fuel oils (diesel, petrol etc.) the refinery will produce high value petroleum products such as LPG. Naptha, Petrol, Diesel, Aviation Fuel, Food-grade Hexane, Pet Coke. The Refinery will also produce Polypropylene which will promote downstream Petroleum/Polypropylene based small & medium scale enterprises. The State Govt is in the process of locating Plastic Park under the Plastic Parks Policy of the Govt. of India near the Refinery. This project will attract investment in petroleum based downstream industry and create job opportunities for unemployed youth.

2.52 Punjab Small Industries and Export Corporation (PSIEC) has so far developed 27 industrial focal points in the state, where 11045 plots of various sizes have been developed. Out of these 10169 plots have been allotted upto 30.9.2012 in existing Focal Points. Punjab

Government has also allotted 227 acres of land for Integrated Industrial Mixed Use Park at Kapurthala. The Govt. of India has also accorded approval for setting up an Apparel Park at Ludhiana with a financial assistance of Rs.17.00 crores. The Park is being promoted by Apparel Exporters Association of Ludhiana having a total cost of Rs.40.00 crores.

2.53 State Government has successfully pursued with Government of India for the extension of Eastern Rail Freight Corridor from Son Nagar in Bihar to Delhi, up to Ludhiana in Punjab. Request has been made to extend this Corridor up to Amritsar and to link it to the Western Freight Corridor. The case for expanding list of items for Import-Export permissible through Wagah Border is also constantly pursued with Government of India so as to allow trade of more items through this route. Mohali Airport is also being upgraded to the International level on about 300 acres of land.

Information Technology

2.54 Ajitgarh, the city adjoining Chandigarh, is emerging as an I.T. city representing the modern outlook of the State similar to Chandigarh. The State Govt is giving special attention for its development. Punjab Information & Communication Technology Corporation Limited (Punjab Infotech) has developed Mohali as a hub of Electronics and Information Technology Industry. Various prestigious National and International Companies like Quark city, Dell, Reliance, Tata Group, Semi-Conductor Limited, Godrej-GE, PUNCOM, HCL Info systems and HFCL have their presence in Ajitgarh. Punjab Infotech has engaged International Consultant Earnest & Young to prepare 'Strategy and Action Plan for promotion of IT/TES Industry in Punjab'. In addition, Punjab Infotech is working on a multi pronged approach with focus on Infrastructure Development, Human Resource Development through IT Education and acting as bridge for better relation among academic, industry and investor to achieve the objective.

Check on Industrial Pollution

2.55 In 2011-12 to make the industries pollution free, Air pollution control device was available in 496 out of 497 Large and Medium Air Polluting industries of the State and in case of small scale industries 10106 out of 10190 were having these instruments. Similarly out of 462 Large and Medium Water Polluting Industries, 460 units have effluent treatment plant and out of 3050 small scale Water Polluting industries only 37 units were without effluent treatment plant. In order to control the industrial pollution, Punjab Pollution Control Board has classified units in different categories.

2.56 In the year 2011-12 out of Industries more prone to water pollution, 11256 were classified as Red, 673 as orange and 5852 as green out of all type of Industries. Industries more prone to Air pollution, 13070 units were classified as Red, 679 as Orange and 5860 as Green out of all type of Industries.

Health

2.57 The State Govt. during the last 5 years has accorded top priority to upgradation of infrastructure in terms of manpower, civil works and equipments in the hospitals. A decade long ban on recruitment was lifted in 2009. More than 1327 doctors and 3800 para-medics were

appointed during the last 3 years. The state government is committed to provide preventive, promotive and curative health services to the people of the State.

Education

2.58 Government is taking special measures for the upliftment of Education level of the masses of the State. Many schemes under Sarva Shiksha Abhiyan are being implemented in order to reduce the Rural-Urban gap among children. These schemes are:-

- (1) Education Gurantee scheme now known as Alternative Innovative Education/Special Training Scheme.
- (2) Kasturba Gandhi Balika Vidyalaya.
- (3) National Programme for Education of Girls at Elementary Level .
- (4) Mid-Day Meal Scheme.

2.59 The state government has made concerted efforts to upgrade the infrastructure in government schools in terms of civil works and recruitment of teachers. As many as 50395 new teachers have been recruited. The Educational Development Index of state has jumped from 14th position among all the states in the year 2006-07 to 3rd position after Kerala and Tamil Nadu in the year 2010-11.

SOCIAL SECURITY

2.60 Under 'Bebe Nanaki Ladli Beti Kalyan Scheme' (which comprises 'Kanya Jagriti Joyti & Nanhi Chhan programme) a sum of Rs. 20000 is invested with LIC on the birth of every girl child in families having annual income upto Rs. 30000. The girl child would receive cash assistance at various stages of her schooling. Under Mata Kaushalaya Scheme, an incentive of Rs. 1000 is given to mothers for deliveries in Government hospitals. The Centrally Sponsored "Indira Gandhi Matritva Sahyog Yojana (IGMSY) is being implemented on pilot basis in Amritsar and Kapurthala Districts.

2.61 Under 'Integrated Child Development Services' supplementary nutrition is being provided to over 15 lac children and pregnant mothers through 26656 Anganwari Centers. About 22819 AWCs are housed in Panchayat ghars or other community buildings, 3278 in rented buildings and 559 centres have their own government buildings. In this regard, a centrally sponsored scheme for construction of anganwadi centres @ R. 4.50 lac per unit, has been started. There is provision of Rs. 2000/- per annum per centre for its maintenance. The restructuring of ICDS in mission mode will go a long way in helping the state government in construction and up-gradation of anganwadi centres and providing adequate quantum of nutrition to children and mothers.

2.62 Under ' Attendance Scholarship to SC/BC/EWS' scheme the attendance scholarship at rate of Rs. 50 per student for 10 months in a year is awarded .About 20 lac beneficiaries will be covered during 12th plan and 4 lac during Annual plan 2012-13 .

2.63 The Shagun Scheme now has been renamed Ashirwad Scheme. Per beneficiary amount has been enhances from Rs. 6100 to Rs. 15000 from 2006. The State Govt. has decided to provide

benefit of this scheme to all Scheduled Castes, Christian girls, remarriage of widow/divorcee and daughter of widow of any backward classes/castes and economical weaker sections of society. During 11th Five Year Plan about 2.12 lac beneficiaries were provided assistance under this scheme and an expenditure of Rs. 317.28 crore was incurred. Under this scheme, an out lay of Rs.465.00 crore is provided during 12th Five Year Plan. For annual Plan 2012-13, an out lay of Rs.98.80 crore is provided. Target is to cover 2.67 lac beneficiaries during 12th Five year plan and 0.53 lac during Annual Plan 2012-13.

Atta Dal Scheme

2.64 To meet the minimum basic food related needs of economically weaker sections of the society "Atta Dal" scheme launched by the State Government w.e.f. 15th August 2007 is in operation. Approximately 15.32 lac families whose annual income is less than Rs.30,000 are covered under this scheme. These families have been issued special blue ration cards to get benefit of Atta-Dal Scheme. The identified families are being distributed 5 kg.wheat per member per month to a maximum limit of 25 kg.per family@ Rs.4.00 per kg. Simultaneously Dal is being distributed @ 1/2 kg. per member to a maximum limit of 2.5 kg.to a family @ of Rs.20.00 per kg. In 2011-12, 313184 MT of wheat and 27874 MT of Dal have been distributed to the beneficiaries under this scheme. During the year 2012-13 (upto Dec ,2012) 207650 MT of Wheat and 8300 MT of Dal has been distributed to the beneficiaries.

Strengthening Statistical System

2.65 The Rangarajan Commission in its report (2001) has critically identified deficiencies in the statistical system and recommended measures for its systematic revamping. As a follow up of these recommendations, Ministry of Statistics and Programme Implementation (MOSPI), Govt. of India (GOI) has launched a Centrally sponsored scheme, "India Statistical Strengthening Project (ISSP)" during the 11th/12th Five Year Plan. The objective of this project is to strengthen the statistical capacity of all States and UTs especially with regard to the collection, compilation and dissemination of statistics. Under this project, the State Statistical System will be made capable of producing minimum required National level data on 20-Core Statistical Activities.

2.66 Government of Punjab (GoP) is participating in this project for which the state has signed the Letter of Participation (LoP) with Government of India. In pursuance of LOP and guidelines of ISSP project, a State Level Steering Committee (SLSC) has been constituted under the Chairmanship of Chief Secretary, Government of Punjab for this Project. Economic & Statistical Organisation (ESO), Punjab has been notified as Nodal Agency for this Project. A "Punjab State Strategic Statistical Plan (PSSSP)" has been prepared under this project by ESO, Punjab following the process of intensive interaction with all major stakeholders i.e. line departments, Universities & Research Institutions, MOSPI, GOI and other data users. On the basis of PSSSP, Govt. of India will provide funds to State for carrying out necessary reforms to improve State Statistical System. PSSSP prepared by ESO, Punjab has already been approved by SLSC and sent to MOSPI, GOI for further necessary action. The draft of MoU, to be signed by the GoP and GoI to implement PSSSP in the state, has also been prepared and sent to MOSPI,GOI for further action.

Governance Reforms

2.67 The State Government appointed Punjab Governance Reforms Commission in 2009 with a view to reducing the trust deficit between the citizens and the government. Based on the recommendations of the Commission, Right to Service Act was enacted in 2011 to provide 69 services in a time bound manner. About 87 more services are proposed to be added to the act. The other measures taken to deliver various services in a hassle free manner are-

- i) To deliver police services, 166 Police Saanjh Kendras have been set up in separate buildings across the state.
- ii) 160 Fard Kendras for supply of computerized copy of land records.
- iii) Suwidha Centres at district and sub divisions for providing single window services for various departments.
- iv) Computerisation of birth and death record.
- v) Principals of colleges and authorized dealers empowered to provide various transport services.

2.68 The State Government has recently re-constituted Punjab Governance Reforms Commission. It has submitted recommendations relating to Crime Against Women, Revamping Traffic Management system, Simplification of industrial development, regulation frame work for NRI's Affairs, Health and Medical Education, Technical Education , Education , Employment and Fiscal Management.

e-Governance

2.69 As a part of National e-Governance Programme (NeGAP), the State Wide Area Net work (PAWAN) has already been made functional with 193 Point of Presence (POPs) connecting 374 offices. For the convenience of general public 1700 Common Service Centres (CSCs) have been set up for extending the government services . Two districts, Kapurthala and Saheed Bhagat Singh Nagar were taken up for pilot e-district project. After its stabilization the project will be rolled out in remaining 20 districts . The other IT projects which have made big impact are-Integrated Finance Management System (IFMS) for computerization of treasuries and budget, Integrated Work Flow and Document Management System (IWDMS)for computerization of secretariat working, Smart Card Based Driving Licence and Computerization of VAT information system.

SECTORAL ANALYSIS

AGRICULTURE

Punjab is the trendsetter State of the nation in terms of agriculture development and it is pioneer of Green Revolution in the country. It has been instrumental in ensuring national food security, consistently contributing significant percentage of wheat and rice to the Central Pool. It has contributed 38.7 percent of wheat and 22.1 percent of rice to Central Pool during the year 2011-12 (P). Although contribution of agriculture in the state's income is declining gradually, still it continues to be an important sector of State economy. As per quick estimates, it has contributed 14.59% to Gross State Domestic Product at constant prices (2004-2005) during 2011-12 (Q) and around 40% of working population of the state is still engaged in this sector. At present agriculture in Punjab is facing many problems.

There is hardly any scope to increase area under agriculture in the State as it has already reached at saturation level and almost 99% of cultivable land is under plough. Already 97.9% of the cultivated area is under irrigation. There is complete consensus among all policy makers and researchers that diversification in the farm sector is the need of the hour for maintaining sustainability in ecological balance especially soil and water. Government of Punjab is regularly pursuing for central grant from Government of India to give a push to diversification of agriculture.

Borlaug Institute for South Asia (BISA) and Agriculture Research

1.2 The productivity has stagnated in the absence of scientific breakthroughs in new high yielding varieties. Intensive farming regime has been at a huge cost in terms of depleted water table and degradation of soils in the state. There is an urgent need to revitalize research in agriculture and related activities. The state government welcomes the Government of India's decision to set up Borlaug Institute for South Asia (BISA) for Wheat and Maize in Ludhiana. It would give fillip to research in new areas and help the state in achieving the new productivity levels. ICAR is considering shifting its Directorate of Maize Research (DMR) to some place outside New Delhi. It is requested that DMR may be shifted to Ladhawal, Ludhiana adjoining the proposed site for BISA, as it would greatly strengthen research on Maize and encourage the farmers in shifting from paddy to maize crop.

To address the emerging challenges of soil degradation, water depletion, climatic aberrations and shortage of labour, Punjab Agricultural University (PAU) has reoriented its research and technology transfer programmes towards natural resources conservation, input use efficiency and enhanced productivity in accordance with available resources. There is an urgent need to expand the programmes to cover processing and value addition, integration of biotechnology with crop improvement, mechanization using energy efficient machinery/focus on small farmers, crop production/protection for export, bio energy, development of climate resilient technologies of which multiple cropping system are going to be a critical component. Further, productivity of quality seed and planting materials is to be upgraded which is critical for resource generation. Keeping in view the importance of agricultural research, support to Punjab Agricultural University in Annual Plan was enhanced from Rs. 30 crore to Rs. 50 crore for the year 2012-13. While the state would continue supporting the University in terms of non plan assistance of Rs. 100 crore every year, there is a need for ICAR and Government of India to support research programmes of PAU on 100% basis in priority areas.

Area under Crops

1.3 During the year 1970-71, area under cultivation was 40.53 lakh hectares, which increased to 41.55 lakh hectares in 2011-12 (P), showing an increase of 2.5 %. Cropping intensity which reveals percentage of gross area sown to net area sown, enhanced from 140 in 1970-71 to 190 in 2011-12. The present agriculture cropping pattern in the State is dominated by the wheat- paddy rotation causing degradation in soil fertility and fall in the underground

water table. Wheat and paddy cover major portion of the gross cropped area as area under these two crops has increased to 81% in 2011-12 from 47% in 1970-71. Area under wheat has increased from 35.10 lakh hectares in 2010-11 to 35.28 lakh hectares in 2011-12(P) showing a marginal increase of 0.51% which is expected to decrease to 35.00 lakh hectares during 2012-13. However, the area under Paddy has slightly decreased from 28.26 lakh hectares in 2010-11 to 28.18 lakh hectares in 2011-12.

Agricultural Production

1.4 The total food grains production in Punjab has increased significantly over the last few decades. In 1990-91, production of food grains was 192.18 lakh metric tonnes, which increased to 290.92 lakh metric tonnes in 2011-12 (P) showing an increase of 51.38 percent. In 2010-11, production of foodgrains was 278.46 lakh metric tones. Wheat and rice played a major role in pushing up agricultural production in the State. The production of rice has increased from 65.06 lakh metric tonnes in 1990-91 to 105.42 lakh metric tonnes in 2011-12(P) showing an increase of 62 percent. Similarly, the production of wheat has increased from 121.59 lakh metric tonnes in 1990-91 to 179.82 lakh metric tonnes during 2011-12 (P) registering an increase of 48%. (Table 1.2)

1.5 The production of sugarcane (in terms of Gur) increased from 4.17 lakh metric tonnes in 2010-11 to 4.67 lakh metric tonnes in 2011-12 (P). It was 6.01 lakh metric tonnes in 1990-91. The production of oil seeds has decreased from 0.73 lakh metric tonnes in 2010-11 to 0.68 lakh metric tonnes in 2011-12 (P). The other food grain crops in the State are maize, bajra, barley, gram and pulses whose share in total food grains is just 1.95 % in 2011-12. The production of cotton (cleaned) decreased from 18.22 lakh bales in 2010-11 to 16.21 lakh bales in 2011-12 (P) showing a decrease of 11.03 %. The decrease in production is mainly due to decrease in the yield of American and Desi Cotton. (Table 1.2)

1.6 The production of foodgrains is likely to be 279.46 lakh metric tonnes in 2012-13 (P) as against 290.92 lakh metric tonnes in the previous year. The production of rice is expected to increase from 105.42 lakh metric tonnes in 2011-12 (P) to 113.10 lakh metric tonnes in 2012-13 and the production of pulses is likely to increase from 0.16 lakh metric tonnes in 2011-12 (P) to 0.22 lakh metric tonnes in 2012-13 (P). The production of sugarcane (Gur) is expected to increase from 4.67 lakh metric tonnes in 2011-12 (P) to 5.63 lakh metric tonnes in 2012-13. (Table 1.2)

1.7 The Index of Agricultural Production (all commodities) rose from 269.55 in 1990-91 to 379.17 during 2011-12 (P) showing an overall increase of 40.67 %. (Table 1.3)

Yield of Principal Crops

1.8 Yield rates in kgs per hectare during 2011-12 (P) are: wheat 5097, rice 3741, maize 3981, gram 1237, sugarcane (Gur) 5834, cotton (American) 537, cotton (Desi) 449 , rape seed and mustard 1292, groundnut 1716 and sunflower 1790. (Table 1.4)

High Yielding Varieties

1.9 Punjab agriculture is known for use of high yielding varieties. During the year 2011-12, 100 % area of wheat, rice and bajra and 97% area of maize were under high yielding varieties. (Table 1.5)

Irrigation

1.10 Punjab has an excellent network of irrigation facilities. In 2011-12, 97.9 % of its gross area sown was irrigated. The irrigation intensity during this period is 190. Canals and tubewells are main sources of irrigation in Punjab. About 73% of irrigated area is under tubewell irrigation and the depleting ground water level is a serious cause of concern for the state. The state has planned many schemes during the 12th plan to check the declining water table. Paddy transplanted before 10th June has been banned under the Punjab Preservation of Sub-Soil Act, 2009. As mentioned above, serious efforts have been made to shift from

paddy to alternate crops. Specific schemes have been launched for conservation of ground water. This includes micro irrigation scheme, drip and sprinkler irrigation system and recharge of ground water through construction of check dams on small rivulets in kandi area and underground pipelines system for canal based irrigation. Besides, the state would focus on increasing the canal capacity and reducing dependence on underground water during 12th Plan. The canals which are now operating at 30% below their designated capacity are proposed to be remodeled and upgraded.

1.11 The state government is implementing the following Accelerated Irrigation Benefit Programmes (AIBP).

1. Rs 540 crores Kandi Canal Phase II - This project is likely to be completed by 2012-13.
2. Rs. 734 cores for moderanisation of Canals Fed from River Satluj - Funds are yet to be released by Govt. of India for this project.
3. Rs. 952 crores for re-lining of Rajasthan Feeder Project - Funds have been received and work will be taken up during April-May 2013.
4. Rs.614 crores for re-lining of Sirhind Feeder Project - Funds are yet to be received by Govt. of India for this project.
5. Rs.2286 crores Shahpur Kandi Dam Project - This is an on-going project and is likely to be completed by 2016.

Consumption of Fertilizers

1.12 Fertilizers, the most important component of new agrarian technology, plays a very important role in enhancing the agricultural production in the State. Since the introduction of high yielding varieties, the consumption of chemical fertilizers has been increasing steadily. Total consumption of NPK fertilizers in Punjab has increased from 12.20 lakh nutrient tonnes in 1990-91 to 19.18 lakh nutrient tonnes in 2011-12 (P). Consumption of chemical fertilizers (NPK) per hectare of gross cropped area has also increased from 163 Kgs in 1990-91 to 243 Kgs per hectare in 2011-12 (P). The use of bio-fertilizer is being made popular among the farmers with the efforts of State Govt. (Table 1.5).

As mentioned above, Punjab is a major consumer of fertilizers in the country. Its average consumption is 243 kg/ha. The state government feels that there was no need to change the present system of fertilizer subsidy. Under the new policy of Nutrient Based Subsidy (NBS), prices of DAP fertilizers have already been decontrolled and there is a proposal to decontrol the prices of urea and other inputs. As a result, the prices of DAP fertilizers have increased by more than 50%. The new subsidy regime would expose poor and unorganised farmers to fluctuations in the international prices of fertilizers. The prices of fertilizers have also increased on account of fertiliser suppliers adding the cost of transportation for the fertilizer sold in the state. The state is of the view that a higher price of fertilizer would lead to reduction in fertilizer consumption affecting the production of food grains. The new policy is, therefore, required to be reconsidered by Government of India.

Fruits and Vegetables

1.13 In Punjab, 0.71 lakh hectares were under fruits during the year 2011-12. Kinnow, orange, malta, lemon, guava, pear, mango and grapes are the main fruits grown in Punjab. Total production reported under these fruits was 14.20 lakh metric tonnes for the year 2011-12.

1.14 The total area under all vegetable crops increased from 1.88 lakh hectares in 2010-11 to 1.93 lakh hectares in 2011-12 showing an increase of 2.66 %. Potato, with an area of 0.84 lakh hectares in 2011-12 is the major vegetable crop of the State. There is a need to promote agro-processing activities in the state. The integration of fruits and vegetables production with

their processing will not only add value to the crops of farmers but will also open up big employment opportunities in the State.

Contribution to Central Pool

1.15 Punjab has a great role in terms of contribution of wheat and rice to Central Pool. It contributed 38.7 percent of wheat and 22.1 percent of rice to Central Pool in 2011-12 (P). Punjab came first in contribution of wheat and rice to central pool for the year 2011-12 as compared to other states of India. The total contribution of wheat and rice to the Central Pool has increased from 115.6 lakh tonnes in 1990-91 to 186.9 lakh tonnes during 2011-12 (P) consisting of 109.6 lakh tonnes of wheat and 77.3 lakh tonnes of rice. (Table 1.6)

Marketing and Storage Facilities

1.16 Marketing and storage facilities are crucial components of post harvest technology. As on 31st March, 2012, there were 149 regulated markets in Punjab. The average number of villages and area served per market was 82 and 338 (sq. kms.) respectively in 2011-12. The total storage capacity for foodgrains increased from 226.33 lakh tonnes in 2010-11 to 234.04 (P) lakh tonnes in 2011-12 which comprises of 120.02 (P) lakh tonnes of covered and 114.02 lakh tonnes of open capacity. (Table 1.7)

Animal Husbandry

1.17 Livestock also plays an important role in the economy of the State which contributed 7.25% to the Gross State Domestic Product (GSDP) at constant (2004-05) prices in 2011-12 (Q). The per capita availability of milk in the State was 944 grams per day in 2011-12. There are 76 milk plants and chilling centers in running condition in the State. The production of poultry eggs was 3603 million in 2011-12.

1.18 Keeping in view that Animal Husbandry is fast emerging as an independent economic activity and it has lot of potential for boosting the agricultural income in the state, Guru Angad Dev Veterinary & Animal Sciences University (GADVASU), Ludhiana has set up three new colleges viz. College of Dairy Science & Technology and College of Fisheries in its campus at Ludhiana and Veterinary Polytechnic College at village Kaljharani in Bathinda. The department has imparted training to farmers for poultry, piggery, artificial insemination and dairy. The infrastructure of the university is being upgraded under NABARD assisted project of Rs. 40 crore.

1.19 The department of animal husbandry has a vast infrastructure of 19 polyclinics, 1367 veterinary hospitals and 1485 veterinary dispensaries. New buildings for 48 veterinary hospitals and regional multi disciplinary training and extension centre at Jalandhar are being constructed and 800 veterinary dispensaries are being upgraded under NABARD infrastructure project.

1.20 Punjab is a leading producer of milk with dairy production of 262 lac kg per day. Various steps are being taken by the state for increasing the milk production from the present level of 1300 litres per lactation to 3000 litres per lactation. The coverage of buffaloes under Artificial Insemination (AI) is being increased and about 1500 AI trained workers are working for door to door AI services. To boost the milk production of cows, the state has imported 5000 sexed semen straws on experimental basis. These straws are supplied at subsidized rates to the farmers to increase the female population of cattle.

Crop Diversification

1.21 The rice-wheat cropping pattern is not sustainable. Special efforts have been made to increase the area of cotton, maize, oil seeds and pulses. Cultivation of maize and potato has been encouraged. In certain pockets, banana cultivation has become very popular. The Citrus Council has also been successful in bringing 2200 acre of land under citrus plantation. The National Horticulture Mission has also been of great help in increasing the production of

fruits and vegetables. Government of India may further assist state in diversification of cropping pattern. No doubt Minimum Support Price has been announced for as many as 25 agricultural commodities including pulses and oil seeds but there is no effective mechanism for purchase of crops other than wheat and paddy. Without assured procurement for alternate crops, farmers will not abandon the rice, wheat cropping pattern. Secondly, to boost farm exports, Government of India should establish a permanent perishable Cargo Centre at Amritsar International Airport. Besides, there is a need to harness the high potential of small scale food processing activities. It can raise the income level of farmers and improve the livelihood of poor people.

1.22 Punjab Agro Foodgrains Corporation Ltd. (PAFC) started the programme of diversification of agriculture and contract farming in 2002-03. Since then, it identified various crops like Sunflower, Malting Barley, Hyola, Durum Wheat, Maize, Basmati and vegetables etc. Till 2011-12, a total area of 16.67 lakh acres had been covered under Contract Farming Programme.

Initially, PAFC arranged high yielding varieties of seeds from reputed companies and provided technical knowhow to the farmers through its own branch offices and registered agencies. Later on, PAFC limited its role to facilitate the companies in identifying the areas where Contract Farming can be taken up. But due to withdrawal of concession provided to the companies i.e. Mandi Fee & Rural Development Fee etc w.e.f. 01-10-2010, the companies are showing less interest in contract farming. New companies are reluctant for contract farming and do not want to get registered with PAFC, under this programme.

At present, PAFC have been involved in contract farming of Malting Barley with United Breweries Ltd. (UBL) only. During 2011-12, a total acreage of 11960 acres of contract farming of barley was undertaken by UBL in five districts of Punjab i.e. Bathinda, Firozpur (Abohar), Mansa, Muktsar and Barnala. During the sowing plan of 2012-13, UBL has fixed to achieve the target 20,000 acres of Contract Farming of Malting Barley in the state of Punjab.

1.23 The intensive farming regime in the state has been at a huge cost in terms of depleting water table and degradation of soil in the state. The rice wheat cropping pattern has become unsustainable. The state has made some progress in the area of diversification of crops. The introduction of BT Cotton has helped in increasing its productivity and consequently area under cotton is increasing. The introduction of High Yielding Varieties has contributed to improvement in maize productivity. The state government has taken the following initiatives in order to diversify its cropping pattern.

1. It has been decided to amend APMC Act, 1961 to provide for direct marketing and setting up of private markets. The state has also decided to review the tax structure on purchase of produce of alternate crops.
2. It has been decided to enact a new Contract Farming Act so as to regulate the contracts and make these enforceable.
3. Five citrus estates have been set up and new varieties of citrus fruits i.e. Daisy Tengerne and W. Murcott are being supplied to the farmers.
4. The Govt has set up two Agro-Juicing Plants at Abohar and Hoshiarpur. Four modern wood markets equipped with high tech saw mills and seasoning plants are being set up for promoting agro forestry.

5. Commercial dairy farming is being encouraged by providing capital assistance on construction of animal housing and subsidy on insurance premium. Besides 200 integrated Buffalo Development Centres have been set up to cover about 1600 villages.

1.24 However, the state on its own will not be able to achieve much in the area of diversification without strong support from Government of India. It is suggested that mission for Diversification of Agriculture in Green Revolution areas on the lines of bringing green revolution to the Eastern India must be started. A sum of Rs.5000 crore be earmarked during 12th Plan period for dissemination of latest technology and creation of necessary infrastructure for cultivation of alternate crops. Government of India has agreed in principle to this proposal and made a fiscal provision of Rs.500 crores in the current budget to facilitate the plan for crop diversification among the Green Revolution States including Punjab.

ENERGY

“The most important single factor contributing towards economic growth is availability of power.”

Ruddar Dutt

Energy plays a vital role in the development of the overall economy of the State. In the State of Punjab, not only the Industrial Sector but the Agriculture Sector also is heavily dependent on Power. Adequate and reliable availability of power is indispensable for sustained growth of the economy. Renewable and non-renewable sources of energy are the two constituents of energy. Renewable sources of energy comprises hydro-power, bio-gas, solar, wind, geo-thermal and tidal power. Non-renewable sources of energy are coal, oil and gas. As there are no coal mines or oil wells, geo-thermal and tidal power available in Punjab therefore the State is dependent mainly on thermal, hydel and solar power.

2.2 Energy in the form of electricity is a crucial input in the process of economic development and the government is fully committed to make Punjab a power surplus State and to provide required power to its consumers by 2013-14. To achieve this goal, Punjab State power corporation limited has taken various initiatives like reduction in Aggregate Technical and Commercial (AT&C) losses, better services to consumers ,IT enabled services ,addition of generation capacity, setting up of new grid sub-stations for improving voltage quality and to bring about organizational transformation. The power generation in the state expected to witness a quantum jump with the commissioning of the three thermal projects adding up to 3920 MW. These projects are coming up at Talwandi Sabo, Rajpura and Goindwal Sahib. All these plants are at the advance stages of construction and would start commercial operation as per following schedule:

S.No.	Name of the Project & Capacity	Expected year of commissioning	Progress (%age)
1.	Talwandi Sabo 660x3=1980 MW	2013-14	80
2.	Rajpura 700x2=1400 MW	2014-15	71
3.	Goindwal Sahib 270x2=540 MW	2013-14	81

In addition to it, under Punjab Power Generation Policy-2010 work on one additional unit of 700 MW (2x 700) 1400 MW Power Project at Rajpura, 1320 MW (2x660) , phase-II at Goindwal Sahib ,1320 MW (2x660) coal based power plant at Gobindpura, 500 MW Gas based power plant at Rajpura, 1000 MW Gas based Thermal power plant at Roopnagar is under progress. Apart from these Thermal Power Plants some Hydro Electric Power Projects namely Shahpur Kandi (206 MW), Mukerian Hydel Channel Stage-III (50 MW) and Shahpur Kandi Ext.

power (55.5 MW) have been taken in hand for execution. The first unit of Mukerian Hydel Project Stage-II (18 MW) is likely to be commissioned by June, 2013 and 2nd unit will be commissioned by September 2013. These Projects will also add to the generation capacity of the State on completion.

2.3 Major initiatives like shifting from Low Voltage Distribution System to High Voltage Distribution System, addition of capacitors, shifting of meters outside consumer premises, up-gradation, & strengthening of distribution system, Automated Meter Reading(AMR) have resulted in reduction of peak demand by 800 MW and saving of 1000 MU's annually. All villages and all rural waterworks have been connected to urban pattern supply. Various measures like IT implementation, Customer Care Centers, Spot Billing, Multiple Bill Payment options are being implemented to improve consumer services.

2.4 The State Govt. has initiated a series of programmes for generation of power from renewable sources of energy. The Govt. has notified "New and Renewable Sources of Energy (NRCE) Policy-2012. Under this policy the major thrust has been given to Renewable Energy Sector Development in the State with emphasis on Biomass Power Generation and Solar power generation. The targets under the new NRSE Policy, 2012 include capacity addition of 1000 MW Solar Power, 600 MW Biomass Power, 500 MW Co-Generation, 250 MW Micro Hydel and 50 MW Urban and Industrial Solid Waste to Energy by 2022.

ELECTRICITY

Installed Plant Capacity

2.5 The installed plant capacity for electric power generation in the State is 5036 MW in 2012-13 (RP) as against 5026 MW during 2011-12 (P). Respective figures for Steam and Hydro at 2630 MW and 2406 MW in 2012-13 (RP). (Table 2.1)

Plant Load Factor

2.6 Thermal power plants are expected to generate a plant load factor of 81.66 % during 2012-13 (RP) as against 83.08 % during 2011-12 (P). (Table 2.2).

Energy Availability

2.7 The total energy availability in the State is estimated to 39428 million Kwh during 2012-13 (RP) against 43943 million Kwh during 2011-12 (P). During 2012-13 (RP) the generation of electricity from Hydro and Steam /Thermal plants was targeted at 8555 million Kwh and 18812 million Kwh respectively. The anticipated purchase from other power plants of different states is expected to be 12061 million kwh in 2012-13 (RP) (Table 2.3).

2.8 Thermal and Hydel power development constitutes a major thrust area in the energy development programme. In the Hydro sector, micro-hydel power development is not only economical but also the most environment friendly renewable energy programme. State is taking advantage of the available mini falls on the canals to tap these sources to good effect. During 2012-13 (RP) the target for generation of 8 million Kwh of electricity from micro-hydel power projects was fixed.

Energy Sold

2.9 During 2012-13 (RE) , 63.69 % of total energy sold is expected to be consumed by Industrial and Agriculture sectors as compared to 62.66 % in the previous year. Domestic sector is expected to purchase 25 .21% of the total energy sold during 2012-13 (RE) as compared to 25.16% during 2011-12 (P) . Percentage of energy sold to different categories of consumers is given in (Table 2.4.)

Average Revenue realised per unit

2.10 While comparing the cost of generation of electricity per unit with the average revenue per unit during recent years, it is evident that the per unit losses are being incurred by the Punjab State Power Corporation, Ltd . Per unit average revenue and cost during different years is given in the following table:-

Box 9: Revenue / Cost per unit of electricity		
Year	Average Revenue per unit (Rs.)	Average Cost per unit (Rs.)
2006-07(A)	2.95*	3.75
2007-08(A)	3.27*	3.95
2008-09(A)	3.45*	3.97
2009-10(A)	3.51*	4.12
2010-11(P)	3.94*	4.79

* Rate has been worked out after taking into account subsidy for various categories of consumers
A = Actual
P =Provisional

2.11 The average revenue realised per unit during 2012-13 (RE) for domestic, commercial, public lighting and industrial consumers was Rs. 4.17, 6.12, 6.12 and Rs. 5.81 respectively against Rs. 3.77, 5.81, 6.24 and Rs. 4.86 in 2011-12 (P) (Table 2.5).

Tubewells Energised

2.12 High yielding varieties of seeds and use of chemical fertilizers have generated a great demand for irrigation facilities. The increased demand is being met by energizing more tubewells/pump sets. As many as 20007 tubewells were energised during 2011-12 thus bringing the cumulative number of tubewells energised to 1163274 in the state. The year-wise data regarding tubewells energised is given in (Table 2.6).

Transmission and Distribution Losses

2.13 Transmission and distribution losses is another area where special focus is needed. As per estimates of Punjab State Power Corporation, Ltd. transmission and distribution losses (Technical & Non -Technical) were 17.42 % during 2011-12 (P) are expected to come down to 17.00% during 2012-13 (RE). There is a vast scope to further curb these losses in the State. The energy saved from such losses will automatically increase its availability. Rs 5700 crore is to be spent on upgradation of Transmission & Distribution system in next two years.

Consumption of Petroleum Products

2.14 The consumption of petrol in 2011-12(P) at 490594 M.Tonnes is 16.82 % less than that of 2010-11. The consumption of high speed diesel in 2011-12(P) at 3109249 M.Tonnes is 5.88% more than that of 2010-11. The consumption of kerosene oil decreased in 2011-12(P) by 4.43 % as compared to the previous year. The number of LPG connections have increased from 53.38 lakh in 2010-11 to 55.43 lakh in 2011-12(P) (Table 2.7).

Bio-Gas Plants

2.15 Bio-gas plants not only provide energy in a clean and non-polluted form in rural areas but also produce nitrogen enriched manure for increasing crop production. During 2011-12, Department of Punjab Energy Development Agency (PEDA) has installed 12123 Bio-gas Plants (Table 2.8).

Solar Thermal Systems Installed

2.16 Solar Energy Programme is aimed at supplementing thermal energy requirements by harnessing solar energy at different temperature by directly converting it into heat energy. Under Solar Thermal Extension Programme, 1016 Solar Street Lights were installed by Punjab Energy Development Agency (PEDA) during 2011-12 (Table 2.9).

INDUSTRY

'Industry is the soul of business and the keystone of prosperity'.

Charles Dickens

Industrialization plays a vital and crucial role in the economic development of an economy. The higher contribution of industrial sector in GSDP leads to fast growth and results in more employment opportunities. To overcome the global recessionary trend and to establish a congenial Industrial atmosphere in the State, the State Government has implemented the Industrial Policy, 2009. Thrust area of this policy is to play the role of facilitator and Hand Holder by lessening Government's control while outsourcing the regulatory measures. Special emphasis has also been given to the development of Industrial infrastructure, implementing the industrial reforms for the existing industries and measure for attracting new investments by providing specific concessions for the development of Information Technology and Knowledge based and Agro based industries.

3.2 State Government has also enacted a Special Economic Zone Act, 2009, to facilitate the development of Special Economic Zone in the state. Under this Act, exemptions from State taxes, duties, cess or levies, stamp duty registration fee and social security cess on purchase of land for Special Economic Zone for first transfer or release of land/plots in these areas have been provided. 17 Special Economic Zones Projects have been approved by the Govt. of India, 2 Special Economic Zones have already been notified.

3.3 State Government has implemented the system of e-tendering and e-procurement in the office of Controller of Stores to ensure transparency and efficacy in all Government purchases through this office.

3.4 To provide empowerment to the unemployed and rural women and to ensure their economic independence, State Government has allowed the employment of women workers in the Textile units during night shifts subject to fulfillment of guidelines regarding safety and other parameters as laid down by the Government for this purpose, by the industrial units.

3.5 State Government has also been pursuing with the Government of India for the approval of Cluster projects for different types of Industries in the State in order to provide R&D facilities to industries and enable them to do cost cutting for competing in the global market. Project for Hand Tools Cluster at Jalandhar has already been approved by Government of India with a project cost of Rs. 79.49 crore. First installment of Rs. 17.48 crore has also been released by Government of India. Under this project, State Government has also proposed to the Government of India for approval of 37 Industrial Clusters for Micro, Small & Medium Industries. Out of these, 26 proposals have already been approved by the Government of India.

3.6 State Government has successfully pursued with Government of India for the extension of Eastern Rail Freight Corridor from Son Nagar in Bihar to Delhi, up to Ludhiana in Punjab. Request has been made to extend this Corridor up to Amritsar and to link it to the Western Freight Corridor. The case for expanding list of items for Import-Export permissible through Wagah Border is also constantly pursued with Government of India so as to allow trade of more items through this route. Mohali Airport is also being upgraded to the International level on about 300 acres of land.

3.7 Punjab Small Industries and Export Corporation Ltd. (PSIEC) has provided healthy industrial infrastructure and maintenance thereof, the Government has enacted the Punjab Common Infrastructure (Regulation and Maintenance) Act, 2012. Now, an association of industries located in each industrial area or focal point can undertake the maintenance of common facilities and infrastructure at its own level.

3.8 In order to make the system of grant of incentives to Mega Projects transparent the procedure, conditions and concessions for such projects have been standardized and implemented with effect from 6.11.2007. 98 projects with proposed investment of Rs.52,614.12 crore have been sanctioned after 6.11.2007.

3.9 In order to ensure the all round industrial development of all States, Government of Punjab has requested the Government of India that a blue print of the resources of all States should be prepared and a National Industrial Development policy should be based on the same. The States where water is a natural resource should be provided concessions for Hydel Power Projects and Tourism Projects. Similarly, States which are rich in minerals and Ores should be assisted for utilizing these resources within these States. Punjab which is primarily an agricultural and landlocked State with good human resources should be provided assistance keeping in view its geographical location and its strengths.

Large and Medium Scale Units

3.10 The number of large & medium scale industrial units was 450 during the year 2011-12 with a fixed investment of Rs 45000 crore, which provided employment to 2.50 lac persons with a turn-over of Rs. 95000 crore. During the year 2012-2013(P), these units have increased to 475 with a fixed investment of Rs.50000 crore, which will generate employment to 2.70 lac persons with a turn-over of Rs. 105000 crore. (Table 3.1).

Small Scale Units

3.11 During the year 2011-12, there were 170000 small scale industrial units with an investment of Rs. 9000 crore which generated employment to 10.40 lac persons with a turnover of Rs. 60000 crore. During the year 2012-13 (P) this number has increased to 172000, with a fixed investment of Rs. 9400 crore, which will provide employment to 10.60 lac persons, with a production value of Rs. 64000 crore. (Table 3.2)

Effluent Treatment Plants

3.12 In order to tackle the problem of effluent disposal, State Government is assisting the Dyeing Industry of Ludhiana in setting up two Common Effluent Treatment Plants (CETP). One CETP of 117 MLD is to be set up at Tajpur Road Ludhiana. The other CETP of 15 MLD is being set up at Bahadurka Road, Ludhiana.

The Punjab Agro Industries Corporation Ltd. (PAIC)

3.13 Punjab Agro is the nodal Agency of the State Govt. engaged in providing assistance to processing units linked with Agriculture. Punjab Agro, identifies ideal industries and prepares project reports from specialized advisors and recognizes ideal entrepreneurs and helps them to establish projects either with partnership or with public sector.

The corporation also participates in the equity capital of projects and its contribution varies from 11% to 26% of total equity capital. Besides ,PAIC helps entrepreneurs to get sanctions, licenses & permits so that the project may be established within time.

PAIC has implemented 44 Agro projects involving a total investment of about Rs. 705 crore in Agriculture production, chemical fertilizers & horticulture. These projects are being set up by private companies. Punjab Agro provides services to the empowered committee to facilitate private investors in Agro Mega Projects. Under mega project scheme Punjab Agro has approved 57 projects with a total cost of Rs. 6367 crore. The projects are being set up by private companies. Total investment in these projects till now is Rs. 2000 crore.

Punjab Information & Communication Technology Corporation Ltd.(INFOTECH)

3.14 In order to sustain, nurture and to grow the entrepreneurial ecosystem in this region, Punjab Infotech has established an incubation center. Spreading over an area of 12,000 square feet, the center is situated in Pun Com Technology Park at Mohali. The incubation center provides ready to move in infrastructure with plug and play facilities, common conference room, IT and Communication facilities such as broadband connection, telephone and voice mail. STPI is coming up with a State of Art Incubation Center at Ajit garh, with approx. 1.40 lakh square feet built up space in the land measuring 4965.27 Sq. yards provided by the State Government, with an estimated cost of Rs. 55 Crore. Hon'ble Union Minister of Communications and Information Technology has laid the foundation stone for STPI Incubation Center, Mohali on 06.08.2012. It will provide warm shells for entrepreneurs to start their business as per their own modified office design. Common facilitates like cafeteria, auditorium, event hall, etc. would also be available in the center.

3.15 There has been tremendous growth in software export from the Punjab region recording an increase from Rs. 1565.33 crore in the year 2010-11 to an estimated figure of Rs 1942.82 crore in the year 2011-12. The total number of software export units registered under STPI Scheme in S.A.S.Nagar has reached 171. Government of India has sanctioned another STPI center which is proposed to be set up at Amritsar.

Punjab State Industrial Development Corporation Ltd. (PSIDC)

3.16 PSIDC, a Punjab Govt. Undertaking is engaged in industrial development in Punjab as an institutional promoter and also acts as State level financial institution. PSIDC in the past had played a pivotal role in the over-all industrial development of the State and had been able to attract considerable investments. Though the Corporation is currently passing through a phase of financial crunch, yet it is still endeavoring to attract investment and provide facilitation services to companies/entrepreneurs .

3.17 A project for laying of Natural Gas pipeline along with developing and operating optic fibre communication system having an estimated cost of Rs. 2100 crore , is being implemented by GAIL (India) Ltd. (A Government of India Undertaking) ,which will further boost the industrial development of the State of Punjab.M/S GAIL (India) Ltd, with the approval of Ministry of Petroleum & Natural Gas, Govt. of India, has already invited "expression of Interest", for taking capacity in 5 section of Gas Pipe on a common carrier basis which includes 583 Km long Dadri-Bawana-Nangal pipeline which will pass through Sangrur, Bathinda and Ludhiana in the State of Punjab.A gas based power project has been also planned at Rupnagar (Ropar) by Punjab State Power Corporation Ltd. Gas pipeline has already been laid by GAIL (India) Ltd. which was inaugurated by the Hon'ble Prime Minister on 23.03.2012. It will pass through the districts Patiala, Fatehgarh Sahib,Ludhiana,Barnala,Moga,Bathinda,Nawanshehar,Hoshiarpur and Rupnagar in the State of Punjab.

3.18 The Government has assisted in, and ensured the timely completion and commissioning of the Guru Gobind Singh Oil Refinery project with an investment of more than Rs. 21,500 crore. The project set up by a Joint Venture Company, HPCL-Mittal Energy Limited remained abandoned for many years and was put on fast-track implementation by the present Government. In addition to fuel oils (diesel, petrol etc.) the refinery will produce high value petroleum products such as LPG. Naptha, Petrol, Diesel, Aviation Fuel, Food-grade Hexane, Pet Coke. The Refinery will also produce Polypropylene which will promote downstream Petroleum/Polypropylene based small & medium scale enterprises. The State Govt is in the process of locating Plastic Park under the Plastic Parks Policy of the Govt. of India near the Refinery.

Punjab Small Industries and Export Corporation Ltd. (PSIEC)

3.19 The export performance of industries has increased in the last few years. These were Rs. 15972.48 crore during 2009-10 and Rs. 17,429.76 crore during the year 2010-11. The exports have increased to the

tune of Rs. 21,301.55 crore during the year 2011-12. It is further expected that industrial goods worth Rs. 24,000 crore (Prov.) would be exported from the state during 2012-13.

3.20 In order to set up an integrated industrial mixed Use Park at Kapurthala, 226.04 acres of Government land have already been allotted to PSIEC. The construction work has been taken in hand and the same is likely to be completed by 31.3.2013. This Industrial Park will cater to the long outstanding demand of the industrialists of the area and the I.T. Sector.

State Index of Industrial Production (IIP)

3.21 Index of industrial Production (IIP) is one of the prime indicators of economic development to measure the trend in Industrial Production, over a period of time with reference to a chosen base year. Index of industrial Production presently being prepared in the State with 2004-05=100 as base year covers Manufacturing, Electricity and Mining sectors.

Box: 10 Index of Industrial Production (IIP)				
Year	Manufacturing Sector	Electricity	Mining	General Index
2005-06	109.7	115.7	118.1	111.5
2006-07	114.3	112.5	135.9	113.9
2007-08	123.1	119.7	127.6	122.2
2008-09	121.6	126.1	144.0	123.0
2009-10	126.6	129.9	100.1	127.4
2010-11	133.7	129.0	101.6	132.2
2011-12	136.2	135.6	102.7	135.9

The State Index of Industrial Production base 2004-05=100 for selected registered manufacturing factories is compiled on the basis of responding units from total 697 industrial units. It increased to 135.9 in 2011-12 as compared to 132.2 in 2010-11.

Annual Survey of Industries (ASI) 2010-11

3.22 Data regarding registered factories is collected every year by National Sample Survey Organisation through Annual Survey of Industries popularly known as ASI. As per the ASI 2010-11, number of factories in Punjab have increased from 10262 in 2009-10 to 12770 in 2010-11 showing an increase of 24.44% and Fixed Capital has increased to 3399231 lakh in 2010-11 from 2610606 in 2009-10 and the rate of increase is 30.21%. The number of employees and net value added have increased by 8.31% and 38.30% respectively in 2009-10. Details are given in box 11.

Box: 11 Comparison of key Variables as per A.S.I. 2009-10 and 2010-11

S.No.	Items	Units	2009-10	2010-11	%age (Col.4/3)
0	1	2	3	4	5
1	No. of factories	Nos.	10262	12770	24.44
2	Fixed Capital	Rs. lakh	2610606	3399231	30.21
3	No. of employees	Nos.	568211	615423	8.31
4	Net value added	Rs. lakh	1473619	2038076	38.30

EMPLOYMENT

Generation of jobs for those who are now unemployed and those who will join the labour force in future years is only one, albeit important, aspect of the development challenge.”

Michael P. Todaro

An important objective of development planning is to provide increasing employment opportunities not only to meet the backlog of the unemployed but also to absorb the new entrants of labour force. The generation of additional employment opportunities in the private sector by promoting investment, development of infrastructure and improving marketable, vocational skills with spread use of information technology, are the major thrust areas which are on the top agenda of the State Government. For this purpose, the Department of Employment Generation and Training has a number of projects in hand regarding skill development of the youth in the State, so as to enhance their employability.

Employment

4.2 The total employment in the organized sector (both Public and private) during 2011 (as on 31.3.2011) was 825112 out of which 488077, (59.15%) was in the Public sector and remaining 337,035 (40.85%) was in the private sector. (Table 4.1)

Un-employment

4.3 The magnitude of unemployment in the state continues to be a cause of serious concern. The number of job seekers (both educated and un-educated) on the live registers of Employment Exchanges during 2011(as on 30.9.2011) was 3.62 lac out of which 2.53lac were educated.Out of the educated job seekers, 1.95 lac (77.23%) were non- technical whereas 0.58 lac (22.77%) had technical qualifications. These unemployment figures do not measure the unemployment situation accurately as these pertain to only those unemployed persons who register themselves with the employment exchanges in search of assistance in finding gainful employment. (Table 4.2)

Un-employment Allowance:

4.4 The State Government is also providing unemployment allowance to educated unemployed persons who are not adjusted in any gainful employment. During 2011-12 (up to 31-03-12), an amount of Rs.14.85 lac was distributed to 1080 unemployed persons whereas during 2010-11 an amount of Rs.25.78 lac was distributed to 1808 unemployed person.

Rate of Un-employment

4.5 According to 66th round of National Sample Survey which was conducted by National Sample Survey Organisation, Ministry of Statistics & Programme Implementation, Govt. of India during July 2009 to June 2010, rate of unemployment per thousand was 42 in Punjab as compared to 25 in all India. It works out to almost 68% more as compared to all India. The detail of unemployment rate for male and female for rural and urban sectors are given as under:-

Box: 12 Un-employment Rate per 1000: Punjab vs India						
	Punjab			India		
	Rural	Urban	Total	Rural	Urban	Total
Male	29	46	35	19	30	22
Female	106	104	105	24	70	33
Total	35	53	42	21	37	25

Employment Generation

4.6 The State Government is making all out efforts to enhance the employability of the youth by imparting job specific vocational skills. During 2012-13 (up to 30-09-2012) Manpower Survey of Unemployment has been completed for 22 districts of the State. Employment Registration and Vacancies Notification Division (E.R.V.N.D) registered 78540 applicants, out of which 3606 got employment.

Vocational Training programme:

4.7 Under this programme during 2012-13 (up to 30-11-2012) , Construction Skill Training Centre , Abul Khurana , district Sri Muktsar Sahib trained 235 youth in the field of construction skills, Tata Motor Mahuana, district Sri Muktsar Sahib trained 261 youth in different trades , Punjab Police Security Corporation provided training to 977 candidates in security Services. Under the Skill Development & Training Programme, Courses for Apparel and Textile Industries will be run through Apparel Training and Design Centre Khoonimajra, district Ajit garh, in which 10500 candidates will be trained for job oriented and self employment centred courses. Vocational Guidance Centres will be set up in remaining 7 districts of the State. 10000 youth will be trained for pre- recruitment training for Armed Forces and Para Military Forces. Besides, Maharaja Ranjit Singh Armed Forces Preparatory Institute will provide free training for recruitment in NDA to the State youth.

Foreign Employment and Training Bureau, Punjab:

4.8 Foreign Employment Training Bureau (FETB) has been constituted under Punjab State Council for Employment Generation and Training to guide candidates about the legal ways of migration and to make them aware about the laws of immigration of foreign countries. During 2011-12 Foreign Employment and Training Bureau had imparted training to 253 applicants in different fields in 8 districts. During 2012-13 (up to 30-11-2012), Foreign Employment and Training Bureau provided pre departure training to 3900 youth to develop appropriate skills and up gradation of existing skills amongst potential immigrants for overseas employment market. Punjab Govt. has also set up Migrant Resource Centre (MRC) at Chandigarh to control irregular migration. MRC is working as a Telephone helpline and walk in Counselling Centre for Punjabi youth intending to migrate.

Centre for Training and Employment of Punjab Youth (C-PYTE):

4.9 Under this programme sixteen training centers are running in the State where unemployed youth are being provided training for recruitment in Armed Forces/Para Military Forces and also Employment/Self-employment in Industry. During 2012-13 (up to 30-11-2012) C-PYTE trained 7718 youth for getting recruitment in Defence Forces and Central Para Military Forces.

Mass Counselling Programme

4.10 In order to create awareness and to provide educational and vocational guidance to youth, a Mass Counselling Programme during 2012 was organized. Under this Programme, 196969 youth were guided by 1022 Institutes about various courses, job opportunities, training and other facilities provided by the department to the unemployed youth.

PRICES

Prices affect all sections of society and as such Price Statistics are regarded as the most important economic data which influence/reflect the changes in economic activities. The changes in prices can be measured both in absolute and relative terms. A constant watch on prices become necessary for the operation and regulation of planning and policy formulations. The role of state Govt. on price front is limited to maintain an efficient public distribution system controlling the black-marketing, hoarding profiteering and balancing with its taxation policies. The State Govt. endeavours to achieve price stability by taking effective steps with in its control. Headline year-on-year Wholesale Price Inflation (WPI), which averaged 8.91% at the end of 2011-12 has shown signs of moderation during 2012-13 (upto Nov., 2012). It increased by 7.64% during 2012-13 (upto Nov., 2012). At the contrary Consumer Price remained under pressure as a result of which CPI (IW) increased by 9.99% during 2012-13(upto Dec., 2012) as compared to 8.42% during 2011-12.

Box 13 : Behaviour of Key Price Indices during 2012-13 (P) at National level								
(Per cent)								
	WPI		CPI-IW		CPI-AL		CPI-RL	
Month	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13
April	9.74	7.50	9.41	10.22	9.11	7.84	9.11	8.01
May	9.56	7.55	8.72	10.16	9.63	7.77	9.63	8.11
June	9.51	7.58	8.62	10.05	9.32	8.03	9.14	8.54
July	9.36	7.52	8.43	9.84	9.03	8.61	9.03	8.94
August	9.78	8.01	8.99	10.31	9.52	9.18	9.71	9.34
September	10.00	8.07	10.06	9.14	9.43	9.43	9.25	9.93
October	9.87	7.45	9.39	9.60	9.36	9.85	9.73	9.84
November	9.46	7.45	9.34	9.55	8.95	10.31	9.14	10.47
December	7.74	-	6.49	11.17	6.37	11.33	6.72	11.31
January	6.89	-	5.32	-	4.92	-	5.27	-
February	7.36	-	7.57	-	6.34	-	6.68	-
March	7.69	-	8.65	-	6.84	-	7.19	-
Average:	8.91	7.64	8.42	9.99	8.23	9.15	8.38	9.39

Wholesale Price Index (WPI)

5.2 The Wholesale Prices Index (WPI) is the price of a representative basket of wholesale goods. The State level Wholesale Price Index (WPI) is based on the prices of 21 agricultural and 50 agricultural & non-agricultural commodities as compared to the National Level Index of primary articles which take into account the price behavior of mainly the agricultural commodities. The Wholesale Price Index (WPI) in Punjab recorded an increase of 8.0 % during 2012-13(upto Jan., 2013) as compared to 7.9 % during 2011-12 with base (1979-80 to 1981-82 =100). At the National level, the wholesale price index of primary articles consisting of mainly agricultural commodities (Base year 2004-05=100) has increased by 9.0 % in 2012-13 (upto

Dec., 2012) as compared to 9.8 % in 2011-12 (Table 5.1). These two indices i.e. the Wholesale Price Index at the State level and at the National level are not strictly comparable due to the difference in the base year & item basket.

Consumer Price Index CPI (IW)

5.3 These index numbers are being utilized for fixation and revision of wages and determination of variable dearness allowance payable to industrial workers in organized sector of the economy. The Consumer Price Index (CPI) for the Industrial workers (Base year 1987=100) for six selected industrial centers of Punjab increased by 16.0 % during 2012-13 (upto Jan., 2013) as compared to 12.5 % during 2011-12. At National Level, the Consumer Price Index has increased by 10.4% during 2012-13 (upto Jan., 2013) as compared to 7.9% in 2011-12 (Table 5.2). These two indices are not strictly comparable due to difference in base year & item basket.

Retail Prices of essential commodities

5.4 Average retail prices of all the 10 selected essential commodities except onion have increased in 2012 as compared to 2011. An increase has been noted by 18.40% & 12.67% in potatoes & gram black .While price of onion has decreased by 4.04%. Maximum & Minimum Price of potatoes & gram black were Rs.16.65 & Rs.12.95 and Rs.56.45 & Rs.46.35 per kg respectively. (Table 5.3)

Minimum Wages

5.5 The minimum wage rate for agricultural labour in Punjab has increased by 30.86% in 2012 as compared to 8.39 in 2011. Minimum wage rate of skilled labour has also increased by 12.61 % in 2012 as compared to 5.58 % in 2011. Main reason for the abnormal increase in wage rate of skilled & unskilled workers are due to the revision of wage rate during 2012-13. The detail of wage rates is given in (Table 5.4.).

FINANCE, BANKING AND CREDIT

The State has made consistent efforts to improve the fiscal situation. The Fiscal Consolidation Path recommended by 13th Finance Commission for Punjab aims at achieving revenue balance, restricting Fiscal Deficit to 3% of GSDP and bringing down ratio of outstanding debt of the State to GSDP to 38.7% by 2014-15. The State Government is aware of importance of elimination of Revenue Deficit so as to free up resources for development of the State. The average Revenue Deficit of the State as percentage of GSDP came down from 2.91% in 2002-07 to 2.47% in 2007-12. The Revenue Deficit of the State for 2011-12 was Rs.6810.91 crore which was 2.63% of GSDP. The average Fiscal Deficit as percentage of GSDP came down from 4.18% in 2002-07 to 3.28% in 2007-12. The Fiscal Deficit of the State for 2011-12 was Rs.8490.90 crore which was 3.28% of GSDP of the State.

The State has been successful in bringing down average ratio of its outstanding debt (with reserve funds and deposits) to GSDP 46.32% in 2002-07 to 34.35% in 2007-12. The total outstanding debt (with reserve funds and deposits) for 2011-12 was Rs.83099 crore which was 32.06% of GSDP of the state. The average growth rate of State's own tax revenue improved from 16.43% in 2007-12. The total collection of State's own tax revenues was Rs.18841 crore in 2011-12 compared to Rs.16828 crore in 2010-11 showing growth rate of 11.96%. The total developmental expenditure (revenue and capital) on social and economic services Rs.16912.66 crore in 2011-12 as compared to Rs.15859.11 crore in 2010-11 showing growth rate of 6.64%.

I. REVENUE ACCOUNT

Receipts

6.2 The receipts on Revenue Account which were Rs.31015.05 crore in 2011-12 (RE) rose to Rs.38043.36 crore in 2012-13 (BE) showing an increase of 22.66%. Out of total receipts of Revenue Account, Tax and Non Tax Revenue constitute a dominant proportion of the budget which is 77.58% in 2011-12(RE) and 76.54% in 2012-13(BE). Transfer of resources from the centre in the shape of State's share in central taxes and Grants were 22.42% in 2011-12 (RE) and 23.46% during 2012-13 (BE).

Expenditure

6.3 Expenditure on Revenue Account which was Rs.36599.43 crore in 2011-12(RE) is likely to be Rs.41166.67 crore as per 2012-13 (BE), thus showing an increase of 12.48%. (Table 6.2)

II. CAPITAL ACCOUNT

Receipts

6.4 Capital Account receipts, which play a vital role in creating infrastructure in the State have increased from Rs.9593.55 crore in 2011-12 (RE) to Rs.9766.75 crore in 2012-13 (BE) showing an increase of 1.81%. Net loans from the Centre are Rs.137.40 crore in 2011-12(RE) and Rs.157.81 crore in 2012-13(BE). (Table 6.3)

Expenditure

6.5 The Capital Expenditure during 2011-12 (RE) was Rs.4136.50 crore. This is likely to be Rs.5875.80 crore as per 2012-13 (BE) showing an increase of 42.05 % over the previous year.(Table 6.4)

III. OVERALL BUDGETARY POSITION

6.6 The overall budgetary position reveals an increase or decrease in cash balance. The deficit in Revenue Account is likely to decrease from Rs.5584.38 crore in 2011-12 (RE) to Rs.3123.31 crore in 2012-13 (BE). The difference between Capital Account Receipts and Expenditure which was Rs.5457.05 crore in 2011-12 (RE) is likely to decline to Rs.3890.95 crore as per 2012-13 (BE). The overall/cash balance which was Rs.(-)127.33 crore during 2011-12 (RE) is likely to increase to Rs.767.64 crore in 2012-13 (BE). (Table 6.5)

IV. PUBLIC DEBT

6.7 The outstanding public debt of the state is continuously increasing since 2007-08 year by year. It was Rs.69594 crore as per accounts of 2010-11. It increased to Rs.78236 crore as per revised estimate of 2011-12(RE) and is likely to increase further to Rs.87578 crore as per the budget estimates of 2012-13(BE). In spite of the continuous increase in public debt, the DEBT/GSDP ratio has declined significantly from 34.76% in 2007-08 to 31.95% in 2012-13(BE).

Box 9: Public Debt of the State Government		
(Rs. crore)		
Year	Total Outstanding Debt as on 31st March	Outstanding Debt as percentage of GSDP
2006-07 (Accounts)	48344 *	38.03
2007-08 (Accounts)	52923	34.76
2008-09 (Accounts)	57787	33.20
2009-10 (Accounts)	63435	31.97
2010-11 (Accounts)	69594	30.93
2011-12 (RE)	78236	31.51
2012-13 (BE)	87578	31.95

*Special Term Loan of Rs.3772 crore waived off by GoI

V. NET TRANSFER OF RESOURCES

6.8 Flow of resources from the Centre to the State is in the form of (a) share of central taxes and duties; (b) plan and non-plan grants; and (c) plan and non-plan loans. There is a return flow from the State to Centre as interest payments and repayment of accumulated loans from the Centre. The net flow of resources from the Centre was of the order of Rs.6893.28 crore in 2011-12 (RE) and it is estimated to be Rs.8897.75 crore as per budget estimates during 2012-13 (BE) showing an increase of 29.08%. (Table 6.6)

VI. TAX RATIO

6.9 The State Tax to Gross State Domestic Product ratio at current prices was 6.10% in 2009-10(A) and 7.42% in 2010-11(A). As per quick estimates of Gross State Domestic Product at current

prices, this ratio is 7.83% during 2011-12(RE) (Table 6.7). Net Per Capita tax realisation during 2011-12 worked out to Rs.7227.76 crore.

VII. SMALL SAVINGS COLLECTION

6.10 Small Savings under various schemes have played a vital role in financing the State Annual Plan. The collections from Small Savings which were Rs.562.05 crore in 2010-11 have decreased to Rs.(-)1014.96 crore in 2011-12. These Small Savings decreased due to the decrease in Monthly Income Scheme from Rs.485.89 crore to Rs.(-)755.83 crore, Kisan Vikas Patra from Rs. (-) 163.66 crore to Rs.(-) 379.34 crore and Senior Citizen Saving Schemes from Rs. 363.45 crore to Rs. (-) 152.29 crore. (Table 6.8)

VIII. BANKING AND CREDIT

6.11 The total number of Banks working in the State which was 8577 as on 31st December, 2010 has increased to 8981 on 31st December,2011. Number of Commercial Banks have increased significantly from 3823 to 4231 during the same period. Number of Indian Commercial Banks, Foreign Banks, Cooperative Banks, Primary Agriculture Development Banks and Post Office Saving Banks was 4231, 8, 804, 89 and 3849 respectively. (Table 6.9)

6.12 The credit deposit ratio (CD Ratio) reveals the entrepreneurial nature of the people which plays a vital role in the Economic Development of a State. This ratio in Punjab is high as compared to all India. On 31st December, 2011, it was 80.14% for Punjab as compared to 77.12% at all India level. (Table 6.10)

6.13 Scheduled Commercial Banks are advancing direct and indirect loans to the agriculture sector. The amount of these advances (outstanding) as on the last Friday of the March 2011 was Rs.29677.51 crore. (Table 6.11)

**TWELFTH FIVE YEAR PLAN 2012-17
ANNUAL PLAN 2012-13**

The plan performance during the 10th Plan period, with an expenditure of Rs.14823 crore, was 89%. The projected outlay for the 11th Plan was Rs.40616 crore against which the achievement was to the extent of 32,705 crore i.e. 81%. The yearwise plan performance during the 5 years of 11th Five year plan has been to the extent of 98%, 112%, 58%, 91% and 65% respectively. The low plan performance of 58% during 2009-10 can be attributed to abandonment of Mohali-Phagwara Express way for Rs.1200 crore and low utilization of funds by Punjab State Electricity Board on account of its unbundling. The low plan performance of 65% during 2011-12 was on account of late receipt of central share from GOI.

7.2 During 11th Five Year Plan Health, Power, Education and Social Welfare were the key sectors which received top priority. The ban on recruitment was lifted and all vacant posts of doctors, teachers and para-medics were filled up. The infrastructure in Medical Colleges and Health Institutions was upgraded. The Punjab State Electricity Board was unbundled into Punjab State Power Corporation Limited and Punjab State Transmission Corporation Limited. In order to address 30% of power shortage, 3 thermal power plants of 3920 MW capacity were allotted to private parties and these plants are likely to be commissioned between May, 2013 and May, 2014. Upgradation of road network and provision for rural drinking water and sanitation were the other areas where top priority was given.

7.3 The 11th Plan target for the economic growth of the country was 9%, against which the actual growth has been to the extent of 8.03%. The economic recession during the year 2008-09 and the problem of debt in Europe in 2011 have contributed to slow down in the economy. The economic growth in the state during the 11th plan period has been 6.73% against the target of 5.9%. The year-wise growth has been 9.05%, 5.85%, 6.29%, 6.53% and 5.94%. The draft plan envisages an average growth rate of 8.2% for the country during the 12th plan period. This target would require the growth of atleast 9% during the last two years of the 12th plan. As regards Punjab, the target fixed for the 12th plan period is 6.4%. The target for agriculture, industry and services are 1.6%, 7.5% and 8.0% respectively. In spite of 6.73% growth during the 11th plan period, the state was one of the slowest growing state in the country. Stagnation in agriculture, problem of militancy and tax concessions to neighbouring states have contributed to slow economic growth in the state. Government of India will have to assist the state in a big way in diversification of agriculture and promotion of industry in the state to enable it to close the gap between the state and national growth rates.

7.4 The GSDP of the state has increased from Rs. 1,12,997 crore in 2006-07 to Rs 1,64,575 crore(AE) in 2012-13 at constant(2004-05)prices. Whereas it has increased from Rs. 1,27,123 crore in 2006-07 to Rs 2,96,007 crore(AE) in 2012-13 at current price. The per capita income during 2006-07 at current prices was Rs 41883 against the national per capita income of Rs 31206. The State was at 5th place after Maharashtra, Haryana, Gujarat and Tamil Nadu. The per capita income of the state has

increased to Rs 89345 in 2012-13 at current prices against the national average of Rs 68747. The state rank for 2012-13 is not available as data of GSDP of many states is still not available.

7.5 The outlay for 12th Five Year Plan have been projected at Rs.92,000 crore, which is 127% higher than the 11th Five Year Plan.

The main focus during 12th Five Year Plan 2012-17 will be as under:-

- Steps have been initiated to check the declining ground water level
 - Ban on early sowing of paddy, growing of alternate crops to paddy
 - Schemes for conservation of ground water, micro irrigation and drip and sprinkler irrigation system
 - Construction of check dams, underground pipeline system for canal based irrigation and lining of water courses and canals.
- To promote Animal Husbandry as an independent economic activity, training to farmers for poultry, piggery, dairy and artificial insemination and dairy being imparted.
- Rehabilitation and modernization of century old canal network in the State.
- To complete a number of Power Projects i.e. 1980 MW Talwandi Sabo Thermal Power Plant, 540 MW Goindwal Sahib Thermal Power Plant, 1400 MW Rajpura Thermal Power Plant and 206 MW Shahpur Kandi Hydel Projects so as to change the whole supply scenario of Punjab from power deficit to Power Surplus state.
- To improve the quality of school education and overall development of government schools and higher institutions.
- To bring qualitative improvement in Technical Education and up gradation of infrastructure of government and Technical Institutions. Skill Development initiatives in consonance with the demand of local industries/service sector.
- Upgradation of sports infrastructure to international standards and strengthening the District Youth Centres in order to provide co-ordination between the youth at the grass-root level and the Government agencies.
- To equip Medical Colleges and attached hospitals with modern infrastructure and modern education facilities and special emphasis would be lay down to bring health indicators at par with the national level.
- The State Government is committed to uplift the under privileged sections of the society by improving their socio-economic conditions and promoting educational development with the objective of bringing them at par with the affluent sections of the society. The main thrust during 12th Plan Period would be on the welfare of scheduled castes, backward classes as well as minorities. Major thrust would be on programmes relating to welfare of women, children, old age and handicapped persons.

7.6 Sector-wise Outlay & Expenditure of Annual Plan 2011-12 and 2012-13 is given in the following table:

(Rs Crore)						
S.N	Sector	Annual Plan 2011-12		%age of Expenditure to approved outlay	Annual Outlay 2012-13	
		Outlay	Expenditure		Outlay	Expenditure 31/01/13
1	Agriculture & Allied Activities	434.10	104.41	24.05	506.40	344.04
2	Rural Development	1021.39	868.17	85.00	302.91	44.41
3	Irrigation & Flood Control	1030.36	411.14	39.90	927.64	290.98
4	Energy	3311.66	1692.19	51.10	-	-
5	Industry & Minerals	58.12	3.74	6.43	54.15	2.00
6	Transport	1565.62	1600.15	102.21	436.08	165.29
7	Science, Technology & Environmental	60.02	9.21	15.34	120.22	33.35
8	General Economic Services	287.07	146.60	51.07	303.43	161.23
9.	Social Services	3558.48	2481.67	69.74	3931.25	2091.99
10	General Services	193.18	140.17	72.56	189.42	79.10
11	Extra Budgetary	-	-	-	7228.50	3701.61
Total		11520.00	7457.45	64.73	14000.00	6914.02

Against the outlay of Rs 11520.00 crore, an expenditure of Rs 7457.45 crore has been incurred during Annual Plan 2011-12 which comes to 65%. Highest %age of expenditure to outlay has been observed in Transport (102.21%) followed by Rural Development.(85.00%) and Social services (69.74%). These 3 sectors account for 21.46%, 11.64% and 33.28% of the total expenditure incurred during 2011-12. If the expenditure of energy sector is added to the expenditure in these 3 sectors, it comes to about 89% of the total expenditure, which shows that the major emphasis of Government was on Rural Development, Energy, Transport & Social Services Sector.

FLAGSHIP PROGRAMME

7.7 The state government has accorded top priority to accessing funds under Flagship Programmes. Utilization under these programmes has improved significantly i.e. from 52% in the year 2007-08 to 85% in 2009-10. An allocation of Rs.4565 crore has been earmarked for these programmes in the Annual Plan 2011-12 against which an expenditure of Rs.2285 crore was incurred which is 50%. The performance of Flagship programme as per actual receipts of Rs. 2475 crore was 91%. Except for a few central schemes like JNNURM, TSC, RKVY, AIBP, PMGSY, RAPDRP and RGGVY all other schemes are being implemented successfully in the state. An outlay of Rs.4762 crore has been provided for the annual plan 2012-13 for the implementation of flagship schemes in the state.

MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS (MDGs)

The Millennium Declaration adopted eight development goals, the target of which has to be achieved by 2015. These goals are inter-linked and provide quantitative benchmarks for eradication of extreme poverty, hunger, illiteracy and diseases apart from achieving gender equality and empowerment of women, environmental sustainability and global partnership for development. Millennium Development Goals (MDG) framework has recognized 53 indicators standardized for global monitoring of the MDGs. Of these, GoI has identified 35 indicators relevant to it, thereby ensuring a statistically sustainable monitoring mechanism from within the existing system. The eleventh FYP has reaffirmed its commitment to attain the MDGs and the targets laid down therein are envisaging faster results to attain the targets set by MDGs. The eight goals with their 12 time bound targets relevant to India are given below:-

- Goal 1- Eradicate extreme poverty and hunger**
- Between 1990 and 2015, halve the proportion of population below the national poverty line.
 - Between 1990 and 2015, halve the proportion of people suffering from hunger.
- Goal 2- Achieve universal primary education**
- Ensure that by 2015, all the children will be able to complete a full course of primary education.
- Goal 3- Promote gender equality and empower women**
- Eliminate gender disparity in primary and secondary education preferably by 2005, and in all levels of education by 2015.
- Goal 4- Reduce child mortality**
- Between 1990 and 2015, reduce by two-thirds the Under-five mortality rate.
- Goal 5- Improved maternal health**
- Between 1990 and 2015, reduce by three quarters the maternal mortality ratio.
- Goal 6- Combat HIV/AIDS, Malaria and other diseases**
- Have halted by 2015 and begun to reverse the spread of HIV/AIDS,
 - Have halted by 2015 and begun to reverse the spread of Malaria and other major diseases.
- Goal 7- Ensure environmental sustainability**
- Integrate the principles of sustainable development into country policies and programme and reverse the loss of environmental resources.
 - By 2015, halve the proportion of population without sustainable access to safe drinking water and basic sanitation.
 - By 2020, have achieved a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers.
- Goal 8- Develop a global partnership for development.**
- In Co-operation with the private sector, make available the benefits of new technologies to the people, especially information and communication.

8.2 Ministry of Statistics and Programme Implementation, GoI has released several series of its country report on Millennium Development Goals (MDG) to assess the national situation. Following Table summarizes the current status of the indicators with specified targets and their likely achievement by 2015.

Box: 15 Targets and Likely Achievements for Indicators of MDG: Punjab Vs India.					
Sr. No.	Indicators		Targets 2015	Current Status	Likely Achievements by 2015
1	%age of People below Poverty Line	India	23.90	29.80	26.72
		Punjab	11.41	15.90	10.00
2	%age of under Nourished Children (<3 Year)	India	26.00	40.40	32.85
		Punjab	19.83	23.60	14.79
3	Net Enrollment ratio in Primary Education	India	100.00	98.30	100.00
		Punjab	100.00	96.00	100.00
4	Literacy rate of 15-24 years	India	100.00	86.00	NA
		Punjab	100.00	90.00	NA
5	Ratio of Girls to Boys in Primary Education	India	1.00	1.00	1.00
		Punjab	1.00	0.99	1.00
6	Ratio of Girls to Boys in Secondary Education	India	1.00	0.88	NA
		Punjab	1.00	1.05	Already achieved
7	Ratio of Girls to Boys in Tertiary Education	India	1.00	0.74	NA
		Punjab	1.00	1.03	Already achieved
8	Share of women in Wage Employment in Non-agriculture Sector.	India	NA	18.60	NA
		Punjab	NA	14.50	NA
9	U5MR(Per 1000 Live births)	India	42.00	59	44
		Punjab	25.25	43	33
10	IMR (Per 1000 live births)	India	26.67	44	37
		Punjab	20.33	30	24
11	Proportion of one year old children immunized against measles	India	100.00	74.10	89.06
		Punjab	100.00	87.30	99.84
12	MMR(per 100000 live births)	India	109	212	138
		Punjab	83	172	131
13	Proportion of births attended by skilled health personnel	India	100	75.50	80.00
		Punjab	100	97.40	100.00
14	HIV prevalence among pregnant women (15-24 years)	India	NA	0.48	NA
		Punjab	NA	0.36	NA
15	Household with access to improved drinking water sources (%) Rural	India	79.47	90.40	99.25
		Punjab	NA	99.00	100.00
16	Household with access to improved drinking water sources (%) Urban	India	93.56	93.90	98.58
		Punjab	NA	98.90	100.00
17	Household using toilets facilities (%) Rural	India	53.36	30.70	40.00
		Punjab	NA	70.40	80.00
18	Household using toilets facilities (%) Urban	India	87.86	81.40	90.00
		Punjab	NA	93.40	100.00
19	Telephone lines & Cellular Subscribers per 100 population	India	NA	75.48	90
		Punjab	NA	111.25	Already achieved

POVERTY ALLEVIATION

“Poverty is the worst form of violence.”

Mahatma Gandhi

Poverty in broad sense does not only refer to deprivation with reference to a minimum basket of goods and services that are essential for existence, but also includes socially perceived deprivation with respect to individuals basic needs like shortfall in health and education, inadequacy of shelter and deprivation associated with rigidities in social stratification. Poverty alleviation calls for innovative and coordinated action at various macro, micro and sectoral levels. Punjab Government is already making efforts to eradicate poverty and generate income & employment in State.

As per the millennium declaration of the United Nation (2000), eradication of poverty is one of the most important goal to be achieved by 2015 .Achievement of Punjab in term of reducing the population below poverty line is much satisfactory as compared to many other States and the Nation as a whole. The Tendulkar Committee developed a methodology using implicit prices for estimating state wise poverty lines for the year 2004-05. On this basis; the estimates of poverty were revised in 2009-10. Punjab has only 15.90 percent of the population living below the poverty line and target of 11.41% set under millennium development goals (MDG) seemed to be achievable by 2015. During this period percentage of population living below poverty line at National level was almost the double (29.8%) than Punjab. In the neighbouring State of Haryana having almost homogenous conditions with Punjab, the population below poverty line was much higher (20.1%) as compared to Punjab. It proves that Punjab is leading toward tackling the problem of poverty in much better way than the rest of Nation. (Table 9.1)

9.2 As per Tendulkar report the poverty ratio for Punjab during 2004-05 was reworked at 20.9% (8.73 lac rural + 4.02 lac urban = total 12.75 lac).These figures were based on NSSO consumption survey of 2004-2005.The poverty ratio has been further revised to 15.9% based on the latest NSSO consumption survey of 2009-10. As per these estimates, there are about 9.75 lac BPL families in the State. The poverty line for Punjab in terms of monthly per capita expenditure works out to Rs. 960 in urban areas and Rs. 830 in rural areas. The state government has already completed the socio- economic survey of all families and the data has been submitted to the Planning Commission of India. The Planning Commission of India and the Government of India are yet to take a final view for poverty figures. It is felt that the idea of a pre- determined ceiling of BPL population is not good. The number of BPL families should be determined after detailed survey without any pre- determined limit and benefits under poverty alleviation schemes should flow on the basis of deprivation score. (Table 9.1)

9.3 Consumption level is also an important yardstick of measuring the standard of living of people of any area. Average Monthly Per Capita Expenditure (MPCE) calculated by NSSO is widely used to compare the consumption level in different states. According to 66th round of

NSSO which was conducted during 2009-10, Average Monthly Per Capita Expenditure (MPCE) in Punjab is much better than country as whole as well as most of the major states of the country. Average MPCE of Punjab at Rs. 1649 is second highest in rural areas (after Kerla Rs.1835) among major states. Whereas the National average was only Rs.1054. In urban area average MPCE in Punjab was Rs. 2109 whereas at National level it was Rs. 1984. Ranking of Punjab at second place in rural area and the 5th place in urban areas proves that there is lesser income inequality between rural and urban areas in Punjab and the standard of living of rural Punjab is much better as compared to other state's rural people. Similar analysis for National Level and Haryana shows that there is wide gap between rural and urban people. Urban Average MPCE in Punjab is only Rs. 460 (28%) more than rural average MPCE whereas the corresponding gap in the rural and urban area is Rs. 930 (88%) and Rs. 811 (54%) respectively in case of all India & Haryana. It is further proven by the fact that rural average MPCE of Haryana is less than Punjab whereas the urban average MPCE is more than Punjab. Figure for Punjab are Rs. 1649 and Rs. 2109 and for Haryana Rs. 1510 and 2321 for rural and urban areas respectively. (Table 9.2)

Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme (MGNREGA) (90:10)

9.4 Govt. of India had passed Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act in September,2005. MGNREGA scheme is being implemented in all the districts of Punjab State w.e.f. 1-4-2008. The objective of the scheme is to enhance livelihood security in rural areas by providing at least 100 days of guaranteed wage employment in a financial year to every household whose adult members volunteer to do unskilled manual work.

9.5 The Central Government released Rs. 8997.03 lac and the State Government released 692.69 lac under MG-NREGA Scheme, for the Financial Year 2012-13. The opening balance for the year 2012-13 is Rs 4296.93 lac and misc. receipts are Rs 51.24 lac .Total availability of funds during the year 2012-13 was Rs. 14037.89 lac. Expenditure incurred by the State is Rs. 10927.11 lac and 44.14 lac mandays were generated .

Swaran Jayanti Gram Swarozgar Yojana (SGSY) (75:25)

9.6 The objective of SGSY is to provide sustainable income to the rural poor. The programme aims to cover a large number of micro-enterprises in rural areas. It is envisaged that every family assisted under SGSY will be brought above the poverty line within a period of three years. It is a centrally sponsored scheme on 75:25 basis. Under this programme, subsidy to the beneficiary would be uniform at the rate of 30% of the project cost, subject to a maximum of Rs. 7500. However, in respect of SC beneficiary, it will be 50% subject to a maximum of Rs. 10000. Self help groups subsidy would be 50% of the project cost subject to a ceiling of Rs. 1.25 lac. Loan will be arranged by the DRD from the banks. Under this scheme 50% assistance is required to be provided to the SCs, 40% to women and 3% to handicapped.

9.7 During year 2012-13 (upto September, 2012) an allocation of Rs.1668.00 lac was made on 75:25 share basis (Centre Rs. 1251.00 & State Rs. 417.00 lac). During the year 2011-12 funds were allocated to the tune of Rs. 1215.94 lac (Centre Rs. 979.45 & State Rs. 236.49 lac).

9.8 During year 2012-13 (upto September,2012) out of total available funds of Rs. 804.99 lac (Rs. 278.67 lac unspent balance of previous year, Rs. 302.42 lac Central Release, Rs. 218.85 lac State Share and Rs. 5.05 lac as miscellaneous receipts), Rs. 138.12 lac (17 %) have been utilised. During this year 90 Self Help Groups (SHGS) were formed and 67 SHG's consisting of 668 members, have started economic activities. Total assistance amounting to Rs. 280.86 lac (Rs. 71.64 lac subsidy and Rs. 209.22 lac as Credit) has been provided to these groups. In addition to it, 375 Individual Swarozgaris have been provided assistance amounting to Rs. 180.04 lacs (Subsidy Rs. 35.27 lac and Credit Rs. 144.77 lac) . Out of total 885 covered Swarozgaris, 85% (755) were S.C.s, 68% (602) were women and 0.4% (33) were disabled Swarozgaris under this scheme. Total assistance amounting to Rs. 460.90 lac (Rs.280.86 lac as subsidy and 108.04 lac as Credit) has been provided to SHG's and Individual Swarozgaris during the year 2012-13 (upto September, 2012).

National Rural Livelihood Mission/State Rural Livelihood Mission-(NRLM) (75:25)

9.9 The SGSY, a centrally sponsored scheme implemented in all states except Delhi and Chandigarh since Ist April,1999 was primarily designed to promote self employment oriented income generating activities for the BPL households in the rural areas. It was envisaged to bring BPL households under SHG fold and provide them training, capacity building, infrastructure and marketing support to tackle their problems relating to poverty and bring them above poverty line. Alongwith SHGs, the individual Swarozgaris were also provided assistance under SGSY. However, due to various shortcomings the scheme was successful in some States whereas in other parts it was below the desired level. After due consideration of the various shortcomings in the implementation of the scheme, the Govt. of India decided to restructure SGSY and launch National Rural Livelihood Mission(NRLM) from 2009-10 in a mission mode.

9.10 State Govt. has initiated the process of implementation of NRLM in the state by establishing State Rural Livelihood Mission (SRLM) Society at the State level. The governing body and executive committee have also been formed by the Govt. which will guide the society to perform various activities under the program. The State Govt. has appointed a senior IAS officer as Chief Executive Officer of SRLM supported by Additional Chief Executive officer, State Programme Manager and two other staff members at the state level. As such the preoperative activities of the programme have been initiated. As per the guidelines of NRLM, every state has to prepare Initial Annual Action Plan and submit the same to Ministry of Rural Development, Govt of India to start the pilot project. SRLM Punjab has prepared Initial Annual Action Plan for 14 blocks in 6 districts of Punjab. These districts are Tarn Taran (Khadoor Sahib, Valtoha and Chohla Sahib), Gurdaspur (Dhariwal and Dera Baba Nanak), Patiala (Rajpura,

Sanaur and Patran), Sangrur (Sunam, Sangrur and Lehragaga) and Ferozepur(Guru Har-Sahai, Fazilka (Fazilka and Jalalabad)

9.11 An Annual Action Plan has already been prepared for implementation of this pilot project in the State. This plan has been approved by the Govt. of India involving total outlay of Rs 15.76 crore for 2012-13 and Rs. 27.10 crore for 2013-14. The funds will be released against the plan by Govt. of India directly to the society. Govt. of India also provided Rs. 100.00 lac for preoperative activities to establish State, District and Blocks level Mission Management Units and the same has been utilized till date. The required minimum staff has been recruited for these units and as such arrangements have been made to implement the scheme at ground level.

Indira Awaas Yojana (IAY)(75:25)

9.12 Indira Awaas Yojana is a Centrally Sponsored Scheme on 75:25 basis. The objective of this scheme is primarily to help construction of dwelling units as well as construction of unserviceable Kutch House into Pucca/Semi Pucca houses to the members of Scheduled Castes/Scheduled Tribes, free bonded labourers and also non-SC/ST rural poor below the poverty line by extending them grant-in-aid. Grant of Rs. 45000 per beneficiary is given for construction of a house in plain areas whereas Rs. 48,500 is given for construction in hilly/difficult areas. For conversion of kutch house into pucca/semi pucca house, Rs. 15,000 are provided. Sanitary latrine and smokeless chullas are integral part of the house. For the year 2012-13 an allocation of Rs 10663.15 lac has been made on 75:25 sharing basis (Centre Rs. 7997.36 lac and State Rs. 2665.79 lac).

9.13 During 2012-13 (upto November,2012) out of total available funds of Rs. 5132.25 Rs. 1169.21 lacs (23%) were utilized whereas 3228 Rural Houses have been constructed/upgraded which is 10% of annual target of 33175 houses. Out of these 2823 (87%) houses were constructed/ upgraded for SCs.

Integrated Wasteland Development Project (IWDP) & Projects under Hariyali Guidelines(11:1)

9.14 IWDP project strives for development of non-forest wastelands in villages on micro-watershed basis and provides generation of employment in the rural areas. This project is being implemented between the Centre and the State in ratio 11:1, with unit cost Rs. 6000 (Centre: Rs. 5500, State Rs. 500) per hectare. But now the existing cost norm of Rs.6000 per hectare has been enhanced to Rs.12000 per hectare in the plains and Rs.15000 per hectare in difficult and hilly areas. Assistance @ Rs.11000 per hectare will be provided by Govt. of India and Rs. 1000 by the State Govt.

During the year 2005-06, Govt. of India had sanctioned eight projects for 6 districts namely Gurdaspur , Patiala, S.B.S Nagar, Firozpur, Hoshiarpur & Faridkot with total cost of Rs.

1882.92 lac. During the year 2006-07, one project for Mohali district was sanctioned with the total cost of Rs. 254.70 lac. Up till now Govt. of India has released Rs. 2222.14 lac as central share and state Govt. has contributed Rs.159.87 lac as state share and Rs.31.64 lac earned as interest. Govt. of India has fixed the deadline for completion of these schemes upto 31.12.2012.

During the year 2012-13, Rs. 2270.37 lac has been utilized out of release of Rs. 2413.65 lac. An area of 37529 hectares have been treated out of total 49301 Hectares of targeted area. At present out of the 16 projects taken under Haryali, 8 are in progress.

Integrated Watershed Management Project: (90:10)

9.15 Under new guidelines of Watershed Development 2008, all the schemes of watershed development have been clubbed under Integrated Watershed Management Programme. The unit cost is Rs. 12000 per hect, (Centre Rs.10800 and State Rs. 1200). This scheme is on 90:10 (Centre: State share) basis. Six projects in Gurdaspur, Hoshiarpur & Roopnagar were sanctioned by the GOI during the year 2009-10. In first installment out of 20 percent only 6 percent i.e. Rs. 762.51 lac were released by the Centre Govt. for Entry Point activities, Capacity Building & Preparation of Detailed Project Report. State Govt. released its share of Rs. 84.72 lac during the year 2009-10 and 2010-11.

9.16 During 2010-11, thirteen projects were sanctioned in 8 districts of Punjab and in the first installment against the provision of 20 percent only 6 percent i.e. Rs. 345.35 lac as Central Share was released by GOI in February 2011. The works under preparatory phase like Entry Point Activities, preparation of DPRs and Training under Capacity Buildings have been completed. Under these projects, 88598 hectares area is to be treated with the total outlay of Rs. 10631.76 lac. The duration of this project is five years.

9.17 During the year 2011-12, Govt. of India has sanctioned 12 projects to treat 67,220 hectare of land with the total cost of Rs. 8066.40 lac. Out of it Rs. 7259.76 lac is Central share and Rs. 806.64 lac is State share. During 2012-13 Govt. of India has released Rs 1426.65 lac against which Rs.194.21 lac have been released as state share and Rs 18.42 lac earned as interest. Upto December.2012, Rs 1143.63 lac have been utilized out of total release of Rs.1639.34 lac.

Swaran Jayanti Shehari Rozgar Yojana (SJSRY) (75:25)

9.18 This scheme has been designed to alleviate the Index of Poverty in the Urban areas. The scheme has five components; viz (i) Urban Self Employment Programme(USEP), (ii) Urban Women Self Help Programme (UWSP), (iii) Skill Training for Employment Promotion amongst Urban Poor (STEP-UP), (iv) Urban Wage Employment Programme (UWEP) and (v) Urban Community Development Network (UCDN).During the year 2011-12, subsidy of Rs. 5.52 lac and loan of Rs. 31.28 lac were disbursed to 59 beneficiaries out of which Rs.2.90 lac and Rs.16.43 lac were provided as subsidy and loan to 29 beneficiaries belonging to S.C categories.

Under STEP-UP component 995 beneficiaries has been provided skill up-gradation training for which Rs. 62.55 lac were utilized, out of which, 749 beneficiaries belong to SC for which Rs.39.23 lac had been spent. During the current year (upto 30.9.2012) under Self-Employment Component, subsidy of Rs. 0.38 lac and loan of Rs. 2.15 lac were disbursed to 5 beneficiaries out of which Rs. 0.28 lac has been provided as subsidy and Rs. 1.59 lac as loan to 2 beneficiaries belonging to SC categories. Under STEP-UP component 1436 beneficiaries has been provided skill up-gradation training for which Rs. 112.99 lac were utilized, out of which, 935 beneficiaries belong to SC for which Rs.68.60 lac had been spent. (Table 9.3)

The Punjab Backward Classes Land Development and Finance Corporation (BACKFINCO)

9.19 It provide loans to Backward Classes and Minorities whose annual family income is less than Rs. 54,500 in Urban areas and Rs. 39,500 in Rural areas. The Corporation provided loans amounting to Rs. 1249.39 lac to 1340 beneficiaries during the year 2011-12. In the year 2012-13 (upto 30 September 2012) disbursement of Rs. 591.36 lac to 624 beneficiaries was made. (Table 9.3)

The Punjab Scheduled Castes Land Development and Finance Corporation (PSCFC)

9.20 The aim of the Corporation is to provide loan and subsidy to poor Scheduled Caste population. It provided loans amounting to Rs. 1432.99 lac to 3690 beneficiaries during the year 2011-12. In the year 2012-13 (upto September, 2012) an amount of Rs. 115.35 lac was disbursed to 50 beneficiaries. (Table 9.3)

PUBLIC DISTRIBUTION SYSTEM

“Public distribution system helps in ensuring supply of essential consumer goods of mass consumption to people at reasonable prices particular to weaker sections of society.”

Ruddar Dutt

Public Distribution System is implemented by the State Government to protect the poor families from rising prices of essential commodities in view of their limited purchasing power. The Govt. is expected to protect these sections by controlling prices of essential commodities directly or indirectly. The State Government continued its vigil and control over hoarding, profiteering, black marketing and speculation through “Consumer Protection Cell”. Nigran Committees have also been constituted by the Deptt. of Food & Civil Supplies and Consumer Affairs at district /sub-division/block level to look after and to monitor the Public Distribution System to protect the interests of the consumers. PUNSUP is also playing an important role in providing essential commodities. During 2012-13 (up to 31.12.2012) a well organised Public Distribution System was maintained in the state through a network of 17815 fair price shops.

10.2 During the year 2012-13 (up to 31-12-2012) under the Targeted Public Distribution System (TPDS), 2,88,600 below poverty line (BPL) families were provided 10,098 tonnes of wheat per month at the scale of 35 kg per family @ Rs. 4.57 per kg. Where as 57,84,170 above poverty line (APL) families were provided 52620 MT of wheat at the scale of 9 Kg. per family per month @ Rs. 8.06. During 2012-13 (up to 31.12.2012) the price of levy sugar was @ Rs. 13.50 per kg. and the price of kerosene oil was @ Rs.15.00 per litre (Table 10.1).

10.3 Under Antodaya Anna Yojana (AAY), 6280 tonnes of wheat per month at the scale of 35 kg per month @ Rs. 2.00 per kg. was distributed amongst the poorest of the poor 1,79,400 Antodaya families by the Deptt. of Food , Civil Supplies & Consumer Affairs, Punjab as per the directions of Government of India.

10.4 During 2011-12, 859274 MT of wheat, 15235 MT of levy sugar and 272787 Kilo litre of kerosene oil was allocated and 620982 MT of wheat, 7191 MT of levy sugar and 271410 Kilolitre of kerosene oil was distributed to consumers. During 2012-13 (up to 31.12.2012), 370832 MT of wheat for APL families, 76134 MT of wheat for BPL families and 36835 MT of wheat for Anthodaya Anna Yojna (AAY) families was distributed. Similarly, 5318 MT of levy sugar and 69172 Kilolitre of kerosene oil was distributed to the deserving consumers. (Table 10.2)

10.5 Punjab has emerged as a leading state in the country by launching Atta-Dal scheme to provide wheat at Rs. 4.00 per kg. and dal at Rs. 20.00 per kg. to approximately 15.40 lakh families whose annual income is less than Rs. 30,000 . These families have been issued special

blue ration cards for distribution of wheat and dal. Monthly checking norms have also been fixed for all the field staff in order to ensure that the beneficiaries get good quality food grains at the fixed rate, as per their entitlement. The identified families are being distributed 5 kg. wheat per member per month up to a maximum of 25 kg. to a family @ Rs.4.00 per kg. Simultaneously dal is being distributed 1/2 kg. per member up to a maximum of 2.5 kg. to a family @ Rs.20.00 per kg. (Table 10.1). During the year 2011-12, 313184 MT of wheat and 27874 MT of dal was distributed to the beneficiaries under this scheme. During the year 2012-13 (up to 31.12.2012) 207650 MT of wheat & 8300 MT of dal was distributed to the beneficiaries. (Table 10.2)

Life's most urgent question is, what are you doing for others?

Martin Luther

The Government is expected to play the key role in the social services. The state Government is committed to uplift the under privileged sections of the society by improving their socio-economic conditions and promoting educational development with the objective of bringing them at par with the other sections of society. Education, Health and Social security are the most crucial sectors affecting the social services.

Education

11.2 Education & Health are the most important indicators of Human Development. These are cornerstones of economic, social and cultural development of a country. An appropriate education system cultivates knowledge, better skills, positive values and attitudes among the people. Major thrust areas of State Government for education during 12th five year plan are as under:-

- i) To bring qualitative improvement in the field of school education.
- ii) To achieve 100% Gross Enrolment Ratio (GER), 100 % NER, Zero drop out and 100% retention.
- iii) To implement Right to Free and Compulsory Education Act in the state in letter and spirit.
- iv) To fill all vacant posts in schools and colleges on a regular basis.
- v) Overall development of government schools and higher institutions.

The state government has made concerted efforts to upgrade the infrastructure in government schools in terms of civil works and recruitment of teachers. As many as 50395 new teachers have been recruited. The Educational Development Index of state has jumped from 14th position among all the states in the year 2006-07 to 3rd position after Kerala and Tamil Nadu in the year 2010-11.

Literacy Rate

11.3 Literacy has improved considerably in the State during the last decade. Out of the total population, 76.7 % were literate in 2011 as compared to 69.7 % in 2001. The literacy rate in urban areas is 83.7 % as against 72.45 % in rural areas according to 2011 census. In census 2001 rural and urban gap in literacy rate was 14.38 %. With the tremendous efforts on the part of various stakeholders in the education field, it declined to 11.25 % in 2011 Census. As far as sex-wise literacy is concerned, males are more literate (81.5 %) than their female counterparts (71.3 %). The literacy rate by sex and areas as per 2001 and 2011 census is shown in Table 11.2.

11.4 District-wise percentage of literates in Punjab as per 2011 Census reveals that Hoshiarpur with a literacy rate of 85.40 %, is the most literate district in the state while Mansa with 62.8%, is the least literate district. SAS Nagar, Rupnagar, Jalandhar, Ludhiana, S B S Nagar, Gurdaspur, Fatehgarh Sahib, Kapurtahala, Amritsar and Patiala districts have more than 75% of their population as literate. Sex-wise also Hoshiarpur district tops in both male and female literacy rate with figure of 89.9% and 80.8 % respectively while Mansa district has lowest literacy rate among males and females with corresponding figures of 68.4% and 56.4% .(Table 11.3)

Right to Education Act

11.5 The State has notified RTE rules under which every habitation has to be served with a primary school within one km radius and upper primary school within 3 km radius. As per school mapping done in 2011-12, there are 65 villages which don't have access to primary school within one km radius & 57 villages which don't have access to UPS within 3 km radius.

11.6 There are two levels of school education i.e. elementary education (upto 8th class) and secondary education (from 9-12th classes). There are total 42688 government, private aided, affiliated and non-affiliated schools, out of which 22535 primary schools, 13753 upper primary schools, 3254 high schools and 3146 senior secondary schools.

EDUSAT

11.7 The Education through satellite programme was launched during the year 2005-06 with the aim to provide better quality education through satellite. EDUSAT programme was started in collaboration with Indian Space Research Organisation for providing distant quality education to the students studying in government institutions throughout the state. Three studios, four teaching ends and one state hub has already been established. Besides, 516 Satellite Interactive Terminals (SITs), 500 Receive Only Terminals (ROTs) are installed and 30,40,400 students are getting direct benefit from this project.

For the school education 398 Satellite Interactive Terminals (SITs) have been provided including 379 science schools, for the higher education 47 ,for the medical education 4 , for the engineering colleges 5 ,for the polytechnics 15 ,for the industrial training institutes 7,for the DIETS 15 ,for the Government in service training centers 12 , for the Adarsh schools of the Punjab School Education Board 9 , one in the office of Director SCERT for monitoring the programme of District Institutes of Educational Training and government in service training centers, one for the Directorate of Technical Education for monitoring the programme of Technical Training Institutes and 2 in the hub for monitoring the programmes broadcasted for higher and secondary education institutes.

Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan (RMSA) Punjab for universalization of secondary education

11.8 The main objective of the scheme is to remove gender, socio- economic & disability barriers by providing universal access to secondary level education by 2017, and universal retention by 2020. Under this scheme, preparatory activities like strengthening of offices at the state and district level, strengthening of manpower, organizing workshops and seminars etc.have been completed. During 2009-12, 222 middle schools were upgraded to high schools and 970 secondary schools were strengthened in 2010-11 with additional infrastructure. During 2011-12,1443 secondary schools were approved for strengthening of existing infrastructure. Edusat labs were established in approximately 1000 secondary schools. And 52183 secondary teachers were trained during 2009-12.

Sakshar Bharat Mission -2012

11.9. This Programme was started in Punjab in January, 2011 in six districts namely Mansa, Sri Muktsar Sahib, Ferozepur, Sangrur, Bathinda and Faridkot having female literacy rate less than 50% as per 2001 census. The mission will cover all the adults in the age group of 15 years and beyond and its primary focus will be on women. Basic literacy, post literacy and continuing education programme will form a continuum rather than sequential segments.Under this programme 2735 village panchayats and 38 blocks of 6 districts will be covered in the state .

Setting up of Model Schools at block level in educationally backward blocks

11.10 In the state 21 model schools were set up in educationally backward blocks of 7 districts namely Bathinda, Firozpur, Mansa, Sri Muktsar Sahib, Patiala, Sangrur & Tarn Taran during the year 2009-10. These Model schools have started function on. 1/8/2010 and the cost per school is Rs 3.77 crore (Rs 3.02 crore non-recurring & Rs. 0.75 crore recurring).

Opening of Adarsh Schools in the state

11.11 The state government has taken a major initiative to set up 128 Adarsh schools, at least one in each Assembly Constituency, in collaboration with the private sector. These Adarsh schools will be located in an area of 10-15 acres of land. The capital cost would be Rs. 7.50 crores which shall be met on 50:50 basis between state government and private partners. However, the state government's contribution per school shall be maximum of Rs. 3.75 crore or 50% whichever is less. The operational cost of an Adarsh School with about 2000 students with a cap of Rs. 1600/- per student shall be shared on 70:30 basis between state government and private partners. No fee is to be charged from the students. State share is to be provided by Punjab Education development Board from the funds collected from cess on liquor.

Inclusive Education for Disabled at Secondary Stage

11.12 The scheme Inclusive Education of the Disabled at Secondary Stage (IEDSS) (earlier named as "Integrated Education of Disabled Children- IEDC") aims to provide all students with disabilities completing eight years of elementary schooling, an opportunity to complete four years of secondary schooling (Class IX-XII) in an inclusive and enabling environment. This programme was started during 2009-10. The entire expenditure under the scheme is borne by the Government of India which provides maximum of Rs 3000 per disabled person to the state for educational facilities like free books, uniform, scholarship, transport allowance, escort allowance, aids and special teachers, helpers and barrier free school structure.

Educational Institutions and Enrolment

Government School Institutions

11.13 The state has adequate net work of educational institutions. As on 30th Sept. 2011, the number of schools was 30158. Out of these, 26480(87.80%) are located in rural areas (Table 11.4). During 2011, on an average, one primary school served a radius of 0.01 kms. in rural areas as compared to 0.31 kms. in urban areas. Similarly one middle school served a radius of 0.04 kms in rural areas against 0.83 kms. in urban areas. In case of secondary education, one school served a radius of 0.02 kms in rural areas while it was 0.28 kms in urban areas (Table 11.5).

Enrolment

11.14 The enrolment of students was 41.83 lakh in 2010 which slightly increased to 53.88 lakh in 2011. In addition, the so-called public schools which have mushroomed in the un-organized sector also attract sizeable number of students of the near vicinity. As the figures of such students are not available and hence can not be included. While comparing the enrolment of Scheduled Caste in 2010 and 2011, it has been observed that enrollment in the age groups of 6-11, 11-14 and 14-18 years has increased. (Table 11.6)

Girls Enrolment

11.15 Out of the total enrolment in schools, girls accounted for 44.54 percent in 2011 as compared to 45.06 % in the previous year. Age group-wise composition of girl students enrolled

for the year 2011 was 44.62 % in the age group 6-11 years, 43.83 % in the age group 11-14 years and 45.10 % in the age group 14-18 years. The enrolment of Scheduled Caste girls in age group of 6-11, 11-14 , and 14-18 years has shown increase .The percentage of Scheduled Caste girls to the total girls enrolled in the age groups 6-11, 11-14 and 14-18 was 40.61 %, 38.60 % and 31.54 % respectively during the year 2011 while it was 47.77%, 43.28 % and 31.14 % in 2010.

Incentives For Girls Education

Free Education to Girls Students

11.16 Under this scheme, free education would be provided to girls students up-to class 12th. There is a target to provide free education to 3,05,866 girls student of classes 9th to 12th in government schools during 2012-13. Free education includes amalgamated fund, sports fund, science fund, computer fee and admission fee.

Incentive to check drop-out rate of SC/ST girls Student

A 100% centrally sponsored scheme is in operation with the objective to reduce the drop-out rate and to promote enrolment of girls belonging to SC/ST communities in secondary schools and to ensure their retention upto 18 years of age. The scheme is applicable to all the girls studying in govt/govt aided/local body schools and to all the girls of Kasturba Gandhi Balika Vidyalaya (KGBV) who have passed class-VIII examination and have joined class-IX. A sum of Rs. 3000/- is credited into the bank accounts in the form of (Fixed Deposit/Warrants) of all eligible girls under the scheme. Incentive amount could be drawn by the beneficiary after attaining the age of 18 years, after a minimum schooling of two years at secondary level and passing the class-X board examination successfully. The grants are directly transferred into the accounts of beneficiaries through the banks. Under the scheme, there is no condition of income limit of parents. There are 45301 eligible girls under the scheme.

Mai Bhago Vidya Scheme

The State Government has launched ambitious scheme exclusively for the welfare of girls students. Under 'Mai Bhago Vidya Scheme' 1.11 lac girls student of 11th & 12th classes in government schools were provided free bicycles during 2011-12. It is proposed to extend this scheme to cover all girls students studying in class 9th & 10th.

Kasturba Gandhi Balika Vidyalayas (KGBV):

In the state 3 KGBV hostels of model-III are fully operational with buildings of their own in educationally backward blocks of district Ferozepur viz:- Khuian Sarvar & Abohar and block Malerkotla of district Sangrur (minority concentrated block). During 2011-12,100 girls in each of these hostels were enrolled. In the year 2010-11, 19 new KGBV hostels were sanctioned under SSA by Govt. of India for the EBBs of 7 districts namely Bathinda, Ferozepur, Mansa, Sri Muktsar, Patiala,Sangrur and Tarn Taran. However, with the carving out of new district "Fazilka" out of earlier district Ferozepur, the two KGBVs (as running earlier in district Ferozepur) have now come under the administrative control of district Fazilka. Out of 19 new KGBV hostels, 16 have been operationalized in temporary accommodations enrolling 778 girls.

Pupil-Teacher Ratio in Schools

11.17 The pupil-teacher ratio was 38 :1 at the Primary Stage, 29:1 at Middle level and 34:1 at High/Senior stage during 2011 as compared to 26:1 at Primary Stage, 23:1 at Middle level and 23:1 at High/Senior stage during 2010 (Table 11.10)

Sarva Shiksha Abhiyan

11.18 Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) was started on 2000-01 with the funding pattern of 75:25 to obtain universalization of elementary education and to achieve zero drop out rate by 2010. The fund sharing pattern between Centre and State Government for SSA was in a sliding scale of 65:35 for the first two years i.e. 2007-08 & 2008- 09, 60:40 for the third year i.e. 2009-10, 55:45 for the fourth year i.e. 2010-11 and thereafter 50:50. However, with the implementation of Right to Free and Compulsory Education (RTE) Act, 2009 from 1st April, 2010, the funding pattern of SSA programme has been revised to 65:35 from 2010-11 to 2014-15. The revision in the funding pattern will ensure the implementation of prescribed norms and standards of RTE Act within the time frame mandated by the Act. The programme will now be implemented as combined RTE-SSA programme.

11.19 Under Sarva Shiksha Abhiyan, 228 new primary schools, 815 new upper primary schools and 21362 additional class rooms have been completed. After opening of these schools, the state has achieved desirable ratio of 1:2 for upper primary to primary schools in all districts. 15752 teachers have been appointed under SSA so far.

Mid- Day Meal Scheme(MDM)

11.20 Mid- Day Meal Scheme is being implemented effectively w.e.f.1/4/2006. Students studying in all the Government Primary Schools (1-5 classes)/Aided/EGS/AIE and PRIs are being provided Mid -Day Meal for 240 days in a year. Under this scheme, 19466 Government Primary Schools are being covered and about 12 lac students are provided cooked Mid- Day-Meal. GOI has extended the Nutritional Programme of Mid- Day Meal in schools to the upper primary stage of education (Classes VI-VIII) w. e. f 1/10/2007 in 21 Educationally Backward Blocks falling in seven districts. This scheme has further been extended to all the students in upper primary schools w .e .f 2008-09. Under this scheme 25338 students of Primary Schools are covered during 2012-13. (Table 11.11)

PUNSUP supplies wheat / rice given by FCI, to schools. A primary school child is provided Nutrition-480 calories+12 gms protein per meal. A upper primary school child is provided Mid-Day Meal of 700 calories and 20 grams of protein .Vegetables and Pulses are purchased from Mother Self Help Groups (MSHG). The food norms for primary and upper primary children are Food grains 100 and 150- gram, Pulse 20 gms. and 30 gms., Vegetables (Leafy also) 50 gms. and 75 gms., Oil and Fat 5 gms. and 7.5 gms., Salt and Condiments as per their requirements

Higher Education

11.21 There are 46 government colleges and 136 private aided colleges in the state. Besides, there are 225 un-aided colleges in the state. To encourage private participation in higher education, the state has notified Punjab Private Universities Policy, 2010 for setting up of self financed private universities. The state has 3 government universities (Guru Nanak Dev

University, Amritsar, Punjabi University, Patiala and Panjab University, Chandigarh) and 6 private self-financed universities. Major thrust area is as under:-

- i) Academic and Governance Reforms in the higher education system.
- ii) Up gradation of Physical Infrastructure
- iii) Establishment of Institutions in Educationally Backward Districts
- iv) Introduction of more job-oriented courses to enable students to become employable in the private and government sector.

Establishment of New Postgraduate Degree Colleges in the State, where GER is low

11.22 Govt. of India had decided to establish 374 model degree colleges in 374 educationally Backward districts in the country where the Gross Enrolment Ratio (GER) in higher education is lower than the national average. GoI has decided to take up 90 districts on priority basis in the country in the 1st phase with GER of less than 6%. GoI has also invited proposals from states with districts having GER more than 6% but less than national average & preference was given to the districts with higher concentration of SC/ST minorities. The state government has set up 15 such colleges in Ferozepur, Bathinda, Faridkot, Gurdaspur, Kapurthala, Sangrur, Mansa, Amritsar, Shaheed Bhagat Singh Nagar, Fatehgarh Sahib, Moga, Sri Muktsar Sahib, Barnala, Patiala and Tarn Taran. 4 university colleges have been set up from the state funds and remaining 11 colleges with Government of India assistance.

Educationally Backward Districts based on GER(2001)

States/Units	GER	Total Districts	Educationally Backward Districts (GER)				
			All	A	B	C	D
	2001			(<3.0)	(3.1-6.0)	(6.1-9.0)	(9.1-12.4)
India	12.4	593	374	11	79	144	140
Punjab	11.2	17*	13	0	0	5	8

*Now there are 22 districts in the state.

New Government Degree Colleges

11.23 New Government Degree colleges – at Amargarh (Sangrur), Talwara, Mansa and Jalalabad are being set up.

Number of colleges

11.24 There were 604 colleges in the State in 2011. Out of these, 286 colleges are located in urban and 318 in rural areas. The category-wise number of colleges in rural and urban areas is given in Table 11.7.

Enrolment in colleges

11.25 The enrolment in colleges in the State has increased from 3.12 lakh in 2010 to 3.39 lakh in 2011. The category-wise enrolment is: Arts and Science Colleges 69.10 %, Teacher Training Institutes/Colleges 4.48 %, Medical Colleges 8.40 %, Agriculture Colleges 0.56 %, Engineering Colleges 16.70 %, Veterinary Colleges 0.14%, Physical Education Colleges 0.53% and Oriental Colleges 0.09 % during the year 2011 (Table 11.8).

Enrolment of Scheduled Caste

11.26 The total enrolment of Scheduled Caste students in the colleges in 2011 was 42745 out of which 17781 were boys and 24964 girls (Table 11.9). Amongst them 76.32 % were studying in Arts and Science Colleges, 6.06 % in Teacher Training Institutions, 9.37 % in Medical Colleges, 0.71 % in Agriculture Colleges, 6.55 % in Engineering Colleges, 0.17% in Veterinary Colleges, 0.74% in physical education, 0.08% in Oriental Colleges during the year 2011 (Table 11.9).

ICT project for Higher Education

11.27 The main purpose of the scheme is to deliver quality education in the far-flung areas and to link the local educational system with the global trends to encourage research. It is proposed to establish Virtual Private Network (VPN) in government colleges and LAN in three universities - Panjab University, Punjabi University and Guru Nanak Dev University. The ICT project being sponsored by MHRD aims to provide connectivity to all the educational institutions at a two tier level viz colleges and universities and to link them to National Knowledge Network with the end purpose of telecasting high quality lectures on various subjects.

Establishment of Rajiv Gandhi National University of Law, Punjab.

11.28 Rajiv Gandhi National University of Law, Punjab has been established at Patiala with the objective of upgrading the facilities of law education and research in legal affairs etc. For this 50 acres of land (free of cost) has been allotted to the University at village Sidhuwal, district Patiala. At present, this University is functioning in Mohindra Kothi, Patiala. Admission is given to 80 students every year. Beside this, there are 20 seats for LLM course.

Establishment of Central University

11.29 A Central University is being set up in Bathinda to provide quality higher education. For this purpose 544 acres land has been acquired in village Ghuda (Bathinda). The whole funding is to be borne by the Central Government for construction of the building. This university has commenced its first academic session from the academic year 2010-11 with M.Phil- PhD courses from temporary campus.

Technical Education

11.30 The state government accords high priority to the technical education sector. The State runs 6 government/promoted engineering colleges, 96 self-financed engineering colleges, 34 B.Pharmacy and 124 Management Institutions, 26 government/aided polytechnic colleges, 7 new colleges to be functional from 2012-13 and 94 self-financed polytechnic colleges. To make the technical education system responsive to the needs and requirements of industry, action has been

initiated on many fronts. Conscious efforts have been made to make the technical education system self supporting and self financing through fee revision and other means of internal resource generation. For continuous up-gradation and expansion of human resources development facilities, participation of private sector is also being encouraged. Major thrust area's of this sector are as under:-

- i) To bring qualitative improvement in the field of Technical Education and up gradation of infrastructure of government technical institutions.
- ii) Skill Development Initiatives in consonance with the demand of local industries/service sector.

Helping Rural Students to get Admission in IITs.

11.31 The objective of this scheme is to prepare rural students of the state for admission to Indian Institutes of Technology. The centre was started at Khalsa College Public School, Amritsar from the academic session 2010-11 at a cost of Rs. 1.40 crore. It is proposed to select 50 bright students every year from rural area of Punjab after matriculation, to provide boarding facilities and specialized education for 10+1 and 10+2 classes. After selection, they are provided free stay, food and education. The selection of the students will be made through a state level entrance test. Eligibility criteria includes

- i) Matriculation;
- ii) Education from rural school in Punjab and
- iii) Annual income less than Rs. 4.00 lac.

The programme is being run by the Progressive Education Society constituted by the Guru Nanak Dev University, Amritsar. This programme will be run for 5 years and thereafter re-evaluated. Two batches of 50 Students were admitted in 2010-11 and 2011-12. An outlay of Rs.5.60 crore has been provided for 12th Five Year Plan period under this scheme.

Multidiscipline Academic Skill development for Rural Youth

11.32 It has been proposed to promote six technical institutes i.e. Beant Singh College of Engineering & Technology, Gurdaspur; Shaheed Bhagat Singh College of Engineering & Technology, Ferozepur; Multi-Disciplined Academy, Sultanpur Lodhi and Government Polytechnic colleges, Moga; Bhikhiwind, Guru Teg Bahadur Amritsar and Government Polytechnic for Girls, Dinanagar (Gurdaspur) into multidiscipline academies for enhancement of skill development and employability of rural youth under NABARD Project (76:24). NABARD has released total amount of Rs.53.10 crore till date. Rs.17.27 crore has been provided for the 12th Five Year Plan.

New Government Polytechnics

11.33 Govt. of India has launched a scheme to set up new polytechnic colleges in the districts where at present no government polytechnic college exists. It has selected 7 polytechnic colleges in districts of Mansa, Faridkot, Sri Muktsar Sahib, Kapurthala, Shaheed Bhagat Singh Nagar, Barnala and Fatehgarh Sahib. An amount of Rs.14.00 crore has been released by GoI during 2009-10, Rs.35.00 crore during 2010-11 and Rs.21.00 crore during 2011-12 for construction and other related activities.

Health

11.34 The State Govt. during the last 5 years has accorded top priority to up gradation of infrastructure in term of manpower, civil works and equipment in the hospitals. A decade long ban on recruitment was lifted in 2009. More than 1327 doctors and 3800 pra-medics were appointed during the last 3 years. The state government is committed to provide preventive, promotive and curative health services to the people of the State. Major thrust areas as under:-

- i) To equip Medical Colleges and attached hospitals with modern infrastructure and modern educational facilities.
- ii) Special emphasis is to bring health indicators at par with the national level.
- iii) To strengthen the Civil Registration in order to achieve 100% Birth & Death registration. in the State.
- iv) Concrete measures for treatment of increasing cancer cases especially in Southern Malwa districts.
- v) To provide medical care services at the door-steps of the people living in the far flung areas, and for the operationalization of Emergency Medical Response Services (Dial 108 ambulance). In addition to this special emphasis will be given on the rural health infrastructure in the border and kandi areas.
- vi) Hot Line facilities would be extended in sub-divisional and Rural Hospitals to ensure un-interrupted power supply to the hospitals.
- vii) To make the enforcement of Drug and Food Safety Act more effective.

Primary Healthcare

11.35 Primary Healthcare services in rural areas of the State are provided through a net-work of medical institutions comprising of Sub-Centres, SHCs/Dispensaries , PHCs and CHCs. Out of SHCs/Rural Dispensaries, 1187 Rural Dispensaries had been transferred to the Panchayati Raj Institutions (Zila Parishads).

11.36 The various National and State Health Programmes, which have been launched to provide Primary Healthcare include a crusade against Malaria, Tuberculosis, Blindness, Leprosy and AIDS. The Family Welfare and Immunization Programmes have had major success in the State.

Medical Facilities

11.37 There were 2107 medical institutions in the State during 2011-12. Out of these, there were 99 hospitals 151 community health centres, 428 primary health centres and 1429 subsidiary health centres/dispensaries (Table 11.13). There were 22460 beds in all these hospitals in 2011-2012 (Table 11.14). The population served per institution was 13512 in 2011-2012. On an average each institution served a radius of 2.68 kms during 2011-12 (Table 11.15). During the year 2011, 6.21 lakh indoor and 156.69 lakh outdoor patients were treated as compared to 5.95 lakh indoor and 143.66 lakh outdoor patients in 2010 (Table 11.16)

Delivery of Family Planning Services

11.38 In order to provide Family Planning services in the urban areas, 23 Urban Family Planning Centres, 64 Urban Revamping Centres and 52 Post Partum Units are functioning in the State and 22889 number of doctors (registered) are serving in the State.

National Rural Health Mission (NRHM)

11.39 The National Rural Health Mission (NRHM) is a prestigious programme launched by Hon'ble Prime Minister in the year 2005 with the objective of providing quality health care to the rural population in the country. This programme is being satisfactorily implemented in the State.

The main goals to be achieved under NRHM programme are as follows:-

- (1) Reduction in Infant Mortality Rate and Maternal Mortality Rate.
- (2) Universalize access to public health services for women's health, child health, water, hygiene, sanitation and nutrition.
- (3) Prevention and control of communicable and non-communicable diseases, including locally endemic diseases.
- (4) Access to integrated comprehensive primary healthcare.
- (5) Ensuring population stabilization, gender and demographic balance.
- (6) Revitalize local health traditions and mainstream AYUSH.
- (7) Promotion of healthy life styles.

Under National Rural Health Mission (NRHM) Government of Punjab has started Emergency Response Services (ERS) in the State of Punjab. Since October 2011, 240 ambulances are operational in the State of Punjab. Patients are shifted to nearest centre through the ambulance positioned with trained medical technician and expert driver. The capital cost was met under NRHM. The recurring/operational cost is shared by the Centre and the State.

Rashtriya Swasthya Bima Yojna for workers covered under BPL

11.40 The Ministry of Labour & Employment, GoI, had launched RSBY (Rashtriya Swasthya Bima Yojna) with effect from 1/4/2009 to facilitate health insurance cover for workers covered under BPL. Under the insurance policy, indoor and selected out door treatment will be provided to the BPL families upto the extent of Rs. 30,000/- in a year per family (unit of five) on floater basis. The GoI is providing 75% of estimated annual premium subject to a maximum of Rs. 500/- per family per annum. The GoI is also bearing the cost of smart cards. 25% of the premium is borne by the State government along with administrative cost and the beneficiary would pay Rs.30/- per annum as annual fee for registration.

Punjab Nirogi Yojna

11.41 In order to provide financial assistance to poor patients particularly living below poverty line who are suffering from major life threatening diseases to receive medical treatment at any of the Super Specialty Hospitals/Institute under the Govt. or other Govt. Hospitals. The State Govt. has set up State illness fund to avail assistance under GoI Scheme "Rashtriya Aarogya Nidhi (RAN)". The Govt. of India contribute 50% of the assistance provided in the Corpus by the State Govt. From the State Illness Fund, financial assistance can be provided to the hospitals upto Rs. 1.50 lac in an individual case and the state government can forward all such cases to Rashtriya Arogya Nidhi (RAN) where the quantum of financial assistance is likely to exceed Rs. 1.50 lac..

Establishment of De-addiction Centres in the State

11.42 Drug abuse is rampant in the State especially among youths (15-25 yrs) and farmers. Being a border state, four border districts i.e. Ferozepur, Amritsar, Gurdaspur, Tarn Taran and Malwa belt are seriously affected by drug abuse. The aim of these DDTCs is to provide free de-addiction treatment rehabilitation of drug abuse and bringing them back to the mainstream of life. 7 De-addiction centres are functional in 6 districts of the State.

Cancer Control Programme.

11.43 Cancer is a dreadful disease caused by multiple risk factors like smoking, consumption of alcohol, high consumption of non-vegetarian and spicy food, high levels of heavy metals in water and indiscriminate use of pesticides on cotton crops etc. Incidence of cancer per lakh population in four districts of Punjab i.e. Muktsar, Bathinda, Faridkot and Mansa, is 52.2. The main problem in cancer cases is late detection of cancer.

(i) Setting up of mobile cancer detection units in the state

As the cases of cancer are on the rise, it is envisaged that for early detection treatment and awareness generation among the people, five mobile units would be provided to cover all the districts of Punjab during 2012-13. These units will work in collaboration with NGO's working in the area so that the services provided by the Mobile Units are utilized by the majority and the needy.

(ii) National Cancer Control Programme

This scheme aims at creating awareness, early detection and treatment of cancer patients to prevent morbidity and mortality at early stage. Two districts namely Bathinda & Fireozepur are being covered under the project. This amount is kept for procurement of publicity material (IEC activities), anti cancer drugs & supportive equipment & material for detection and treatment of cancer cases.

Establishment of Guru Ravidass Ayurvedic University Hoshiarpur

11.44 The state government has decided to establish Guru Ravi Dass Ayurvedic University at Hoshiarpur. The Department of AYUSH, Government of India will release a grant of Rs.10 crore as one time assistance on 50:50 matching basis under CSS "Development of Institutions". Land measuring 33 acres has been allotted to the University.

Baba Farid University of Health Sciences, Faridkot

11.45 This University came into existing in the year 1998 through the promulgation of Baba Farid University of Health Sciences Act by the Legislative Assembly of Punjab. At present this University has 139 affiliated and 4 constituent colleges of different disciplines imparting Medical, Dental, Nursing, Ayurveda, Homoeopathy, Physiotherapy and Lab Technology courses both at undergraduate and postgraduate level.

Infant Mortality Rate and Sex Ratio

11.46 IMR, declined from 44 in 2006 to 30 in 2011. The decline in IMR was by 4 points from 34 in 2010 to 30 in 2011. The decline in rural IMR by 4 points from 37 to 33 is even more impressive. The child sex ratio also improved from 798 in 2001 to 846 in 2011. The institutional deliveries which are about 80% will be increased to nearly 100% by the end of 2017. The state will try to achieve an IMR of less than 18 and MMR of less than 70 by the end of 2017 with help of “Mata Kaushalaya and Balri Rakhak “scheme

Birth Rate and Death Rate

11.47 The birth rate in the state has declined from 16.6 per thousand in 2010 to 16.2 per thousand during the year 2011. In rural areas, it decreased from 17.2 per thousand in 2010 to 16.8 in 2011 and In urban areas, it decreased from 15.6 per thousand in 2010 to 15.2 per thousand in 2011. The death rate decreased from 7.0 in 2010 to 6.8 in 2011. In urban areas it decreased from 5.8 per thousand in 2010 to 5.6 in 2011 while in rural areas it decreased from 7.7 per thousand in 2010 to 7.5 per thousand in 2011(Table 11.12).

Life Expectancy

11.48 Government is taking several measures to improve the health of the people in general and poor people in particular by improving coverage of medical facilities. As a result life expectancy and other health parameters are showing a continuous improvement over period of time. Life Expectancy at birth in the interval 2006-2010 in Punjab is 68.7 years for males and 71.6 years for females vis-à-vis 65.8 years for males and 68.1 years for females at All India level. Projected life expectancy in interval 2011-15, as per the National Health Profile 2010, prepared by Ministry of Health & Family Welfare, Government of India is 69.7 years for males & 72.8 years for females of Punjab as compared to 67.3 years for males 69.6 years for females at All India level (Table 11.18)

Social Security

11.49 The state Govt. is conscious of its responsibility toward the weaker section of the society especially for welfare of women, children, old age and handicapped person. A dedicated social security funded by 5% cess on electricity duty and 3% addl. Stamp duty on urban transactions will meet the state commitment with regard to old age and other pensions.

Welfare of Scheduled Castes Contribution to PSCFC

11.50 Under this scheme, direct loaning is done by Punjab Scheduled Castes Land Development & Finance Corporation (PSCFC), out of its share capital provided by the State Government and Government of India in the ratio of 51:49. The corporation is implementing direct lending scheme, economic venture scheme and the schemes pertaining to the liberation and rehabilitation of scavengers. Besides this, the corporation is also utilizing its share capital in varying proportions in the schemes being run in collaboration with National Safai KaramCharies Finance and Development Corporation (NSKFDC) and National Handicapped Finance and Development Corporation (NHFDC), viz. karyana shop, electric shop, handloom, transport vehicles scheme, cloth shop, cycle/scooter repair shop, goat rearing scheme and shoe making. In

addition to the above, the corporation is implementing bank-tie-up loaning schemes through banks to the scheduled caste families living below poverty line. The corporation is providing loans to scheduled caste persons at very nominal rate of interest ranging from 0% to 8% for different income generating purposes. Corporation also provides short term skill development training to educated unemployed scheduled caste youth through government/semi government institutions. Beneficiaries are provided stipend @ Rs. 1000 per beneficiary per month during the course of training.

Houses to Houseless SCs in Rural and Urban areas .

11.51 Under this scheme SC families having annual income of less than Rs. 1.00 lac are being provided a grant of Rs. 50,000/- to per beneficiary for the construction of new house consisting of one room and one kitchen. However, funds for the construction of toilets shall be provided under 'Rural Sanitation Programme'. Besides, the grant @ Rs. 20,000/- to each beneficiary shall be provided for the conversion of kacha house into pacca house. In addition, the families belonging to scheduled castes in rural areas who have no plots of their own to construct the houses shall be provided 5 marla plot free of cost by the state government.

Financial Assistance to SC Youth for Commercial Pilot License

11.52 The objective of the scheme is to provide commercial pilot license training to poor scheduled castes. Any candidate, who fulfills the minimum qualification of 10+2, has to pass the written examination and he/she has to clear the medical examination as per the flying standard to be eligible for this course. Family income limit under this scheme would be Rs.2.50 lac per annum. The total cost of Commercial Pilot License Training Course will be about Rs. 20.00 lac per trainee. Rs.20.00 lac will be provided to the beneficiary as financial assistance by state government. However, the beneficiary has to sign an agreement/bond with the government that after his/her placement he/she will return 50% of total assistance in 12 equal installments.

New Courses/Vocational Training in ITIs for SC Students

11.53 The scheme aims at providing skill development/vocational training in NCVT/SCVT approved trades to the unemployed SC youth with guaranteed employment/self employment, foreign immigration etc. Department of Technical Education and Industrial Training has signed MoUs with various organizations of Australia and New Zealand and the trained youth under this scheme will be eligible for employment avenues created in Australia and New Zealand.

Atta Dal scheme

11.54 To meet the minimum basic food related needs of economically weaker sections of the society. Atta Dal scheme launched by the State Government w.e.f. 15th August 2007 is in operation. Approximately 15.32 lac families whose annual income is less than Rs.30,000 are covered under this scheme. These families have been issued special blue ration cards to get benefit of Atta-Dal Scheme. The identified families are being distributed 5 kg.wheat per member per month to a maximum limit of 25 kg.per family@ Rs.4.00 per kg. Simultaneously Dal is being distributed 1/2 kg. per member to a maximum limit of 2.5 kg.to a family @ of Rs.20.00 per kg. In the 2011-12, 313184 MT of wheat and 27874 MT of Dal have been distributed to the beneficiaries under this scheme. During the year 2012-13 (upto Dec ,2012) 207650 MT of Wheat and 8300 MT of Dal has been distributed to the beneficiaries

Population

11.55 Rapidly increasing population has been a major problem in our country. Punjab has slightly overcome this problem through managing the rate of increase in its population. According to Census 2011, population of the State has increased from 2.44 crore in 2001 to 2.77 crore in 2011. The decadal rate of growth of population has come down from 20.10 % in 2001 to 13.73 % in 2011 census. Statistics based on Sample Registration System of Health department reveal that, birth rate in the State of Punjab which declined from 27.6 per thousand in 1990 to 21.2 per thousand in 2001 has further declined to 16.2 per thousand in 2011 (Table 11.12). The population of Punjab by area and sex as per 2001 & 2011 censuses is depicted in Table 11.1.

11.56 Punjab is a relatively densely populated state of the country. According to 2011 Census, around two third (62.51 %) of the total population resides in rural areas and the remaining over one third (37.49%) in urban area. A significant feature of Punjab's population is preponderance of males over females. As per 2011 census, there were 893 females per 1000 of males in Punjab as compared to 940 females at the all India level. The child sex ratio (age 0-6 years) helps in understanding the recent changes in society with regard to its attitude and outlook towards girl child. The Child sex ratio in Punjab has increased significantly from 798 in 2001 to 846 in 2011 which is a matter of pride for the State. The State would continue to endeavour for future improvement in this direction.

**MEMBER OF PARLIAMENT LOCAL AREA DEVELOPMENT SCHEME
(MPLADS)**

Member of Parliament Local Area Development Scheme (MPLADS) is implemented with an objective to enable MPs to recommend works of developmental nature with emphasis on the creation of durable community assets to be taken up in their Constituencies based on the locally felt needs. Since the inception of the Scheme, durable assets of national priorities viz. drinking water, primary education, public health, sanitation and roads etc. are being created. In Punjab, MPLADS is being supervised by the office of Economic Adviser as an additional work. This department regularly monitors the scheme on monthly basis and maintains continuous liaison with the Ministry Of Statistics and Programme Implementation, GoI and Hon'ble MPs from the State for effective results.

12.2 Under this scheme, funds to the tune of Rs.5.00 crores are being allocated to each Member of Parliament every year, which are released on the basis of recommendations made by the MPs and are spent on development works carried out under the supervision of Deputy Commissioners in the respective areas at district level.

12.3 Sector-wise detail of number of works and their sanctioned cost in Punjab and India as on 31/01/2013 since inception of scheme is as under:-

Box:18 Sector-wise detail of works under MPLADS							
S.No.	Sector	Punjab			India		
		No. of Works	Sanctioned Cost(Lacs)	%	No. of Works	Sanctioned Cost(Lacs)	%
1.	Drinking Water Facility	2405	2285.39	3.57	99706	108108.80	7.01
2.	Education	9451	10133.59	15.81	113987	243812.92	15.80
3.	Health and Family Welfare	603	1142.18	1.78	10025	44761.46	2.90
4.	Electricity	439	530.20	0.83	33556	49329.54	3.20
5.	Non-conventional Energy Sources	75	73.35	0.12	1358	1522.61	0.10
6.	Sanitation & Public Health	8514	9331.17	14.56	31471	59042.86	3.83
7.	Irrigation	124	234.66	0.37	12446	32315.56	2.09
8.	Roads, Pathways and Bridges	7498	9928.23	15.49	263713	583380.77	37.81
9.	Sports	5244	3601.14	5.62	13933	25845.71	1.68

10.	Animal Care	391	403.07	0.63	4240	5155.94	0.33
11.	Other Public Facilities	37068	26412.87	41.22	224185	389553.03	25.25
	Total	71812	64075.85	100.00	808620	1542829.20	100.00

12.4 As mentioned above, it is evident that Punjab is spending 15.49% on Roads, Pathways & Bridges sector, 15.81% on Education sector, and 14.56% on Sanitation & Public Health sector whereas India's contribution on Roads, Pathways & Bridges, Education, Sanitation & Public Health sector are 37.81%, 15.80% and 3.83% respectively . It means that in Education sector both Punjab and India are contributing almost in the same ratio.

12.5 Cumulative Financial Progress of the State as on 31/01/13 is as under:

Amount released by GoI	740.55 Crore
Actual Expenditure	681.25 Crore
% utilization over release	91.99
Ranking of Punjab at all India level	2 nd

In terms of utilization of funds Punjab is at 2nd place amongst the major states after Tamil Nadu.

The Financial and Physical Detail of MPLAD Scheme (Sitting LS and Sitting RS MPs) as on 31/1/13 is given as per table 12.1 and 12.2.

TWENTY POINT PROGRAMME -2006

Twenty Point Programme (TPP) was launched by the Government of India in the year 1975 and restructured in 1982, 1986 and again in 2006. Twenty Point Programme (TPP)-2006 became operational w.e.f. 1st April, 2007. The Programme is meant to give a thrust to schemes relating to Poverty Alleviation, Employment Generation in Rural Areas, Housing, Education, Family Welfare & Health, Protection of Environment and many other dimensions having a bearing on the quality of life, especially in the rural areas.

13.2 Twenty Point Programme (TPP)-2006 covers 65 items including about 160 Parameters out of which 20 items (34 Parameters) are being monitored on monthly basis. Out of these 34 parameters, 19 identified parameters have been taken for monthly monitoring against pre-set targets. However, the remaining items under TPP-2006 are being monitored by Ministry of Statistics & Programme Implementation on annual basis along with monthly monitored items on the basis of information furnished by States/UTs and concerned Central Nodal Ministries and brought out in the form of Annual Review Report. Annual Review Report highlight and analyze the annual performance of all the 65 items on all the parameters covered under TPP-06.

13.3 For the purpose of evaluation, the performance of States under TPP-2006 in respect of 15 items viz (i) Individual Swarozgaries Assisted under SGSY, (ii) SHGs to whom income generating activities provided; (iii) Food Security TPDS, (APL, BPL and AAY); (iv) Rural Housing – Indira Awaas Yojana; (v) EWS/LIG Houses in Urban Areas; (vi) Rural Areas-National Rural Drinking Water Programme (NRDWP). (vii) SC Family Assisted (viii) Universalisation of ICDS Scheme; (ix) Functional Anganwadis (x) Number of Urban poor families assisted under seven point charter viz. Land tenure, Housing at affordable cost, Water, Sanitation, Health, Education and Social Security; (xi) Afforestation (xii) Rural Roads-PMGSY; (xiii) Rajiv Gandhi Grameen Vidyuikaran Yojana-RGGVY; (xiv) Energizing Pump sets and (xv) Supply of Electricity have been taken into account.

The performance of States under different items is assessed on the basis of actual physical achievements against targets. The performance for each item is classified on the basis of percentage achievement into three categories, namely:

Very Good	90% and above achievement of the target for the period.
Good	80% to 90% achievement of the target for the period.
Poor	Below 80% achievement of the target for the period.

13.4 In Punjab state the Twenty Point Programme-2006 is supervised by office of Economic Adviser as additional work which regularly monitors the financial/physical progress of the schemes implemented by the different departments in the State and the monthly progress reports received from various departments are scrutinized and consolidated report is sent to MOSPI (GOI) on regular monthly basis. Apart from it, the monthly financial as well as physical progress for the schemes covered under this programme is placed on Department's web site. Review meetings are organized by the office to redress various issues arising in the proper implementation of the schemes whereas the concerned departments are also directed to take appropriate remedial measures in the areas of concern. Further for the effective implementation of this programme, State Level, District Level and Block Level Monitoring Committees have already been constituted. The physical progress for the schemes covered under this programme in respect of Punjab vis-à-vis GOI for the period April-October, 2012-13 is depicted in Table 13.1.

ਅੰਕੜਾ ਸਾਰਣੀਆਂ
STATISTICAL TABLES

ਸਾਰਣੀਆਂ TABLES

1. ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ Review of the Economy

	ਪੰਨਾ Page
1.1.1— ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ (2004-2005) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Gross State Domestic Product and Net State Domestic Product at Current and Constant (2004-2005) Prices	.. 235
1.1.2.—ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2004-2005) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Growth Rate of GSDP at Constant (2004-2005) Prices	.. 236-238
1.1.3— ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ 2004-2005 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Percentage Distribution of Gross State Domestic Product by Economic Activity at 2004-2005 Prices	.. 239-240
1.1.4— ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2004-2005) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2004-2005) Prices	.. 241-242

1. ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture

1.1— ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ Gross Area Under Crops	.. 243-244
1.2— ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ Production of Principal Crops	.. 245-246
1.3— ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ Index of Agriculture Production	.. 247
1.4— ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ Yield of Principal Crops	.. 248

1.5—	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ Principal Inputs in Agriculture	249-251
1.6—	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ Contribution of Wheat and Rice to Central Pool.	.. 252
1.7—	ਅਨਾਜ ਲਈ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ Storage Capacity for Foodgrains	.. 253
1.8—	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ। Area covered under Contract Farming Scheme in Punjab.	.. 254-256

2. ਊਰਜਾ Energy

2.1—	ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ Installed Plant Capacity for Electricity Supply	257-258
2.2—	ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਹਾਈਡਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸਾਲਾਨਾ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ Annual Plant Load Factor Achieved by Thermal Plants/ Hydel Plants/Common Pool Projects and Total Energy Generated	.. 259
2.3—	ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ Electrical Energy Availability	.. 260-261
2.4 —	ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ Energy Sold	.. 262
2.5—	ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਵੇਚ ਤੋਂ ਔਸਤ ਆਮਦਨ Average Revenue Realised Per unit sold	.. 263
2.6—	ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ Tubewells Energized with Electricity	.. 264
2.7—	ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ Consumption of Petroleum Products	.. 265
2.8—	ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ Bio-Gas Plants Installed	.. 266
2.9—	ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ Solar Thermal Systems Installed	.. 267

3. ਉਦਯੋਗ Industry

3.1— ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉਦਯੋਗ Large and Medium Scale Industries	..	268
3.2— ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Small Scale Units	..	269
3.3— ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ State Comparable Index Number of Industrial Production	..	270-272
3.4— ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ Industrial Production of Selected Items	..	273-275
3.5— ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ਗਾਰ New Units Registered and Employment Provided during 2011-2012	..	276

4. ਰੋਜ਼ਗਾਰ Employment

4.1— ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ (ਪਬਲਿਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ) Employment in the Organised Sector (Public Sector and Private Sector)	..	277
4.2— ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges	..	278-279

5. ਕੀਮਤਾਂ Prices

5.1— ਜਗਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ Index Number of Wholesale Prices of Agricultural Commodities	..	280
5.2— ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ Consumer Price Index Number for Industrial workers	..	281
5.3— ਸਾਲ 2012(ਪੀ) ਵਿਚ 2011 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ Maximum, Minimum Average Retail Prices of Essential Commodities and Percentage change during 2012(P) vis-a-vis 2011	..	282-283

5.4—	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਜਰਤਾਂ। Minimum Wages for Agricultural and Skilled Labour fixed by the State Government.	..	284
------	--	----	-----

6. ਵਿੱਤ, ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਰਿਣ Finance, Banking and Credit

6.1—	ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ State Budget-Receipts on Revenue Account	..	285-287
6.2—	ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਖਰਚ State Budget—Expenditure on Revenue Account	..	288-289
6.3—	ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ State Budget—Receipts on Capital Account	..	290-291
6.4—	ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ State Budget—Expenditure on Capital Account	..	292-293
6.5—	ਰਾਜ ਬਜਟ- ਬਜਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ State Budget—Overall Budgetary Position	..	294
6.6—	ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ Net Transfer of Resources from Centre to the State	..	295-296
6.7—	ਰਾਜ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਨੁਪਾਤ Ratio of State Taxes to Gross State Domestic Product at Current Prices	..	297
6.8—	ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Small Savings Net Collections	..	298-299
6.9—	ਬੈਂਕ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Bank offices	..	300
6.10—	ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਿਸਬਤ (31 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Year-wise Deposits and Advances—Ratio of Scheduled Commercial Banks in Punjab (Upto 31 st December)	..	301

6.11— ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ (ਮਾਰਚ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ) Advances to Agriculture by Schedule Commercial Banks (amount outstanding as on last Friday of March)	..	302
---	----	-----

9. ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ Poverty Alleviation

9.1— ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ Below Poverty line population ratio of Major States of India	..	303-304
9.2— ਦਿਹਾਤੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਔਸਤ ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ. Rural/Urban average MPCE	..	305-306
9.3— ਪੀਲੇ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੰਡੀ ਰਕਮ Number of Yellow Card Holder Beneficiaries and Amount Disbursed by Different Agencies.	..	307

10. ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ Public Distribution System

10.1— ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕੀਮਤਾਂ Retail Rates Charged by Fair Price Shops	..	308
10.2— ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਏਪੀਐਲ+ਬੀਪੀਐਲ+ਏਏਵਾਈ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ। Distribution of Essential Commodities to APL+BPL+AAY families.	..	309

11. ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Social Services

11.1— ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ, ਖੇਤਰਵਾਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਆਬਾਦੀ। Population of Punjab Classified by sex, Area and Castes 2001 and 2011	..	310
11.2— ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ ਸਾਖਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2001 ਅਤੇ 2011 Percentage of literacy rate in Punjab by Sex and Area 2001 and 2011	..	311

11.3— ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ। District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.	..	312-313
11.4— ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Number of Schools (as on 30 th September)	..	314
11.5— ਪੇਂਡੂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਅਰਧ ਵਿਆਸ (ਕਿ.ਮੀ.) Average Radius Served Per School (km) by Rural and Urban Areas.	..	315
11.6— ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment in Schools (as on 30 th September)	..	316
11.7— ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Number of Colleges (as on 30 th September)	..	317
11.8— ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment in Colleges (as on 30 th September)	..	318
11.9— ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment of Students of Scheduled Castes in Colleges (as on 30 th September)	..	319
11.10— ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਟੇਜ਼ਵਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ Stage-wise Pupil-Teacher Ratio in Schools	..	320
11.11— ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮ Work done under Sarv Sikhia Abhiyan	..	321
11.12— ਜਨਮ ਦਰ, ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ Birth Rate, Death Rate and Infant Mortality Rate	..	322
11.13— ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Medical Institutions.	..	323
11.14— ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Beds in Medical Institutions	..	324

11.15— ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ, ਬੈਡ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ Population Served per Insitution, Bed and Doctor	..	325
11.16— ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Patients treated in Medical Institutions	..	326
11.17— ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ Expectation of Life at Birth by Sex	..	327

12. ਐਮ ਪੀ ਲੈਡਸ MPLADS

12.1— ਐਮ ਪੀ ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ - ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31.1.2013) ਤੱਕ Financial and Physical Detail of MPLAD works - Sitting Lok Sabha MPs (Up to 31.1.2013)	..	328-330
12.2— ਐਮ ਪੀ ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ - ਵਰਤਮਾਨ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31.1.2013) ਤੱਕ Financial and Physical Detail of MPLAD works - Sitting Rajya Sabha MPs (Up to 31.1.2013)	..	331-332

13. ਵੀਹ ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ - 2006 Twenty Point Programme - 2006

13.1— 20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਅਕਤੂਬਰ 2012-13 ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਰਬਭਾਰਤ ਸਬੰਧੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) Physical performance of Punjab State vis-a-vis all India under Twenty Point Programme for April-October 2012-13 (Percent Achievement)	..	333-334
---	----	---------

ਸਾਰਣੀ 1.1.1- ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਤੇ
ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.1— Gross State Domestic Product and Net State Domestic Product at
Current and Constant (2004-2005) Prices

ਸਾਲ Year	ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) Gross State Domestic Product (Rs. Crore)		ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) Net State Domestic Product (Rs. Crore)		ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (ਰੁਪਏ) Per Capita Net State Domestic Product (Rs.)	
	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2004-2005 Prices	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2004-2005 Prices	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2004-2005 Prices
0	1	2	3	4	5	6
2004-05	96838.51	96838.51	86108.13	86108.13	33103	33103
2005-06	108636.68	102556.08	95901.96	90329.81	36199	34096
2006-07	127122.91	112997.39	113012.73	100071.79	41883	37087
2007-08	152245.32	123223.23	135706.46	108738.18	49380	39567
2008-09	174039.13	130430.76	154827.23	114766.27	55315	41003
2009-10(R)	197499.81	138636.47	176186.66	122097.25	61805	42831
2010-11(P)	226867.02	147682.73	202765.14	130023.77	69837	44783
2011-12(Q)	259222.89	156454.07	232410.15	137275.01	78594	46422
2012-13(A)	296006.66	164574.62	266211.64	144498.23	89345	48496

ਸਾਧਨ - ਅਰਥ ਅਤੇ ਐਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.2. ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2004-2005) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 Growth Rate of GSDP at Constant (2004-2005) Prices

ਲੜੀ ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ		ਨੰ:					
Sr. No.	Sector/Sub Sector	2005-06	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
0	1	2	3	4	5	6	7
1	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ						
	Primary	0.95	2.05	(-) 0.32	1.67	2.22	(-) 0.34
1.1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ						
	Agriculture	0.78	1.89	(-) 0.57	1.58	2.16	(-) 0.56
1.1.1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ (ਪਰਾਪਰ)						
	Agriculture (Proper)	(-)2.12	2.69	(-)0.32	1.10	2.26	(-)1.42
1.1.2	ਪਸ਼ੂ ਧਨ						
	Livestock	6.97	0.32	(-)1.08	2.57	1.96	1.15
1.2	ਜੰਗਲਾਤ ਉਤਪਾਦਨ						
	Forestry & logging	3.11	3.92	3.94	3.37	4.01	4.05
1.3	ਮੱਛੀ ਪਾਲਣਾ						
	Fishing	10.23	9.49	9.73	2.58	0.60	1.59
1.4	ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਕੱਢਣਾ						
	Mining & Quarrying	0.69	22.19	(-)15.04	8.41	5.87	7.14
2.	ਸੈਕੰਡਰੀ						
	Secondary	11.17	4.22	8.79	6.28	3.11	3.54
2.1	ਉਦਯੋਗ						
	Manufacturing	10.12	3.16	12.04	9.06	3.50	3.52
2.1.1	ਰਜਿਸਟਰਡ						
	Registered	9.99	5.85	17.06	10.71	4.85	4.98

ਸਾਰਣੀ 1.1.2. (ਚਲਦਾ) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2004-2005)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 (Contd.) Growth Rate of GSDP at Constant (2004-2005) Prices

ਲੜੀ ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ							
ਨੰ:							
Sr. No.	Sector/Sub Sector	2005-06	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
0	1	2	3	4	5	6	7
2.1.2	ਗੈਰ-ਰਜਿਸਟਰਡ						
	Un-Registered	10.22	0.05	5.91	6.85	1.61	1.43
2.2	ਬਿਜਲੀ ਗੈਸ ਅਤੇ						
	ਜਲ ਸਪਲਾਈ						
	Electricity, Gas & Water Supply	7.97	2.38	0.56	1.26	1.62	1.46
2.3	ਉਸਾਰੀ						
	Construction	15.10	7.69	4.24	1.01	2.61	4.40
3	ਟਰਸਰੀ						
	Tertiary	6.64	9.57	8.63	9.45	9.82	8.95
3.1	ਵਪਾਰ, ਹੋਟਲ ਅਤੇ						
	ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ						
	Trade, Hotels & Restaurants	4.05	9.48	4.00	8.79	9.94	9.50
3.2	ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਟੋਰੇਜ						
	ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ						
	Transport, Storage & Communication	9.86	7.61	7.44	4.25	9.13	6.46
3.3	ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਬੀਮਾ						
	Banking & Insurance	16.71	13.54	15.77	18.92	15.63	13.85

ਸਾਰਣੀ 1.1.2. (ਸਮਾਪਤ) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2004-2005) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 (Conld.) Growth Rate of GSDP at Constant (2004-2005) Prices

ਲੜੀ ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ							
ਨੰ:							
Sr. No.	Sector/Sub Sector	2005-06	2008-09	2009-10 (R)	2010-11 (P)	2011-12 (Q)	2012-13 (A)
0	1	2	3	4	5	6	7
3.4	ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੰਪਤੀ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੇਵਾਵਾਂ						
	Real Estate, Ownership of Dwellings & Business services	4.58	4.99	4.00	3.81	4.15	4.53
3.5	ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ						
	Public Administration	2.20	15.59	9.76	5.49	6.61	6.60
3.6	ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ						
	Other Services	6.52	8.16	12.48	12.07	9.95	9.15
ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ (ਸਮੁੱਚੀ)		5.90	5.85	6.29	6.53	5.94	5.19
Growth Rate (overall)							

ਸਾਧਨ- ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic and Statistical Organisation,
Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.3- ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ 2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ
Table 1.1.3— Percentage Distribution of Gross State Domestic Product by Economic Activity at 2004-2005 Prices

	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)						
ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ	2004- 2005	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010 (R)	2010- 2011 (P)	2011- 2012 (Q)	2012- 2013 (A)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਨ							
Agriculture and Livestock	31.13	26.38	25.39	23.76	22.65	21.84	20.64
(i) ਖੇਤੀਬਾੜੀ							
Agriculture	21.19	17.51	16.99	15.93	15.12	14.59	13.68
(ii) ਪਸ਼ੂਪਨ							
Livestock	9.94	8.87	8.40	7.83	7.53	7.25	6.97
ਜੰਗਲਾਤ ਉਤਪਾਦਨ							
Forestry and Logging	1.23	1.05	1.03	1.02	0.98	0.96	0.95
ਮੱਛੀ ਉਦਯਾਦਨ							
Fishing	0.29	0.23	0.24	0.24	0.24	0.22	0.22
ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪੱਧਰ ਕੱਢਣਾ							
Mining and Quarrying	0.02	0.02	0.03	0.02	0.02	0.02	0.02
ਉਪ ਜੋੜ : ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ							
Sub-Total : Primary	32.67	27.68	26.69	25.04	23.89	23.04	21.83
ਉਦਯੋਗ							
Manufacturing	15.14	19.58	19.08	20.12	20.59	20.12	19.80
(i) ਰਜਿਸਟਰਡ							
Registered	7.01	10.49	10.49	11.56	12.00	11.88	11.85
(ii) ਗੈਰ -ਰਜਿਸਟਰਡ							
Un-Registered	8.13	9.09	8.59	8.56	8.59	8.24	7.95

ਸਾਰਣੀ 1.1.3- ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ 2004-05 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ
Table 1.1.3— Percentage Distribution of Gross State Domestic Product by Economic Activity at 2004-2005 Prices

ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ Economic Activity	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)						
	2004- 2005	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010 (R)	2010- 2011 (P)	2011- 2012 (Q)	2012- 2013 (A)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਉਸਾਰੀ Construction	6.53	7.75	7.88	7.74	7.33	7.10	7.05
ਬਿਜਲੀ, ਗੈਸ ਅਤੇ ਜਲ ਪਬੰਧ Electricity, Gas and Water Supply	3.07	3.27	3.17	3.00	2.85	2.74	2.64
ਉਪ-ਜੋੜ: ਸੈਕੰਡਰੀ Sub-Total : Secondary	24.74	30.60	30.13	30.86	30.77	29.96	29.49
ਵਪਾਰ, ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਸ Trade, Hotels and Restaurants	12.27	11.09	11.47	11.17	11.46	11.89	12.38
ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਟੋਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ Transport, Storage and Communication	6.36	6.59	6.70	6.78	6.63	6.83	6.91
ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਬੀਮਾ Banking and Insurance	4.53	5.90	6.32	6.89	7.69	8.39	9.08
ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੰਪਤੀ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Real Estate, Ownership of Dwelling and Business services	5.66	5.12	5.08	4.97	4.83	4.76	4.73
ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ Public Administration	4.84	4.33	4.73	4.89	4.84	4.87	4.93
ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ Other Services	8.93	8.69	8.88	9.40	9.89	10.26	10.65
ਕੁੱਲ -ਜੋੜ: ਟਰਸਰੀ Sub-Total : Tertiary	42.59	41.72	43.18	44.10	45.34	47.00	48.68
ਜੋੜ : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ Total : GSDP	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ਸਾਧਨ :—ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.4—ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ*
Table 1.1.4—Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2004-2005)
Prices *

(Rs.)(ਰੁਪਏ)

ਰਾਜ /State	2004- 2005	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010(R)	2010- 2011(P)	2011- 2012(Q)
0	1	2	3	4	5	6
1. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Andhra Pradesh	25321	33239	35272	36303	39434	42119
2. ਆਸਾਮ Assam	16782	18089	18922	20406	21793	22910
3. ਬਿਹਾਰ Bihar	7914	9233	10241	10771	11792	13178
4. ਦਿੱਲੀ Delhi	63877	83243	91845	100050	108876	119032
5. ਗੋਆ Goa	76968	87085	90409	95320	104445	112602
6. ਗੁਜਰਾਤ Gujarat	32021	42498	43685	49168	53789	57508
7. ਹਰਿਆਣਾ Haryana	37972	47046	49780	55044	59140	62927
8. ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Himachal Pradesh	33348	40143	41666	43492	46821	48923
9. ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ Jammu & Kashmir	21734	24470	25641	26519	27881	29215
10. ਕਰਨਾਟਕ Karnataka	26882	35574	37687	37297	40332	42218
11. ਕੇਰਲਾ Kerala	31871	40288	42433	45921	49391	53877
12. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Madhya Pradesh	15442	17572	19462	21029	22091	24395
13. ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	36077	50138	50183	54166	59735	64951
14. ਉੜੀਸਾ Orissa	17650	21640	22963	22846	23875	24134

ਸਾਰਣੀ 1.1.4—(ਸਮਾਪਤ) ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ

(2004-05) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.4—(Concl.) Per Capita Income of Selected States in India at Constant

(2004-2005) Prices

(Rs.) (ਰੁਪਏ)						
ਰਾਜ/State	2004- 2005	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010(R)	2010- 2011(P)	2011- 2012(Q)
0	1	2	3	4	5	6
15. ਪੰਜਾਬ						
Punjab	33103	39567	41003	42831	44783	46422
16. ਰਾਜਸਥਾਨ						
Rajasthan	18565	21922	23356	24304	27625	28851
17. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ						
Tamil Nadu	30062	41314	42936	46886	51117	54550
18. ਉਤਰਪ੍ਰਦੇਸ਼						
Uttar Pradesh	12950	14875	15713	16390	17378	18249
19. ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ						
West Bengal	22649	27094	27914	29799	32299	34166
ਸਰਵ ਭਾਰਤ						
All India	24143	30332	31754	33901	36342	38037

ਸਾਧਨ—(i) ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

(iii) * 27-2-13 ਤੱਕ

Source :—(i) Economic and Statistical Organisation, Punjab.

(ii) Central Statistical Organisation, Govt. of India.

(iii) *As on 27-2-13

ਸਾਰਣੀ 1.1—ਫ਼ਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ
Table 1.1—Gross Area Under Crops

							(000 ਹੈਕਟੇਅਰ) (000 hectare)	
ਮੱਦ Item	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (T)	2012- 2013 likely Achieve- ments (P)	
	0	1	2	3	4	5	6	
ਚਾਵਲ								
Rice		2015	2734	2802	2826	2818	2780	2826
ਬਾਜਰਾ								
Bajra		12	5	3	3	3	4	4
ਮੱਕੀ								
Maize		188	152	139	133	126	140	124
ਕਣਕ								
Wheat		3273	3526	3522	3510	3528	3500	3500
ਜੌਂ								
Barley		37	16	14	12	12	15	15
ਜਵਾਰ								
Jowar		(a)	(a)	(a)	-	-	-	-
ਹੋਰ ਸੀਰੀਅਲ								
Other Cereals		(a)	-	-	-	-	-	-
ਕੁੱਲ ਸੀਰੀਅਲ								
Total Cereals		5525	6433	6480	6484	6487	6439	6469
ਛੋਲੇ								
Gram		60	3	3	3	2	4	4
ਹੋਰ ਦਾਲਾਂ								
Other Pulses		83	22	15	17	17	24	21
ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ								
Total Pulses		143	25	18	20	19	28	25
ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ								
Total Foodgrains		5668	6458	6498	6504	6506	6467	6494

ਸਾਰਣੀ 1.1—(ਸਮਾਪਤ)—ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ
Table 1.1—(Concl'd.)—Gross Area under Crops

(000 ਹੈਕਟੇਅਰ)
(000 hectare)

ਮੱਦ Item	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (T)	2012- 2013 likely Achieve- ments (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਮੂੰਗਫਲੀ Groundnut	11	3	3	2	2	3	1
ਹੋਰ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ Other Oil seeds	93	57	59	54	48	62	59
ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ Total Oil seeds	104	60	62	56	50	65	60
ਗੰਨਾ Sugarcane	101	81	60	70	80	80	90
ਕਪਾਹ Cotton	701	528	511	483	515	520	490
(i) ਅਮਰੀਕਨ American	637	511	497	470	506
(ii) ਦੇਸੀ Desi	64	17	14	13	9
ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ All Other Crops	927	785	745	769	729
ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ Gross Area Sown	7501	7912	7876	7882	7880

ਸਾਧਨ : (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌਂ ਰਿਕਾਰਡ, ਪੰਜਾਬ।
(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ।
Source : (i) Director, Land Records, Punjab.
(ii) Director, Agriculture, Punjab.

(ਏ) 500 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਘੱਟ।
(a) Less than 500 hectare.

ਸਾਰਣੀ 1.2—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

Table 1.2—Production of Principal Crops

	(000 ਟਨ) (000 tonne)							
ਮੱਦ Item	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (T)	2012- 2013 likely Achieve- ments (P)	
	0	1	2	3	4	5	6	7
ਚਾਵਲ								
Rice	6506	10996	11236	10819	10542	10850	11310	
ਬਾਜਰਾ								
Bajra	13	5	4	3	3	4	4	
ਮੱਕੀ								
Maize	333	517	475	491	502	490	458	
ਕਣਕ								
Wheat	12159	15733	15169	16472	17982	16100	16100	
ਜੌਂ								
Barley	101	55	47	44	47	32	52	
ਜਵਾਰ								
Jowar	1	(b)	-	-	-	-	-	
ਹੋਰ ਸੀਰੀਅਲ								
Other Cereals	(b)	-	-	-	-	-	-	
ਕੁੱਲ ਸੀਰੀਅਲ								
Total Cereals	19113	27306	26931	27829	29076	27476	27924	
ਛੋਲੇ								
Gram	45	3	3	3	2	5	5	
ਹੋਰ ਦਾਲਾਂ								
Other Pulses	60	19	13	14	14	21	17	
ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ								
Total Pulses	105	22	16	17	16	26	22	
ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ								
Total Foodgrains	19218	27328	26947	27846	29092	27502	27946	

ਸਾਰਣੀ 1.2— (ਸਮਾਪਤ)—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

Table 1.2— (Concl.)—Production of Principal Crops

	(000 ਟਨ) (000 tonne)						
ਮੱਦ Item	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (T)	2012- 2013 likely Achieve- ments (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਮੂੰਗਫਲੀ Groundnut	9	3	3	4	3	5	2
ਹੋਰ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ Other Oil seeds	84	76	81	69	65	83	81
ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ Total Oil seeds	93	79	84	73	68	88	83
ਗੰਨਾ (ਗੁੜ) Sugarcane (Gur)	601	467	370	417	467	480	563
ਕਪਾਹ* Cotton*	1909	2286	2006	1822	1621	1940	1773
(i) ਅਮਰੀਕਨ American	1802	2232	1968	1786	1597
(ii) ਦੇਸੀ Desi	107	54	38	36	24

ਸਾਧਨ : (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌਂ ਰਿਕਾਰਡ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ।

Source : (i) Director, Land Records, Punjab.

(ii) Director, Agriculture, Punjab.

*170 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸਾਫ ਕੀਤੀਆਂ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੰਦਾਂ।

*000 Bales of 170 Kg. each of Cleaned Cotton.

(b) 500 ਮੀ. ਟਨ ਤੋਂ ਘੱਟ।

(b) Less than 500 M. tonne.

ਨੋਟ : ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਛਿਲਕੇ ਸਮੇਤ ਗਿਰੀ ਹੈ।

Note : Production of Groundnut is in terms of Nuts in Shell.

ਸਾਰਣੀ 1.3—ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ
Table 1.3—Index of Agriculture Production

(ਆਧਾਰ : 1969-70 ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਤਰੈਸ਼ਾਲਾ = 100)
 (Base : Triennium ending 1969-70 = 100)

ਗਰੁੱਪ Group	ਭਾਰ Weight	1980- 1981	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011 (R)	2011- 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
1. ਅਨਾਜ Foodgrains	64.19	196.74	324.06	478.45	476.51	482.44	494.09
(i) ਸੀਰੀਅਲ Cereals	49.94	239.71	410.08	614.11	611.72	619.32	634.50
(ii) ਦਾਲਾਂ Pulses	14.25	46.17	22.61	3.05	2.65	2.91	2.19
2. ਗੈਰ-ਅਨਾਜੀ Non-Foodgrains	35.81	126.31	171.75	311.97	188.26	173.33	172.67
(i) ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ Oilseeds	5.68	105.23	105.10	44.54	42.75	47.14	33.45
(ii) ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਫਸਲਾਂ Fibres	16.98	146.09	239.12	286.89	252.19	228.85	203.77
(iii) ਛੁਟਕਲ Misc.	13.15	109.87	113.39	187.48	167.74	155.44	191.96
ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ All Commodities	100.00	171.52	269.55	383.08	373.47	371.92	379.17

ਸਾਧਨ :—ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।
 Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.4—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ
Table 1.4—Yield of Principal Crops

ਫਸਲ Crops	(ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ) (kg per hectare)				
	1990-91	2008-2009	2009-10	2010-11	2011-12 (P)
0	1	2	3	4	5
ਕਣਕ					
Wheat	3715	4462	4307	4693	5097
ਚਾਵਲ					
Rice	3229	4022	4010	3828	3741
ਮੱਕੀ					
Maize	1784	3403	3414	3693	3981
ਜੌਂ					
Barley	2759	3444	3337	3652	3892
ਛੋਲੇ					
Gram	743	1141	1129	1300	1237
ਬਾਜਰਾ					
Bajra	1090	1055	1495	900	1050
ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)					
Sugarcane (Gur)	5941	5766	6172	5952	5834
ਅਮਰੀਕਨ ਕਪਾਹ					
Cotton (American)	481	743	673	646	537
ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ					
Cotton (Desi)	285	528	465	472	449
ਤੌਰੀਆ, ਰਾਈ ਅਤੇ ਸਰਸੌਂ					
Rapeseed and Mustard	1014	1199	1284	1307	1292
ਮੂੰਗਫਲੀ					
Groundnut	818	937	1240	1825	1716
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ					
Sunflower	1610	1752	1763	1620	1790

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ।
 Source :—Director, Agriculture, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.5—ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ

Table 1.5—Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6
1. ਸਿੰਚਾਈ Irrigation						
(i) ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ Gross Area Sown	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	7501	7912	7876	7882	7880
(ii) ਕੁੱਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ Gross Area Irrigated	,,	7055	7724	7714	7724	7722
(ii) ਦਾ (i) ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ Ratio of (ii) to (i)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	94.1	97.6	98.0	98.0	98.0
(iii) ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ Net Area Sown	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	4218	4171	4158	4158	4155
(iv) ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ Net Area Irrigated	,,	3909	4064	4071	4070	4069
(iv) ਦਾ (iii) ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ Ratio of (iv) to (iii)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	92.7	97.4	98.0	97.9	97.9
2. ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ Consumption of Chemical Fertilizers						
(i) ਕੁੱਲ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ. Total NPK	000 ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟੌਨ 000 Nutrient tonne	1220	1768	1866	1911	1918
ਐਨ N	,,	877	1332	1358	1403	1416
ਪੀ P	,,	328	379	434	435	448
ਕੇ K	,,	15	57	74	73	54

ਸਾਰਣੀ 1.5—(ਚਲਦਾ)—ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ

Table 1.5—(Contd.)—Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6
(ii) ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਪਿਛੇ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ. Per Hect. of Gross area sown NPK	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ Kg	163	223	236	242	243
ਐਨ N	„	117	168	172	178	180
ਪੀ P	„	44	48	55	55	57
ਕੇ K	„	2	7	9	9	7
3. ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖਪਤ Pesticides Consumption	000 ਟੱਨ 000 tonne	6.10	5.76	5.81	5.80	5.63
4. ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦਾ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ Ratio of area sown of high yielding varieties to total gross area sown under those crops						
ਕਣਕ Wheat	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	100	100	100	100	100
ਚਾਵਲ Rice	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	94	100	100	100	100
ਮੱਕੀ Maize	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	89	96	96	97	97

ਸਾਰਣੀ 1.5— (ਸਮਾਪਤ)—ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ।

Table 1.5— (Concl'd.)—Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6
ਬਾਜਰਾ Bajra	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	100	100	100	100	100
5. ਖਾਰੀ ਭੋਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਰਕਬਾ Alkaline/Saline area Reclaimed (Additional)	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	26	-	2.8	4.0	5.9
6. ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਭੋਂ (ਵਾਧੂ) ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਰਕਬਾ Soil Conservation Coverage of Agricultural Land (Additional)	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	15	26	20	24	37

ਸਾਧਨ : (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੋਂ ਰਿਕਾਰਡ, ਪੰਜਾਬ।

(iii) ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ।

Source : (i) Director, Agriculture, Punjab.

(ii) Director, Land Records, Punjab.

(iii) Chief Conservator of Soils, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.6—ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

Table 1.6—Contribution of Wheat and Rice to Central Pool.

ਸਾਲ Year	ਕਣਕ Wheat		ਚਾਵਲ Rice	
0	1	2	3	4
1990-1991	67.4	60.9	48.2	41.0
2001-2002	105.6	51.2	72.8	32.9
2008-2009	99.4	43.8	85.5	25.1
2009-2010	107.3	42.2	92.8	28.9
2010-2011	102.1	45.4	86.3	25.3
2011-2012(P)	109.6	38.7	77.3	22.1

ਸਾਧਨ :—ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

Source :—Ministry of consumer Affairs, Govt. of India.

ਨੋਟ :—ਫਸਲ ਕਣਕ ਲਈ ਅੰਕੜੇ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਸੀਜ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

Note :—Figures regarding Wheat has been taken as per marketing year.

ਸਾਰਣੀ 1.7—ਅਨਾਜ ਲਈ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ

Table 1.7—Storage Capacity for Foodgrains

(ਲੱਖ ਟਨ)
(Lakh tonne)

		31-3-2012 ਦੀ ਸਥਿਤੀ As on 31-3-2012						
ਏਜੰਸੀ Agency	ਕੁੱਲ Total (31-3-2011)	ਛੱਤ ਵਾਲੇ Covered			ਖੁੱਲੇ Open			
		ਨਿੱਜੀ ਤੇ Owned	ਕਿਰਾਏ ਤੇ Hired	ਕੁੱਲ Total	ਨਿੱਜੀ ਤੇ Owned	ਕਿਰਾਏ ਤੇ Hired	ਕੁੱਲ Total	ਕੁੱਲ ਜੋੜ Grand Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8
ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ Food Corporation of India	83.22	22.24	51.60	73.84	7.30	2.82	10.12	83.96
ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਵੇਅਰ- ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ Punjab State Warehousing Corporation	16.57	10.25	2.81	13.06	1.36	4.82	6.18	19.24
ਕੇਂਦਰੀ ਵੇਅਰਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ Central Warehou- sing Corporation	1.29	0.61	0.01	0.62	0.06	-	0.06	0.68
ਪਨਸਪ PunSUP	32.37	1.13	2.13	3.26	0.30	29.80	30.10	33.36
ਮਾਰਕਫੈਡ Markfed	44.34	9.67	5.60	15.27	4.55	23.48	28.03	43.30
ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ State Government	18.38	0.95	1.35	2.30	0.85	20.21	21.06	23.36
ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ Punjab Mandi Board	0.24	0.22	-	0.22	-	-	-	0.22
ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ Punjab Agro- Industries Corporation	29.92	0.00	11.45	11.45	0.00	18.47	18.47	29.92
ਕੁੱਲ Total	226.33	45.07	74.95	120.02	14.42	99.60	114.02	234.04

ਸਾਧਨ :—(i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ, ਪੰਜਾਬ। (ii) ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ।

Source :—(i) Director, Food and Supplies, Punjab. (ii) Food Corporation of India.

(iii) ਕੇਂਦਰੀ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ। (iv) ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ।

(iii) Central Warehousing Corporation. (iv) Punjab Mandi Board.

Note: The storage capacity rented out by P.S.W.C., CWC, Punjab Mandi Board, PUNSUP, Markfed to FCI or other departments is excluded from their storage capacity.

ਸਾਰਣੀ ਨੰ: 1.8 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ।

Table No. 1.8 Area covered under Contract Farming Scheme in Punjab.

ਫਸਲ Crop	(ਏਕੜ) (Acre)										
	2002-03		2008-09		2009-10		2010-11		2011-12		2012-13 ਟੀਚੇ/Target
	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ਹਾਈਓਲਾ/ਗੋਭੀ ਸਰੋਂ Hyola/ Gobhi Sarson	9798	34540	—	—	18315	—	—	—	—	—	—
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ Sunflower	8541	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਮਾਲਟਿੰਗ ਜੌਂ Malting Barley	820	6220	—	—	8192	—	7627	—	11960	—	20000
ਸਿਆਲੋ ਮੱਕੀ Winter Maize	1920	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਬਸੰਤ ਮੱਕੀ Spring Maize	1233	—	23493	—	23994	—	—	—	—	—	—
ਵਡਾਨਕ ਕਣਕ Durum Wheat	—	—	—	—	—	—	1500	—	—	—	—

ਸਾਰਣੀ ਨੰ: 1.8 (ਸਮਾਪਤ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ।

Table No. 1.8 (Contd.) Area covered under Contract Farming Scheme in Punjab.

ਫਸਲ Crop	(ਏਕੜ) (Acre)										
	2002-03		2008-09		2009-10		2010-11		2011-12		2012-13 ਟੀਚੇ/Target
	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ਮੂੰਗ Moong	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਬਾਸਮਤੀ Basmati	—	84016	—	74914	—	70806	—	—	—	—	—
ਮੱਕੀ Maize	—	58575	—	58576	—	—	—	—	—	—	—
ਗੁਆਰਾ Guara	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਅਰਿੰਡ Castor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਪਦੀਨਾ Mentha	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਸਾਰਣੀ ਨੰ: 1.8 (ਸਮਾਪਤ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ।

Table No. 1.8 (Concl.) Area covered under Contract Farming Scheme in Punjab.

ਫਸਲ Crop	(ਏਕੜ) (Acre)										
	2002-03		2008-09		2009-10		2010-11		2011-12		2012-13 ਟੀਚੇ/Target
	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi	ਸਾਉਣੀ Kharif	ਹਾੜੀ Rabi
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ਹਰਾ ਮਟਰ Green Pea	—	1121	—	—	1122	235	400	—	—	—	—
ਆਲੂ/ਬੀਜ Patato/Seed	—	—	—	4062	—	—	4178	—	—	—	—
ਜੋੜ Total	22312	184472	23493	137552	51623	71041	13705	—	11960	—	20000
ਕੁੱਲ ਜੋੜ Grand Total	22312	207965		189175		84746			11960		20000

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਫੂਡਗ੍ਰੇਨਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ।

Source :—Punjab Agro Foodgrains, Corporation Ltd.

ਸਾਰਣੀ 2.1—ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ

Table 2.1—Installed Plant Capacity for Electricity Supply

ਪਲਾਂਟ Plant	2007-	2008-	2009-	2010-	2011-	2012-
	2008 (A)	2009 (A)	2010 (A)	2011 (A)	2012 (P)	2013 (RP)
0	1	2	3	4	5	6
I. ਹਾਈਡਰੋ						
Hydro						
ਸ਼ਾਨਨ ਬਿਜਲੀ ਘਰ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ						
Shanan Power House, Joginder Nagar	110	110	110	110	110	110
ਯੂ.ਬੀ.ਡੀ.ਸੀ. (ਸਟੇਜ I ਅਤੇ II)						
U.B.D.C. (Stage-I and II)	91	91	91	91	91	91
ਸਾਂਝੇ ਪੁਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ*						
Share in Common Pool Projects*	1257	1258	1258	1258	1258	1258
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਈਡਲ						
ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ						
Anandpur Sahib Hydel Project	134	134	134	134	134	134
ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ						
Mukerian Hydel Project	207	207	207	207	207	207
ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਸਕੀਮਾਂ						
Micro Hydel Schemes	4	6	6	6	6	6
ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ						
Ranjit Sagar Dam Project	452	452	452	600	600	600
ਜੋੜ Total	2255	2258	2258	2406	2406	2406

ਸਾਰਣੀ 2.1—(ਸਮਾਪਤ)—ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ

Table 2.1 —(Concl.)—Installed Plant Capacity for Electricity Supply

ਪਲਾਂਟ Plant	2007-	2008-	2009-	2010-	2011-	2012-
	2008 (A)	2009 (A)	2010 (A)	2011 (A)	2012 (P)	2013 (RP)
0	1	2	3	4	5	6
II. ਸਟੀਮ						
Steam						
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਬਠਿੰਡਾ						
Guru Nanak Dev Thermal Plant, Bathinda	440	440	440	440	440	450
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਰੋਪੜ						
Guru Gobind Singh Thermal Plant, Ropar	1260	1260	1260	1260	1260	1260
ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ						
Guru Hargobind Thermal Plant, Lehra Muhabat	420	670	670	920	920	920
ਜੋੜ						
Total	2120	2370	2370	2620	2620	2630
ਕੁੱਲ ਜੋੜ (I) ਅਤੇ (II)						
Grand Total (I & II)	4375	4628	4628	5026	5026	5036

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd.

*ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਖੜਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੰਗੂਵਾਲ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ, ਡੇਹਰ, ਪੋਂਗ ਡੈਮ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ।

*Punjab's share Bhakra complex, Ganguwal Power House, Dehar, Pong Dam Power House.

(A) = Actual (RP)= Revised Plan (P) Provisional

**ਸਾਰਣੀ 2.2—ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਹਾਈਡਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸਲਾਨਾ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ
ਫੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ**

**Table 2.2—Annual Plant Load Factor Achieved by Thermal Plants/Hydel
Plants/Common Pool Projects and Total Energy Generated**

ਸਾਲ Year		ਥਰਮਲ Thermal	ਹਾਈਡਲ Hydel	ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ P.S.P.C.L.share in Common pool projects	
		ਕੁੱਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (ਮਿ. ਕਿ. ਵਾਟ ਘੰਟੇ) Total Energy Generated (Mkwh)	ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) Plant Load Factor (Percent)	ਕੁੱਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (ਮਿ.ਕਿ ਵਾਟ ਘੰਟੇ) Total Energy Generated (Mkwh)	ਕੁੱਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (ਮਿ.ਕਿ ਵਾਟ ਘੰਟੇ) Total Energy Generated (Mkwh)
0	1	2	3	4	
2007-08	(A)	16457	87.89	4585	4458
2008-09	(A)	18066	87.02	4175	4610
2009-10	(A)	20295	88.43	3390	3977
2010-11	(A)	18326	79.85	4568	4874
2011-12	(P)	19068	83.08	4910	5055
2012-13	(RP)	18813	81.66	4177	4378

ਸਾਧਨ :— ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਿਡ ।
Source :—Punjab State Power Corporation Ltd

(A) = Actual , (RP)=Revised Plan , (P) =Provisional,

ਸਾਰਣੀ 2.3—ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

Table 2.3—Electrical Energy Availability

ਪਲਾਂਟ Plant	(ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ) (Mkwh)					
	2007- 2008 (A)	2008- 2009 (A)	2009- 2010 (A)	2010- 2011 (A)	2011 2012 (P)	2012- 2013 (RP)
0	1	2	3	4	5	6
I. ਹਾਈਡਰੋ						
Hydro						
ਸ਼ਾਨਨ ਬਿਜਲੀ ਘਰ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ Shanan Power House, Joginder Nagar						
	540	531	511	598	517	446
ਯੂ.ਬੀ.ਡੀ.ਸੀ. (ਸਟੇਜ I ਅਤੇ II) U.B.D.C. (Stage-I and II)						
	428	339	337	410	295	326
ਸਾਂਝੇ ਪੂਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ* Share in Common Pool Projects*						
	4458	4610	3977	4874	5055	4379
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ Anandpur Sahib Hydel Project						
	710	689	574	742	807	706
ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ Mukerian Hydel Project I						
	1362	1132	886	1070	1358	1289
ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਸਕੀਮਾਂ Micro Hydel Schemes						
	7	10	13	11	4	8
ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ Ranjit Sagar Dam Project						
	1538	1474	1069	1738	1928	1401
ਓਪਸ਼ੰਗਕਾਂ ਤੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਉਰਜਾ Less Auxilary						
	--	--	--	--	--	--
ਜੋੜ						
Total	9043	8785	7367	9443	9964	8555

(A) = Actual

(RP)=RevisedPlan

(P) =Provisional

ਸਾਰਣੀ 2.3—(ਸਮਾਪਤ)—ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ

Table 2.3—(Concl.)—Electrical Energy Availability

(ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ)
(Mkwh)

ਪਲਾਂਟ Plant	2007- 2008 (A)	2008- 2009 (A)	2009- 2010 (A)	2010- 2011 (A)	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (RP)
0	1	2	3	4	5	6
II. ਸਟੀਮ/Steam						
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਬਠਿੰਡਾ Guru Nanak Dev Thermal Plant, Bathinda						
	3008	2845	2723	1775	1883	1784
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਰੋਪੜ Guru Gobind Singh Thermal Plant, Ropar						
	9806	9611	10056	9718	9564	9678
ਜੀ.ਐਚ.ਟੀ.ਪੀ. G.H.T.P.						
	3643	5610	7516	6833	7621	7350
ਜੋੜ Total	16457	18066	20295	18326	19068	18812
III. ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ Power Purchased						
ਬੈਰਾ ਸਿਊਲ Baira Siul						
	265	299	274	313	324	325
ਸਿੰਗਰੌਲੀ Singrauli						
	1626	1659	1712	1708	1548	1602
ਸਲਾਲ ਹਾਈਡਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ Salal Hydel Electric Project						
	819	770	773	831	838	827
ਹੋਰ Others						
	14264	12123	12079	11887	12201	9307
ਜੋੜ Total	16974	14851	14838	14739	14911	12061
ਕੁੱਲ ਜੋੜ Grand Total	42474	41702	42500	42508	43943	39428

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਿਡ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd.

*ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਖੜਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੰਗੂਵਾਲ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ, ਡੇਹਰ, ਪੋਂਗ ਡੈਮ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ

*Punjab's share Bhakra complex, Ganguwal Power House, Dehar, Pong Dam Power House

ਨੋਟ : ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਗਜਿਲਰੀ ਖਪਤ ਸ਼ਾਮਲ ਖਰੀਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

Note : Electrical Energy availability is calculated on the basis of Gross Electricity Generation including auxilliary consumption and power purchased.

ਸਾਰਣੀ 2.4 — ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ

Table 2.4— Energy Sold

ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category of consumer	2007 2008 (A)	2008 2009 (A)	2009- 2010 (A)	2010- 2011 (A)	2011- 2012 (P)	2012- 2013 (RE)
0	1	2	3	4	5	6
ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ						
Energy Sold						
(ਕੁਲ ਵੇਚ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)						
(As percentage of total sales)						
ਘਰੇਲੂ						
Domestic	20.20	20.52	22.23	24.42	25.16	25.21
ਵਿਉਪਾਰਕ						
Commercial	5.97	6.03	6.53	7.35	7.65	7.67
ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਟਿੰਗ						
Public Lighting	0.44	0.45	0.42	0.39	0.40	0.39
ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਡੀਵਾਟਰਿੰਗ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ)						
Irrigation and De-watering (Relating to Agriculture)	31.22	28.65	32.50	30.32	29.27	30.29
ਉਦਯੋਗ						
Industry	34.41	33.86	34.02	33.25	33.39	33.40
ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ						
Common Pool	0.94	0.93	0.93	0.91	0.87	0.81
ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ/ਗਰਿਡ ਸਪਲਾਈ						
Bulk Supply/Grid Supply	1.56	1.47	1.51	1.61	1.60	1.56
ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ						
Outside the State	4.52	7.34	1.41	1.31	1.27	0.30
ਰੇਲਵੇ ਟਰੇਕਸ਼ਨ						
Railway Traction	0.35	0.38	0.45	0.43	0.39	0.37
ਰੋਅੈਲਟੀ ਅਤੇ ਐਚ.ਪੀ. ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ						
Royalty and Share to H.P.	0.39	0.37	-	-	-	-
ਜੋੜ Total	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd.

(A) = Actual (RE)=Revised Estimate (P)=Provisional

ਸਾਰਣੀ 2.5—ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਵੇਚ ਤੋਂ ਔਸਤ ਆਮਦਨ

Table 2.5- Average Revenue Realised Per unit sold

ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category of consumer	2007- 2008 (A)	2008- 2009 (A)	2009- 2010 (A)	2010- 2011 (A)	2011 2012 (P)	2012- 2013 (RE)
0	1	2	3	4	5	6
ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਆਮਦਨ (ਪੈਸੇ)* Average Revenue Per Unit (Paise)*						
ਘਰੇਲੂ/Domestic	304.77	308.16	290.02	318.52	377.00	417.00
ਵਿਉਪਾਰਕ/Commercial	442.86	449.65	487.20	509.89	581.00	612.00
ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਟਿੰਗ Public Lighting	446.95	449.59	508.24	641.07	624.00	612.00
ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਡੀਵਾਟਰਿੰਗ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ) Irrigation and De-watering Relating to Agriculture)	—	—	—	—	—	—
ਉਦਯੋਗ/Industry	379.31	386.42	425.14	434.02	486.18	580.64
ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ/ Common Pool	276.32	330.76	318.68	366.64	390.00	410.00
ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ/ਗਰਿਡ ਸਪਲਾਈ Bulk Supply/Grid Supply	460.09	389.52	425.10	439.05	499.00	570.00
ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ Outside the State	554.55	582.6	426.13	199.60	141.00	43.00
ਰੇਲਵੇ ਟਰੇਕਸ਼ਨ Railway Traction	460.09	460.71	495.92	517.15	593.00	612.00
ਰੋਅਲਟੀ ਅਤੇ ਐਚ.ਪੀ. ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ Royalty and Share to H.P.	—	—	—	—	—	—
ਔਸਤ Average	327.34**	346.94**	351.20**	393.77**	437.00	509.00

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd. .

*ਬਿਜਲੀ ਕਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*Excludes electricity duty

** ਰੇਟ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

**Rate has been worked out after taking into account subsidy for various categories of consumers.

(A) = Actual

(RE) = Revised Estimate

(P)= Provisional

ਸਾਰਣੀ 2.6—ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ

Table 2.6—Tubewells Operated with Electricity

		(ਗਿਣਤੀ) (No.)
ਸਾਲ	ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ	ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ/ ਪੰਪ ਸੈਟਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ
Year	During the year	Cummulative no. of Tubewells/ Pump sets operated by electricity as on 31st March
0	1	2
2007-2008	11018	981157
2008-2009	51459	1032616
2009-10	72901	1105517
2010-11	37750	1143267
2011-12	20007	1163274

ਸਾਧਨ :—ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd.

ਸਾਰਣੀ 2.7— ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

Table 2.7—Consumption of Petroleum Products

	(ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ)				
	(MT)				
ਵਸਤੂ	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010 - 2011	2011- 2012
Product					(P)
1	2	3	4	5	6
ਪੈਟਰੋਲ					
Petrol	508037	502682	555911	589816	490594
ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਡੀਜ਼ਲ					
High Speed Diesel	2703565	2631112	2921702	2936445	3109249
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ					
Kerosene Oil	236188	235064	232450	223021	213148
ਲਾਈਟ ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ					
Light Diesel Oil	15440	10401	1360	5363	847
ਫਰਨੇਸ ਤੇਲ					
Furnace Oil/LSHS	261588*	368323*	821813	761778	713339
ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ.					
LPG	540696	574483	582126	617678	349601
31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ (000)					
LPG Connections issued as on 31st March (000)	4705	4842	5161	5338	5543

ਸਾਧਨ :—ਇੰਡੀਅਨ ਆਇਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ।

Source :—Indian Oil Corporation, Bharat Petroleum and Hindustan Petroleum

.(P)=Provisional

* Furnace Oil

*ਫਰਨੇਸ ਆਇਲ

ਸਾਰਣੀ 2.8- ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ

Table 2.8- Bio Gas Plants Installed

Year	ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ Department of Agriculture Punjab		ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ Punjab Energy Development Agency	
	ਟੀਚਾ Target	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Acheivement	ਟੀਚਾ Target	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Acheivement
0	1	2	3	4
2007-2008	—	245	3000	3000
2008-2009	—	147	8000	8000
2009-2010	—	117	10000	10000
2010-2011	—	25	16000	16000
2011-2012	—	—	18000	12123

ਸਾਧਨ:— 1. ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ
2. ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ

Source : 1. Director, Agriculture, Punjab
2. Punjab Energy Development Agency

ਸਾਰਣੀ 2.9—ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ

Table 2.9—Solar Thermal Systems Installed

(ਗਿਣਤੀ)

(No.)

ਸਾਲ	ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਸੋਲਰ ਵਾਟਰ ਹੀਟਰ	ਸੋਲਰ ਫੋਟੋਵੋਲਟਿਕ ਪੰਪ ਸੈੱਟ	ਸੋਲਰ ਕੁੱਕਰ	2 ਲਾਈਟ/ 1 ਲਾਈਟ ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਹੋਮ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ	ਇਕ ਲਾਈਟ ਇਕ ਪੱਖਾ ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਹੋਮ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ	ਸੋਲਰ ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟ
Year	Domestic Solar Water Heater	S.P.V. Pumpset	Solar Cooker	2 Light/1 Light D.H.L.S.	1 Light 1 Fan D.H.L.S.	Solar Street Light
0	1	2	3	4	5	6
2007-2008	1	—	—	2000	—	500
2008-2009	23	—	—	2600	—	500
2009-2010	—	—	—	—	—	1017
2010-2011	—	—	—	—	—	1017
2011-2012	—	—	—	500	—	1016

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ

Source :—Punjab Energy Development Agency

ਸਾਰਣੀ 3.1—ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ

Table 3.1—Large and Medium Scale Industries

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011(P)	2011- 2012(P)	2012- 2013(Proj)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ Working Units	ਗਿਣਤੀ No.	355	373	400	425	450	475
ਅਚੱਲ ਨਿਵੇਸ਼ Fixed Investment	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	28568	32227	33500	40000	45000	50000
ਰੋਜ਼ਗਾਰ Employment	ਗਿਣਤੀ No.	219456	219891	225000	235000	250000	270000
ਉਤਪਾਦਨ Production	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	47667	58313	70000	82000	95000	105000

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Industries, Punjab.

Proj-Projected

ਸਾਰਣੀ 3.2—ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ

Table No. 3.2—Small Scale Units

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011(P)	2011- 2012(P)	2012- 2013 (Proj)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ Working Units	ਗਿਣਤੀ No.	167722	162559	164732	168000	170000	172000
ਅਚੱਲ ਨਿਵੇਸ਼ Fixed Investment	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	5503	5784	7300	8600	9000	9400
ਰੋਜ਼ਗਾਰ Employment	ਗਿਣਤੀ No.	954769	944241	990000	1020000	1040000	1060000
ਉਤਪਾਦਨ Production	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	36438	41897	48000	54000	60000	64000

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Industries, Punjab.

Proj-Projected

ਸਾਰਣੀ 3.3—ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 3.3—State Comparable Index Number of Industrial Production

(ਅਧਾਰ : 2004 -05= 100)

(Base : 2004 -05= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ						
Industry Group	Weight	2005-2006	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	Percentage increase/decrease (P) over the previous year
0	1	2	3	4	5	6	7	8
ਜਨਰਲ ਸੂਚਕ ਅੰਕ General Index	1000.00	111.5	122.2	123.0	127.4	132.2	135.9	2.8
ਬਿਜਲੀ Electricity	289.43	115.7	119.7	126.1	129.9	129.0	135.6	5.1
ਖਣਿਜ Mining	3.45	118.1	127.6	144.0	100.1	101.6	102.7	1.1
ਨਿਰਮਾਣ Manufacturing	707.12	109.7	123.1	121.6	126.6	133.7	136.2	1.7
ਖੁਰਾਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਬੀਵੇਰੇਜਿਜ Food Products and Beverages	153.6	100.1	106.2	100.7	105.7	106.1	109.0	2.7
ਤੰਬਾਕੂ ਪਦਾਰਥ Tobacco Products	0.92	91.4	94.5	89.9	76.5	63.9	61.5	(-) 3.76
ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਾ Cotton Textiles	148.91	130.5	156.0	164.6	169.6	178.5	181.7	1.8
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Wearing Apparel & children suits Cotton	0.92	100.6	103.2	103.9	104.7	105.0	108.7	3.5
ਲੈਦਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਸਮਾਨ Dressing of Leather and Luggage	6.98	100.2	101.4	104.4	102.5	103.6	104.2	0.9
ਲੱਕੜੀ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Wood and Wood Products	1.74	95.8	109.2	105.0	109.6	108.8	110.0	1.1
ਕਾਗਜ ਤੇ ਕਾਗਜ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Paper And Paper Products	24.42	103.9	108.6	109.4	109.8	111.5	113.1	1.4

ਸਾਰਣੀ 3.3—ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 3.3— (contd.)-State Comparable Index Number of Industrial Production

ਅਧਾਰ : 2004 -05= 100)
(Base : 2004 -05= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ							ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ
Industry Group	Weight	2005- 2006	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	Percentage increase/decrease (P) over the previous year
0	1	2	3	4	5	6	7	8
ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਛਪਾਈ Publishing & Printing	3.28	113.7	100.1	99.8	100.6	101.4	102.5	1.1
ਕੋਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਰਿਫਾਈਨਡ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ ਅਤੇ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਫਿਊਲ Manufacture of Cokem Refined Petroleum Products & Nuclear Fuel	0.15	102.3	101.9	101.8	101.4	101.3	102.9	1.6
ਰਸਾਇਣਕ ਉਪਜ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥ Chemical and Chemical Products	79.09	99.6	119.4	121.6	104.1	117.6	118.3	0.6
ਰਬੜ ਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਦਾਰਥ Rubber and plastic Products	15.63	108.0	112.9	106.0	94.9	102.5	103.2	0.7
ਨਾਨ ਮੈਟਾਲਿਕ ਮਿਨਰਲ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ Non Metallic Mineral Products	32.87	128.7	144.3	142.3	169.9	165.2	167.7	1.5
ਮੂਲ ਧਾਤ ਉਦਯੋਗ Basic Metal	58.16	101.9	112.0	96.5	99.9	103.1	105.0	3.8
ਫੈਬਰੀਕੇਟਡ ਮੈਟਲ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ Fabricated Metal Products	32.43	100.3	116.7	120.5	122.2	123.1	125.3	1.8
ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਸੰਦ Machinery and Equipments	56.44	110.2	104.5	109.9	142.6	173.8	189.2	8.9

ਸਾਰਣੀ 3.3—ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 3.3—(concl.)-State Comparable Index Number of Industrial Production

(ਅਧਾਰ : 2004 -05= 100)

(Base : 2004 -05= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ						
Industry Group	Weight	2005-2006	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	Percentage increase/decrease (P) over the previous year
0	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਰੀ	0.77	101.2	101.0	101.0	101.0	101.0	102.3	1.3
Accounting and Computing Machinery								
ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨ	7.26	123.2	149.8	128.3	139.0	158.5	160.9	1.6
Electrical Machinery & Equipment								
ਰੇਡੀਓ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ	2.06	113.3	110.1	134.8	142.2	153.6	158.1	3.0
Radio, T.V. & Communication								
ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਐਨਕਾਂ ਦੇ ਔਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਘੜੀਆਂ	0.66	104.1	105.4	122.3	129.4	140.4	143.0	1.9
Medical & Optical Instruments, Watch and Clocks								
ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਟ੍ਰੇਲਰ ਅਤੇ ਸੈਮੀ ਟ੍ਰੇਲਰ	30.19	101.4	114.1	100.5	114.4	128.7	131.7	2.3
Motor Vehical Trailer & Semi Trailer								
ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ	46.71	102.7	125.3	114.6	119.6	115.2	116.6	2.1
Manufacture of Transport Equipment								
ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ	5.38	117.7	115.6	117.0	107.7	108.2	109.0	0.7
Manufacturing of Sport								

ਸਾਧਨ —ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic & Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 3.4—ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ

Table 3.4—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2005- 2006	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
1. ਵਨਸਪਤੀ ਘੀ Vanaspati Ghee	ਟਨ tonne	1204	1512	2005	1949	1950	1963
2. ਮਿਲਕ ਐਂਡ ਫੂਡ ਪਾਊਡਰ Milk and Food Power	ਟਨ tonne	2951	2409	2310	2377	2349	2382
3. ਮਿਲਕ ਐਂਡ ਮਿਲਕ ਪਰੋਡੈਕਟ Milk and Milk Product	ਟਨ tonne	1466	1583	1960	2164	2271	2342
4. ਚਾਵਲ (ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ) Rice all kind	ਟਨ tonne	3285	2857	3401	3337	2962	3018
5. ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ Cattle Feed	ਟਨ tonne	256	298	313	332	315	318
6. ਖੰਡ Sugar	ਟਨ tonne	3438	4490	1917	2563	2972	3061
7. ਰੈਕਟੀਫਾਈਡ ਸਪੀਰਿਟ Rectified Spirit	ਲਿਟਰ Liter	713	1082	1195	1066	1064	1073
8. ਸਰਾਬ Liquor/Alcohol	ਲਿਟਰ Liter	130	137	141	129	112	262
9. ਤੰਬਾਕੂ Tobacco	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	91	94	90	76	64	61
10. ਸੂਤੀ ਧਾਗਾ Thread(Cotton)	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	376	392	371	405	419	428
11. ਉਨੀ ਧਾਗਾ Yarn Wollen	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	493	484	570	597	675	694
12. ਸੂਤੀ ਤੋਲੀਆ Towel Cotton	ਨੰਬਰ No.	5540	7514	8553	8580	8731	8871
13. ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕੰਬਲ Blanket Man-made	ਨੰਬਰ No.	383	354	326	353	415	422
14. ਗਰਮ ਹੌਜਰੀ ਸਾਲ Shawls/Wollan Hosiery	ਨੰਬਰ No.	2217	1861	1907	2216	2439	2473
15. ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੂਤੀ ਹੌਜਰੀ ਕੱਪੜੇ Readymade Shirt	ਨੰਬਰ	2491	2643	2918	2822	3 555	3627

ਸਾਰਣੀ 3.4—(ਚਲਦਾ)—ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ Table 3.4—(Contd.)—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2005- 2006	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011 2012 (P)
	1	2	3	4	5	6	7
& Cotton Hosiery all kinds	No.						
16. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜੇ Children Suit Cotton	ਨੰਬਰ No.	93	95	96	96	97	100
17. ਚਮੜਾ(ਟੈਡ) Leather, Tranned	ਵਰਗ ਮੀਟਰ Sq.Mt.	24	22	22	24	24	25
18. ਰਬੜ ਦੀਆਂ ਬਨੀਆਂ ਚੱਪਲਾਂ ਜੋੜਾ Chappal, Rubber	ਜੋੜਾ Pair	331	315	322	315	311	311
19. ਪਲਾਈਵੁਡ ਬੋਰਡ Board/Ploywood Board	ਵਰਗ ਮੀਟਰ Sq.Mt.	147	168	158	161	154	155
20. ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ Paper & Stationery	ਟਨ Tonne	2059	2194	2278	2315	2375	2407
21. ਕਿਤਾਬਾਂ Books	ਹ. ਨੰਬਰ T.No.	63	63	63	65	66	67
22. ਅਖਬਾਰ News Paper	ਹਜਾਰਾ Tonne	195	140	83	68	78	79
23. ਕਾਰਬਨ ਐਕਟਿਵੇਟਡ Carbon Activated.	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	15	15	15	15	15	15
24. ਕਾਸਟਿਕ ਸੋਡਾ Caustic Soda	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	646	645	573	497	530	537
25. ਯੂਰਿਆ ਐਡ ਕੰਟੈਂਟ Urea & content	ਟਨ Tonne	5121	5080	5397	5074	5528	5562
26. ਪੇਂਟ, ਅਨੈਮਲ Paint, Enamels	ਲਿਟਰ Liter	826	1173	1325	372	380	382
27. ਅਮੋਕਸਲੀਨ Amoxicillin	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	287	290	199	201	157	162
28. ਸਾਈਕਲ/ਰਿਕਸ਼ਾ ਟਾਇਰ Tyre Cycle/Rickshaw	ਨੰਬਰ No.	971	1001	947	875	950	958

ਸਾਰਣੀ 3.4—(ਸਮਾਪਤ)—ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ

Table 3.4—(Concl.)—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2005- 2006	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011 2012 (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
29. ਇਟਾਂ ਅਤੇ ਟਾਈਲਾਂ Bricks and Tiles	ਹ. ਨੰਬਰ T. No.	475	326	393	459	465	468
30. ਸੀਮੇਂਟ ਦੋਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ Ciment both kinds	ਟਨ Tonne	3634	4271	4141	4827	4830	4908
31. ਇਨਗੋਟ, ਲੋਹਾ/ਸਟੀਲ Ingot, Iron/Steel	ਟਨ tonne	326	363	373	313	314	340
32. ਐਂਗਲ, ਚੈਨਲ ਸੈਕਸ਼ਨ Angle, Channel, Sections	ਟਨ tonne	536	687	719	620	451	460
33. ਜੋਇਸਟ ਆਫ ਆਇਰਨ/ ਸਟੀਲ Joist of Iron/Steel	ਟਨ tonne	279	354	268	275	242	248
34. ਪਾਈਪ ਟਯੂਬ ਅਤੇ ਪੋਲ Pipes, Tubes and poles	ਟਨ tonne	386	384	396	395	392	396
35. ਫੁਟਬਾਲ Football	ਨੰ: Nos.	210	220	226	194	108	109
36. ਗੋਦਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ Bolts and Nuts	ਨੰ: Nos.	125	110	123	115	104	106
37. ਸਟੈਪਲਰਸ Staplers	ਹ.ਨੰਬਰ T.No.	201	214	194	207	294	297

ਸਾਧਨ :—ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic & Statistical Organisation, Punjab.

ਨੋਟ : ਸਲਾਨਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 2004-05 = 100 ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮਨ ਕੇ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਡੈਟਾ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Note : Production data has been estimated by taking the base year 2004-05 = 100 for the Compilation of Index of Industrial Production.

ਸਾਰਣੀ 3.5—ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਾਲ 2011-2012

Table 3.5—New Units Registered and Employment Provided during 2011-2012

ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ (ਨੰ:)	ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ਗਾਰ (ਵਿਅਕਤੀ ਨੰ:)
Category of Unit	New Units Registered (Nos.)	Employment Provided (No. of persons)
0	1	2
1. ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Small Scale Units		
(i) ਪੇਂਡੂ Rural	517	5284
(ii) ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	2542	41558
ਜੋੜ Total (i+ii)	3059	46842
2. ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Large and Medium Units		
(i) ਪੇਂਡੂ Rural	8	1517
(ii) ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	20	3984
ਜੋੜ Total (i+ii)	28	5501
3. ਪਿਛੜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟ Industrial Units set up in Backward Areas		
(i) ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Small Scale Units	ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਲਾਕਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜਿਆ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। Presently not any Industrial backward area declared by Centre/State Govt.	
(ii) ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Large and Medium Units		

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director Industries, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 4.1—ਸੰਗਠਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ (ਪਬਲਿਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ)

Table 4.1—Employment in the Organised Sector (Public Sector and Private Sector)

ਸੈਕਟਰ Sector	1990	2008	2009	2010 (As on 31-12-2010)	2011 (As on 31-03-2011)
0	1	2	3	4	5
1. ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ Public Sector	566197	462816	405501	505098	488077
(i) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ Central Government	69819	64253	40599	63181	64194
(ii) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ State Government	289787	277316	234864	265579	253854
(iii) ਨੀਮ ਸਰਕਾਰ Quasi Government	173104	90356	54695	149046	143420
(iv) ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ Local Government	33487	30891	75343	27292	26609
2. ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ Private Sector	220237	324850	213313	347947	337035
ਕੁੱਲ ਜੋੜ (1+2) Grand Total (1+2)	786434	787666	618814	853045	825112

ਸਾਧਨ :— ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਪੰਜਾਬ
Source :Department of Employment Generation and Training, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 4.2—ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 4.2—Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges

ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category	1990	2008	2009	2010 (As on) (31-12-2010)	2011 (As on) (30-09-2011)
0	1	2	3	4	5
1. ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ					
Educated	335456	318581	266281	279217	253178
(i) ਤਕਨੀਕੀ					
Technical	86959	71698	61439	61169	57656
ਗਰੈਜੂਏਟ ਇੰਜੀਨੀਅਰ					
Graduate Engineers	437	740	606	810	737
ਡਿਪਲੋਮਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰ					
Diploma Engineers	5189	4899	3921	4094	4002
ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਿਅਤ ਦਸਤਕਾਰ					
I.T.I. Trained Craftsmen	28147	27277	23833	24889	23811
ਹੋਰ ਦਸਤਕਾਰ					
Other Craftsmen	5957	1681	1887	1752	1590
ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਡਾਕਟਰ					
Allopathic Doctors	27	86	41	86	68
ਹੋਰ ਡਾਕਟਰ					
Other Doctors	275	307	194	249	202
ਨੀਮ ਡਾਕਟਰ ਵਿਅਕਤੀ					
Para Medical Personnel	3887	5282	4076	3710	3171
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਰ					
Agricultural Experts	643	108	82	64	50

ਸਾਰਣੀ 4.2—(ਸਮਾਪਤ) ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 4.2—(Concl.)—Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges

ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category	1990	2008	2009	2010 (As on) (31-12-2010)	2011 (As on) (30-09-2011)
0	1	2	3	4	5
ਵੈਟਨਰੀ ਗਰੈਜੂਏਟ Veterinary Graduate	4	11	32	14	44
ਡੈਅਰੀ ਗਰੈਜੂਏਟ Dairy Graduate-	2	-	-	3	-
ਅਧਿਆਪਕ (ਬੀ. ਐਡ. ਅਤੇ ਐਮ.ਐਡ.) Teachers (B.Ed. and M.Ed.)	23425	29638	25203	23045	21680
ਅਧਿਆਪਕ (ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ.) Teachers (J.B.T.)	3083	796	961	1916	1780
ਅਧਿਆਪਕ (ਹੋਰ) Teachers (Others)	15885	871	603	537	521
(ii) ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ (ਨਵੇਂ) Non-Technical (Freshers)	248497	246883	204842	218048	195522
ਗਰੈਜੂਏਟ Graduates	35934	21465	21226	19925	20415
ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ Post Graduates	10581	8984	7920	8139	10764
ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਅਤੇ ਅੰਡਰ ਗਰੈਜੂਏਟ Matriculates and under-Graduates	201982	216434	175696	189984	164343
II. ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ All others	286806	109233	111806	98901	108361
ਕੁੱਲ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ (I+II) Total Live Register (I+II)	622262	427814	378087	378118	361539

ਸਾਧਨ :—ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪੰਜਾਬ
Source :—Department of Employment Generation and Training, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 5.1 - ਜਰਾਇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 5.1- Index Number of Wholesale Prices of Agriculture Commodities

ਸਾਲ/ਮਹੀਨਾ	ਪੰਜਾਬ ਅਧਾਰ (1979-80 ਤੋਂ 1981-82=100)	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ	ਭਾਰਤ ਅਧਾਰ (2004-05=100)	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ
Year/Month	Punjab Base (1979-80 to 1981-82 =100)	Percentage increase/decrease over previous Year	India Base (2004-2005=100)	Percentage increase/decrease over previous Year
0	1	2	3	4
2001-2002	460.8	4.9	168.4	3.6
2002-2003	468.9	1.8	174.0	3.3
2003-2004	493.0	5.1	181.5	4.3
2004-2005	501.4	1.7	188.1*	-
2005.2006	530.7	5.8	104.3	-
2006-2007	594.6	12.0	114.3	9.6
2007-2008	684.1	15.1	123.9	8.4
2008-2009	760.0	11.1	137.5	10.9
2009-2010	854.5	12.4	154.9	12.7
2010-2011	960.7	12.4	182.4	17.8
2011-2012	1036.5	7.9	200.3	9.8
2012-2013(P)	1119.9	8.0	218.3	9.0

ਸਾਧਨ:- (i) ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ,ਪੰਜਾਬ ।

(ii) ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬੁਲਟਿਨ ।

Source:- (i) Economic and Statistical Organisation,Punjab.

(ii) Reserve Bank of India Bulletin.

* ਸਾਲ 2005 -06 ਤੋਂ ਆਧਾਰ ਸਾਲ 1993-94]100 ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ 2004-05]100 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

* Base year revised from 1993-94=100 to 2004-05=100 from the year 2005-06.

ਸਾਰਣੀ 5.2 - ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ

Table 5.2- Consumer Price Index Number For Industrial Workers

ਸਾਲ/ਮਹੀਨਾ Year/Month	ਪੰਜਾਬ ਅਧਾਰ (1987=100) Punjab Base (1987=100)	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਟਾ Percentage increase/decrease over previous Year	ਭਾਰਤ ਅਧਾਰ (2001=100) India Base (2001=100)	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ ਘਟਾ Percentage increase/decrease over previous Year
0	1	2	3	4
2001-2002	317	5.7	463	4.3
2002-2003	330	4.1	482	4.1
2003-2004	345	4.5	500	3.7
2004-2005	356	3.2	520	4.0
2005-2006*	377	5.9	434*	-
2006-2007	396	5.0	125	-
2007-2008	415	4.8	133	6.4
2008-2009	440	6.0	145	9.0
2009-2010	478	8.6	163	12.4
2010-2011	529	10.7	178	9.2
2011-2012	595	12.5	192	7.9
2012-2013(P)	690	16.0	212	10.4

ਸਾਧਨ:- (i) ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ।

(ii) ਲੇਬਰ ਬਿਊਰੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ।

Source:- (i) Economic and Statistical Organisation, Punjab.

(ii) Labour Bureau ,Govt. of India.

* ਜਨਵਰੀ 2006 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬੇਸ ਈਅਰ 1982]100 ਤੋਂ 2001]100 ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

* Base year revised from 1982=100 to 2001=100 from January 2006. by Gol.

ਸਾਰਣੀ 5.3 - ਸਾਲ 2012(ਪੀ) ਵਿੱਚ 2011 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ

Table 5.3- Maximum , Minimum , Average Retail Prices of Essential Commodities and Percentage change during 2012(P) vis-à-vis 2011

(ਰੁਪਏ/ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ (Rupees/per kg.))					
ਵਸਤੂ	ਸਾਲ	ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ	ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤ	ਔਸਤ ਕੀਮਤ	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ
Commodity	Year	Maximum Price	Minimum price	Average	Percentage Increase/ decrease over Previous Year
0	1	2	3	4	5
ਕਣਕ ਆਟਾ					
Wheat Atta	2011	17.75	16.70	17.22	12.33
	2012	18.70	17.90	18.30	(+) 6.27
ਚਾਵਲ ਮੋਟੇ					
Rice Coarse	2011	28.80	27.20	28.00	10.67
	2012	29.82	28.90	29.36	(+)4.86
ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ					
Gram(Black)	2011	46.25	45.00	45.62	2.79
	2012	56.45	46.35	51.40	(+)12.67
ਮੂੰਗੀ ਸਾਬਤ					
Moong whole	2011	68.35	66.25	67.30	23.91
	2012	71.96	68.55	70.25	(+)4.38
ਖੰਡ ਖੁੱਲੀ					
Sugar Open	2011	36.05	35.05	35.55	10.64
	2012	39.87	36.10	37.98	(+)6.84
ਆਲੂ					
Potato	2011	12.95	12.05	12.50	11.31
	2012	16.65	12.95	14.80	(+)18.40

ਸਾਰਣੀ 5.3 (ਸਮਾਪਤ) - ਸਾਲ 2012(ਪੀ) ਵਿੱਚ 2011 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੇ ਵੱਧ , ਘੱਟ ਤੇ ਘੱਟ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ

Table 5.3(concl.d.) - Maximum, Minimum , Average Retail Prices of Essential Commodities and Percentage change during 2012(P) vis-à-vis 2011

(ਰੁਪਏ/ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) (Rupees/per kg.)					
ਵਸਤੂ	ਸਾਲ	ਵੱਧ ਤੇ ਵੱਧ ਕੀਮਤ	ਘੱਟ ਤੇ ਘੱਟ ਕੀਮਤ	ਔਸਤ ਕੀਮਤ	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ
Commodity	Year	Maximum Price	Minimum price	Average	Percentage Increase/ decrease over Previous Year
0	1	2	3	4	5
ਗੰਢੇ					
Onion	2011	18.50	17.65	18.07	9.98
	2012	16.17	18.50	17.34	(-) 4.04
ਵਨਸਪਤੀ ਘੀ					
Vanaspati Ghee	2011	153.75	152.15	152.95	2.00
	2012	159.70	153.90	156.80	(+) 2.52
ਚਾਹ 250 ਗ੍ਰਾਮ					
Tea 250 Gram	2011	70.35	68.95	69.85	7.00
	2012	72.10	70.45	71.27	(+)2.03
ਨਮਕ ਟਾਟਾ					
Salt Tata	2011	12.75	12.05	12.50	8.70
	2012	14.95	12.80	13.87	(+)10.96

ਸਾਧਨ:- ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ,ਪੰਜਾਬ ।

Source:- Economic and Statistical Organisation, Punjab.

Note: Information for 2012 is upto November,2012

ਨੋਟ:: ਸਾਲ 2012 ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨਵੰਬਰ,2012 ਤੱਕ ਦੀ ਹੈ ।

ਸਾਰਣੀ 5.4 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਜਰਤਾਂ

Table 5.4 - Minimum Wages for Agricultural and skilled Labour fixed by the state Government.

ਇੱਕ ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ As on 1 st September (ਰੁਪਏ/ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) (Rupees/per kg.)				
ਸਾਲ Year	ਜਰਾਇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ Agricultural Labour.	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ Percentage increase/decrease over previous Year/Month	ਕਾਰੀਗਰ ਮਜ਼ਦੂਰ Skilled Labour	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ Percentage increase/decrease over previous Year/Month
0	1	2	3	4
2001	83.89	14.29	130.29	24.32
2002	86.45	3.05	132.95	2.04
2003	89.30	3.30	135.80	2.14
2004	91.39	2.34	137.89	1.54
2005	94.24	3.12	140.74	2.07
2006	98.61	4.64	145.11	3.11
2007	102.41	3.85	148.91	2.62
2008	129.20	26.16	203.60	36.73
2009	136.79	5.87	211.19	3.73
2010	148.06	8.24	222.46	5.34
2011	160.48	8.39	234.88	5.58
2012(P)	210.00	30.86	264.50	12.61

ਸਾਧਨ :- ਕਿਰਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪੰਜਾਬ

Source :- Labour Commissioner, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 6.1—ਰਾਜ ਬਜਟ-ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.1—State Budget-Receipts on Revenue Account

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	(Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13
ਸਾਧਨ Source	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
I. ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ			
Share of Central Taxes (i+ii)	3050.87	3521.00	4202.15
(i) ਆਮਦਨ ਕਰ			
Income Tax	630.15	727.61	830.67
(ii) ਕੇਂਦਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ*			
Union Excise Duty*	2420.72	2793.39	3371.48
II. ਰਾਜ ਕਰ (ੳ+ਅ)			
State Taxes (a+b)	16828.18	20310.00	23842.00
(ੳ)ਸਿੱਧੇ ਕਰ			
(a) Direct Taxes	19.24	19.00	20.00
(1) ਭੋਂ ਮਾਲੀਆ			
Land Revenue	19.24	19.00	20.00
(ਅ) ਅਸਿੱਧੇ ਕਰ			
(b) Indirect Taxes (1 to 8)	16808.94	20291.00	23822.00
(1)ਰਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ			
State Excise Duty	2373.07	3250.00	3800.00
(2)ਵਿਕਰੀ ਕਰ			
Sale Tax (i+ii)	10016.91	11911.00	14213.00
(i) ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਕਰੀ ਕਰ			
Central Sales Tax	374.49	445.00	690.53
(ii) ਆਮ ਵਿਕਰੀ ਕਰ			
General Sales Tax	9642.42	11466.00	13522.47

ਸਾਰਣੀ 6.1—(ਚਲਦਾ)—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.1—(Contd.)—State Budget-Receipts on Revenue Account

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	(Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13
ਸਾਧਨ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Source	(A.)	(R.E.)	(B.E.)
0	1	2	3
(3) ਸਟੈਂਪਸ			
Stamps	1866.42	2900.00	3375.00
(4) ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ			
Registration Fees	452.04	0.00	0.00
(5) ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ			
Tax on Vehicles	653.91	800.00	864.00
(6) ਬਿਜਲੀ ਕਰ			
Electricity Duty	1422.90	1400.00	1540.00
(7) ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ			
Entertainment Tax	2.88	10.00	30.00
(8) ਹੋਰ ਕਰ			
Other Taxes and Duties on Commodities and Services	20.81	20.00	0.00
III. ਗੈਰ ਕਰ ਆਮਦਨ			
Non-Tax Revenue (1 to 6)	5330.17	3751.52	5274.65
(1) ਵਿਆਜ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ			
Interest Receipts	169.37	174.53	182.17
(2) ਲਾਭਾਂਸ ਅਤੇ ਲਾਭ			
Dividends and Profits	0.62	8.31	1.88
(3) ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ			
General Services	4452.34	2482.72	780.77
(4) ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ			
Social Services	257.86	297.77	335.06

ਸਾਰਣੀ 6.1—(ਸਮਾਪਤ)—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.1—(Concl'd.)—State Budget-Receipts on Revenue Account

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13
ਸਾਧਨ Source	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
(5) ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Economic Services	449.98	788.19	893.77
(6) ਹੋਰ ਮਾਲੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Other Fiscal Services	0.00	0.00	3081.00
IV. ਕੇਂਦਰ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰਾਂਟ Grants from the Centre (1 to 4)	2399.25	3432.52	4724.56
(1) ਨਾਨ-ਪਲੈਨ ਗਰਾਂਟਸ Non-Plan Grants	720.81	184.50	393.00
(2) ਰਾਜ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ For State Plan Schemes	954.65	1918.64	2149.12
(3) ਕੇਂਦਰੀ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ For Central Plan Schemes	64.40	0.00	408.82
(4) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ For Centrally Sponsored Schemes	659.39	1329.38	1773.62
V. ਵਾਧੂ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣਾ Additional Resources Mobilization	0.00	0.01	0.00
ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ (I ਤੋਂ V)			
Total Receipts (I to V) on Revenue Account	27608.47	31015.05	38043.36

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source: Punjab Budget Documents.

* ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰ, ਸੰਪਤੀ ਤੇ ਕਰ, ਸੀਮਾ ਸੁਲਕ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਕਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

* Includes Corporate Tax, other tax on Income and Expenditure, taxes on Wealth, Custom and Services tax.

ਸਾਰਣੀ 6.2—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.2—State Budget—Expenditure on Revenue Account

ਖਰਚੇ ਦੀ ਕਿਸਮ Type of Expenditure	2010-11	2011-12	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)
	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
I. ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ General Services (1 to 5)	18597.74	16434.11	17218.78
1. ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗ Organs of State	335.72	560.69	480.80
2. ਮਾਲੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Fiscal Services	355.35	449.62	512.63
3. ਵਿਆਜ ਅਦਾਇਗੀ ਅਤੇ ਰਿਣ ਸੇਵਾਵਾਂ Interest Payment and Servicing of Debt	5515.11	6270.87	6724.08
4. ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Administrative Services	3281.17	4281.41	4686.29
5. ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ Pension and Miscellaneous General Services	9110.39	4871.52	4814.98
II. ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Social Services (1 to 8)	7260.85	11387.33	12454.91
1. ਸਿੱਖਿਆ, ਖੇਡਾਂ, ਕਲਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ Education, Sports, Art and Culture	4086.06	6154.51	6509.97
2. ਸਿਹਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ Health and Family Welfare	1189.84	1692.00	2198.38
3. ਜਲ ਸਪਲਾਈ, ਸਫਾਈ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਸਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ Water Supply, Sanitation, Housing and Urban Development	321.69	476.51	677.86
4. ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ Information and Broadcasting	23.96	37.00	41.50
5. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and other Backward Classes	239.78	644.51	541.09

ਸਾਰਣੀ 6.2—(ਸਮਾਪਤ)—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.2—(Concl'd.)—State Budget—Expenditure on Revenue Account

ਖਰਚੇ ਦੀ ਕਿਸਮ Type of Expenditure	2010-11	2011-12	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)
	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
6. ਕਿਰਤ ਤੇ ਕਿਰਤ ਭਲਾਈ Labour and Labour Welfare	109.29	161.47	188.28
7. ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਤੇ ਪੋਸਟਿਕ ਅਹਾਰ Social Welfare and Nutrition	1273.86	2199.32	2273.35
8. ਹੋਰ Others	16.37	22.01	24.48
III. ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Economic Services (1 to 9)	6398.93	7018.77	9890.12
1. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ Agriculture and Allied Activities	1205.99	1145.82	1416.57
2. ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ Rural Development	117.39	194.08	642.73
3. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ Special Area Programmes	0.00	0.00	0.00
4. ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਕੰਟਰੋਲ Irrigation and Flood Control	920.90	1165.41	1345.12
5. ਸ਼ਕਤੀ Energy	3376.24	3208.21	4633.21
6. ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ Industry and Minerals	103.21	99.90	202.75
7. ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ Transport	508.91	580.25	619.19
8. ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ Science, Technology and Environment	3.43	12.32	18.41
9. ਆਮ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ General Economic Services	162.86	612.78	1012.14
IV. ਸਹਾਇਤਾ ਗਰਾਂਟਾਂ ਅਤੇ ਐਂਸਦਾਨ Grants-in-Aid and Contributions	639.66	1759.22	1602.86
ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਖਰਚਾ Total Expenditure on Revenue Account (I to IV)	32897.18	36599.43	41166.67

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।
Source :- Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.3—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.3—State Budget—Receipts on Capital Account

		(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
		(Rs. Crore)		
		2010-11	2011-12	2012-13
ਮੱਦ		(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Heads		(A.)	(R.E.)	(B.E.)
0		1	2	3
I.	ਮਾਰਕਿਟ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ)			
	Market Loans (net)	4529.04	8675.02	9552.93
II.	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਬੱਚਤਾਂ ਲਈ ਕਰਜੇ			
	Loan for Small Savings from the Centre	520.78	(-)914.25	(-)2585.20
III.	ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)*			
	Provident Funds (net)*	1174.65	1400.00	1400.00
IV.	ਕਰਜੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸੂਲੀਆਂ			
	Recoveries of Loans and Advances	597.90	87.66	75.20
V.	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ) (ੳ-ਅ)			
	Loans from the Centre (net) (a—b)	7.62	137.40	157.81
(ਅ)	ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ			
	(a) Gross Loan (1 to 5)	192.93	346.04	343.00
	(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ**			
	Non-Plan**	-	-	-
	(2) ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
	State Plan Schemes	192.93	346.04	343.00
	(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
	Central Plan Schemes	0.00	0.00	0.00
	(4) ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ			
	Central Sponsored Schemes	0.00	0.00	0.00
	(5) ਐਡਵਾਂਸ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ			
	Ways and Means of Advances	0.00	0.00	0.00
(ਅ)	ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ			
	(b) Repayments	185.31	208.64	185.19
VI.	ਐਸ.ਬੀ.ਆਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ)			
	Loans from S.B.I. and other Banks (net)	(-)629.51	(-)684.95	737.72

ਸਾਰਣੀ 6.3—(ਸਮਾਪਤ)—ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.3—(Concl.)—State Budget—Receipts on Capital Account

		(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
		(Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13	
ਮੱਦ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)	
Heads	(A.)	(R.E.)	(B.E.)	
0	1	2	3	
VII. ਵਿੱਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ (ਨਿਰੋਲ)***				
Financial Loans from Institutions (net)***	13.33	28.77	18.05	
VIII. ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)				
Reserve Funds (net)	11.66	395.83	316.77	
IX. ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ (ਨਿਰੋਲ)				
Deposits and Advances (net)	642.61	371.71	21.71	
X. ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ (ਨਿਰੋਲ)				
Suspense and Miscellaneous (net)	67.53	94.49	69.89	
XI. ਰਿਮਿਟੈਂਸ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਬੰਦੋਬਸਤ (ਨਿਰੋਲ)				
Remittances and Inter State Settlement (net)	18.67	1.87	1.87	
XII. ਅਚਨਚੇਤ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)				
Contingency Fund (net)	0.00	0.00	0.00	
XIII. ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ ਤੋਂ ਐਡਵਾਂਸ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਨਿਰੋਲ)				
Ways and Means of Advances from R.B.I. (net)	367.83	0.00	0.00	
ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ				
Total Receipts on Capital Account (I to XIII)	7322.11	9593.55	9766.75	

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source :—Punjab Budget Documents.

* ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਫੰਡ

* State Provident Funds and General Insurance Fund.

** ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਦਾ ਰਿਣ ਛੱਡ ਕੇ

** Excluding Small Saving Loans from the Centre.

*** ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ., ਐਨ.ਏ.ਬੀ.ਏ. ਆਰ.ਡੀ., ਐਲ.ਆਈ.ਸੀ., ਜੀ.ਆਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਡੀ.ਸੀ.

*** RBI; NABARD; LIC; GIC; and NCDC.

ਸਾਰਣੀ 6.4—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.4—State Budget—Expenditure on Capital Account

ਮੱਦ Heads	2010-11	2011-12	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)
	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
I—ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਲਾਗਤ			
Capital Outlay (1 to 3)	2384.09	3959.66	5815.26
(1) ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of General Services	184.76	349.62	1242.29
(2) ਸਮਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of Social Services	663.46	1701.04	2469.88
(3) ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of Economic Services (i to ix)	1535.87	1909.00	2103.09
(i) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ			
Agriculture and Allied Activities	17.30	34.25	77.84
(ii) ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ			
Rural Development	303.89	358.03	302.41
(iii) ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ			
Other Special Area Programmes	0.00	0.00	0.00
(iv) ਸਿੰਜਾਈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਕੰਟਰੋਲ			
Irrigation and Flood Control	533.61	841.60	1026.80
(v) ਊਰਜਾ			
Energy	-	-	-
(vi) ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਖਣਿਜ			
Industry and Minerals	25.01	7.71	12.74
	292		

ਸਾਰਣੀ 6.4—(ਸਮਾਪਤ)—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.4—(Concl.)—State Budget—Expenditure on Capital Account

ਮੱਦ Heads	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13
	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
(vii) ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ			
Transport	583.41	493.39	455.18
(viii) ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ			
Science, Technology and Environment	-	2.87	13.41
(ix) ਆਮ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ			
General Economic Services	72.65	171.15	214.71
II—ਕਰਜੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ			
Loans and Advances	68.40	176.84	60.54
(1) ਊਰਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ			
Power Projects	-	-	-
(2) ਹੋਰ			
Other	68.40	176.84	60.54
ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚਾ			
Total Expenditure on Capital Account (I + II)	2452.49	4136.50	5875.80

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source :- Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.5—ਰਾਜ ਬਜਟ-ਬਜਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ

Table 6.5—State Budget—Overall Budgetary Position

		(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
		(Rs. Crore)		
		2010-11	2011-12	2012-13
ਮੱਦ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)	
Heads	(A.)	(R.E.)	(B.E.)	
0	1	2	3	
I—ਮਾਲ ਲੇਖਾ				
Revenue Account				
(1) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ				
Receipts	27608.47	31015.05	38043.36	
(2) ਖਰਚਾ				
Expenditure	32897.18	36599.43	41166.67	
(3) ਬਕਾਇਆ				
Balance (1-2)	(-)5288.71	(-)5584.38	(-)3123.31	
II—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ				
Capital Account				
(1) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ				
Receipts	7322.11	9593.55	9766.75	
(2) ਖਰਚਾ (ਸਮੇਤ ਲੋਨ)				
Expenditure (including loan)	2452.49	4136.50	5875.80	
(3) ਬਕਾਇਆ				
Balance (1-2)	4869.62	5457.05	3890.95	
ਸਮੁੱਚਾ ਬਕਾਇਆ (I+II) ਜਾਂ				
ਨਕਦ ਬਕਾਇਆ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਘਾਟਾ				
Overall Balance (I+II) or				
Increase or Decrease in Cash				
Balance				
	(-)419.09	(-)127.33	767.64	
1. ਮੁੱਢਲਾ ਬਕਾਇਆ				
Opening Balance	(-)275.19	(-)694.28	(-)821.61	
2. ਅੰਤਮ ਬਕਾਇਆ				
Closing Balance	(-)694.28	(-)821.61	(-)53.97	

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source :-Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.6—ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

Table 6.6—Net Transfer of Resources from Centre to the State

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	(Rs. Crore)		
	2010-11	2011-12	2012-13
ਮੁੱਦ Heads	(ਲੇਖੇ) (A.)	(ਸੋਧੇ) (R.E.)	(ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
I—ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ			
Share of Taxes from Central Government and Duties (1+2)	3050.87	3521.00	4202.15
(1) ਆਮਦਨ ਕਰ			
Taxes on Income	630.15	727.61	830.67
(2) ਕੇਂਦਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ			
Union Excise Duties	2420.72	2793.39	3371.48
II— ਗਰਾਂਟ			
Grants (1 to 4)	2399.25	3432.52	4724.56
(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ ਗਰਾਂਟਸ			
Non-Plan Grants	720.81	184.50	393.00
(2) ਰਾਜ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
State Plan Schemes	954.65	1918.64	2149.12
(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
Central Plan Schemes	64.40	0.00	408.82
(4) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ			
Centrally Sponsored Schemes	659.39	1329.38	1773.62

ਸਾਰਣੀ 6.6—(ਸਮਾਪਤ)—ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

Table 6.6—(Concl.)—Net Transfer of Resources from Centre to the State

ਮੱਦ Heads	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) (Rs. Crore)		
	2010-11 (ਲੇਖੇ) (A.)	2011-12 (ਸੋਧੇ) (R.E.)	2012-13 (ਬਜਟ) (B.E.)
0	1	2	3
III—ਰਿਣ ਨਿਰੋਲ ਓ—(ਅ+ੲ)			
Loans Net a-(b+c)	(-)211.97	(-)60.24	(-)28.96
(ੳ) ਕੁਲ ਰਿਣ			
(a) Gross Loans(1 to 5)	192.93	346.04	343.00
(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ			
Non-Plan	-	-	-
(2) ਰਾਜ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
State Plan Schemes	192.93	346.04	343.00
(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
Central Plan Schemes	-	-	-
(4) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ			
Centrally Sponsored Schemes	-	-	-
(5) ਪੇਸਰੀਆਂ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ			
Ways and Means of advances	-	-	-
(ਅ) ਕਰਜੇ ਮੋੜਨਾ			
(b) Repayment of Loans	185.31	208.64	185.19
(ੲ) ਵਿਆਜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ			
(c) Interest payments	219.59	197.64	186.77
ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਤਬਦੀਲੀ (ਨਿਰੋਲ) (I ਤੋਂ III)			
Total Transfer of Resources (Net) (I to III)	5238.15	6893.28	8897.75

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।
Source :-Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.7—ਰਾਜ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਨੁਪਾਤ

Table 6.7—Ratio of State Taxes to Gross State Domestic Product at Current Prices

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)					
	(Rs. in Crore)					
	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12
ਮੱਦ	(ਲੇਖੇ)	(ਲੇਖੇ)	(ਲੇਖੇ)	(ਲੇਖੇ)	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)
Item	(A)	(A)	(A)	(A)	(A)	(R.E.)
0	1	2	3	4	5	6

1. ਰਾਜ ਦੇ ਕਰਾਂ ਤੋਂ

ਆਮਦਨ

Revenue from 9017.26 9899.25 11150.19 12037.48 16828.18 20310.00

State Taxes

2. ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ

ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ

ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Gross State 127122.91 152245.32 174039.13 197499.81 226867.02 259222.89
Domestic (R) (P) (Q)
Product at
Current Prices

3. ਅਨੁਪਾਤ (1) ਦੀ

(2) ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ

Ratio of (1) 7.09 6.50 6.41 6.10 7.42 7.83
to 2 (Per cent)

ਸਾਧਨ:—ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Sources :—Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.8—ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.8—Small Savings Net Collections

		(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)				
		(Rs. Crore)				
ਸਕੀਮ		2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12
Scheme						
0		1	2	3	4	5
1. ਡਾਕਘਰ ਬਚਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ						
Post Office Saving Deposits		62.04	120.17	609.99	201.99	131.56
2. ਦਸ ਸਾਲਾ ਸੰਚਿਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ						
Ten Year Commulative Time Deposits		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
3. ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਅਵਾਰਤਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ						
Five year Recurring Deposits		192.55	42.21	41.23	91.99	78.51
4. ਡਾਕਘਰ ਮਿਆਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ						
Post Office Time Deposits		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5. ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ						
(2 ਤੋਂ 5ਵਾਂ ਅੰਕ)						
National saving Certificate (II to V Issue)		0.00	0.00	0.00	0.00	(-)18.82
6. ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ						
(6ਵਾਂ ਅਤੇ 7ਵਾਂ ਅੰਕ)						
National Saving Certificate (VI and VII Issue)		(-)1.35	(-)0.57	(-)0.48	0.15	(-)0.75
7. ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ						
(8ਵਾਂ ਅੰਕ)						
National Saving Certificate (VIII Issue)		(-)84.22	(-)120.79	(-)140.58	(-)90.09	9.23
8. ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ *						
Public Provident Fund *		203.68	221.59	285.64	374.74	382.18

ਸਾਰਣੀ 6.8—(ਸਮਾਪਤ)—ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.8—(Concl'd.)—Small Savings Net Collections

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

(Rs. Crore)

ਸਕੀਮ Scheme	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12
0	1	2	3	4	5
9. ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ					
Social Security and Old Certificate	0.00	0.00	0.00	0.02	0.13
10. ਇੰਦਰਾ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ					
Indira Vikas Patra	1.92	6.93	(-) 8.00	11.69	(-)8.08
11. ਮਹਾਂਵਾਰ ਆਮਦਨ ਸਕੀਮ					
Monthly Income Scheme	(-)218.33	(-)146.63	667.14	485.89	(-)755.83
12. i) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਕੀਮ 1987					
National Saving Scheme 1987	26.94	(-)2.63	(-)0.21	(-)29.86	(-)7.72
ii) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਕੀਮ 1992					
National Saving Scheme 1992	11.90	(-)0.44	0.09	(-)0.19	(-)5.04
13. ਕਿਸਾਨ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ					
Kisan Vikas Patra	(-)243.20	(-)349.01	194.60	(-)163.66	(-)379.34
14. ਮਿਆਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ					
Time Deposits	(-)715.89	(-)249.12	338.65	(-)684.07	(-)288.70
15. ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਸੰਚਿਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ					
Five Year Commulative Deposits	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
16. ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਚਤ ਸਕੀਮਾਂ					
Sr. Citizens Saving Schemes	32.48	(-)33.74	243.86	363.45	(-)152.29
ਜੋੜ					
Total	(-) 731.48	(-)512.03	2231.93	562.05	(-)1014.96

ਸਾਧਨ:- ਰਿਜਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗਜ਼ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ
(ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ), ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

Source :Regional Director, National Savings Organisation
(Government of India), Punjab, Chandigarh.

* ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ. ਦੀ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*P.P.F. in Bank Deposits are not included.

ਸਾਰਣੀ 6.9-ਬੈਂਕ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
Table 6.9—Number of Bank offices

ਬੈਂਕ	31 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ				
	As on 31st December				
Bank	2007	2008	2009	2010	2011
0	1	2	3	4	5
1. ਭਾਰਤੀ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ Indian Commercial Banks	3045	3314	3580	3823	4231
(ੳ) ਭਾਰਤੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਬੈਂਕ (a) Indian Schedule Banks	3042	3298	3564	3806	4206
(ਅ) ਭਾਰਤੀ ਅਣ- ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਬੈਂਕ (b) Indian Non-Schedule Bank	3	16	16	17	25
2. ਵਿਦੇਸੀ ਬੈਂਕ Foreign Banks	6	6	7	8	8
3. ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ Co-operative Banks	806	807	805	804	804
4. ਮੁੱਢਲੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬੈਂਕ@ Primary Agriculture Development Banks@	89	89	89	89	89
5. ਡਾਕਘਰ ਬਚਤ ਬੈਂਕ Post office Saving Banks	3911	3854	3877	3853	3849
ਜੋੜ Total	7857	8070	8358	8577	8981

ਸਾਧਨ:- (i) ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ।
(ii) ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ

@ 30 ਜੂਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ
Relates to 30th June

Source:- (i) Reserve Bank of India.
(ii) Registrar, Co-operative Societies, Punjab

ਸਾਰਣੀ 6.10—ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਿਸ਼ਬਤ
(31 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ)

Table 6.10—Year-wise Deposits and Advances—Ratio of Scheduled Commercial Banks in Punjab (upto 31st December)

		(ਰੁਪਏ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚ) (Rs. Crore)				
ਮੱਦ	Items	2007	2008	2009	2010	2011
0		1	2	3	4	5
1.	ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Deposits	93282	113664	128450	153737	172622
2.	ਅਦਾਇਗੀਆਂ Advances	59954	73326	84123	118906	138347
3.	ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਪੰਜਾਬ) Percentage of advances to deposits (Punjab)	64.27	64.51	65.49	77.34	80.14
4.	ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਭਾਰਤ) Percentage of advances to deposits (India)	73.35	74.76	71.13	75.17	77.12

ਸਾਧਨ:— ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ।

Source :—Reserve Bank of India.

ਸਾਰਣੀ 6.11- ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ (ਮਾਰਚ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ)

Table 6.11— Advances to Agriculture by Schedule Commercial Banks (amount Outstanding as on last Friday of March)

(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)

(Rs. lakh)

ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮ						
Nature of Advances	2007	2008	2009	2010	2011	
0	1	2	3	4	5	
1. ਖਾਦ ਦੇ ਹੋਰ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ Distri bution of Fertilizers and other inputs	33690.77	-	-	-	-	
2. ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਬਿਜਲੀ-ਕਰਣ ਲਈ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ To State Electricity Board for Energisation of Tubewells	117160.58	-	-	-	-	
3. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਅਸਿੱਧਾ ਵਿੱਤ Indirect Finance to Agriculture	186763.75	414474.56	572405.55	836466.92	806467.00	
4. ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਵਿੱਤ Direct Finance to farmers	986282.87	1209438.49	1504511.41	1844060.13	2161284.00	
ਜੋੜ	1323897.97	1623913.05	2076916.96	2680527.05	2967751.00	

ਸਾਧਨ:-ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ।

Source :—Reserve Bank of India

ਸਾਰਣੀ 9.1—ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ।

Table 9.1— Below Poverty Line Population Ratio of Major States of India

ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਸਾਂਝਾ Combined
0	1	2	3
1 ਬਿਹਾਰ Bihar	55.3	39.4	53.5
2 ਛਤੀਸਗੜ Chattisgarh	56.1	23.8	48.7
3 ਝਾਰਖੰਡ Jharkhand	41.6	31.1	39.1
4 ਆਸਾਮ Assam	39.9	26.1	37.9
5 ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Uttar Pradesh	39.4	31.7	37.7
6 ਉੜੀਸਾ Orissa	39.2	25.9	37.0
7 ਮੱਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Madhya Pradesh	42.0	22.9	36.7
8 ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ West Bengal	28.8	22.0	26.7
9 ਰਾਜਸਥਾਨ Rajasthan	26.4	19.9	24.8
10 ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	29.5	18.3	24.5
11 ਕਰਨਾਟਕ Karnataka	26.1	19.6	23.6

ਸਾਰਣੀ 9.1—(ਚਲਦਾ)ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ।

Table 9.1 (Contd.)— Below Poverty Line Population Ratio of Major States of India

ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਸਾਂਝਾ Combined
0	1	2	3
12 ਗੁਜਰਾਤ Gujrat	26.7	17.9	23.0
13 ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Andhra Pradesh	22.8	17.7	21.1
14 ਹਰਿਆਣਾ Haryana	18.6	23.0	20.1
15 ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ Tamilnadu	21.2	12.8	17.1
16 ਪੰਜਾਬ Punjab	14.6	18.1	15.9
17 ਦਿੱਲੀ Delhi	7.7	14.41	14.2
18 ਕੇਰਲਾ Kerala	12.0	12.11	12.0
19 ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Himachal Pradesh	17.11	12.6	9.5
20 ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ Jammu & Kashmir	8.1	12.8	9.4
ਸਰਵ ਭਾਰਤ All India	33.8	20.9	29.8

ਸਾਧਨ :—ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

Source :—Planning Commission, Government of India.

*=Tendulkar committee ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ

**= Tendulkar committee new practice data reconstruct for year 2004-05 and 2009-10

ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ 2004-05 ਦਾ ਨਵਾਂ ਡੈਟਾ ਅਤੇ 2009-10

ਸਾਰਣੀ 9.2— ਦਿਹਾਤੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ*

Table 9.2— Rural/Urban Average MPCE*

ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural ਔਸਤਨ Average (Rs)	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban ਔਸਤਨ Average (Rs)
0	1	2
1 ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Andhra Pradesh	1234	2238
2 ਆਸਾਮ Assam	1003	1755
3 ਬਿਹਾਰ Bihar	780	1238
4 ਛਤੀਸਗੜ Chattisgarh	784	1647
5 ਗੁਜਰਾਤ Gujrat	1110	1909
6 ਹਰਿਆਣਾ Haryana	1510	2321
7 ਝਾਰਖੰਡ Jharkhand	825	1584
8 ਕਰਨਾਟਕ Karnataka	1020	2053
9 ਕੇਰਲਾ Kerala	1835	2413
10 ਮੱਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Madhya Pradesh	903	1666
11 ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	1153	2437

ਸਾਰਣੀ 9.2—(ਚਲਦਾ) ਦਿਹਾਤੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ*।

Table 9.2—(Contd.) Rural/Urban Average MPCE*

ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural ਔਸਤਨ Average (Rs)	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban ਔਸਤਨ Average (Rs)
0	1	2
12 ਉੜੀਸਾ Orissa	818	1548
13 ਪੰਜਾਬ Punjab	1649	2109
14 ਰਾਜਸਥਾਨ Rajasthan	1179	1663
15 ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ Tamilnadu	1160	1948
16 ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Uttar Pradesh	899	1574
17 ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ West Bengal	952	1965
ਸਰਵ ਭਾਰਤ All India	1054	1984

ਸਾਧਨ :—ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ।
Source :—Planning Commission, Government of India

*= Monthly Per Capita Expenditure of 66th round of NSSO

ਸਾਰਣੀ 9.3—ਪੀਲੇ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੰਡੀ ਰਕਮ

Table 9.3—Number of Yellow Card Holder Beneficiaries and Amount Disbursed by Different Agencies.

ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਲਾਭਪਾਤਰ(ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ)			ਵੰਡੀ ਰਕਮ (ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)		
Name of Agency	Beneficiaries (In Nos.)			Amount disbursed (Rs. In Lakh)		
	2010- 2011	2011- 2012(P)	2012- 2013 up to 30-9-2012	2010 2011	2011- 2012	2012 up to 30-9-2012
0	1	2	3	4	5	6
1. ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀਆਂ ਐਸ.ਜੀ.ਐਸ. ਵਾਈ Rural Development Agencies SGSY	3998 (3135)	3164 (2359)	885 (775)	1483 (NA)	1198.80 (NA)	460.90 (N A)
2. (i) ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ Local Bodies Urban Self-Employ- ment Programme	64 (41)	59 (29)	5 (2)	4.40 (2.68)	5.52 (2.90)	0.38 (0.28)
(ii) ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ Development of Women & Children	(-) (-)	995 (749)	1436 (935)	(-) (-)	62.55 (39.23)	112.99 (68.60)
3. ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ Punjab Scheduled Castes Land Development and Finance Corporation	6830 (6830)	3690 (3690)	50 (50)	2036.71 (2036.71)	1432.99 (1432.99)	115.35 (115.35)
4. ਪੰਜਾਬ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ Punjab Backward Classes Land Development and Finance Corporation	1317 (—)	1340 (—)	624 (—)	1202.21 (—)	1249.39 (—)	591.36 (—)
ਜੋੜ	12209	9248	3000	4726.32	3949.25	645.13
Total	(10006)	(6827)	(1762)	(2039.39)	(1475.12)	(184.23)

ਸਾਧਨ :—ਸਬੰਧਤ ਨਿਗਮ/ਏਜੰਸੀਆਂ।

Source :—Concerned Corporation/Agencies.

ਨੋਟ.— ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਅੰਕੜੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

Note.—Figures in Brackets Relate to Scheduled Castes.

(P)=Provisional

ਸਾਰਣੀ 10.1—ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

Table 10.1—Retail Rates Charged by Fair Price Shops

		(ਰੁਪਏ) (Rs.)					
ਵਸਤੂ	ਇਕਾਈ	1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013 (As on 31.12.2012)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਟੀਚਾਬੱਧ ਲੋਕ							
ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ							
Targeted Public							
Distribution System							
ਕਣਕ ਆਟਾ	ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ	2.50	4.54*	4.57*	4.57*	4.57*	4.57*
Wheat Atta	kg		6.59**	8.06**	120** (Per Bag 10kg.)	8.06** (9kg)	8.06** (9kg)
ਲੈਵੀ ਸ਼ੂਗਰ	ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ						
Levy Sugar	kg	5.25	13.50	13.50	13.50	13.50	13.50
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ	ਲੀਟਰ						
Kerosene Oil	Litre	2.51	9.50	9.50	12.55	15.00	15.00
ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ							
Atta-Dal Scheme							
ਕਣਕ	ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ						
Wheat	kg	-	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
ਦਾਲ	ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ						
Dal	kg	-	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00

ਸਾਧਨ :—ਖੁਰਾਕ, ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Department of Food, Civil Supplies & Consumer Affairs, Punjab.

* ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ * Below Poverty line

** ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ** Above Poverty line

ਸਾਰਣੀ 10.2—ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਏ.ਪੀ.ਐਲ, ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਅਤੇ ਏ.ਏ.ਵਾਈ. ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ।

Table 10.2—Distribution of Essential Commodities to APL,BPL and AAY families through Fair Price Shops.

ਵਸਤੂ Commodity	ਇਕਾਈ Units	(ਮੀ. ਟਨ) (M.T)					
		1990- 1991	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012 (P)	2012 - 2013 (As on 31.12.2012)
0	1	2	3	4	5	6	7

ਟੀਚਾਬੱਧ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

**Targeted Public
Distribution System**

ਕਣਕ	ਮੀ. ਟਨ						
Wheat	M T	763700	529121	913560	778963	620982	483801
ਲੈਵੀ ਸ਼ੂਗਰ	ਮੀ. ਟਨ						
Levy Sugar	M T	987320	19012	2220	5857	7191	5318*
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ	ਕਿਲੋਲੀਟਰ						
Kerosene Oil	K.Litre	406783	237192	297567	284095	271410	69172*

ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ

Atta-Dal Scheme

ਕਣਕ	ਮੀ. ਟਨ						
Wheat	M T	-	262750	368412	301466	313184	207650
ਦਾਲ	ਮੀ. ਟਨ						
Dal	M T	-	50099	41516	23707	27874	8300

ਸਾਧਨ :— 1. ਖੁਰਾਕ, ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

2. ਪਨਸਪ

Source :—1. Department of Food, Civil Supplies and Consumer Affair, Punjab

2. PUNSUP.

* ਬੀਪੀਐਲ ਅਤੇ ਏਏਵਾਈ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ

ਸਾਰਣੀ 11.1—ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਆਬਾਦੀ।

Table 11.1—Population of Punjab Classified by sex, and Area 2001 and 2011

ਜਾਤੀਆਂ/ਲਿੰਗ Castes/Sex	2001			2011		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6
ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ Total Population	10778234	6552042	17330276	17316800	10387436	27704236
ਪੁਰਸ਼ Male	5708720	3561975	9270695	9086466	5548353	14634819
ਇਸਤਰੀ Female	5069514	2990067	8059581	8230334	4839083	13069417

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨਜ਼, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.2—ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ ਸਾਖਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2001 ਅਤੇ 2011

Table 11.2—Literacy rate in Punjab by Sex and Area 2001 and 2011

ਸਾਲ Year	ਦਿਹਾਤੀ Rural			ਸ਼ਹਿਰੀ Urban			ਕੁੱਲ Total		
	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2001	71.0	57.7	64.7	83.0	74.5	79.1	75.2	63.4	69.7
2011	77.92	66.47	72.45	87.08	79.62	83.70	81.50	71.30	76.70

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨਜ਼, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.3—(ਚਲਦਾ) —ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ।

Table 11.3(Contd.)—District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ Percentage of Literacy Census 2011			
ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਮ Name of District	ਜੋੜ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female
0	1	2	3
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ Hoshiarpur	85.40	89.9	80.8
ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ SAS Nagar	84.9	89.2	80.0
ਰੂਪ ਨਗਰ Roop Nagar	83.3	88.9	77.2
ਲੁਧਿਆਣਾ Ludhiana	82.5	86.3	78.2
ਜਲੰਧਰ Jalandhar	82.4	86.1	78.3
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ Gurdaspur	81.1	85.9	75.7
ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ Shahid Bhagat SinghNagar	80.3	86.2	74.3
ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ Fatehgarh Sahib	80.3	84.5	75.5
ਕਪੂਰਥਲਾ Kapurthala	80.2	84.6	75.4
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ Amritsar	77.2	81.2	72.8
ਪਟਿਆਲਾ Patiala	76.3	81.4	70.5
ਮੋਗਾ Moga	71.6	75.3	67.4
ਫਰੀਦਕੋਟ Faridkot	70.6	75.9	64.8
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ Firozpur	69.8	76.7	62.2
ਬਠਿੰਡਾ Bathinda	69.6	75.3	62.9
ਤਰਨਤਾਰਨ	69.4	75.4	62.9

ਸਾਰਣੀ 11.3(ਸਮਾਪਤ)—ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ।

Table 11.3(concl.) —District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ Percentage of Literacy Census 2011			
ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਮ Name of District	ਜੋੜ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female
0	1	2	3
Tarn Tarn			
ਬਰਨਾਲਾ Barnala	68.9	65.4	64.1
ਸੰਗਰੂਰ Sangrur	68.9	74.2	62.9
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ Sri Muktsar Sahib	66.8	72.9	60.0
ਮਾਨਸਾ Mansa	62.80	68.4	56.4

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨਜ਼, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.4—ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 11.4—Number of Schools (As on 30th September)

(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਸਕੂਲ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of School	2009			2010			2011		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ									
Primary	12734	1426	14160	12547	1403	13950	14340	1398	15738
ਮਿਡਲ									
Middle	3391	529	3920	3290	502	3792	5299	467	5766
ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ									
High/Senior Secondary	3697	1449	5146	4038	1619	5657	6841	1813	8654
ਕੁੱਲ									
Total	19822	3404	23226	19875	3524	23399	26480	3678	30158

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕੰਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.5—ਪੇਂਡੂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ ਪਿੱਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਅਰਧ ਵਿਆਸ (ਕਿ.ਮੀ.)

Table 11.5—Average Radius Served Per School (km) by Rural and Urban Areas.

(30 ਸਤੰਬਰ, 2011)

(30 September, 2011)

ਸਕੂਲ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of School	ਦਿਹਾਤੀ Rural		ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	
	ਨੰਬਰ No.	ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ ਪਿੱਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਅਰਧ ਵਿਆਸ (ਕਿ ਮੀ) Average radius served per School (km)	ਨੰਬਰ No.	ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ ਪਿੱਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਅਰਧ ਵਿਆਸ (ਕਿ ਮੀ) Average radius served per School (km)
	0	1	2	3
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ Primary	14340	0.01	1398	0.31
ਮਿਡਲ Middle	5299	0.04	467	0.83
ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ High/Senior Secondary School	6841	0.02	1803	0.28

ਸਾਧਨ :-ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Public Instruction Schools, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.6—ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 11.6—Enrolment in Schools (As on 30th September)

ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ/ਸਾਲ Age Group/Year	(ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ) (in lakh)								
	ਕੁੱਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ Total Students			ਗੈਰ-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ Non-Scheduled Castes			ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ Scheduled Castes		
	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
6—11									
2009	10.10	8.36	18.46	5.38	4.15	9.53	4.72	4.21	8.93
2010	10.65	8.75	19.40	5.97	4.57	10.54	4.68	4.18	8.86
2011	14.33	11.55	25.88	8.93	6.86	15.79	5.40	4.69	10.09
11—14									
2009	5.79	4.76	10.55	3.48	2.70	6.18	2.31	2.06	4.37
2010	6.37	5.09	11.46	3.85	2.91	6.76	2.51	2.18	4.70
2011	7.87	6.14	14.01	5.09	3.77	8.86	2.78	2.37	5.15
14—18									
2009	4.95	4.22	9.17	3.57	2.94	6.51	1.38	1.28	2.66
2010	5.96	5.01	10.97	4.29	3.44	7.73	1.66	1.56	3.22
2011	7.68	6.31	13.99	5.53	4.32	9.85	2.15	1.99	4.14
ਜੋੜ Total									
2009	20.84	17.34	38.18	12.43	9.79	22.22	8.41	7.55	15.96
2010	22.98	18.85	41.83	14.11	10.93	25.04	8.86	7.92	16.78
2011	29.88	24.00	53.88	19.55	14.95	34.50	10.33	9.05	19.38

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਡੰਰੀ), ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.7—ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 11.7—Number of Colleges (As on 30th September)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of College	(ਗਿਣਤੀ) (Number)								
	2009			2010			2011		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ Art and Science includ- ing Home Science and Commerce	94	140	234	94	140	234	99	139	238
ਅਧਿਆਪਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ Teacher Training	126	59	185	126	59	185	126	59	185
ਮੈਡੀਕਲ Medical	28	56	84	28	56	84	28	56	84
ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture	-	2	2	—	2	2	—	2	2
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ Engineering	61	23	84	61	23	84	61	23	84
ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ Vaterinary	-	1	1	—	1	1	—	1	1
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ Physical Education	4	3	7	4	3	7	4	4	8
ਉਰੀਐਂਟਲ Oriental	—	2	2	—	2	2	—	2	2
ਜੋੜ Total	292	307	599	313	286	599	318	286	604

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.8—ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 11.8—Enrolment in Colleges (As on 30th September)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of College	(ਗਿਣਤੀ) (Number)								
	2009			2010			2011		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ Arts and Science includ- ing Home Science and Commerce	44287	173575	217862	47716	167867	215583	58951	175436	234387
ਅਧਿਆਪਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ Teacher Training	5242	3146	8388	5242	3146	8388	8179	7030	15209
ਮੈਡੀਕਲ Medical	3907	10212	14119	14031	14464	28495	14301	14464	28495
ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture	-	1208	1208	-	1208	1208	-	18595	1895
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ Engineering	33176	18219	51395	36989	19676	56665	36989	19676	56665
ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ Vaterinary	-	468	468	-	468	468	-	488	488
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ Physical Education	1090	384	1474	642	3	10	1230	552	1782
ਉਰੀਐਂਟਲ Oriental	—	204	204	-	204	204	-	300	300
ਜੋੜ Total	87702	207416	295118	104620	207442	312062	119380	219841	339221

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.9—ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 11.9—Enrolment of Students of Scheduled Castes in Colleges(As on 30th, September)
(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ	2009			2010			2011		
Category of College	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ ਕਾਲਜ									
Arts and Science includ- ing Home Science and Commerce	10551	15746	26297	11139	15865	27004	13520	19103	32623
ਅਧਿਆਪਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ									
Teacher Training	464	1183	1647	464	1183	1647	681	1910	2591
ਮੈਡੀਕਲ									
Medical	1890	3900	5790	1090	2914	4004	1090	2914	4004
ਖੇਤੀਬਾੜੀ									
Agriculture	112	52	164	112	52	164	143	161	304
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ									
Engineering	2328	1096	3424	2138	662	2800	2138	662	2800
ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ									
Veterinary treatment	37	33	70	37	33	70	37	33	70
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ									
Physical Education	95	153	248	46	118	164	150	168	318
ਓਰੀਐਂਟਲ									
Oriental	10	2	12	10	2	12	22	13	35
ਜੋੜ Total	15487	22165	37652	15036	20829	35865	17781	24964	42745

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.10—ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਟੇਜਵਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ

Table 11.10—Stage-wise Pupil-Teacher Ratio in Schools

(30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

(As on 30th, September)

ਸਟੇਜ/ Stage	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0	1	2	3	4	5	6	7	8
I—V	42	43	43	42	37	34	26	38
VI—VIII	29	29	28	32	33	23	23	29
IX—ਅਤੇ ਉਪਰ IX and above	22	26	26	23	24	30	23	34

ਸਾਧਨ — ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director Public Instruction (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.11—ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮ

Table 11.11—Work Done under Sarva Shiksha Abhiyan

ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਂ Name of the scheme	ਲਾਭਪਾਤਰ (ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ) Beneficiaries (In Nos.)		ਵੰਡੀ ਰਕਮ (ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ) Amount disbursed (Rs.In Lakh)	
	2011-12	2012-13	2011-12	2012-13
0	1	2	3	4
1. ਸਿੱਖਿਆ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (.ਈ.ਜੀ.ਐਸ) ਹੁਣ ਏ.ਆਈ.ਈ. Education gurantee scheme(EGS/now AIE)	94559	17856	374.56	763.11
2. ਮੁਢਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ National Programme for Education of Girls at Elementry Level (NPEGEL)	1665	1009	7.20	6.11
3. ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆ (ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ)[] Kasturba Gandhi Balika Vidayala (KGBV)	563	1235	643.01	1023.88
4. ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਐਮ.ਡੀ.ਐਮ) Mid- Day Meal Scheme (MDM)				
(i) No.of Student	1867350	25338	9428.00	16323.00
ਜੋੜ Total	1964137	45438	10452.77	18116.10

ਸਾਧਨ :ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਅਥਾਰਟੀਪੰਜਾਬ।
Source :—Director, Sarva Shiksha Abhiyan Authority Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.12—ਜਨਮ ਦਰ, ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ

Table 11.12—Birth Rate, Death Rate and Infant Mortality Rate

(ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਨਾ)
(Per Thousand per annum)

ਸਾਲ Year	ਜਨਮ ਦਰ Birth Rate			ਮੌਤ ਦਰ Death Rate			ਸਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ Infant Mortality Rate		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋਂ Com- bined	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋਂ Com- bined	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋਂ Com- bined
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1990	28.4	25.6	27.6	8.5	5.8	7.8	66.0	45.0	61.0
1999	22.5	18.6	21.5	7.9	6.1	7.4	57.0	39.0	53.0
2000	22.7	18.6	21.6	7.9	5.9	7.4	56.0	38.0	52.0
2001	22.1	18.7	21.2	7.2	6.4	7.0	55.0	37.0	51.0
2002	21.7	18.1	20.8	7.4	6.2	7.1	55.0	35.0	51.0
2003	21.5	17.9	20.6	7.3	6.0	7.0	53.0	34.0	49.0
2004	19.3	17.6	18.7	6.9	5.6	6.4	50.0	36.0	45.0
2005	18.8	17.0	18.1	7.2	5.8	6.7	49.0	37.0	44.0
2006	18.4	16.8	17.8	7.4	5.8	6.8	48.0	36.0	44.0
2007	18.3	16.4	17.6	7.7	5.9	7.0	47.0	35.0	43.0
2008	18.0	16.1	17.3	8.0	6.0	7.2	45.0	33.0	41.0
2009	17.7	15.8	17.0	7.8	5.8	7.0	42.0	31.0	38.0
2010	17.2	15.6	16.6	7.7	5.8	7.0	37.0	28.0	34.0
2011	16.8	15.2	16.2	7.5	5.6	6.8	33.0	25.0	30.0

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Health Services, Punjab

ਸਾਰਣੀ 11.13—ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 11.13—Number of Medical Institutions.

ਸਾਲ Year	ਇਲਾਕਾ Area	ਹਸ- ਪਤਾਲ Hospita- tal	ਸੀ.ਐਚ.ਸੀ. C.H.C.	ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ. P.H.C	ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ/ ਸਬ-ਸਿਡਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ/ ਕਲੀਨਿਕ Dispen- sary/ Sub- sidiary Health centre/Clinic	ਜੋੜ Total
0	1	2	3	4	5	6
2009-2010						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	3	77	423	1207	1710
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	89	52	23	207	372
	ਜੋੜ Total	92	129	446	1414	2081
2010-2011						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	3	76	423	1205	1707
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	88	54	21	207	370
	ਜੋੜ Total	91	130	444	1412	2077
2011-2012						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	6	94	412	1205	1717
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	93	57	16	224	390
	ਜੋੜ Total	99	151	428	1429	2107

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.14 ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 11.14- Number of Bed in Medical Institutions

ਸਾਲ Year	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਜੋੜ Total
0	1	2	3
1990-1991	10702	13477	24179
1999-2000	10832	14545	25377
2000-2001	10832	14522	25354
2001-2002	10787	14605	25392
2002-2003	10747	14525	25272
2003-2004	10647	14545	25192
2004-2005	10647	14545	25192
2005-2006	10751	14738	25489
2006-2007	10743	14746	25489
2007-2008	10743	14746	25489
2008-2009	10321	11462	21783
2009-2010	10059	11558	21617
2010-2011	10031	11559	21620
2011-2012	10728	11732	22460

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।
Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.15—ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ, ਬੈਡ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ
Table 11.15—Population Served per Insitution, Bed and Doctor

ਸਾਲ Year	ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਆਬਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀ Population Served Per			ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਔਸਤ ਅਰਧ ਵਿਆਸ (ਕਿ.ਮੀ.) Average Radius Served per Institution (Km)	ਪ੍ਰਤੀ ('000') ਆਬਾਦੀ ਪਿੱਛੇ ਬੈਡ Bed per (‘000’) Population
	ਸੰਸਥਾ Institution	ਬੈਡ Bed	ਡਾਕਟਰ Doctor		
0	1	2	3	4	5
1990-1991	9245	844	1561	2.696	1.2
1999-2000	10786	947	1485	2.681	1.1
2000-2001	10896	958	1470	2.681	0.7
2001-2002	10893	964	1472	2.669	1.0
2002-2003	11095	984	1324	2.680	1.0
2003-2004	11461	1020	1489	2.680	1.0
2004-2005	11732	1044	1468	2.680	1.0
2005-2006	11997	1047	1388	2.680	1.0
2006-2007	11805	1030	1263	2.680	1.0
2007-2008	12335	1078	1316	2.680	1.0
2008-2009	13223	1260	1224	2.680	1.0
2009-2010	13450	1280	1248	2.680	1.0
2010-2011	13339	1281	1250	2.680	0.76
2011-2012	13512	1251	NA	2.680	0.76

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।
 Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.16—ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 11.16—Number of Patients treated in Medical Institutions

(ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ)

(In thousand)

ਸਾਲ Year	ਦਾਖਲ ਮਰੀਜ਼ Indoor-Patients			ਆਉਟ ਡੋਰ ਮਰੀਜ਼ Outdoor-Patients		
	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਜੋੜ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਜੋੜ Total
	0	1	2	3	4	5
1990	222	229	451	5935	5783	11718
1999	229	235	464	5533	6032	11565
2000	211	231	442	5320	5881	11201
2001	222	199	421	5462	4954	11416
2002	219	238	457	5429	6322	11751
2003	194	222	416	5514	6306	11820
2004	230	262	492	5631	6363	11994
2005	197	220	417	5574	6464	12038
2006	210	222	432	5461	6330	11791
2007	220	236	456	5872	6693	12565
2008	228	265	493	6463	7146	13609
2009	236	289	525	6509	7335	13944
2010	271	324	595	6737	7629	14366
2011	284	337	621	6950	8719	15669

ਸਾਧਨ :—ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 11.17—ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ
Table 11.17—Expectation of Life at Birth by Sex

(ਸਾਲ)
(Year)

ਸਾਲ Year	ਪੰਜਾਬ Punjab		ਭਾਰਤ India	
	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female
0	1	2	3	4
1999-2003	67.6	69.6	61.8	63.5
2000-2004	67.8	69.8	62.1	63.7
2001-2005	68.1	70.1	62.3	63.9
2002-2006	68.4	70.4	62.6	64.2
2006—2010	68.7	71.6	65.8	68.1
2011-2015 (P)	69.7	72.8	67.3	69.6

ਸਾਧਨ :— (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ 2010-ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।।

Source :—Director, Health Services, Punjab.

(ii) National Health profile 2010, Govt. of India.

(P) ਪਰੋਜੈਕਟਡ / Projected

**ਸਾਰਣੀ ਨੰ:12.1- ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ-ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕ
ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31/01/2013) ਤੱਕ**

Table No.12.1 - Financial and Physical Detail of MPLADS works- Sitting Lok Sabha
MPs(Up to 31/01/13)

ਨੋਡਲ ਜਿਲਾ/ਐਮ.ਪੀ.ਦਾ ਨਾਮ	ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਅਸਲ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਗਤੀ				ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ ਖਰਚਾ ਰਾਸੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ		
	(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)				(ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)		
Nodal Distt./Name of MP	Total Funds available	Sanctioned Funds	Actual Expen- diture	Unspent Balance	Works Sanctio- ned	Works Comp- leted	Works Under Progress
	(Rs. In Lacs)				(No. of Works)		
0	1	2	3	4	5	6	7
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-							
ਸ੍ਰੀ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ							
Amritsar- Sh.Navjot Singh Sidhu	1184.26	894.79	796.54	387.72	334	175	159
ਬਠਿੰਡਾ-							
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ							
Bathinda- Smt.Harsimrat Kaur Badal	1199.43	939.37	625.90	573.53	374	194	180
ਫਰੀਦਕੋਟ-							
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਗੁਲਸ਼ਨ							
Faridkot- Smt.Paramjit Kaur Gulshan	1199.88	1150.90	897.70	302.18	898	626	275
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਘੁਬਾਇਆ-							
Ferozpur- Sh. Sher Singh Ghubaya	1195.14	1177.95	914.41	280.73	595	394	201
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ							
Gurdaspur- Sh.Partap Singh Bajwa	1195.63	1038.62	786.73	408.90	617	359	258

ਸਾਰਣੀ ਨੰ:12.1-(ਚਲਦਾ) ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ-ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕ
ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31/01/2013) ਤੱਕ

Table No.12.1 -(Contd.)Financial and Physical Detail of MPLADS works- Sitting Lok
Sabha MPs(Up to 31/01/13)

ਨੋਡਲ ਜਿਲਾ/ਐਮ.ਪੀ.ਦਾ ਨਾਮ	ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਅਸਲ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਗਤੀ				ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ ਖਰਚਾ ਰਾਸੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ		
	(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)				(ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)		
Nodal Distt./Name of MP	Total Funds available	Sanctioned Funds	Actual Expen- diture	Unspent Balance	Works Sanctio- ned	Works Comp- leted	Works Under Progress
	(Rs. In Lacs)				(No. of Works)		
0	1	2	3	4	5	6	7
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ-							
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਤੋਸ਼ ਚੌਧਰੀ							
Hoshiarpur - Smt.Santosh Chowdhary	1188.72	1172.71	977.10	211.62	1509	901	608
ਜਲੰਧਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੇ.ਪੀ.							
Jalandhar - Sh.Mohinder Singh K.P.	1200.55	751.89	483.77	716.78	348	100	248
ਲੁਧਿਆਣਾ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ							
Ludhiana - Sh.Manish Tiwari	1188.47	708.83	597.03	591.44	374	179	195
ਪਟਿਆਲਾ-							
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਨੀਤ ਕੌਰ							
Patiala- Smt.Preneet Kaur	1443.95	1340.65	1131.43	312.52	619	299	320
ਸੰਗਰੂਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਗਲਾ							
Sangrur - Sh.Vijay Inder Singla	1202.80	1095.61	885.99	316.81	1278	731	547

ਸਾਰਣੀ ਨੰ:12.1- (ਸਮਾਪਤ)ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ-ਵਰਤਮਾਨ
ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31/01/2013) ਤੱਕ

Table No.12.1 -(Concltd.) Financial and Physical Detail of MPLADS works- Sitting Lok Sabha MPs(Up to 31/01/13)

ਨੋਡਲ ਜਿਲਾ/ਐਮ.ਪੀ.ਦਾ ਨਾਮ	ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਅਸਲ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਗਤੀ				ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ ਖਰਚਾ ਰਾਸੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ		
	(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)				(ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)		
Nodal Distt./Name of MP	Total Funds available	Sanctioned Funds	Actual Expen- diture	Unspent Balance	Works Sanctio- ned	Works Comp- leted	Works Under Progress
	(Rs. In Lacs)				(No. of Works)		
0	1	2	3	4	5	6	7
ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਿਬੜਾ							
Fatehgarh Sahib- Sh.Sukhdev Singh Libra	1202.92	1011.47	740.45	462.47	1264	649	615
ਰੂਪਨਗਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ							
Roopnagar- Sh.Ravneet Singh	1198.78	1170.99	980.90	217.88	1029	308	721
ਤਰਨਤਾਰਨ-							
ਡਾ:ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ							
Tarn Taran- Dr. Rattan Singh Ajnala	1196.73	1167.79	1084.80	111.93	615	71	544
ਜੋੜ							
Total	15797.26	13621.57	10902.75	4894.51	9854	4986	4868

ਸਾਰਣੀ ਨੰ:12.2- ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ-ਵਰਤਮਾਨ ਰਾਜ
ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31/01/2013) ਤੱਕ

Table No.12.2 - Financial and Physical Detail of MPLADS works- Sitting Rajya Sabha
MPs(Up to 31/01/13)

ਨੋਡਲ ਜਿਲਾ/ਐਮ.ਪੀ.ਦਾ ਨਾਮ	ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਅਸਲ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਗਤੀ				ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ ਖਰਚਾ ਰਾਸੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ		
	(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)				(ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)		
Nodal Distt./Name of MP	Total Funds available	Sanctioned Funds	Actual Expen- diture	Unspent Balance	Works Sanctio- ned	Works Comp- leted	Works Under Progress
	(Rs. In Lacs)				(No. of Works)		
0	1	2	3	4	5	6	7
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ-							
ਸ੍ਰੀ ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ							
Gurdaspur- Sh.Ashwani Kumar	1581.77	1351.57	1333.72	248.05	1179	1162	17
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ-							
(ੴ)ਸ੍ਰੀ ਅਵਿਨਾਸ ਰਾਏ ਖੰਨਾ							
(ੴ)ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ							
Hoshiarpur - (i)Sh.Avinash Rai Khanna	992.37	990.34	781.47	210.90	311	156	155
(ii)Smt.Ambika Soni	2120.77	1995.10	1817.30	303.47	1315	946	369
ਜਲੰਧਰ-							
ਸ੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ ਗੁਜਰਾਲ							
Jalandhar - Sh.Naresh Gujral	1441.09	1292.51	1079.96	361.13	498	320	178
ਮਾਨਸਾ-							
ਸ੍ਰੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦੜ							
Mansa- Sh. Balwinder Singh Bhunder	641.74	640.92	471.22	170.52	288	185	103

ਸਾਰਣੀ ਨੰ:12.2(ਸਮਾਪਤ)-ਐਮ.ਪੀ.ਲੈਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਾ-ਵਰਤਮਾਨ ਰਾਜ
ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ (31/01/2013) ਤੱਕ

Table No.12.2 (Concl'd.)- Financial and Physical Detail of MPLADS works- Sitting Rajya Sabha MPs(Up to 31/01/13)

ਨੋਡਲ ਜਿਲਾ/ਐਮ.ਪੀ.ਦਾ ਨਾਮ	ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਅਸਲ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਗਤੀ				ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ ਖਰਚਾ ਰਾਸੀ ਕੰਮ ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ		
	(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ)				(ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)		
Nodal Distt./Name of MP	Total Funds available	Sanctioned Funds	Actual Expen- diture	Unspent Balance	Works Sanctio- ned	Works Comp- leted	Works Under Progress
	(Rs. In Lacs)				(No. of Works)		
0	1	2	3	4	5	6	7
ਤਰਨਤਾਰਨ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ Tarn Taran- Sh.Manohar Singh Gill	2248.96	2203.90	2115.23	133.73	952	368	584
ਸੰਗਰੂਰ-							
ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ Sangrur - Sh.Sukhdev Singh Dhindsa	998.66	807.64	771.33	227.33	575	546	29
ਜੋੜ-							
Total	10025.36	9281.98	8370.23	1655.13	5118	3683	1435

ਸਾਰਣੀ 13.1 20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਅਕਤੂਬਰ 2012-13

ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਰਬ ਭਾਰਤ ਸਬੰਧੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ)

Table 13.1 Physical performance of Punjab State vis-a-vis all India under Twenty Point Programme for April-October 2012-13(Percent Achievement)

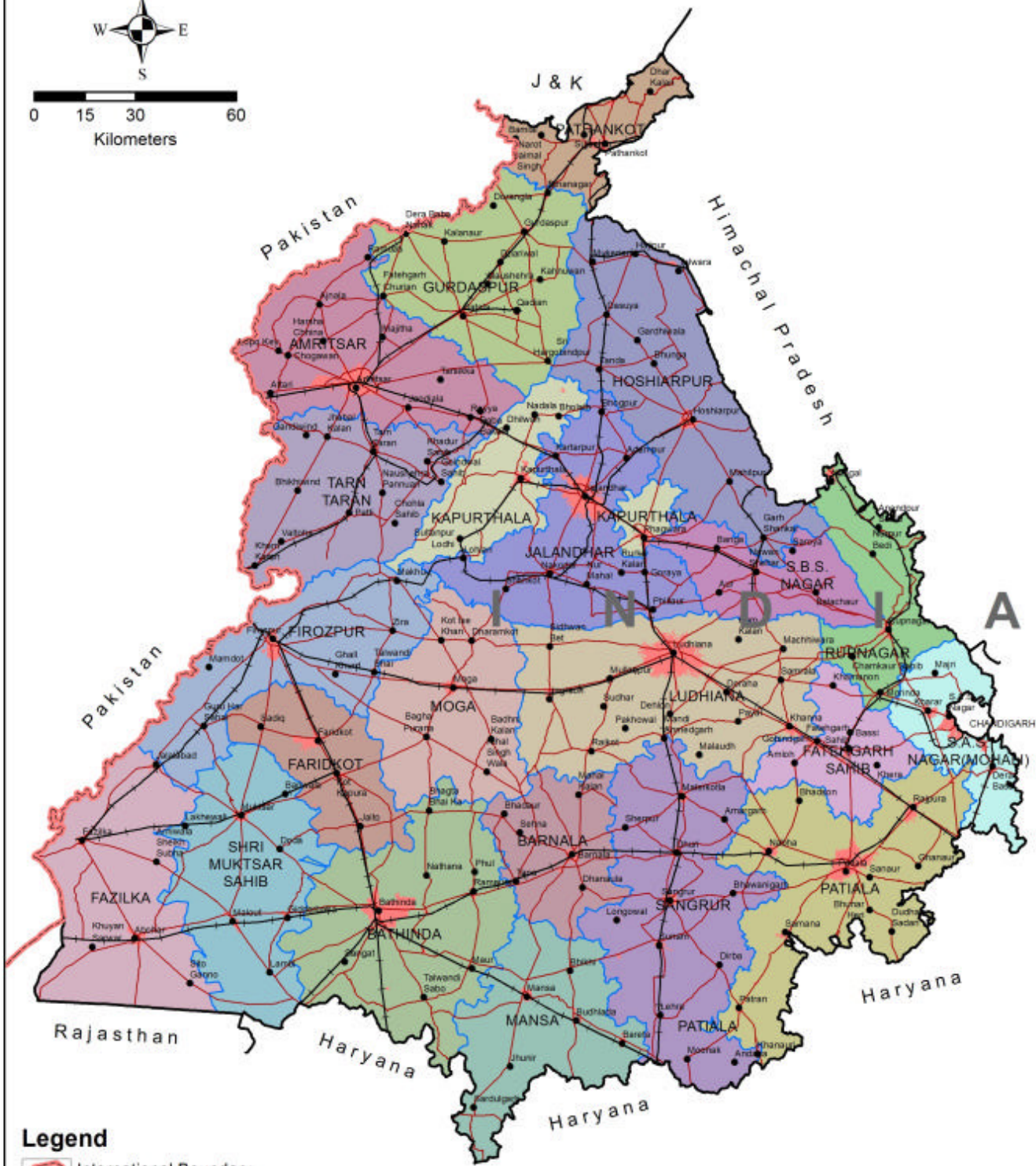
SI No. ਲੜੀ ਨੰ	ਮੱਦ/ਯੂਨਿਟ Item/Unit	ਸਰਬ ਭਾਰਤ All India	ਪੰਜਾਬ Punjab	ਰੈਂਕਿੰਗ Ranking
1	ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਵੈ-ਰੋਜਗਾਰ ਸਹਾਇਤਾ(ਐਸ.ਜੀ.ਐਸ.ਵਾਈ.)(ਨੰਬਰ) Individual Swarozgaries Assisted-SGSY (No.)	350	452	Very Good
2	ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉ ਐਕਟੀਵਿਟੀਜ਼ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ (ਨੰਬਰ) SHGs provided income generating activities (No.)	62	15	Poor
3	ਫੂਡ ਸਕਿਊਰਟੀ ਟਾਰਗੇਟਡ ਪਬਲਿਕ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ (ਏ ਪੀ ਐਲ+ਬੀ ਪੀ ਐਲ+ਏ ਏ ਵਾਈ) (ਐਮ.ਟੀ.) Food Security-Targeted Public Distribution System(APL+ BPL+AAY) (M.T.)	91	76	Poor
4	ਫੂਡ ਸਕਿਊਰਟੀ ਟਾਰਗੇਟਡ ਪਬਲਿਕ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ (ਸਿਰਫ ਏ ਏ ਵਾਈ) (ਐਮ.ਟੀ.) Food Security-Targeted Public Distribution System (only AAY) (M.T.)	101	63	Poor
5	ਫੂਡ ਸਕਿਊਰਟੀ ਟਾਰਗੇਟਡ ਪਬਲਿਕ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ(ਸਿਰਫ ਬੀ ਪੀ ਐਲ) (ਐਮ.ਟੀ.) Food Security-Targeted Public Distribution System(only BPL) (M.T.)	107	81	Good
6	ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਆਈ.ਏ.ਵਾਈ) Houses constructed-IAY (No.)	111	37	Poor
7	ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ(ਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਸ./ਐਲ.ਆਈ. ਜੀ) (ਨੰਬਰ) Houses constructed-EWS/ LIG (No.)	66	0	Poor
8	ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ(ਪਾਰਸਲੀ ਕਵਰਡ ਅਤੇ ਸਲਿਪਡ ਬੈਕ ਆਬਾਦੀਆਂ) ਐਨ ਆਰ.ਡੀ. ਡਬਲਿਊ ਪੀ (ਨੰਬਰ) Habitations covered(Partially covered & Slipped back)NRDWP (No.)	71	40	Poor

**ਸਾਰਣੀ 13.1 20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਅਕਤੂਬਰ 2012-13
ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਰਬ ਭਾਰਤ ਸਬੰਧੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ)**

Table 13.1 Physical performance of Punjab State vis-a-vis all India under Twenty Point Programme for April-October 2012-13(Percent Achievement)

9	ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਉਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ (ਨੰਬਰ) Coverage of Water quality affected habitations-NRDWP (No.)	49	17	Poor
10	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ (ਨੰਬਰ) SC Families Assisted (No.)	93	22	Poor
11	ਓਪਰੇਸ਼ਨਲ ਆਈਸੀਡੀਐਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨੰਬਰ) ICDS Blocks Operational(Cum.)(No.)	161	100	Very Good
12	ਆਂਗਨਵਾੜੀ ਫੰਕਸ਼ਨਲ (ਨੰਬਰ) Anganwadis Functional(Cum.) (No.)	100	100	Very Good
13	ਸਹਿਰੀ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੱਤ ਨੁਕਾਤੀ ਚਾਰਟਰ ਅਧੀਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ (ਨੰਬਰ) Urban Poor Families Assisted under Seven point Charter (No.)	349	64	Poor
14	ਵਣ ਏਰੀਏ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ (ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਫਾਰੈਸਟ ਲੈਂਡਸ) (ਏਕੜ) Area covered under Plantation (Public and Forest Lands) (Acre)	143	207	Very Good
15	ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣਾ, (ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਫਾਰੈਸਟ ਲੈਂਡਸ) Seedlings Planted(Public and Forest Lands) (No.)	179	340	Very Good
16	ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਗਰਾਮੀਣ ਸੜਕ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮ) (ਕਿਲੋਮੀਟਰਜ) Rural Roads Constructed (PMGSY) (Kms)	125	307	Very Good
17	ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ (ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬਿਜਲੀ ਕਰਨ ਯੋਜਨਾ) Villages Electrified-RGGVY	78	NA	NA
18	ਪੰਪ ਸੈਟਸ ਇਨਸਟਾਲ ਕਰਨਾ (ਨੰਬਰ) Pump sets energised (No.)	130	24	Poor
19	ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ (ਐਮ.ਯੂਨਿਟਸ) Supply of Electricity (M.Units)	91	94	Very Good

DISTRICT BOUNDARY PUNJAB

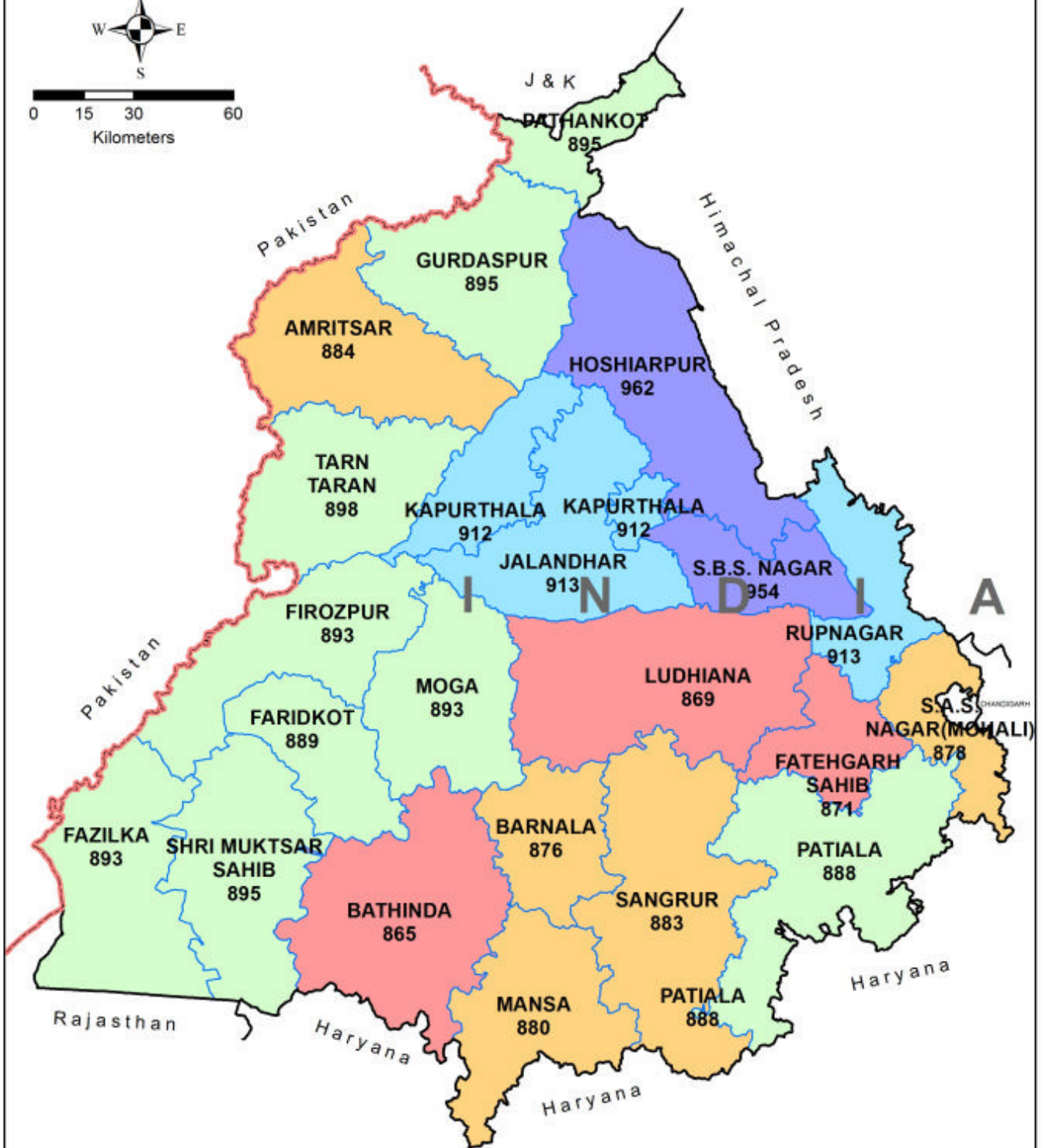

Legend

- International Boundary
- State Boundary
- District Boundary
- District/Block/Tehsil/Sub-Tehsil HQ
- Towns/Cities(Urban)
- Major Roads
- Railway Line

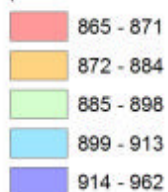
Prepared By : Punjab Remote Sensing Centre,
P.A.U. Campus, Ludhiana-141004
Phone:0161-2303484, Email: prscoffice@rediffmail.com

SEX RATIO-2011 PUNJAB

Legend

Sex Ratio
(Number of Females per 1000 Males)

General Legend

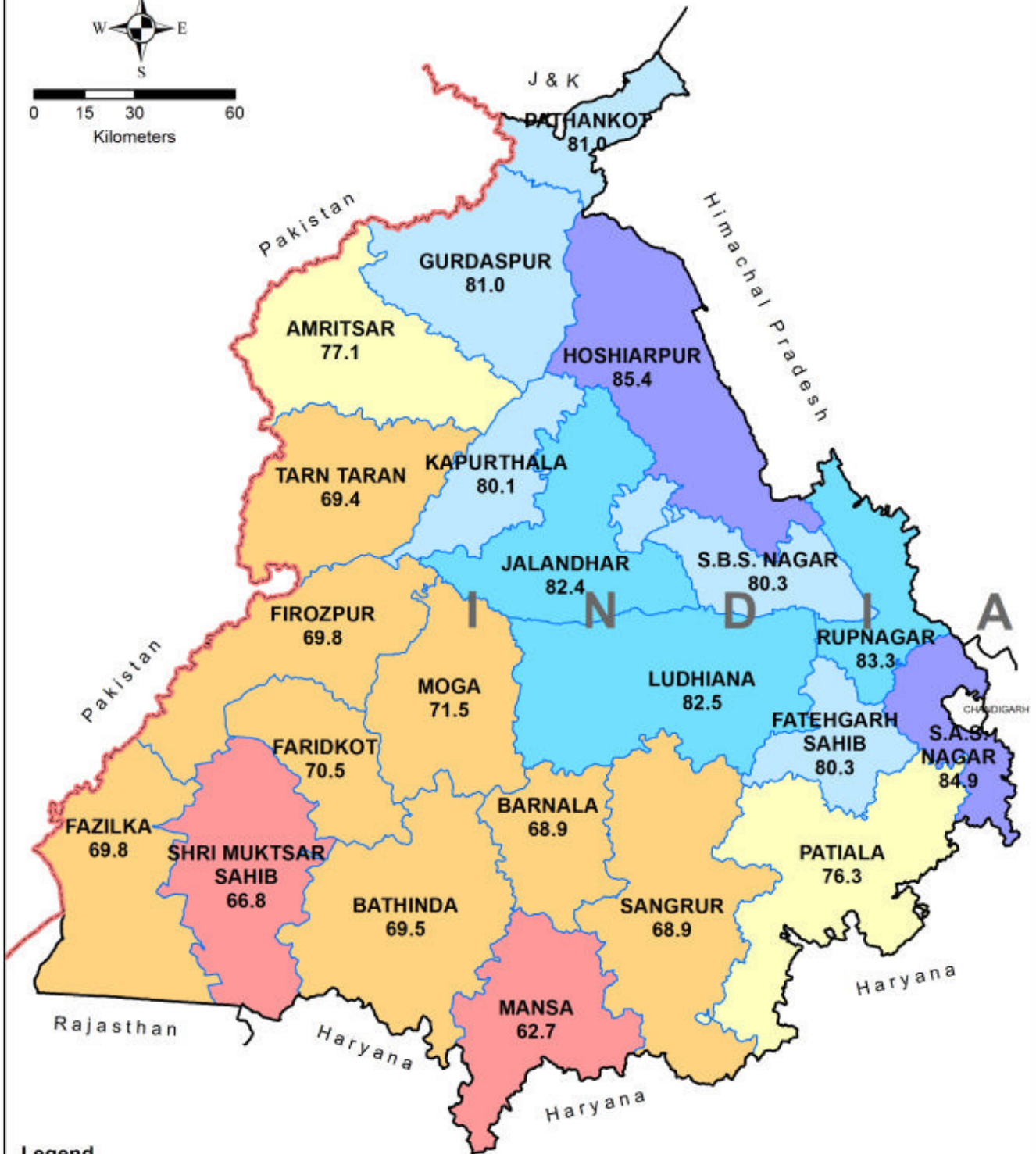
Prepared By : Punjab Remote Sensing Centre,
P.A.U. Campus, Ludhiana-141004
Phone:0161-2303484, Email: prscoffice@rediffmail.com

LITERACY-2011

PUNJAB

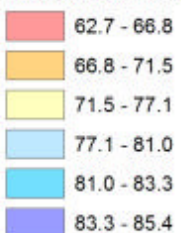

0 15 30 60
Kilometers

Legend

District-wise Literacy (% age)

General Legend

Prepared By : Punjab Remote Sensing Centre,
P.A.U. Campus, Ludhiana-141004
Phone:0161-2303484, Email: prscoffice@rediffmail.com

MEDICAL INSTITUTIONS PUNJAB

0 15 30 60
Kilometers

Legend

- District Hospital
- Sub-Divisional Hospital
- Community Health Centre(CHC_DHS)
- Community Health Centre(CHC_PHSC)
- Block Primary Health Centre H.Q.
- Rural Hospital
- ESI Hospital
- Mental Hospital
- DRME Hospital
- Special Hospital

General Legend

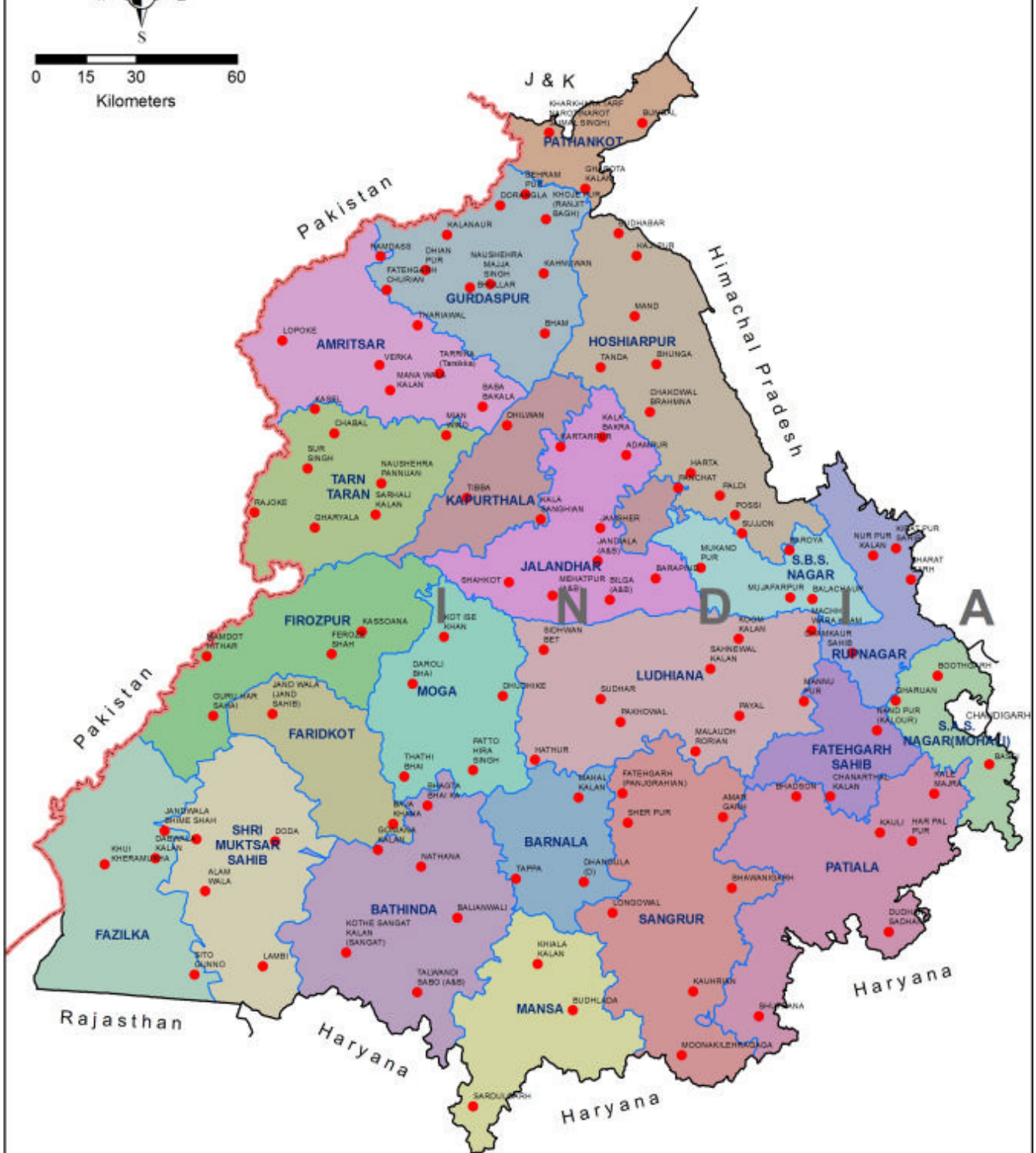
- International Boundary
- State Boundary
- District Boundary

Digital Database of Medical Institutions
 Prepared By: Punjab Remote Sensing Centre, Ludhiana
 Based on data provided by:
 Department of Health & Family Welfare, Govt. of Punjab

PRIMARY HEALTH CENTRE BLOCKS PUNJAB

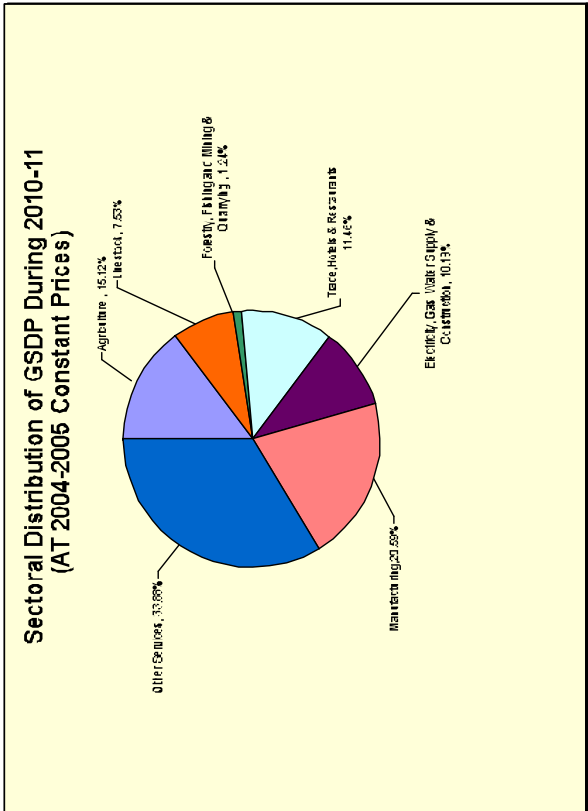
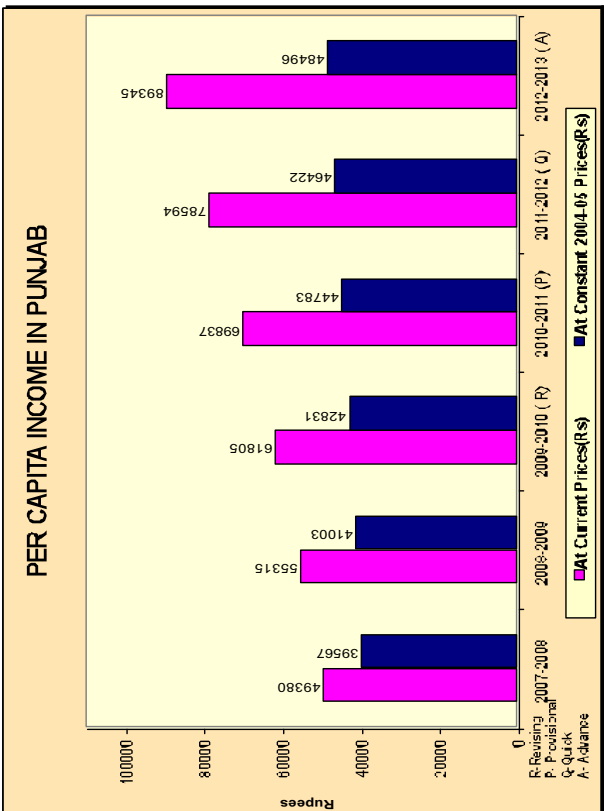
0 15 30 60
Kilometers

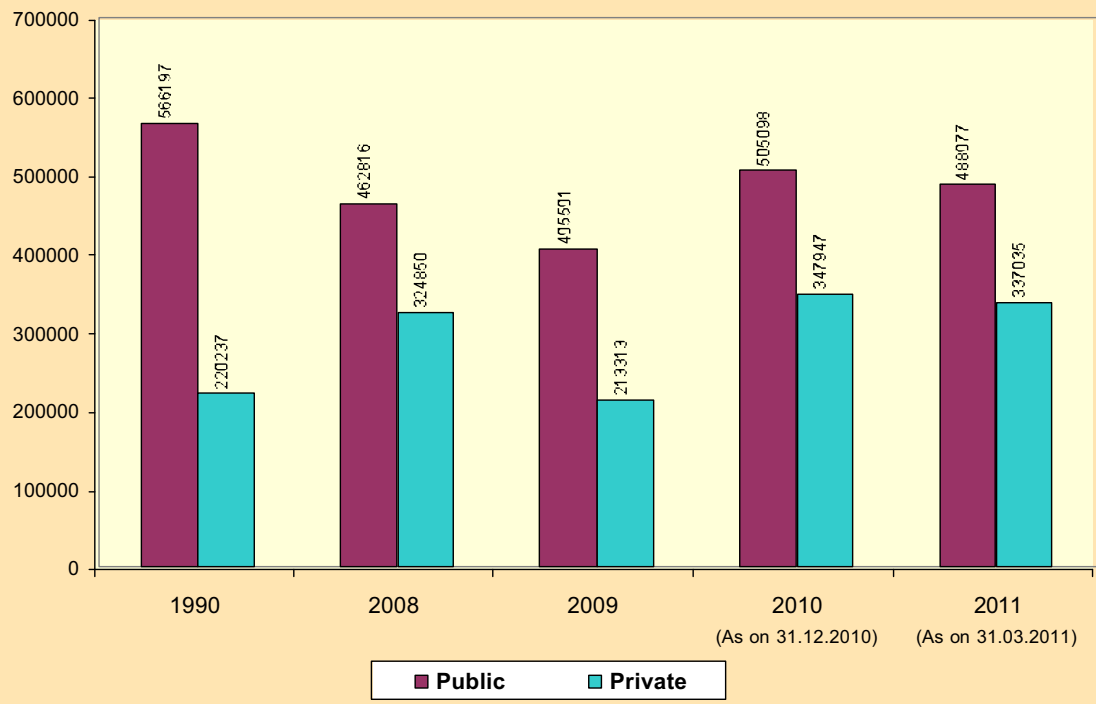
Legend

- International Boundary
- State Boundary
- District Boundary
- Block Primary Health Centre H.Q.

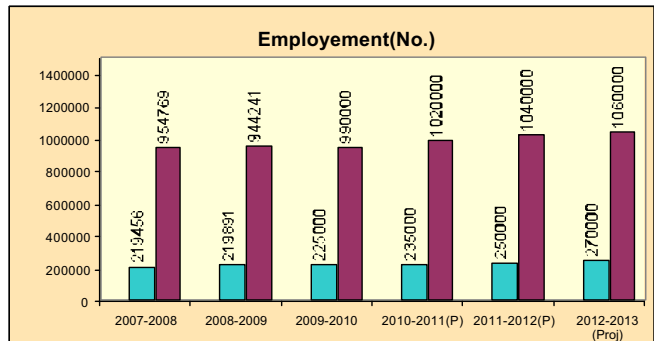
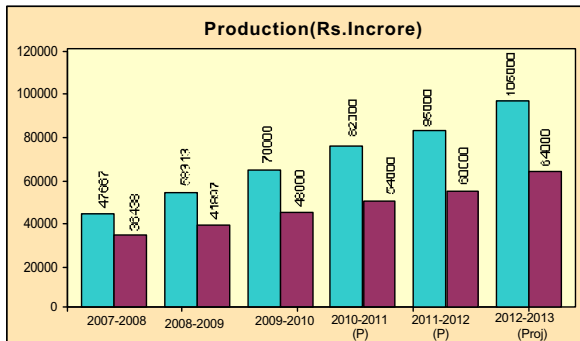
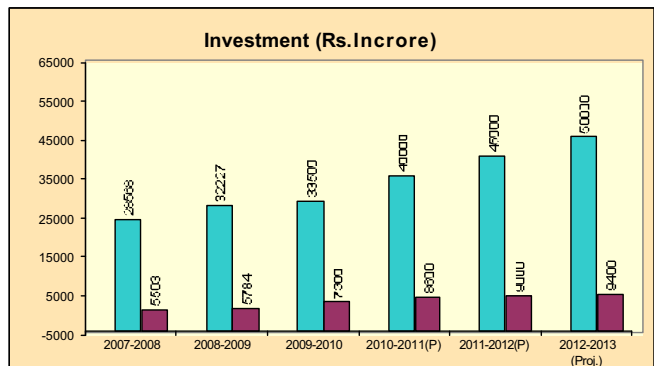
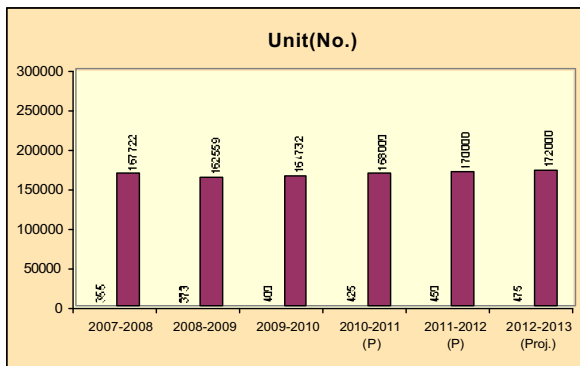
Digital Database of Medical Institutions
 Prepared By: Punjab Remote Sensing Centre, Ludhiana
 Based on data provided by:
 Department of Health & Family Welfare, Govt. of Punjab

Employment in Organised Sector

DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL SECTOR

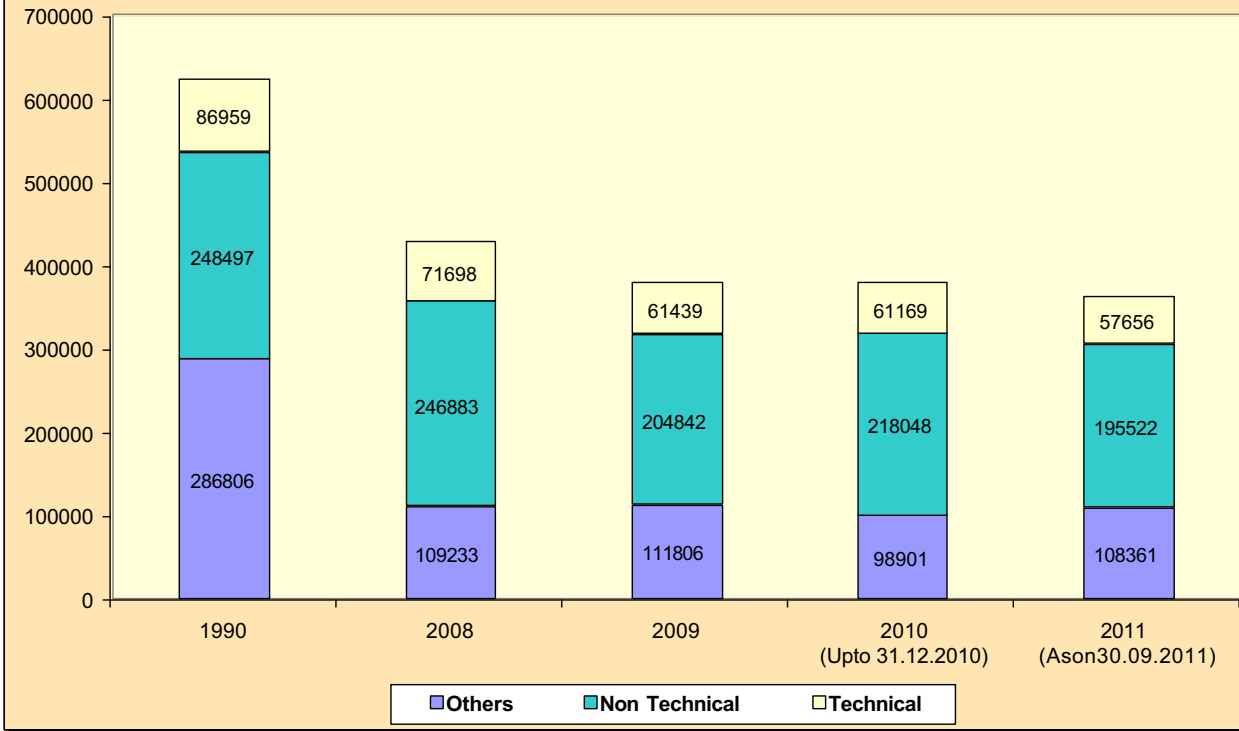

P-Provisional
Proj-Projected

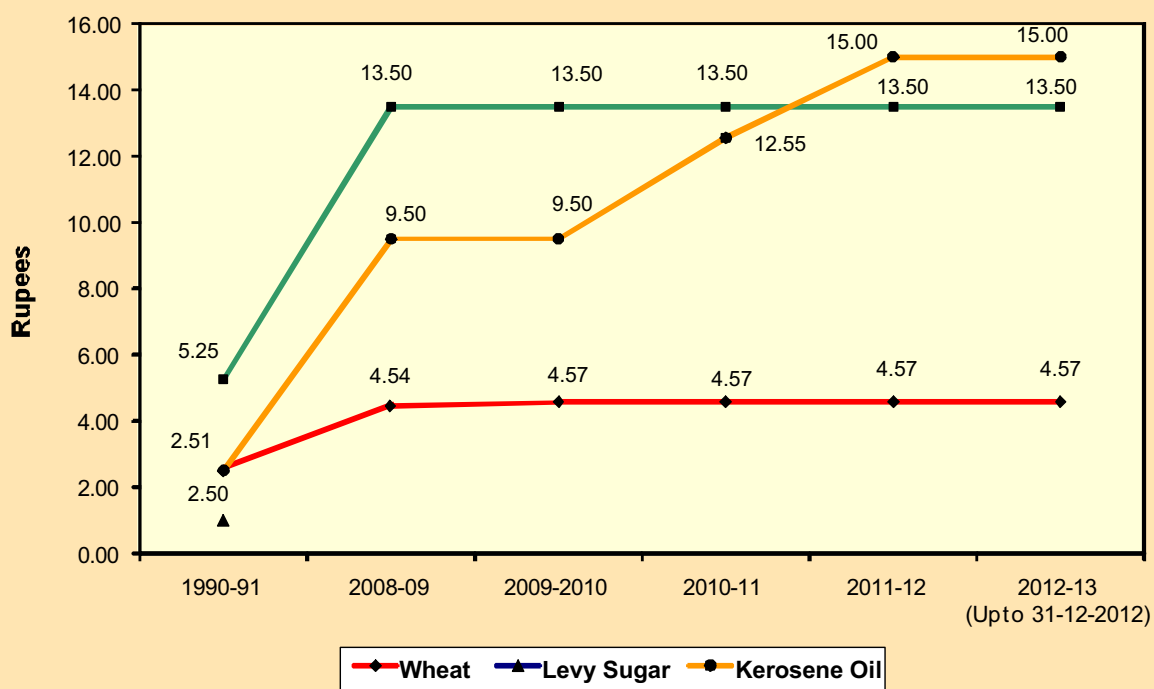
■ L/M

■ SSI

JOB SEEKERS ON LIVE REGISTER

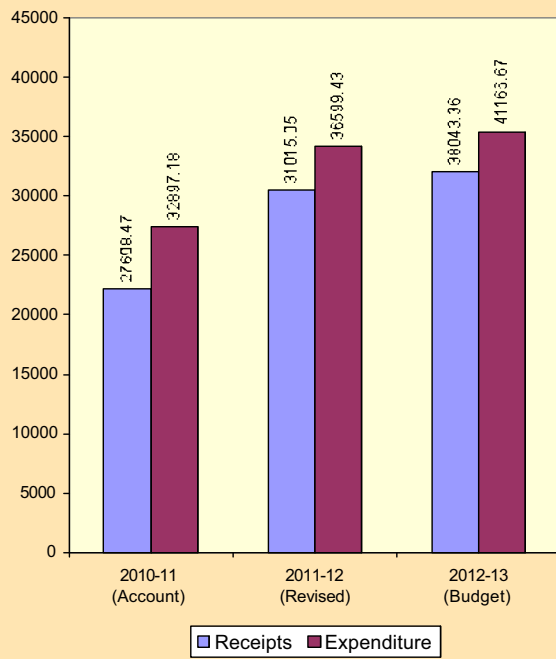

Retail Rates Charged By Fair Price Shops

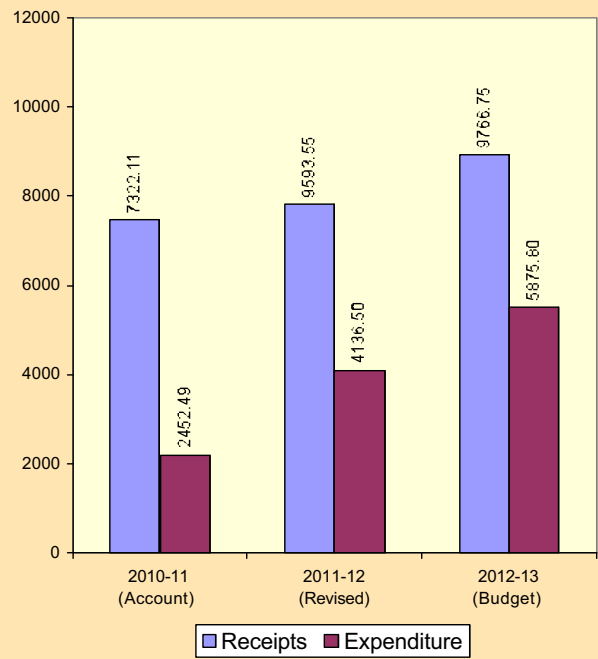

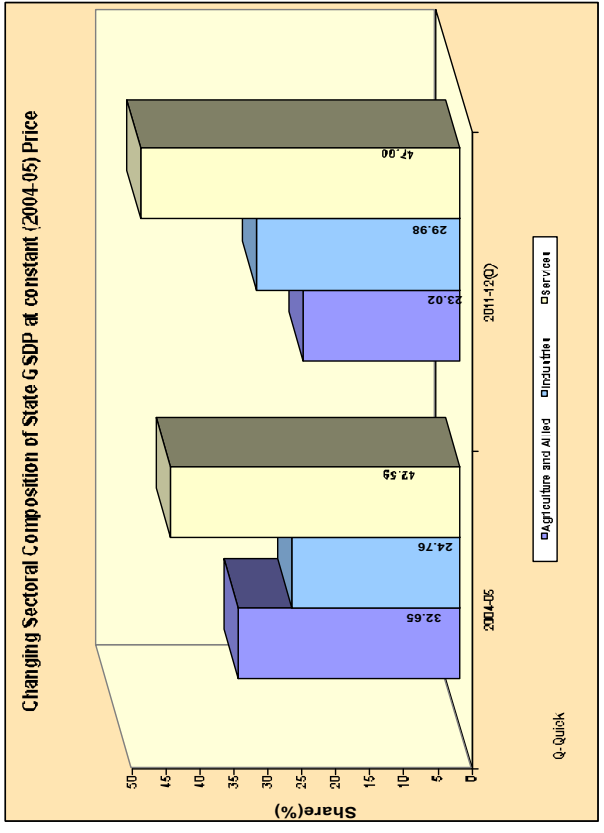
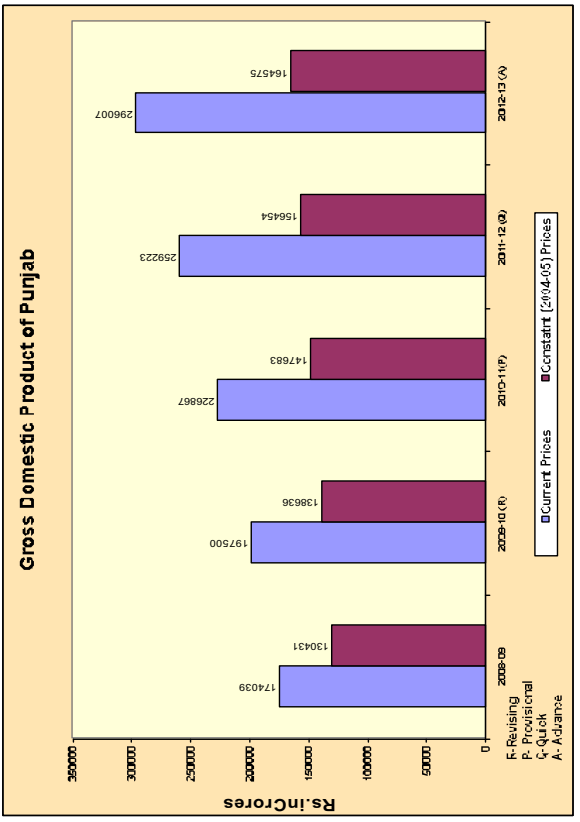
RECEIPTS AND EXPENDITURE

Revenue Account (Rs.in Crore)

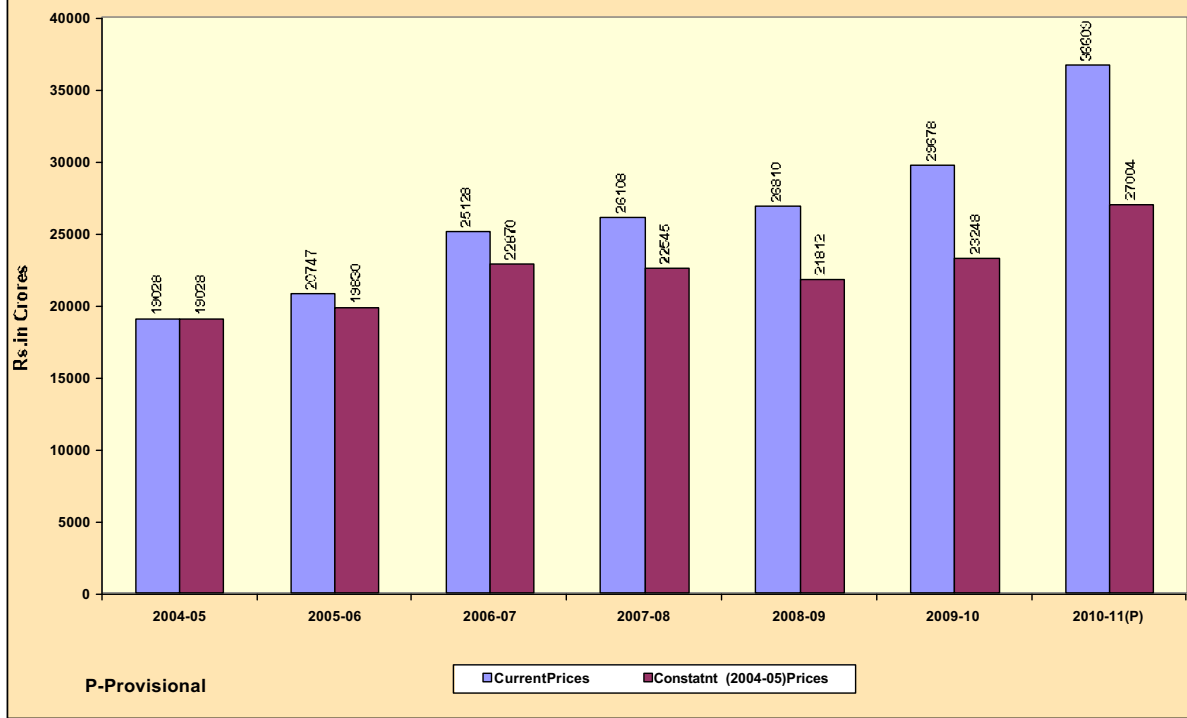

Capital Account (Rs.in Crore)

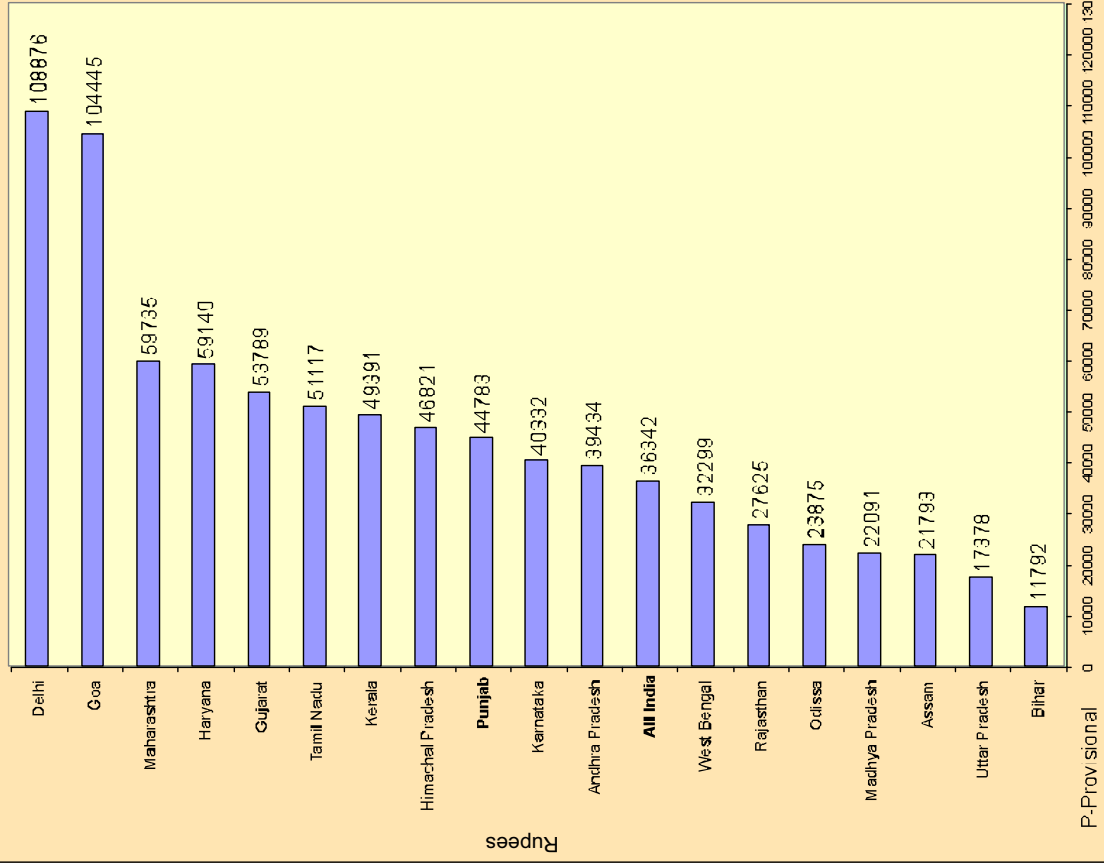

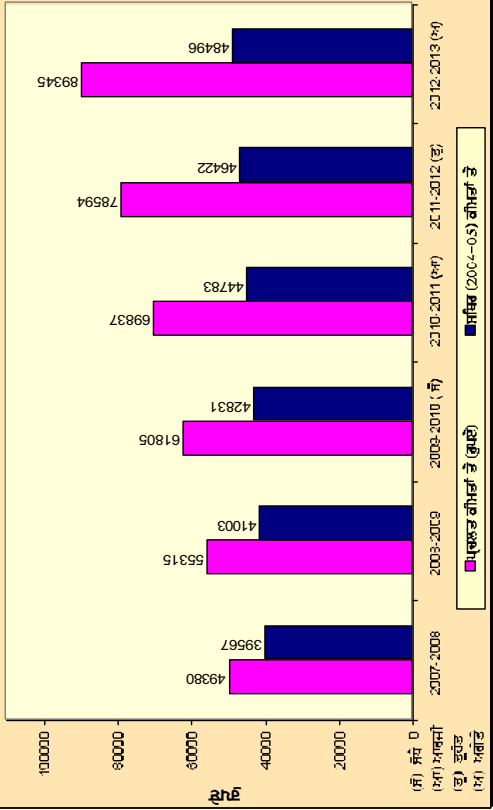
GrossfixedCapital Formation in Punjab

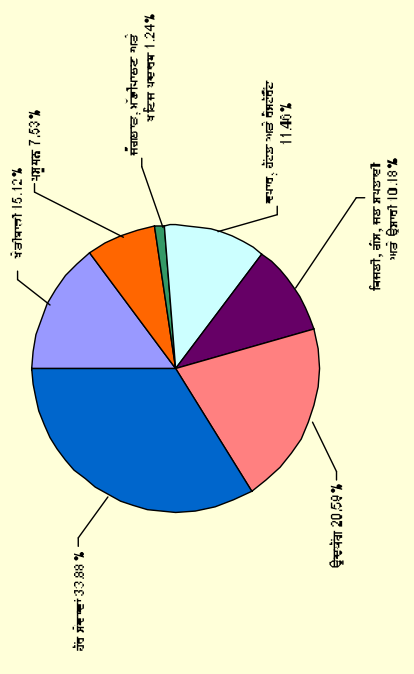
Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2004-05) Prices for year 2010-11(P)

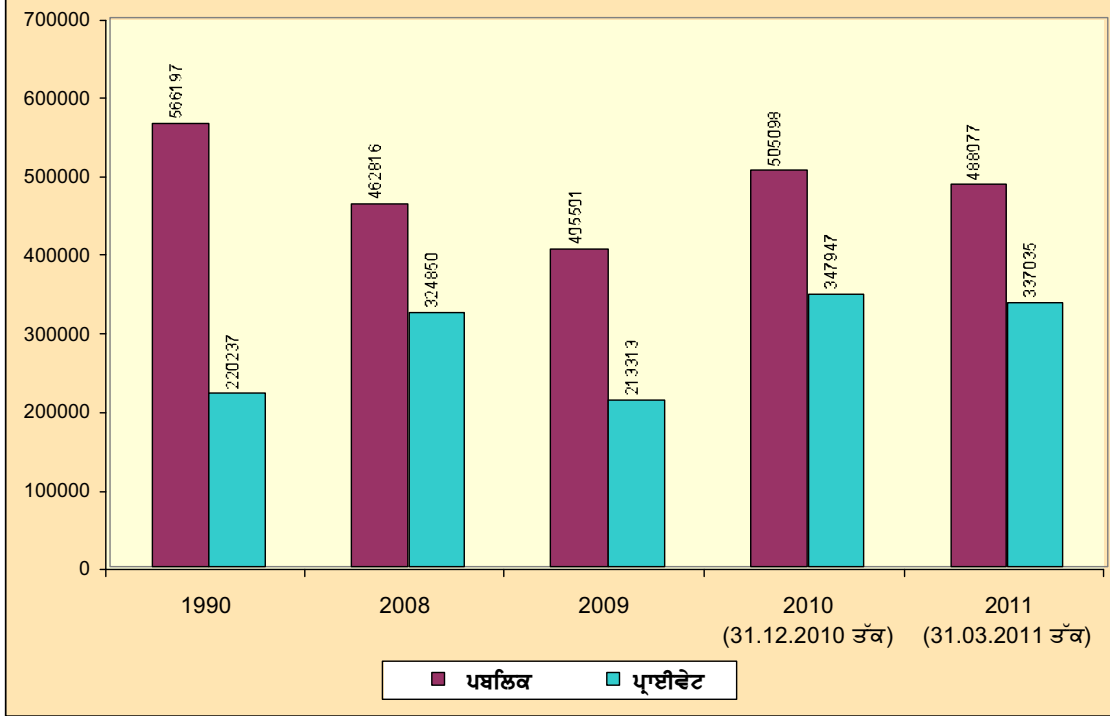
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜੀਐਮ ਪ੍ਰਤੀ ਆਮਦਨ

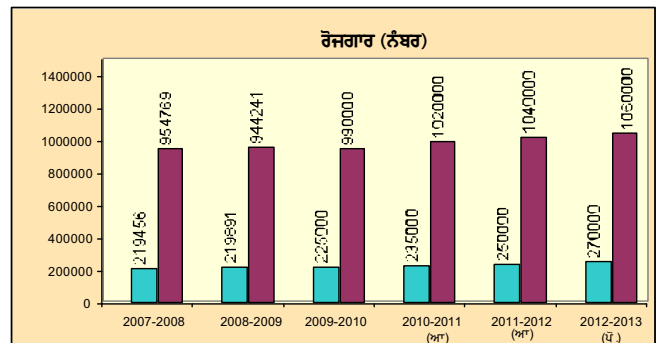
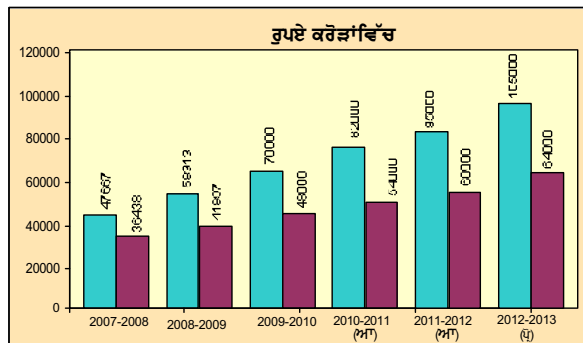
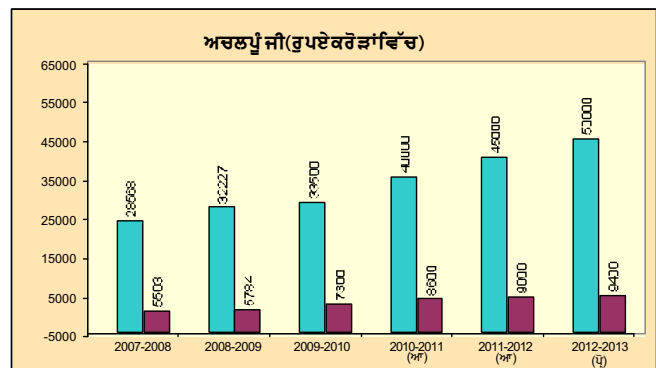
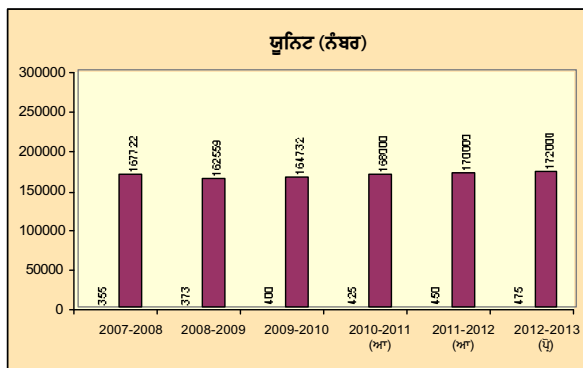
ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਖੇਤਰਵਾਰ ਵੰਡ (2004-2005 ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)

ਸੰਗਠਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ

ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀ

(ਆ) ਆਰਜੀ
(ਯੁ) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿਡ

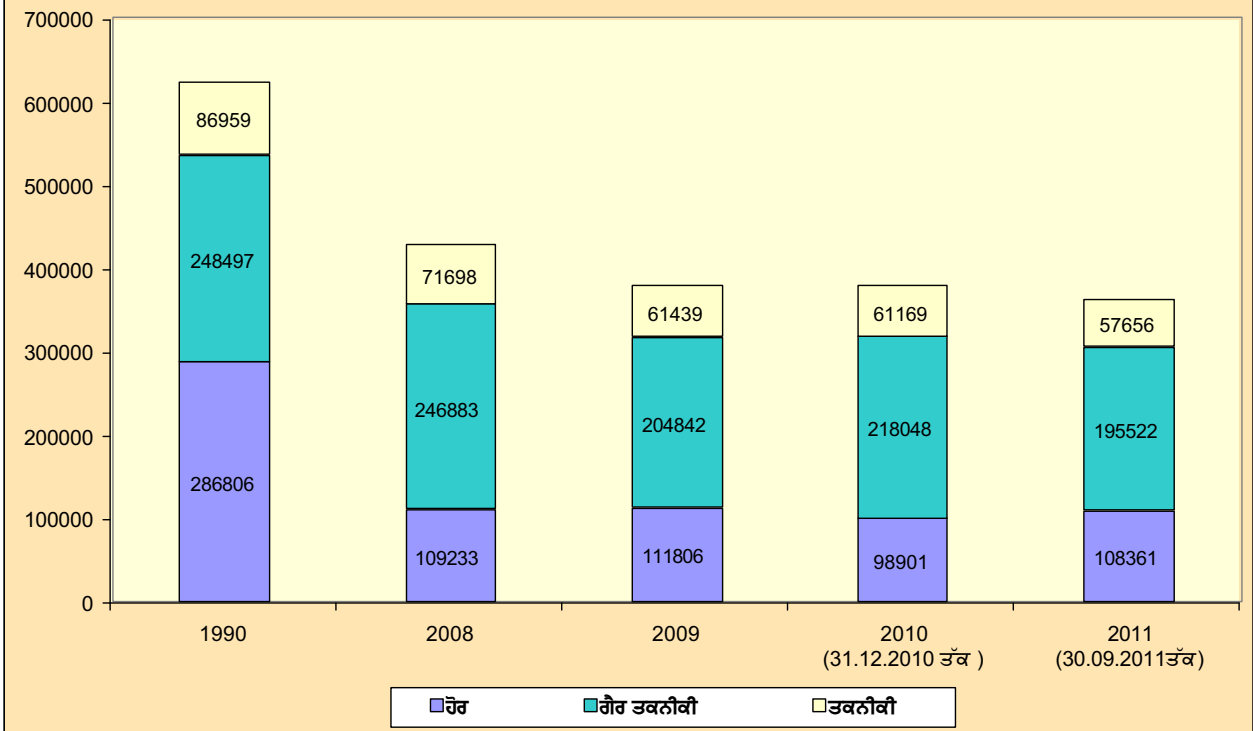

ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

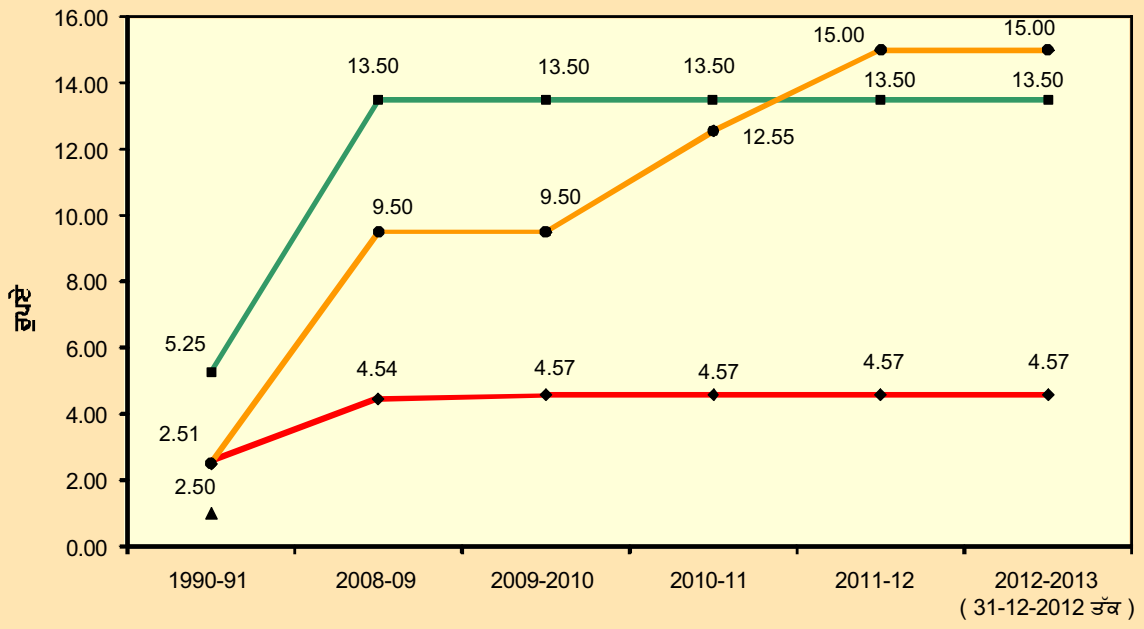

ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ

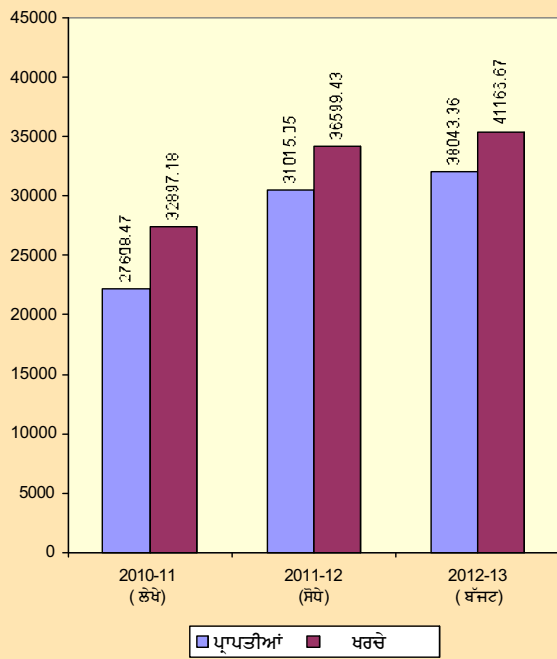
ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

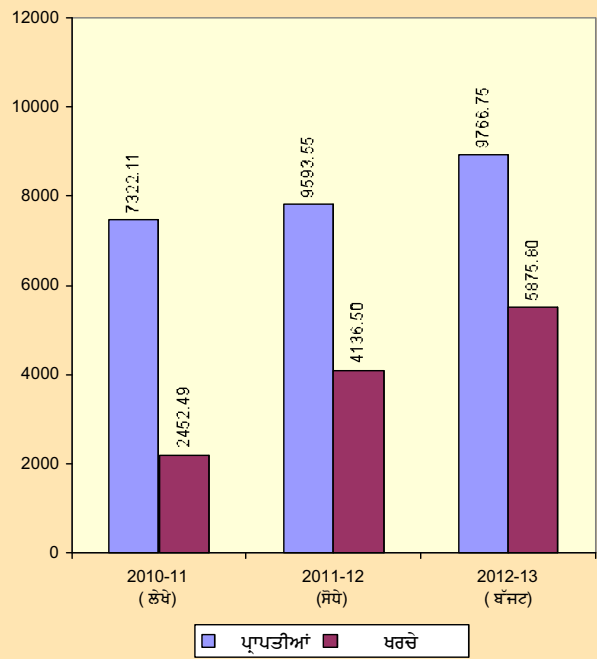
◆ ਕਣਕ
 ▲ ਚੀਨੀ
 ● ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚੇ

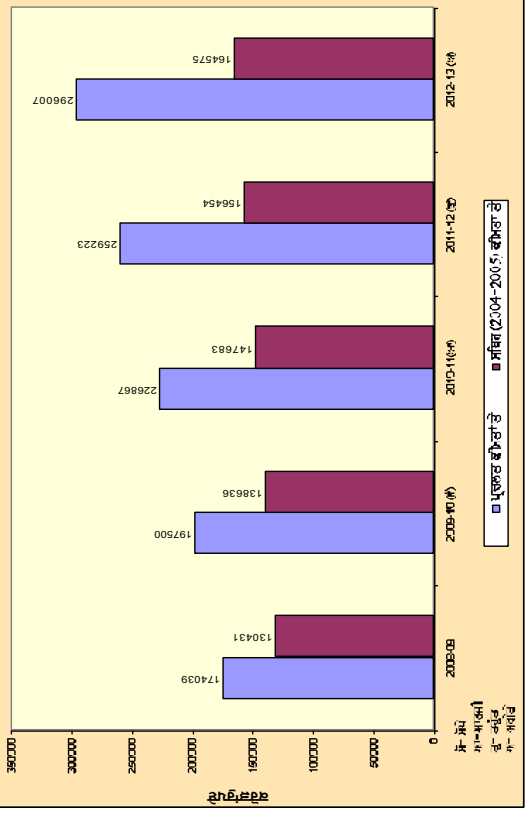
ਮਾਲਲੇਖਾ (ਰੁਪਏ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ)

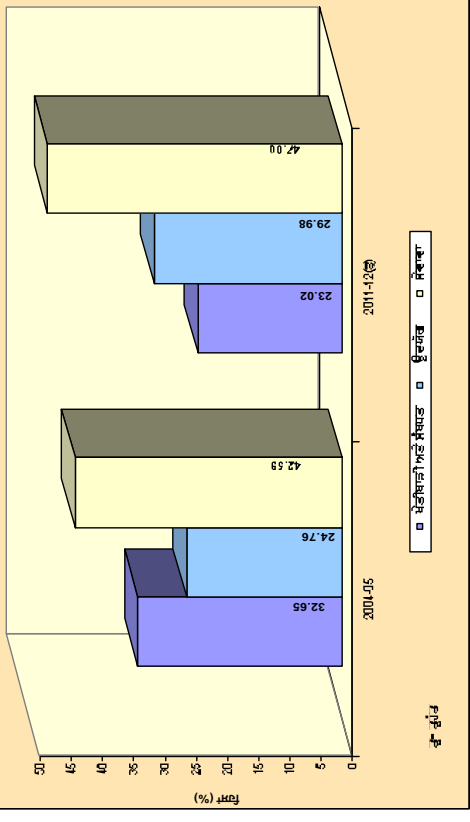
ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ (ਰੁਪਏ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ)

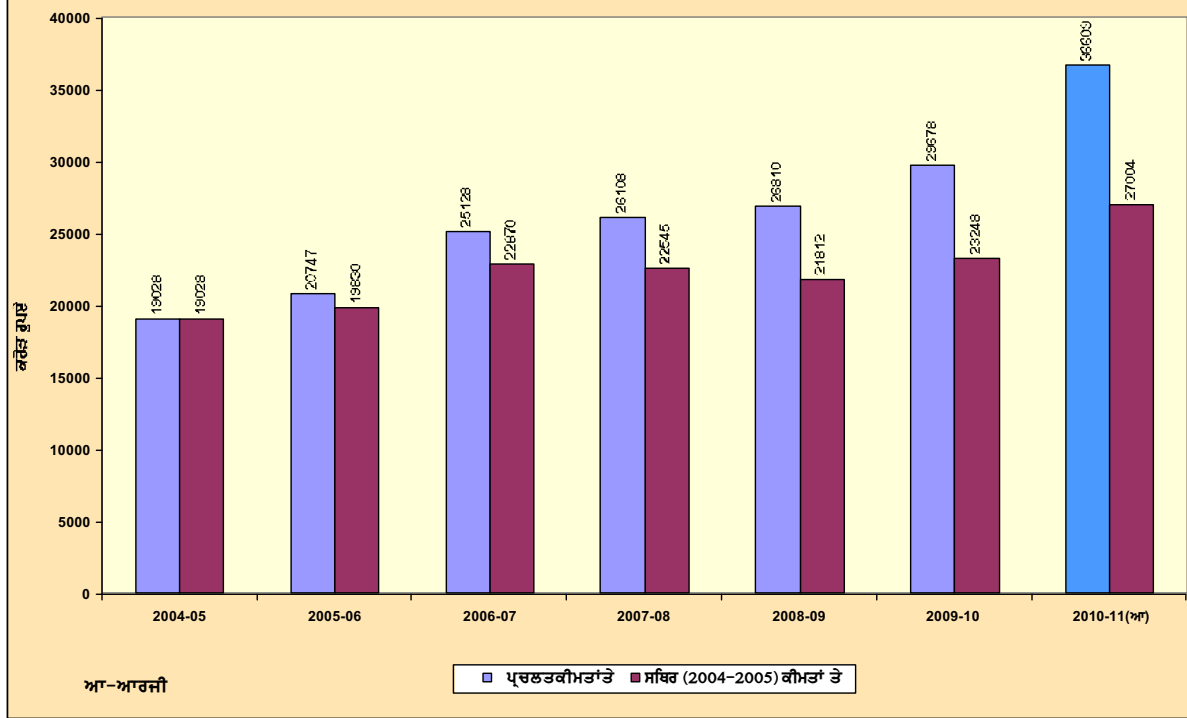
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ

ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਬੇਤਰਕਾਰ ਤਵਦੀਲੀ (2004-2005) ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

**ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਗਾਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਐਮ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2004-2005)
ਕਮਿਤਾ ਤੇ ਸਾਲ 2010-2011 (ਆਰਜੀ) ਲਈ**

